811
1131

fondată în 1895
bpt
serie nouă

plaut

amphitryo

plaut

bpt
bibliotecă pentru toți

Ilustrația copertei: *Mircea Dumitrescu*

titus maccius plautus

amphitryo

TEATRU (V)

ÎN ROMÂNEŞTE DE
NICOLAE TEICĂ

BIBLIOTECĂ PENTRU TOŢI • 1974
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate Editurii Minerva
(B.P.T.)

Cu acest volum (al cincilea) se încheie publicarea în limba română a primei traduceri integrale în versuri a teatrului lui Titus Maccius Plautus.

Volumul de față cuprinde comediile: *Amphitruo*, *Casina*, *Trinummus*, *Truculentus*, *Aulularia*. În sumar nu a fost inclusă piesa *Vidularia (Săculeţul de călătorie)* întrucît din ea nu s-au păstrat decît fragmente disparate (cca. 120 versuri).

Traducerea a fost efectuată după textul latin al celor cinci piese din ediţia

PLAUTE
(Tome I, II, VII)
Collection des Universités de France
Société d'édition „Les belles lettres".

AMPHITRYO

Titul latin:

AMPHITRUO

PERSONAJELE

MERCUR, zeul
SOSIA, sclavul lui Amphitryo
IUPITER, zeul
ALCMENA (ALCUMENA), soția lui Amphitryo
AMPHITRYO, conducătorul oștirii tebane
BLEPHARO, un cîrmaci de corabie
BROMIA, sclava lui Amphitryo

Acțiunea se petrece în Teba.

SUBIECTUL COMEDIEI (I)

Luînd chipul lui Amphitryo, plecatul
La luptă, Iupiter ademenește
Pe tînăra-i soție, Alcumena.
În chip de Sosia, plecat și el,
Mercur i-ajută; păcălesc femeia.
Cînd vine-Amphitryo, adevăratul,
Și Sosia — își bate joc de ei.
Se ceartă crunt bărbatul cu nevasta,
Cînd Iupiter, cu voce tunătoare,
Din cer, își recunoaște adulterul.

SUBIECTUL COMEDIEI (II)

Amphitryo plecat e la luptă; Iupiter,
Mărîtul, îi ia chipul şi-ademeneşte astfel
Pe soaţa lui, Alcmena. Mercur în toate-i face
Hatîrul, luînd chipul lui Sosia, la rîndu-i;
Iar cînd sosesc, i-nşeală pe sclav şi pe stăpîn.
Turbat, îşi dojeneşte Amphitryo soţia;
Rivalul şi-l înfruntă. Arbitrului Blepharo
I-i greu să spună care-i Amphitryo... Povestea,
Oricum, sfîrşind cu bine, doi gemeni naşte Alcmena.

PROLOGUL

MERCUR

Ci dacă vreţi negoţul să vi-l ajut, să meargă
Vînzarea, cumpărarea întru folosul vostru,
Şi să rămîn alături de voi în toate cele,
Şi dacă vreţi cu toţii să faceţi bună treabă,
În ţările străine şi-n ţara voastră, -aici,
Şi dacă vreţi să scoateţi cîştiguri cît mai mari
Din tot ce rostui-veţi acum şi-n viitor,
Şi dacă vreţi şi vouă, şi celorlalţi ai voştri
Să vă aduc veşti bune şi-ntr-una să vestesc
Izbînzi preafericite republicii întregi
— Doar ştiţi că zeii ceilalţi mi-au dat însărcinarea
Să fiu stăpîn de-a pururi pe veşti şi pe cîştiguri —
Şi dacă vreţi, spun iară, să vă-mplinesc dorinţa,
Sporind fără-ncetare prisosurile voastre,
Comedia-n tăcere vă cer s-o ascultaţi
Şi cer să fiţi arbitri cu cinste şi dreptate.

Acum să spun de cine şi pentru ce-s trimis
Aici, la voi, şi care mi-e numele să spun.
De Iupiter trimis sînt; şi mă numesc Mercur.
De tatăl meu cu-o rugă am fost mînat, ştiind
Că vorba lui porunci de voi e socotită,
Şi că-i purtaţi frumoase, cinstite simţăminte,
Şi că, pe drept, vă temeţi de Iupiter cu toţii.

A vrut, cu toate astea, să vin și să vă rog
Cu bună-cuviință și vorbă cumpănită.
Și Iupiter, a cărui poruncă-aici m-aduce,
Se teme de bătaie nu mai puțin ca voi[1]:
Din mamă muritoare și tată muritor,
Să nu vă mire dacă se teme pentru sine.
Și eu, care sînt fiul lui Joe, moștenindu-i
Pesemne slăbiciunea, mă tem de-același rău.
De-aceea vin cu pace s-aduc cuvîntu-i pașnic.
O pricină ușoară și dreaptă vreau să apăr.
Pe drept vă cer dreptate, ca oameni drepți ce sînteți[2];
Că nu ceri nedreptate din partea celui drept,
Și doar nebunul cată la cel nedrept dreptatea,
Cînd cel nedrept nu face, nu știe ce-i dreptatea.
Acum luați aminte la cele ce vă spun.
Se cade să ne faceți pe voie:-am săvîrșit
Atîtea eu, și tata, de dragul obștii voastre.
Vreți oare să vă-nșirui, precum în tragedii
Neptun, Virtutea, Marte, Victoria, Bellona,
Care v-aduc aminte ce bine v-au adus,
Vreți să vă spun prin cè fel de binefaceri tata,
Stăpînul pe toți zeii, e ziditorul vostru?
Dar n-a stat niciodată în obiceiul tatii
Să scoată cuiva ochii că i-a făcut un bine;
E-ncredințat că-n suflet păstrați recunoștință
Și vă socoate vrednici de bunătatea lui.
Vă spun, acuma, rostul soliei mele-aici;
Pe urmă subiectul acestei tragedii.
De ce vă-ntunecarăți deodată? C-am vestit,
Pesemne,-o tragedie? Sînt zeu, și pot s-o schimb.
Din tragedia noastră pot, dacă vreți, să fac
O comedie, fără să mă ating de-un vers.
Eh, vreți sau nu? Dar tare mai sînt neghiob; un zeu

[1] E vorba de actorul care joacă rolul lui Iupiter.
[2] Vers probabil interpolat; sens nesigur.

Ca mine să nu știe cam ce v-ar fi pe plac!
Pricep cu ce ascundeți în sufletele voastre.
Vă fac o piesă mixtă, o tragi-comedie;
Că-mi pare-o necuviință s-apară zei și regi,
Și piesa să rămînă, în totul, comedie.
Ei bine? Cum se află și-un rol de sclav în piesă,
Am întocmit pe dată o tragi-comedie.[1]
Ci vă mai fac din partea lui Joe rugămintea
Ca veghetori să puneți la fiecare bancă,
Să stea cu ochii țintă, mereu, la spectatori.
Și dacă văd iscoade năimite de rivali
Să le înhațe toga pe dată, ca zălog.
Și dacă unul cere în chip nedemn cununa
Pentr-un actor sau meșter — el însuși, sau prin altul,
Sau trimițînd într-una scrisori sîcîitoare —
Și dacă fără cinste o dăruiesc edilii;
A dat poruncă Joe să li se-aplice legea,
C-au vrut ori ei, ori alții s-ajungă magistrați.[2]
Victoriile, spune, le datorați virtuții,
Nu intrigii, trufiei; de ce n-ar fi și legea
Egală pentru omul de vază și actor?
Să ai ce vrei pe merit, ci nu prin unelțiri.
Un om cinstit găsește oricînd sprijinitori,
Cînd află, mai cu seamă, judecători cinstiți.
Mai am o-nsărcinare din partea lui: să puneți
Pe lîngă fiecare actor un om de veghe.
Și celui ce plătește spre-a fi aplaudat,
În timp ce huiduit e, din vina lui, un altul,
Să-i sfîșie veșmîntul și pielea în bucăți.
Acum, să nu vă mire că Iupiter își pleacă
Peste actori privirea. E lesne de-nțeles:
În comedia asta va fi și el actor.

---

[1] Ecou al teoriilor aristotelice, deși *Poetica* lui nu exclude cu desăvîrșire sclavii din tragedie.

[2] Parodie a stilului juridic.

Ce, vă miraţi de pare-că ar fi un lucru nou
Că Iupiter apare pe scenă, ca actor?
Dar el, acum e anul, şi-aici, în faţa voastră
A coborît, la ruga actorilor, în scenă.
N-a mai jucat, altminteri, decît în tragedii.
Deci Iupiter în piesa de astăzi va juca,
Şi eu — pe lîngă dînsul. Acum, vă rog să ţineţi
Urechile-aplecate la subiectul piesei.

Acest oraş e Teba; în casa-aceea şade
Amphitryo, odraslă de argian, din Argos,
Şi-o ţine pe Alcmena, odrasla lui Electryon.
Amphitryo acuma-i departe,-n fruntea oastei,
De cînd teleboenii se luptă cu tebanii.[1]
Ci pînă să pornească din casa lui, la oaste,
Amphitryo o lasă pe Alcumena grea.
Acum cred că-l cunoaşteţi şi voi pe tatăl meu,
Şi-aţi auzit ce slobod e-n treburile astea,
Şi cum mai arde-n focul iubirii pătimaşe.
Îndrăgostit, în lipsa bărbatului, de-Alcmena,
Se bucură de nurii şi harurile-i multe
Şi,-neunuindu-şi truda, o lasă şi el grea.
Deci Alcumena poartă doi prunci în măruntaie:
De la bărbat e unul şi cellalt de la Joe.
Ci tatăl meu şi-acuma o ţine strîns în braţe,
Şi-a prelungit şi noaptea, ca să cunoască-n voie
Plăcerile iubirii. Dar ca să izbîndească,
S-a arătat în chip de Amphitryo femeii.
Mai vreau să nu vă mire veşmîntul de pe mine,

[1] Amphitryo era, după legendă, fiul lui Alceus, regele Tiryntului şi nepotul lui Perseus. Ucigîndu-l din greşeală pe unchiul său, Electryon, regele Micenei şi al Argosului, a trebuit să se exileze şi s-a bucurat de ospitalitatea regelui Tebei, Creon, care i-a încredinţat conducerea oştii sale şi l-a trimis să lupte cu teleboenii, popor mitic din Acarnania şi Leucadia. Succesiunea acestor întîmplări nu trebuie urmărită prea îndeaproape, aşa cum nu este necesar să se explice faptul că Teba, oraş situat departe, pe uscat, în mijlocul Beoţiei, devine, în piesă, port la mare.

Şi nici înfăţişarea de sclav în care-apar;
Dintr-o poveste veche am scos o piesă nouă;
De-aceea şi veşmîntul pe care-l port e nou.
Deci Iupiter e-n casă, el însuşi, tatăl meu.
Luînd înfăţişarea-i, Amphitryo el pare,
Şi, cînd îl văd, toţi sclavii îl cred stăpînul lor,
Atît de bine ştie, cînd vrea, să se preschimbe.
Şi-am luat cu însumi chipul lui Sosia, un sclav,
Cel care însoţit-a pe-Amphitryo la oaste,
Ca să-mi ajut mai bine părintele-n iubire,
Şi nimeni să nu-ntrebe de rosturile mele.
Văzîndu-mă cum intru şi ies mereu din casă.
Drept sclav mă iau toţi sclavii, tovarăş bun cu ei.
Şi unul nu mă-ntreabă ce fac şi cine sînt.
Că tatăl meu acuma îşi domoleşte jarul.
Stă-n pat şi-şi ţine-n braţe iubita multdorită.
Îi povesteşte-anume ce-a fost la bătălie.
Şi Alcumena crede că stă cu soţul ei,
Deşi stă cu iubitul. Acuma tatăl meu
Îi spune cum pe fugă duşmana oaste-a pus-o
Şi ce comori de daruri primit-a drept răsplată.
Noi darurile-acelea în taină le-am furat:
Că-i vine lesne tatii să facă tot ce vrea.
Azi are să se-ntoarcă Amphitryo din luptă,
Cu el, şi sclavul care-i aidoma cu mine.
Ca să puteţi la vreme să ne deosebiţi,
Eu port la pălărie această mică pană,
Iar tata o să aibă sub ea un cîrlionţ
De aur, semn pe care Amphitryo nu-l are.
Şi cele două semne văzute n-au să fie
De nimeni dintre-ai casei; doar voi ni le vedeţi.
Dar îl zăresc pe Sosia, al lui Amphitryo sclav;
Din port el vine-acasă c-un felinar în mînă.
Dac-a venit, departe voi şti să-l ţin de casă.
Să ştiţi: e-o mare cinste că spectatorii-i văd
Pe Iupiter în piesă şi pe Mercur jucînd.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

SOSIA, MERCUR

SOSIA

(vine din stînga, din direcția portului, în straie de călătorie și cu un felinar în mînă)

Se află om pe lumea asta mai dîrz, mai curajos ca mine,
Ce știu năravul tinereții și umblu-n toiul nopții singur,
Avînd de tras dacă mă-nhață pe stradă paznicii de noapte[1]?
Mîine, chelarii, din cămară[2], la ciomăgeală-au să mă care,
Nengăduindu-mi nici o vorbă, neajutat de-al meu stăpîn,
Ba lămurindu-mi, toți ca unul, că tare bine-are să-mi prindă.
Și au să bată nicovala opt găligani pe dosul meu;
(Nu-i pasă de-i e dreaptă porunca sau nedreaptă)[3]!
Răsplata obștii noastre că m-am întors acasă.
Și asta pentru că stăpînul, pierzînd răbdarea-i, m-a silit
Să plec din port în toiul nopții.
N-ar fi putut s-aștepte să mă trimită-n zori?
E-o patimă sclavia la oamenii de vază

---

[1] Obicei roman. Paznicii de noapte erau supraveghetori ai ordinei, numiți de consul sau de pretorul orașului, care, acționînd ca împuterniciți ai acestor magistrați, aveau calitatea să rețină, să întemnițeze învinuiții, să execute condamnații. Poznele nocturne ale tinerilor erau curente la Roma (ca și în Grecia) și, mai tîrziu, la ele luau parte chiar și unii împărați.

[2] Denumire ironică a închisorii.

[3] Vers intercalat, probabil din greșeală aici; îl regăsim, la locul lui, în p. urm. (v. 7).

Și pătimită-i viața de sclav la om bogat:
Că-i noapte sau e ziuă, te miri ce nu găsește
Să spună ori să facă jertfindu-ți toată tihna.
Bogat, ferit de grijă și nemuncit, el crede
Că tot ce-i dă prin minte e drept și cu putință,
Niciodînd nu se gîndește la osteneala noastră;
Nu-i pasă de-i e dreaptă porunca sau nedreaptă.
Atîta nedreptate îndură bietul sclav.
Și-i nevoit să-și ducă povara grijuliu.

MERCUR
(aparte)

Eu am temei, nu glumă, să îmi deplîng sclavia:
Azi dimineață încă eram liber,
Cînd în sclavie tata m-a zvîrlit;
Și el, un sclav din naștere, se plînge.

SOSIA

Sînt un zevzec fără pereche: nici să nu-mi dea măcar prin minte
Să laud zeii făr' de moarte că m-au adus cu bine-acasă?
De-ar fi, pe Pollux! să-mi plătească așa cum merit, mi-ar trimite
Un găligan ce, la sosire, mi-ar netezi c-un băț obrazul,
Că mi-am purtat doar mie grija și nu le-am mulțumit o dată.

MERCUR
(aparte)

Măcar el nu e cum sînt alții: dreptatea știe s-o împartă.

SOSIA

Cînd nu trăgeam nici o nădejde, și eu, și cetățeni, cetățenii,
Norocul ne-a zîmbit și, iată, ne-ntoarcem sănătoși acasă:
Oștirile, zdrobind vrăjmașul, victorioase vin acasă
Și cel mai crunt dintre războaie, ca și dușmanul, e sfîrșit.
Cetatea lui, ce prilejise tebanilor atîta jale,
A fost învinsă și cuprinsă de vitejia alor noștri
Călăuziți de strălucitul Amphitryo, stăpînul meu:
Căci el a-mbogățit poporul cu pradă, faimă și pămînt,

Şi l-a-ntărit în tronul ţării pe Creon, regele teban.
Din port el m-a trimis degrabă să spun novesti-si isprava
Şi cum au biruit ai noştri călăuziţi de mîna lui.
Acum, că sînt de casă-aproape, să văd cum potrivesc povestea.
Ci de-am să mint un pic, n-oi face decît ce ştiu şi fac de mult.
Că din prăpădul bătăliei m-am prăpădit, spun drept, fugind.
Să mă prefac c-am fost de faţă şi să-i vorbesc din auzite.
Dar ca să aibă şir povestea şi ca să nu mă-ncurc, e bine
S-o potrivesc din vreme;-adică să mi-o spun mie la-nceput.
Din prima clipă cînd ajungem şi coborîm pe ţărmul lor,
Amphitryo-şi trimite solii aleşi din oamenii de vază.
Le cere tuturor să spună teleboenilor cuvîntu-i:
De bună-voie să ne-aducă tot ce-au prădat, şi prădătorii,
Tot ce-au stricat la noi să dreagă, oştirea să şi-o mîie-acasă,
Şi argienii pleacă-ndată şi-i lasă-n pace, nesmintiţi;
Dar dacă nu-nţeleg şi nu vor aceste cereri să-mplinească,
Necruţător atunci izbi-va cu oştile-n cetatea lor.
Cînd solii spun de-a fir a păr tot ce Amphitryo spusese,
Înfumuraţi teleboenii şi-nerezători în braţul lor,
Îi iau în rîs, ba-ncep să-i mustre cu o trufie neascunsă;
Răspund că ştiu ei să ne ţină cu fieru-n mînă piept la toţi,
Şi că am face tare bine să ne cărăm în ţara noastră.
Şi dacă solii-aduc răspunsul, Amphitryo nu zăboveşte
Să scoată oştile din castru; la rîndul lor, teleboenii
Scot într-o clipă din cetate strălucitoare legiuni.
Odată-n cîmp ieşite oştirile-amîndouă,
Om lîngă om se strînge şi rînd de rînd se-ncheagă:
Noi după obiceiul şi rînduiala noastră
Ne aşezăm; la fel duşmanul cum vrea, cum ştie se aşază.
Pe urmă fiecare conducător de oaste
S-apropie de cellat şi stau, în cîmp, de vorbă.
Se înţeleg că-nvinşii în luptă-şi pierd cetatea
Şi ţara chiar, cu oameni, altare şi cămine.
Apoi, umplînd văzduhul, sună trompetele din două părţi;
Şi cîmpul tot răsună de strigăte de luptă.

Conducătorul nostru și-al lor îl preamărește
Pe Iupiter măritul și-ndeamnă luptătorii.
Și ficeare își arată puterile și nenfricarea;
În fier izbește fierul și lăncile se frîng;
De urlete mugește și cerul; nori întregi
Din răsuflări se-ncheagă; sub lovituri cad oameni.
Ci, după vrerea noastră, începem să-i răzbim;
De-a valma cad dușmanii; și nu-i cruțăm nicicum.
Le-nfrîngem semeția.
Dar nici n-o iau la fugă, nici îndărăt nu dau;
Se bat cu-nverșunare, și mai curînd își pun
Ei înșiși capăt vieții decît să dea-napoi;
Pe rîndul și pe locul de la-nceput ei cad.
Văzînd ce se întîmplă, Amphitryo, c-un semn,
Își mînă călăreții, prin dreapta, să-i lovească.
Și-n zbor, ca niște păsări, strigînd cu-nfricoșare,
Ei năvălesc din dreapta și cad peste vrăjmași;
I-mprăștie și-i sfarmă plătindu-le, cinstit,
Pentru necinstea lor.

MERCUR
(aparte)

Din tot ce-a spus el pîn-acuma, cu nici o vorbă nu l-am prins;
C-am fost pe cîmpul de bătaie și eu, și tatăl meu, ca martori.

SOSIA

Dușmanii-o iau la sănătoasa; ai noștri capătă curaj.
În fuga lor, teleboenii mor de-săgețile tebane,
Și chiar Amphitryo îl taie pe regele dușman, Pterelas.
De dimineața pînă seara nu contenește bătălia:
Cu-atît mai bine-oi ține minte cu cît și prînzul l-am sărit.
Ci numai noaptea, pîn'la urmă, ogoaie crunta-nfrîngere.
În zori, mai-marii din cetate plîngînd la noi în castru vin
Cu semne de căință[1] în mînă și cer să le iertăm păcatul:

[1] Cum ar fi: ramura de măslin, panglicile de lînă etc. Obicei întîlnit în Grecia din cele mai vechi timpuri; Homer îl semnalează în *Iliada* (cîntul I, v. 14).

Ne spun că-și lasă-avutul, viața, copiii, zeii și cetatea
La bună-voia și-ndurarea viteazului popor teban.
Și-n dar Amphitryo primește pocalul aurit, din care
Băuse regele Pterelas. Așa-i vorbesc stăpînei mele.
Acu, să-mi văd de drum, spre casă, cum a cerut stăpînul meu.

MERCUR
(aparte)

Ah, de minune! o ia spre mine; ci să m-așez în calea lui —
Și nu-i îngădui toată ziua să se apropie de casă.
Luîndu-i chipul, se-nțelege că lesne pot să scap de el.
I-am luat doar chipul pîn-acuma și-nfățișarea doar i-am luat-o,
Și trebuie să-i iau de-a bine și obiceiurile, firea.
Să fiu, ca el, o secătură, șiret, viclean făr' de pereche,
Să-l bat cu armele-i, adică, și să-l alung din fața ușii.

(Văzîndu-l pe Sosia absorbit în contemplarea cerului.)

Dar ce-a pățit? Privește cerul. Ia să-l vedem ce vrea să facă.

SOSIA

Pe Pollux! știu un singur lucru, adevărat și nendoios,
Cred că Nocturnus[1] astă noapte s-a îmbătat și-a adormit,
Căci stelele din Carul Mare încremenite stau pe cer,
Nici Luna nu se mai urnește din colțul unde-a răsărit
Și nici Pleiadele[2], nici Venus, nici Orion nu se mai culcă.
Tot stau și stau pe loc, și Noaptea nu vrea să deie locul zilei.

MERCUR
(aparte)

Urmează-ți, Noapte, începutul; fii, rogu-te, pe placul tatii.
Nu pierzi făcînd un mare bine mai-marelui peste cei mari.

---

[1] *Nocturnus (Nocturninus)* — divinitate menționată numai în acest context.

[2] Plaut folosește denumirea romană a stelelor: Vergiliae, corespunzînd Pleiadelor din mitologia elenă, Vesperugo, pentru Venus (Luceafărul) și Iugulae pentru Orion.

SOSIA

N-am pomenit mai lungă noapte ca noaptea asta, în afară
De una, cînd am stat în funii de seara pînă dimineața;
Dar spun cinstit că noaptea asta o-ntrece pînă și pe-aceea.
Ba cred că,-nvins de băutură, mai doarme Soarele și-acuma.
Pun rămășag cu orișicine c-a petrecut cam mult la cină.

MERCUR

(aparte)

Ce spui, golane? Crezi că zeii pot fi aidoma cu tine?
Am să-ți plătesc obrăznicia și gîndul rău, om ticălos.
Apropie-te doar, și lasă de-o să te bucuri multă vreme.

SOSIA

I'e unde-s oare desfrînații ce nu vor să se culce singuri?
E-o noapte care dă de lucru femeilor plătite scump.

MERCUR

(aparte)

Din cîte spune el, și tata în noaptea asta bine face
C-o strînge-n brațe pe Alcmena și-n voia dragostei se lasă.

SOSIA

Nu mai amîn să-i spun Alcmenei porunca dată de stăpîn.
Dar cine-i cel ce-n toiul nopții stă-n dreptul casei? Nu-i a bună.

MERCUR

(aparte)

E un fricos făr'de pereche.

SOSIA

(aparte)

Și dacă stau să cuget bine,
Aș bănui că-l bate gîndul să-mi scuture niței mantaua.

MERCUR

(aparte)

Să-mi rid de prost: e mort de spaimă.

SOSIA

(aparte)

Vai mie, mă mănîncă dinții[1];
Întoarcerea-mi vrea el, pesemne, cu niscai pumni să mi-o cinstească.
E bun la suflet: că stăpînul m-a osîndit să stau de veghe,
În timp ce el vrea să mă-mbie, cu pumnii amîndoi, la somn.
S-a zis cu mine, mor. Pe Hercul l-atît de mare și vînjos.

MERCUR

(aparte)

Am să vorbesc deschis acuma și răspicat, să mă-nțeleagă,
E cea mai bună cale totuși să-l bag de tot în sperieți.

(Tare.)

Hai, pumnii mei; de-atîta vreme n-ați dat mîncare burții mele.
Îmi pare c-a trecut un secol de ieri, de cînd ați adormit
Și despuiat cei patru oameni.

SOSIA

(aparte)

Mă tem că numele-mi se schimbă,
Mă tem grozav că-ntr-o clipită din Sosia mă face Quintus[2].
Din cîte spune, patru oameni a adormit: cu mine, vai,
Mă tem că numărul sporește.

MERCUR

(luînd poziție de luptă)

Așa, să-ncepem.

SOSIA

(aparte)

Își ridică
Tunica: vai, se pregătește.

MERCUR

(aparte)

Nu scapă el nesărmănat.

[1] Semn, în concepția anticilor, al unei primejdii apropiate.
[2] Adică: Al-cincilea.

SOSIA
(idem)

Ce-a zis?

MERCUR
(idem)

Oricine-mi iese-n cale acum — îl fac să-mi guste **pumnii.**

SOSIA
(idem)

Nu iau gustări la miez de noapte; și am cinat abia de-un ceas.
La cina ta cinstit și drept e să-mbii pe altul, mai flămînd.

MERCUR
(idem)

Mi-e pumnul greu din cale-afară.

SOSIA
(idem)

Vai mie,-și cîntărește **pumnii.**

MERCUR
(idem)

Ce-ar fi să-l mîngîi oleacă și să-l adorm?

SOSIA
(idem)

Așa-mi scapi viața:
Căci iacătă-i a treia noapte de cînd nu-nchid un ochi.

MERCUR
(idem)

Prost lucru.
Și neplăcut; nu-nvață mîna-mi să sfarme doar un os de faleă:
Doar să ating un om cu pumnul și toate oasele-i trosnesc[1].

---

[1] În original, joc de cuvinte între *os-ossis (os)* și *os-oris (gură).*

SOSIA

(idem)

Ca-n pînă m-ar pisa — o-n stare — și pas de-ți coase alte oase.

MERCUR

(idem)

Și osul gămos îl sfaremi, și osul gros, cînd dai vîrtos.

SOSIA

(idem)

Mă lasă fără de oscioare, ca bucătarul pe murenă.
Scăpați-mă de sfarmă-oase! Dacă mă vede, sînt pierdut.

MERCUR

(idem)

Simt un miros de om; al meu e.

SOSIA

(idem)

Vai, ce miros să-mi fi scăpat?

MERCUR

(idem)

Și nu-i departe, nu se poate, măcar că vine de departe.

SOSIA

(idem)

Și ghicitor e, ticălosul.

MERCUR

(idem)

Simt, parcă,-o mîncărime-n pumni.

SOSIA

(idem)

De vrei să ți-i încerci pe mine, întîi ogoaie-i de-un perete.

MERCUR

(idem)

Un glas, în zbor, la mine-ajunge.

SOSIA

(idem)

Vai mie, n-am avut norocul
Să-i tai aripile la vreme și-acuma, uite,-mi zboară glasul.

MERCUR

(idem)

Un om, pesemne, vine-ncoace să-și caute-n galop necazul.

SOSIA

(idem)

Și nici măcar nu sînt călare.

MERCUR

(idem)

L-împovărez c-un sac de pumni.

SOSIA

(idem)

Sînt răvășit de legănarea corăbiei; mi-e încă rău.
Cum să mai duc poveri în spate, cînd și pe mine-abia mă duc?

MERCUR

(idem)

Aud vorbind pe nu știu cine.

SOSIA

(idem)

Ah, nu mă vede, sînt scăpat;
Și-a pomenit de „Nu-știu-cine"[1]; cînd mie, Sosia mi-ar zice.

---

[1] Calambur care amintește de *Outis* — *„Nimeni"*, din episodul Ulise-Polifem *(Odiseea,* IX, v. 366).

MERCUR

(idem)

Un glas, din dreapta, mi se pare, îmi bate colea, în ureche.

SOSIA

(idem)

Să vezi bătaie ce-o să-mi tragă, pentru că-l bate glasul meu.

MERCUR

(idem)

A, iată-l, a venit spre mine!

SOSIA

(idem)

Sînt mort de frică și-mpietrit.
De-aș fi-ntrebat acum, pe Polluxl nici unde,-n care loc mă aflu
Nu știu răspunde, biet de mine, atît mă-neremenește spaima.
Da, Sosia, te-ai dus pe copcă, dar și solia ta s-a dus.
Ci ia să stau cu față-n față și curajos cu el de vorbă,
Ia să fac eu mai pe viteazul, și poate scap de chelfăncală.

MERCUR

Hei, încotro, tu, ăsta, care porți în copită pe Vulcan?

SOSIA

De ce mă-ntrebi, tu, ăsta, care sfarmi oasele din om cu pumnii?

MERCUR

Ești liber, sclav?

SOSIA

Și una, și-alta, cum place-nchipuirii mele.

MERCUR

Ah, chiar așa?

SOSIA

Așa.

MERCUR

Trăsnit ești![1]

SOSIA

Minți, dacă zici că mă trăsnești.

MERCUR

Te fac să spui că adevăru-l grăiesc.

SOSIA

La ce ți-ar folosi?

MERCUR

Pot ști-ncotro te duci, al cui ești și cu ce rost ai fost trimis?

SOSIA

Mă duc-aicea și sînt sclavul stăpînului. Acum știi totul?

MERCUR

Semeață-ai căpătat gurii, do-i fac eu felul.

SOSIA

A, nu poți:

E și fecioară, și păzită...

MERCUR

Nu ți-e destulă-atîta gumă?

Ce treburi ai în casa asta?

SOSIA

Dar tu, ce treburi ai pe-aici?

MERCUR

De Creon, regele, a fost pusă aici o strajă pentru noapte.

---

[1] Replica lui Mercur se poate traduce și: „Trăsni-te-aș!" cum o înțelege, de altfel, Sosia. Planț face un intraductibil joc de cuvinte între verbul *cerbero (-are)* — *a bate* și substantivul *cerbero* — *secătură, derbedeu.*

SOSIA

Frumos că ne păzește-avutul știindu-ne plecați din țară.
Acuma du-te și dă-i veste că toți ai casei ne-am întors.

MERCUR

Eu nu știu cît ești tu de-al casei; dar dacă nu te cari degrabă,
Îți fac, prietene, -o primire deloc, mă jur, prietenească.

SOSIA

Da'ți spun că stau aici, sînt sclavul stăpînului de-aici.

MERCUR

Știi ce?
De nu-ți iei valea, om de vază te fac, ia seama.

SOSIA

Cum adică?

MERCUR

Pe targă pleci, nu pe picioare, de-oi pune mîna pe ciomag.

SOSIA

Vorbești aiurea, cîtă vreme, spun răspicat, sînt om de-al casei.

MERCUR

Dai de necaz, ia bine seama, de nu-ți iei valea-ntr-o clipită.

SOSIA

Abia mă-ntorc din altă țară și mă oprești să intru-n casă?

MERCUR

Aici e casa ta?

SOSIA

Ți-am spus-o.

MERCUR

Și cine-i, dar, stăpînul tău?

SOSIA

Amphitryo, conducătorul de-acum al oștilor tebane,
Și soțul chipeșei Alcmene.

MERCUR

Așa zici tu? Și cum te cheamă?

SOSIA

Pe mine Sosia, odrasla lui Davus, cum îmi zic tebanii.

MERCUR

O, ticălos făr' de pereche, căi-te-vei că mi-ai venit
Cu-o lesătură mincinoasă și cu-o manta de-nșelăciuni.

SOSIA

Iertare: cu manta de lînă, ci nu de-nșelaciuni venit-am.

MERCUR

Minciună, minți: nu cu mantaua, ci cu picioarele-ai venit.

SOSIA

Pe legea mea, așa-i.

MERCUR

Minciuna, pe legea mea, bătaie-aduce.

SOSIA

Nu vreau, pe legea mea.

MERCUR

Cu voie sau nu, pe legea mea, primește-o.
(Îl bate.)
E-o „lege" bună și-nțeleaptă, și nimeni n-o tăgăduiește.

SOSIA

Vai, fie-ți milă!

MERCUR

Te mai lauzi că tu ești Sosia, cînd eu
Sînt Sosia?

SOSIA

M-am dus pe copcă.

MERCUR

Un fleac, pe lîngă ce te-aşteaptă.
Al cui eşti, dar?

SOSIA

Al tău; de vreme ce pumnii-ţi foloseşti pe mine.
Săriţi, tebani, scăpaţi-mi viaţa!

MERCUR

Strigi, ticălosule? Ci spune-mi
De ce-ai venit?

SOSIA

Ca să fiu toba pumnilor tăi.

MERCUR

Al cui eşti tu?

SOSIA

Al lui Amphitryo, ţi-am spus-o, eu, Sosia.

MERCUR

Minţi iar, potaie,
Şi pentru asta iar te-oi bate. Căci eu sînt Sosia, nu tu.

SOSIA

O, facă zeii să-mi iei locul, ca să te bat şi eu pe tine.

MERCUR

Ce murmuri?

SOSIA

Tac, nu murmur.

MERCUR

Cine-i stăpînul tău?

SOSIA

Oricine zici.

MERCUR

Aud? ce nume porţi?

SOSIA

Nici unul, de nu vrei tu.

MERCUR

Mi te dăduseşi

Drept Sosia, al lui Amphitryo.

SOSIA

M-a luat pe dinainte gura:
„Însoţitorul" lui Amphitryo am vrut, pe legea mea, să spun.[1]

MERCUR

Ştiam că nu avem în casă alt Sosia,-n afar' de mine.
Ţi-a luat-o cam alături mintea.

SOSIA

Tu eşti, cu pumnii tăi, de vină.

MERCUR

Şi eu sînt Sosia acela, drept care tu mi te dăduseşi.

SOSIA

Îngăduie-mi o vorbă-n tihnă şi fără teamă de bătaie.

MERCUR

Să facem pace, cîtă vreme îmi spui tihnit ce ai de spus.

SOSIA

Nu, facem pace-adevărată, altminteri, tac: ai pumnii grei.

MERCUR

Vorbeşte: nu păţeşti nimica.

---

[1] Text nesigur.

SOSIA

Făgăduieşti?

MERCUR

Făgăduiesc.

SOSIA

Şi dacă mă înşeli?

MERCUR

Ia seama, poate-l înfurii pe Mercur!

SOSIA

Ascultă:-acum, că-n toată voia şi fără teamă pot vorbi.
Sînt Sosia, sclav al acestui Amphitryo.

MERCUR

Ce, iar începi?

SOSIA

Am încheiat cu tine pace, spun adevărul.

MERCUR

Te cîrpesc.

SOSIA

Fă cum vrei tu şi cum îţi place, doar eşti mai tare-n pumni ca mine.
Dar osteneşti, mă jur, degeaba, că adevărul tot nu-l taç.

MERCUR

Cu nici un chip n-ai să mă-mpiedici să fiu azi Sosia, pricepe.

SOSIA

Nici tu, pe Pollux! nu mă-mpiedici să fiu eu însumi, între-ai noştri.
În casa noastră nu se află alt Sosia,-n afar' de mine,
Care-am pornit cu strălucitul Amphitryo la bătălie.

MERCUR

Nu, ăsta nu e-ntreg la minte.

SOSIA

Ba nu ești tu, că zici de mine.
Nu sînt eu Sosia și nu sînt al lui Amphitryo-ntru totul?
Nu m-a adus aici pe mine corabia în noaptea asta
Din portul Perșilor? Stăpînul nu m-a trimis pe mine-aici?
Nu sînt în fața casei noastre? N-am eu în mînă felinarul?
Nu sînt eu treaz? Nu stau de vorbă? N-a dat în mine el cu pumnii?
Pe Hercle! n-am visat: și-acuma, zdrobite, fălcile mă dor.
Dar pentru ce stau la-ndoială? De ce nu intru-n casa noastră?

MERCUR

Ce? Casa voastră?

SOSIA

Da, a noastră.

MERCUR

Destule vorbe și minciuni.
Eu sînt, eu, Sosia,-nțelege, al lui Amphitryo viteazul.
Din portul Perșilor azi-noapte pe nava noastră am plecat
Și-am cucerit cu mare luptă cetatea regelui Pterelas,
Și, biruind, am luat captive oștirile teleboene
Și chiar Amphitryo, cu mîna-i, pe rege l-a ucis în luptă.

SOSIA

(aparte)

Încep să mă-ndoiesc de mine cînd îl aud sporovăind:
El tot ce s-a-ntîmplat acolo fără' de greșeală povestește.

(Tare, către Mercur.)

Ci spune:-Amphitryo primit-a vreun dar de la teleboeni?

MERCUR

Pocalul aurit din care băuse regele Pterelas.

SOSIA

(aparte)

E drept.

(Tare, către Mercur.)

Şi unde-a pus pocalul?

MERCUR

Într-o cutie cothurnă

Cu-a lui Amphitryo pecete.

SOSIA

Ce-nfăţişează-acea pecete?

MERCUR

Cvadriga soarelui-răsare. Vrei în capcană să mă prinzi?

SOSIA

(aparte)

Mi-a dovedit cu prisosinţă: ait nume trebuie să-mi caut.
Cum de-a putut să vadă totul? Dar ştiu cu ce să-i vin de hac.
Ei bine, ce-am făcut eu singur şi fără nici un fel de martor
În cortul nostru, niciodată nu va fi-n stare el să-mi spună.

(Tare.)

Dacă eşti Sosia — când lupta se-ncrâncenase mai grozav,
Tu ce făceai în cortul nostru? Şi dacă-mi spui, mă dau bătut.

MERCUR

Dintr-un butoi cu vin scoseserm cam un ulcior.

SOSIA

A nimerit-o.

MERCUR

Şi l-am băut curat, tot vinul, precum l-a zămislit măicuţa-i.

SOSIA

Aşa-i, un ditamai ulciorul cu vin curat am supt acolo.
Pe legea mea, îmi vine-a crede că în ulcior a stat pitit.

MERCUR

Te-ai lămurit acum de-a bine că nu eşti Sosia — ce zici?

SOSIA

Tu spui că n-aş fi eu?

MERCUR

Cum altfel, cînd singur Sosia sînt eu?

SOSIA

Mă jur pe Iupiter slăvitul că eu sînt şi că nu te mint.

MERCUR

Eu pe Mercur mă jur, slăvitul, că nu-ţi dă Iupiter crezare,
Că şi-ntr-o vorbă-a mea se-ncrede mai mult ca-n jurămîntul tău.

SOSIA

Dar cine, cine-s eu atuncea, dacă nu Sosia? răspunde.

MERCUR

Cînd n-oi mai vrea să fiu eu însumi, fii iară Sosia, cît vrei.
Dar cîtă vreme-s eu, dă-mi locul, să n-o păţeşti, om fără nume.

SOSIA

(aparte)

Pe Pollux! tot privindu-i chipul şi amintindu-mi-l pe-al meu
— Văzut adesea în oglindă — aidoma cu-al meu îmi pare.
Veşmintele-i şi pălăria — aceleaşi; un al doilea eu.
Piciorul, pulpa, înălţimea, cosiţa, ochii, nasul, buza,
Bărbia, falca, barba, gîtul — aidoma. Ce s-o lungesc?
De-i e vărgată şi spinarea, leit îmi seamănă şi-i seamăn.
Şi totuşi, dacă stau şi cuget, acelaşi sînt, din totdeauna.
Îmi ştiu stăpînul şi-mi ştiu casa; sînt sănătos şi-ntreg la minte.
Să nu iau, prin urmare,-n seamă ceea ce spune; bat în uşă.

MERCUR

Hei, încotro?

SOSIA

La noi, acasă.

MERCUR

Nici dacă te-i sui-n cvadriga
Lui Iupiter, gonind ca vîntul, nu scapi de răul ce te paște.

SOSIA

Nu pot să spun stăpînei mele ce m-a trimis să-i spun — stăpînul?

MERCUR

Stăpînei tale-i spui ce-ți place; de-a noastră n-ai să te apropii.
Și dacă mult așa mă-nfurii, cu șale frînte pleci de-aici.

SOSIA

Mai bine-o șterg. Zei fără moarte, milostiviți-vă de mine!
Unde-am pierit? Și unde-anume, pierzîndu-mi chipul, m-am schimbat?
Să nu-mi aduc defel aminte că m-am lăsat pe undeva?
Un altul poartă-acuma chipul purtat de mine pînă azi.
Nici după moarte nu crezusem să fiu ciustit ca-n timpul vieții[1].
Mă duc în port să-i spun degrabă stăpînului năzdrăvănia:
Chiar dacă nu mă recunoaște. Ci Iupiter mi-a așezat
Pe capul luns de azi-nainte boneta libertății mele.

SCENA II

MERCUR

Nici nu gîndeam să meargă atît de bine treaba.
L-am depărtat de ușă pe nepoftitu-acela
Ca tatăl meu să poată iubi nestînjenit.
Sărmanul om zbura-va pîn' la stăpîn să-i spună
Că a găsit la ușă alt Sosia, de veghe;

[1] În antichitate era obiceiul ca la înmormîntarea persoanelor de vază să se poarte măști de ceară modelate după chipurile celor decedați precum și după cele ale strămoșilor lor. Mercur luase însă chipul lui Sosia, cu toate că acesta trăia, și, de altminteri, la moartea sclavilor nu se purtau astfel de măști.

Şi nu-i va da crezare Amphitryo, va crede
Că i-a-ncălcat porunca şi n-a ajuns aici.
În rătăcirea asta îi ţin pe amîndoi
Şi-i ţin pe cei din casă, chiar dacă-i scot din minţi,
Pînă-şi ogoaie tata vîlvorile iubirii:
Şi-atunci, abia, cu toţii vor şti ce s-a-ntîmplat.
Ci Iupiter purta-va de grijă s-o împace
Cu soţu-i pe Alcmena. Căci mare tărăboi
Amphitryo va-ncepe, învinuind femeia
De fapte ruşinoase. Şi numai tatăl meu
Va şti să-nstăpînească după furtună pacea.
Alcmena, ca s-adaug, la cîte-am spus, o vorbă,
Are s-aducă astăzi pe lume doi copii,
Va naşte, zic, doi gemeni: la zece luni pe unul,
Pe celălalt, la şapte; de cînd i-au semănat
Amphitryo pe-ntîiul şi Iupiter pe-al doilea.
Copilul cel mai mare-i din tatăl cel mai mic,
Iar cel mai mic din tatăl cel mare. Mă-nţelegeţi?
Dar grijuliu de cinstea Alcmenei, tatăl meu
A vrut ca ea să-i nască pe amîndoi odată:
Să scape cu o muncă de două chinuri grele,
Dar şi de bănuiala de adulter să scape
Şi tainica-i unire o taină să rămînă.
Şi totuşi, am mai spus-o, Amphitryo afla-va
Întreaga-i boroboaţă. Dar mai pe urmă? Nimeni
N-o să impute-Alcmenei nimic: ar fi nedrept
Să-ngăduie-un zeu mare, ca tatăl meu, să cadă
Necinstea faptei sale pe-o biată muritoare.[1]
Acuma tac din gură; da, se deschide uşa.
Îl văd pe aşa-zisul Amphitryo ieşind
Din casă cu Alcmena, soţia-i de-mprumut.

[1] Întrucît această idee este reluată şi de Iupiter, în actul al treilea (p. 66, vv. 11—12), unii editori înclină să creadă că aici ar fi vorba de o interpolare. În realitate nu avem de-a face decît cu obişnuitele accentuări de idei, mergînd pînă la repetări, ale pieselor antice.

SCENA III

IUPITER, ALCMENA, MERCUR

IUPITER

Rămîi cu bine, Alcumena; veghează şi-ngrijeşte casa,
Dar cruţă-te mai mult: vezi bine că ţi s-apropie sorocul.
Eu plec: în braţe ridica-vei în locul meu pe fătul nostru[1].

ALCMENA

Ce mare zor te scoate-afară din casa ta, bărbate dragă?

IUPITER

Nu mi-i lehamite, pe Polluxl de tine sau de cuibul nostru;
Dar cînd oştirea nu-şi mai are în fruntea ei conducătorul
Cu ea se-ntîmplă totdeauna ce nu e bine să se-ntîmple.

MERCUR

(aparte)

Făţarnic eşti de n-ai pereche, cinstitule părinte-al meu!
Băgaţi de seamă cu ce mînă alintătoare o dezmiardă.

ALCMENA

Acum, pe Castorl văd eu bine cît preţuiesc în ochii tăi.

IUPITER

Nu ţi-e destul că dintre toate îmi eşti femeia cea mai dragă?

MERCUR

(aparte, arătînd cerul)

Pe Polluxl dacă cea de-acolo[2] ar bănui ce-nvîrţi pe-aici,
Ţi-ar prinde bine — fac prinsoare — să fii Amphitryo nu, Joe.

---

[1] Aluzie la obiceiul roman conform căruia, la naştere, tatăl ridica în braţe copilul, recunoscîndu-i astfel paternitatea.

[2] Iunona (Hera), „soţia legitimă" a lui Iupiter, vestită şi temută pentru gelozia ei.

ALCMENA

Dovadă vreau, adevărată, nu vorbe goale de iubire.
N-ai încălzit nici locul bine în patul nostru, şi te duci.
Doar ai venit la miezul nopţii, şi pleci. Şi vrei să-mi pară bine?

MERCUR

(aparte)

Mă duc să mi-l ajut cu vorba, ca parazit, pe bietul tata.

(Către Alcmena.)

Pe Pollux! nu credeam să fie vreun muritor pe lumea noastră
Atît de mort după soţie cum mi-e stăpînul după tine.

IUPITER

(către Mercur, ameninţător)

Tu ce te-amesteci, secătură? Nu pleci, nu pieri din ochii mei?
Te vîri în treburile mele? Vorbeşti, golane,-n faţa mea?
Că pun ciomagul...

ALCMENA

Nu, nu, iartă-l.

IUPITER

(către Mercur)

Mai scoate-o vorbă, numai una.

MERCUR

(aparte)

Am dat-o greş în meseria de parazit pe lîngă tata.

IUPITER

Nu ai dreptate să te superi, nici să mă-nvinui, draga mea.
În taină-am părăsit oştirea: m-am furişat de-ai mei o clipă
Ca să ştii prima, să-ţi spun primul ce faimă ţării am adus.
Ţi-am povestit cu de-amănuntul. De nu te-aş fi iubit din suflet,
N-aş fi făcut-o, jur.

MERCUR

V-am spus eu? Îi măgulește slăbiciunea.

IUPITER

Acum mă-ntorc în mare taină, ca să nu-mi simtă-oștirea lipsa,
Nici că mi-am pus, să nu se zică, nevasta mai presus de țară.

ALCMENA

Dar prin plecarea ta soția ți-o lași în lacrimi.

IUPITER

Gata, gata;
Să nu-ți strici ochii: vin degrabă.

ALCMENA

„Degrabă"-nseamnă-atîta vreme.

IUPITER

Dar nu te las de bună voie și nici nu plec de drag.

ALCMENA

(ironică)

Da, văd:
În noaptea chiar cînd vii la mine mă părăsești.

IUPITER

De ce mă-ntîrzii?
E timpul; pînă-n zorii zilei mă vreau afară din cetate.

(Întinzîndu-i cutia.)

Aici e un pocal, răsplată și preț al vitejiei mele,
Din care regele Pterelas, ucis de mine, a băut;
Ți-l dărui ție, Alcumena.

ALCMENA

Acuma, da, te recunosc.
Pe Castor! prețios e darul și demn de mîna care-l dă.

MERCUR

(către Alcmena)

Poți mai curînd să spui că darul e demn de mîna ce-l primește.

IUPITER

Iar, ticălosule, iar? Nu știu ce mă oprește să-l ucid!

ALCMENA

Fii bun, Amphitryo, și iartă-l pe Sosia, de dragul meu.

IUPITER

Ascult.

MERCUR

(aparte)

Primejdios îl face iubirea!

IUPITER

Nu-mi mai spui nimic?

ALCMENA

Ba da: cît timp lipsești, iubește-o pe-aceea căreia-i lipsești.

MERCUR

La drum, Amphitryo; văd zorii.

IUPITER

Ia-o nainte; vin și eu.

(Către Alcmena.)

Vrei să-mi mai spui ceva?

ALCMENA

Atîta: să vii curînd.

IUPITER

Făgăduiesc.

Mult mai curînd decît ți-nchipui, Alcmena mea. Fii liniștită.

(Alcmena intră în casă.)

O, Noapte,-ți dărui libertatea, c-ai așteptat destul; fă loc
Și albei zile să-și reverse lumina peste muritori.
Cu timpul cît ai fost mai lungă decît trecuta noapte, fac
Mai scurtă ziua care vine și cumpănesc balanța vremii.
La drum, căci ziua-nvinge noaptea. Mă duc să-l aflu pe Mercur.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

AMPHITRYO, SOSIA

AMPHITRYO

Urmează-mă-nde-aproape.

SOSIA

Îți calc pe urme-aproape.

AMPHITRYO

Un ticălos ca tine, mai rar.

SOSIA

Eu, ticălos?

AMPHITRYO

Mă baţi la cap cu nişte lucruri ce nù sînt, nici n-au fost şi nici
Vor fi adevărate.

SOSIA

Ei, da, stă-n firea ta
Să nu crezi niciodată în cinstea alor tăi.

AMPHITRYO

Cum? Ce spui tu? Măsoară-ţi vorba, om ticălos, să nu îţi smulg
Ticăloşita limbă din gură.

SOSIA

Sînt al tău:
Fă tot ceea ce-ţi place şi tot ce vrei cu mine.
Dar n-ai să mă împiedici, să ştii, orice mi-ai face,
Să povestesc un lucru decît cum s-a-ntîmplat.[1]

[1] Cf. mai sus (p. 30, vv. 6—7), răspunsul dat de Sosia lui Mercur.

AMPHITRYO

Cum poți, lepădătură, să spui că ești în casă,
Cînd iată-te cu mine, aici.

SOSIA

Spun adevărul.

AMPHITRYO

Bătu-te-ar zeii veșnici, dar cred c-am să te bat
Și eu.

SOSIA

Tu ai puterea în mînă; sînt al tău.

AMPHITRYO

Cutezi să rîzi de mine, stăpînul tău, golane?
Și încă vrei să cred un lucru de nimeni pîn-acum văzut,
Cînd știi că nu se poate ca, în același timp,
Un singur om să fie aievea-n două locuri?

SOSIA

Și totuși, adevărul acesta-i.

AMPHITRYO

Iupiter

Să te trăsnească!

SOSIA

Oare cu ce ți-oi fi greșit?

AMPHITRYO

Tu rîzi de mine-ntr-una, și tu mă-ntrebi, lichea?

SOSIA

De-ar fi așa, pe Polux! aș merita ocara.
Dar nu mint nici cu-atîta, ci adevăru-l spun.

AMPHITRYO

E beat de-a binelea, mișelul.

SOSIA

Aş vrea să fiu.

AMPHITRYO

Te vrei cum eşti.

SOSIA

Eu?

AMPHITRYO

Da, da, tu! Unde-ai băut?

SOSIA

Niciunde, jur!

AMPHITRYO

Ce secătură!

SOSIA

Îţi spun a zecea oară, poate:
Eu sînt în casă; mă-nţelegi?
Dar tot eu sînt şi lîngă tine.
Au nici acum, stăpîne-al meu,
Nu ţi-am vorbit destul de clar
Şi lămurit?

AMPHITRYO

Ah, pleacă, fugi
De lîngă mine!

SOSIA

Pentru ce?

AMPHITRYO

Ai fost atins de ciumă.

SOSIA

Cum?
Sînt sănătos şi mă simt bine,
Amphitryo.

AMPHITRYO

Făgăduiesc,
Ca preț al meritelor tale,
Să te simți prost și oropsit
Îndată ce intrăm în casă.
Urmează-mă, tu, care-ți chinui, cu nerozia ta, stăpînul.
Nu ți-e de-ajuns că pîn-acuma porunca nu mi-ai împlinit-o,
Îți mai și rîzi de mine încă spunîndu-mi, gîde, niște lucruri
De necrezut, și despre care n-a mai vorbit niciînd un om;
Dar fac eu, lasă, ca minciuna să cadă pe spinarea ta.

SOSIA

Vezi tu, Amphitryo, necazul necazurilor pentru mine
E că, spunîndu-ți adevărul, tu mi-l înăbuși cu de-a sila.

AMPHITRYO

Dar cum e, oare, cu putință — să ne gîndim, așa,-ntre noi —
Să fii și-aici, cu mine,-acuma, să fii și-n casă? Spune tu.

SOSIA

Și totuși, sînt și-aici, și-acolo: să se uimească cine-o vrea,
Și nu te cred de tine-n stare să te uimești mai mult ca mine.

AMPHITRYO

Cum?

SOSIA

Nu te cred, spun iar, în stare mai mult să te uimești ca mine;
Nici mie — să-mi ajute zeii! — nu mi-a venit să cred o vreme,
Pînă cînd Sosia, știi, cellalt, cu sila m-a făcut să-l cred.
El tot ce s-a-ntîmplat acolo, în înfruntarea cu dușmanul,
Mi-a povestit cu de-amănuntul; mi-a luat și numele, și chipul.
Nici două picături de lapte nu sînt aidoma ca noi.
Cînd m-ai trimis din port acasă, pîn-a miji de ziuă...

AMPHITRYO

(întrerupîndu-l)

Spune.

SOSIA

Vegheam de mult în faţa uşii, măcar că nici nu ajunsesem.

AMPHITRYO

Ce-mi aiurezi, lepădătură? Eşti sănătos?

SOSIA

Sînt cum mă vezi.

AMPHITRYO

Pesemne-o mînă duşmănoasă i-a dat cu farmece, de cînd
M-a părăsit.

SOSIA

Mi-a dat — aşa e — cu pumnul, pîn' m-a fermecat.

AMPHITRYO

Cum? Cine te-a bătut?

SOSIA

Eu însumi, cel care sînt acuma-n casă.

AMPHITRYO

Fereşte-ţi pielea, nu-mi răspunde anapoda la ce te-ntreb.
În primul rînd, arată-mi cine-i ăst Sosia de care-aud?

SOSIA

E sclavul tău.

AMPHITRYO

Te am pe tine, şi am mai mult decît îmi vreau;
Şi-apoi, de cînd mă ştiu pe lume, alt Sosia n-am mai avut.

SOSIA

Amphitryo, îţi spun atîta: intrînd la tine, ai să-l găseşti
Pe-al doilea eu al meu acolo, alt Sosia, tot sclav al tău,
Din tată — Davus, ca şi mine, cu-acelaşi chip, de-aceeaşi vîrstă
Cu mine. Ce mai tura-vura? Nu ai un Sosia, ci doi.

AMPHITRYO

Spui niște lucruri cam ciudate. Dar ai văzut-o pe Alcmena?

SOSIA

Nu mi s-a-ngăduit să intru în casă.

AMPHITRYO

Cine te-a oprit?

SOSIA

Celălalt Sosia, de care îți tot vorbesc, și m-a bătut.

AMPHITRYO

Și cine-i ăsta?

SOSIA

Eu, ți-am spus-o. De câte ori să-ți spun un lucru?

AMPHITRYO

N-ai adormit pe nu știu unde, băiete?...

SOSIA

Cîtuși de puțin.

AMPHITRYO

Și l-ai văzut, dar nu-ntr-aievea, pe cellalt Sosia, ci-n vis?

SOSIA

Nu dorm și nu visez, pe Pollux! cînd am porunci de împlinit.
Eram, în față-i, treaz de-a bine, cum treaz te văd și treaz vorbesc
Cu tine, treaz ca niciodată, cum el tot treaz m-a luat la pumni.

AMPHITRYO

Uf! cine?

SOSIA

Sosia, ți-am spus-o, celălalt eu. Tot nu-nțelegi?

AMPHITRYO

Dar cine poate să-nțeleagă năstrușnicele-ți flecăreli?

SOSIA

Ai să cunoşti tu adevărul, dar şi pe Sosia, curînd.

AMPHITRYO

Urmează-mă; întîi se cade să fac lumină-n taina asta.
(Vezi, să se-aducă de la navă, cu grijă, tot ce-am poruncit.)[1]

SOSIA

(Te bizuie pe sîrguinţa şi buna-mi ţinere de minte.
Ci nu ţi-am înghiţit porunca, mă jur, cu nici un gît de vin.)[2]

AMPHITRYO

O, de n-ar fi nimic, pe Pollux! din spusa ta adevărat!

SCENA II

ALCMENA, AMPHITRYO, SOSIA

ALCMENA

(fără să-i vadă pe cei doi)

În lume, vai, şi-n viaţa noastră sînt bucurii de tot puţine,
Şi pricini de mîhnire multe! Aşa-i e datul fiecărui
Şi vrerea zeilor: mîhnirea să meargă-n pas cu bucuria,
Şi să urmeze fericirii tristeţea neagră şi durerea.
Şi eu făcut-am încercarea, şi pot vorbi din ce cunosc:
M-am dat o clipă fericirii, cît l-am văzut pe soţul meu,
O noapte doar; şi dintr-odată m-a părăsit, în zorii zilei.
Mă simt ca singură pe lume în lipsa dragului cel drag.
Plecarea-i m-a-ntristat mai tare decît m-a bucurat venirea-i.
Dar cel puţin sînt fericită
C-a biruit şi vine-acasă biruitor. E-o mîngîiere.
Să-l ştiu departe, dar de faimă acoperit; primesc şi rabd

[1-2] După unii editori aceste versuri ar fi adăugate de copişti, cu scopul de a suprima rolul lui Sosia în scena următoare.

Cu inima deschisă lipsa-i îndelungată, cită vreme
Sărbătorit îmi ştiu bărbatul ca-nvingător în bătălie:
Sînt mulţumită. Bărbăţia e cea mai vrednică răsplată.
În faţa bărbăţiei se pleacă totu-n lume.
Avere, tihnă, libertate, părinţi, copii, şi trai, şi ţară
Ea apără şi ocroteşte.
Cuprins e totu-n bărbăţie; ai totul dacă eşti bărbat.

AMPHITRYO

(fără s-o vadă pe Alcmena)

Cred că venirea mea întrece dorinţele soţiei mele,
Ce mă-ndrăgeşte şi mi-e dragă; şi-apoi mă-ntorc victorios
Asupra unui duşman care, deşi părea de neînvins,
Sub cîrmuirea mea ai noştri l-au nimicit din prima luptă.
Ştiu că m-aşteaptă, şi venirea-mi toate dorinţele-i întrece.

SOSIA

Crezi că pe mine nu m-aşteaptă cu-aceeaşi dragoste iubita?

ALCMENA

(zărindu-l pe Amphitryo)

Dar, iată,-mi văd bărbatul.

AMPHITRYO

(către Sosia, tot fără s-o vadă pe Alcmena)

Vino pe-aici.

ALCMENA

De ce acum se-ntoarce,
El, care se grăbea să plece? Vrea să mă pună la-ncercare,
Şi vrea să vadă, ah, ştiu bine, de-mi pare rău că-l ştiu departe?
Dar, nu, întoarcerea-i, pe Castor! nu mi-e pricină de mîhnire.

SOSIA

(văzînd-o pe Alcmena)

Amphitryo, mai bine-am merge-ndărăt, la navă.

AMPHITRYO

Pentru ce?

SOSIA

N-o să ne-ntindă, -acasă, nimeni, de bun venit, o masă bună.

AMPHITRYO

Cum ai ajuns la gîndul ăsta?

SOSIA

Venim, se pare, prea tîrziu.

AMPHITRYO

De ce?

SOSIA

(arătîndu-i pîntecele Alcmenei)

O văd pe Alcùmena şi bag de seamă că-i sătulă.

AMPHITRYO

Doar am lăsat-o-nsărcinată cînd am plecat.

SOSIA

Vaĭ, sînt pierdut!

AMPHITRYO

Ce s-a-ntîmplat?

SOSIA

Sosesc la vreme, pe legea mea, ca să scot apă,
Căci se-mplineşte-a zecea lună, dacă-ţi pricep socoata bine.

AMPHITRYO

Hai, ţine-ţi firea.

SOSIA

Să-mi ţin firea? Cînd am să iau găleata-n mînă,
Tu ai să-ţi pierzi pe totdeauna ştiuta-ncredere în mine,
De mă opresc mai înainte de-a scoate sufletul din puţ[1].

[1] Anticii credeau că sufletul unui puţ sălăşluieşte în apa lui, aşa cum sufletul omului sălăşluieşte în sînge. Scoţîndu-i toată apa, Sosia ar fi ucis puţul.

AMPHITRYO

Urmează-mă, te rog. Pe-un altul, n-ai teamă,-l pun la munca asta.

ALCMENA

(aparte)

De datoria mea e, poate, să ies în calea celui drag.

AMPHITRYO

(apropiindu-se de Alcmena)

Amphitryo cu bucurie salută pe soția lui,
Pe care-o crede cea mai bună dintre femeile tebane
Și-a cărei cinste toți tebanii o recunosc și-o preacinstesc.
Cum te mai simți? Îți pare bine că m-am întors?

SOSIA

(aparte)

O, tare mult!
De bine, iacăt-o, ce-i pare, nici ca pe-un cîine nu-l salută.

AMPHITRYO

Mă bucur să te văd purtîndu-ți rotunda sarcină cu bine.

ALCMENA

O, spune-mi, rogu-te, pe Castor! de ce-ți bați joc de mine-acuma,
Și pentru ce-mi vorbești de parcă nu m-ai văzut mai adineauri,
De parcă vii întîia oară de cînd ai biruit — acasă?
(Ah, pentru ce-mi vorbești de parcă nu m-ai văzut de multă vreme?)[1]

AMPHITRYO

Dar, draga mea, de la plecare nu te-am văzut decît acuma.

ALCMENA

De ce zici nu?

AMPHITRYO

Eu adevărul m-am învățat să-l spun.

---

[1] Vers probabil interpolat.

ALCMENA

Învăţ

Pe care omul greu şi-l pierde. Sau ai venit ca să-mi încerci
Virtutea? Pentru ce, altminteri, această-ntoarcere grăbită?
Te ţine-n loc vreo prevestire sau vremea rea, de nu te duci
Să-ţi întîlneşti pe cîmp oştirea cum adineaurea-mi spuneai?

AMPHITRYO

Ţi-am spus cu asta adineauri?

ALCMENA

Vrei să mă-ncerci: da, adineauri.

AMPHITRYO

Dar cum aş fi putut, Alcmena, să-ţi spun cu asta: adineauri?

ALCMENA

Ce-ţi dă prin minte? Vrei la glumă prin altă glumă să răspund,
Că vii acuma,-ntîi, la mine, cînd tu abia m-ai părăsit?

AMPHITRYO

Pe legea mea, vorbeşte-aiurea.

SOSIA

Aşteaptă-n linişte, mai bine,
Din somnul ei să se trezească.

AMPHITRYO

Viseză, văd, deşi e trează.

ALCMENA

Pe Castor! trează sînt de-a bine, şi bine spun ce s-a-ntîmplat:
Că te-am văzut mai adineauri; era şi el cu tine.

AMPHITRYO

Unde?

ALCMENA

Aici, în casa ta, bărbate.

AMPHITRYO

Dar nu se poate.

SOSIA

(către Amphitryo, ironic)

Ce vorbeşti?

Şi dacă-am fost purtaţi de navă, din port aici, pe cînd dormeam?

AMPHITRYO

Ce ţi-a venit, îi cînţi în strună?

SOSIA

Dar ce vrei tu să fac? Nu ştii?

Cînd o bachantă-n bachanale[1] e încontrată, din nebună
Ajunge mai nebună încă şi loviturile-i sporesc.
De spui ca ea, se mulţumeşte cu una doar.

AMPHITRYO

Pe Pollux! nu.

Mă port cu ea cum i se cade şi merită: venind acasă
Nu mi-a făcut nici o urare.

SOSIA

Nu-ntărîta bondarii[2].

AMPHITRYO

(către Sosia)

Taci.

(Întorcîndu-se către Alcmena.)

Un lucru te întreb, Alcmena.

---

[1] Extinderea în toată Italia a cultului lui Bachus şi a bachanalelor prin care era celebrat îndreptăţeşte comparaţia lui Sosia. Se pare că acest cult ar fi ajuns la cea mai mare extindere în epoca lui Plaut. Senatconsultul prin care cultul a fost interzis datează din anul 186 î.e.n.

[2] *Irritare crabones — a întărîta bondarii*, corespunde expresiei moderne: *a turna gaz pe foc.*

ALCMENA

Poți și mai multe să mă-ntrebi.

AMPHITRYO

Tu ți-ai pierdut de-a bine mintea sau mi te bîntuie trufia?

ALCMENA

Dar cum de poți, bărbate dragă, să-mi pui asemenea-ntrebare?

AMPHITRYO

Mă-ntîmpinai odinioară cu vorbe dragi, de bun venit,
Și îmi urai tot ce nevasta cinstită soțului urează.
Ci, iată, azi, venind acasă, mi te găsesc de tot schimbată.

ALCMENA

Nu mai demult, ci ieri, bărbate, ți-am fost făcut, mă jur, aceste
Urări de buna ta venire, te-am întrebat de sănătate,
Și ți-am luat în mînă mîna, și-n braţe, prima, te-am cuprins.

SOSIA

L-ai salutat tu, ieri, Alcmena?

ALCMENA

Da, Sosia, ca și pe tine.

SOSIA

Amphitryo, credeam că-ți naște un fiu, dar văd că soața ta
Nu de copil e-mpovărată.

AMPHITRYO

De ce, atunci?

SOSIA

De nebunie.

ALCMENA

Nu sînt nebună, și rog zeii să nasc cu bine; ție, însă,
Din carne biciul îți va roade, că-mi face soțul meu dreptate.
Ai să te-nfrupți, proroc netrebnic, din rodul prorocirii tale,

SOSIA

(făcînd gestul lovirii)

Ba nu, ieri cînd rodește i se îmbie-astfel de roade,
Ca să se-nfrupte și să roadă, să nu-i stea inima năroadă.

AMPHITRYO

(fără să-l asculte, către Alcmena)

Ieri m-ai văzut aici pe mine?

ALCMENA

Da, vrei de zece ori să spun?

AMPHITRYO

În vis, pesemne?

ALCMENA

Eram trează, cum treaz erai și tu.

AMPHITRYO

Vai mie!

SOSIA

Ce s-a-ntîmplat?

AMPHITRYO

Îmi aiurează nevasta.

SOSIA

Fierea o munceşte.
Nimic nu-i vatămă pe oameni mai repede ca fierea neagră.

AMPHITRYO

Cînd ai simțit, Alcmena dragă, întîiul semn al bolii tale?

ALCMENA

Dar sînt, pe Castor! sănătoasă.

AMPHITRYO

Cum spui, atunci, că m-ai văzut
Pe mine ieri, cînd noi azi-noapte abia intram din larg în port?

Pe navă am cinat, şi noaptea, dormind, pe navă-am petrecut-o;
În casă n-am mai pus piciorul de cînd la oaste m-am pornit,
De cînd am biruit în luptă oştirile teleboene.

ALCMENA

Ba ai cinat aici, cu mine, şi ai dormit aici.

AMPHITRYO

Ce spui?

ALCMENA

Eu — adevărul.

AMPHITRYO

Nu acuma, pe Hercle! Mai departe nu ştiu.

ALCMENA

M-ai părăsit în zorii zilei şi-ai alergat la oaste.

AMPHITRYO

Cum?

SOSIA

Ea spune ce-şi aduce-aminte: îţi povesteşte ce-a visat.

(Către Alcmena.)

Să-l fi rugat pe Joe, zeul minunilor, cînd te-ai trezit,
Şi să-i fi dăruit făină sărată sau tămîie-aprinsă.

ALCMENA

Pe tine trăsnetul să cadă!

SOSIA

Pe tine cadă!... grija asta.

ALCMENA

Vorbeşte iar cu mine-obraznic şi mă ia-n rîs nepedepsit.

---

[1] Pauză intenţională, schimbarea sensului replicii dovedind prudenţa sclavului care se temea de mînia stăpînei sale.

AMPHITRYO

Taci, Sosia.

(Către Alcmena.)

Deci eu, Alcmena, te-am părăsit în zorii zilei?

ALCMENA

Dar cine, dacă nu voi, cine mi-a povestit întreaga luptă?

AMPHITRYO

Cum, știi și asta?

ALCMENA

De la tine am auzit cum ai cuprins
Cetatea-aceea și-ai dat morții, chiar tu, pe regele Pterelas.

AMPHITRYO

Ți-am spus eu asta?

ALCMENA

Tu, vezi bine; era și Sosia de față.

AMPHITRYO

(către Sosia)

M-ai auzit tu povestindu-i așa ceva?

SOSIA

Cum să te-aud?

AMPHITRYO

Să spună ea.

SOSIA

(către Alcmena)

Față de mine, din cîte știu, n-a povestit.

ALCMENA

(către Amphitryo, ironic)

Mă mir că nu te contrazice.

AMPHITRYO

Te uită, Sosia, la mine.

SOSIA

Mă uit.

AMPHITRYO

Şi spune adevărul; nu vreau — pricepi? — să-mi cînţi în strună.
M-ai auzit pe mine astăzi c-am povestit ce spune-Alcmena?

SOSIA

Nu te-ai scîntit şi tu la minte de-mi pui o astfel de-ntrebare,
Cînd pe Alcmena, ca şi tine, o văd acuma-ntîia oară?

AMPHITRYO

Ce zici? L-ai auzit, nevastă?

ALCMENA

Am auzit un mincinos.

AMPHITRYO

Nu-l crezi şi nu mă crezi pe mine, bărbatul tău?

ALCMENA

Mă cred pe mine,
În primul rînd, şi ştiu că totul s-a petrecut aşa cum zic.

AMPHITRYO

Zici c-am venit aici ieri seară?

ALCMENA

Negi că m-ai părăsit în zori?

AMPHITRYO

Neg cu tărie, cîtă vreme acuma vin şi-acum te văd.

ALCMENA

Şi poate vrei să negi în faţă-mi că azi mi-ai dăruit acel
Pocal de aur, despre care mi-ai spus că l-ai primit acolo?

AMPHITRYO

Nu ţi l-am dăruit, pe Pollux! şi nici nu ţi-am vorbit de el;
Ci doar am vrut, cum vreau şi-acuma să ţi-l dau ţie. Dar de unde
Ştii de pocal?

ALCMENA

Eu? De la tine şi l-am primit din mîna ta.

AMPHITRYO

O clipă, rogu-te, o clipă. Mă mir, Sosia, nespus,
Că a putut, cum vezi, să âfle de-acel pocal primit de mine,
De n-ai văzut-o mai nainte şi nu i-ai povestit chiar tu.

SOSIA

Pe Pollux! n-am vorbit cu dînsa şi-acum o văd, cu tine-odată.

AMPHITRYO

Ce poznă să mai fie şi-asta?[1]

ALCMENA

Vrei să-ţi aduc pocalul?

AMPHITRYO

Da.

ALCMENA

Cum zici.

(Către sclavă.)

Thessala, du-te-n casă şi ădu-mi repede pocalul
De soţul meu dat mie astăzi.

AMPHITRYO

Ia vino, Sosia, deoparte.
Din toate cîte-aici mă mir, îmi pare cel mai de mirare
Să fie-n mîna ei pocalul.

---

[1] Sens nesigur.

SOSIA

(arătînd cutia pe care o ține în mînă)

Cum poate fi, cînd e-n cutie,
Aici, la mine, sub pecete?

AMPHITRYO

Pecetea-i neatinsă?

SOSIA

Iată.

AMPHITRYO

E,-ntr-adevăr, cum a fost pusă.

SOSIA

Te-ai lămurit că-i o făptură
De rele duhuri stăpînită?

AMPHITRYO

Pe Pollux! a avut ea grijă;
Pe Pollux! da, e stăpînită de duhuri.

ALCMENA

(luînd pocalul adus de Thessala)

Ce atîta vorbă?
Ai vrut să vezi pocalul: iată-l.

AMPHITRYO

Să-l văd.

ALCMENA

Privește-l cît îți place,
Tu, care negi ce-a fost aievea, și recunoaște că nu mint.
E-al tău, primit de tine-acolo?

AMPHITRYO

Mărite Iupiter, ce văd?
Pocalul meu, primit acolo. Vai mie, Sosia, vai miel

SOSIA

Pe Pollux! sau femeia asta e cea mai mare vrăjitoare,
Sau e-năuntru,-aici, pocalul.

(Arată cutia.)

AMPHITRYO

Deschide repede cutia.

SOSIA

De ce s-o mai deschid? Pecetea e neatinsă. Binc-i totul.
Tu ai născut un alt Amphitryo, eu un alt Sosia-am născut.
Dac-a făcut la fel pocalul, avem cu toţii cîte-un geamăn.

AMPHITRYO

Deschide, vreau să văd.

SOSIA

Priveşte şi cerceteazâ-atît pecetea,
Ca să nu dai pe mine vina pîn' la sfîrşit.

AMPHITRYO

Deschide,-ţi zic.
Din vorbele-i de pîn-acuma pricep că ea nebuni ne crede.

ALCMENA

Atunci de unde-l am, pe Castor! de nu e darul tău pocalul?

AMPHITRYO

Aş vrea şi eu să ştiu, nici vorbă.

SOSIA

Pe Iupiter! Pe Iupiter!

AMPHITRYO

Ce ai? Ce s-a-ntîmplat?

SOSIA

Pocalul nu e-n cutie.

AMPHITRYO

Ce spui tu?

SOSIA

Vai, adevărul!

AMPHITRYO

Răstignirea te paşte dacă nu-l găseşti.

ALCMENA

Dar e găsit.

AMPHITRYO

Din mîna cui e primit?

ALCMENA

Din mîna cui mă-ntreabă.

SOSIA

(către Amphitryo)

Vrei să mă-nşeli: tu nava,-n taină, ai părăsit-o şi-ai venit
În goană-aici, pe altă cale, ai scos pocalul din cutie,
L-ai dăruit soţiei tale, pe urmă-ai pus, la loc, pecetea.

AMPHITRYO

Dă-i apă-acum şi tu la moară, stîrneşte-i mai mult nebunia.

(Către Alcmena.)

Zici c-am fost ieri aici, la tine?

ALCMENA

Pe Castor! da, şi ne-am făcut
Urările de cuviinţă şi eu ţi-am dat o sărutare.

SOSIA

(aparte)

O sărutare ce nu-mi place cu nici un chip.[1]

[1] Replică atribuită şi lui Amphitryo.

AMPHITRYO

(către Alcmena)

Te rog, urmează.

ALCMENA

Te-ai îmbăiat.

AMPHITRYO

Şi după baie?

ALCMENA

La masă te-ai întins.

SOSIA

Prea bine!

Să văd urmarea.

AMPHITRYO

(către Sosia)

Nu-ntrerupe.

(Către Alcmena.)

Vorbeşte, spune mai departe.

ALCMENA

Venind mîncarea,-am stat la cină întinsă-alăturea de tine.

AMPHITRYO

Pe-acelaşi pat?

ALCMENA

Mă jur, pe-acelaşi.

SOSIA

Văleu, supărătoare cină!

AMPHITRYO

Ci las' să spună pîn' la capăt. Şi după masă ce-a urmat?

ALCMENA

Îţi era somn. Şi după cină am mers îndată la culcare.

AMPHITRYO

Tu, unde te-ai culcat?

ALCMENA

Cu tine în patul şi-n odaia noastră.

AMPHITRYO

M-ai omorît.

SOSIA

Cum? ce-i cu tine?

AMPHITRYO

În gheara morţii m-ai zvîrlit.

ALCMENA

Îmi spui ce s-a-ntîmplat?

AMPHITRYO

Mă lasă.

SOSIA

Dar ce-i cu tine?

AMPHITRYO

Sînt pierdut.
Mi-a fost ademenită în lipsa mea nevasta.

ALCMENA

Dar cum poţi tu, bărbate dragă, cum poţi să spui una ca asta?

AMPHITRYO

Bărbatul tău? Nu, mincinoaso, nu-mi da ăst nume de minciună.

SOSIA

(aparte)

Ei, asta nu e cu putinţă: s-ajungă din bărbat femeie.

ALCMENA

(către Amphitryo)

Dar ce am săvîrşit, vai mie, ca să vorbeşti urît cu mine?

AMPHITRYO

Mi-ai arătat care ți-e vina; și mai întrebi de ce te-nvinui?

ALCMENA

Cînd toată noaptea-am stat cu tine, sînt vinovată-n fața ta?

AMPHITRYO

Cu mine, tu? Nerușinare ca asta cine mai văzut-a?
De ți-ai pierdut cumva rușinea, ia cu-mprumut de pe la alții.

ALCMENA

De-o faptă mă acuzi nedemnă de mine și de stirpea mea.
Poți să mă-nvinui de necinste, dar nu mă faci să-ți dau crezare.

AMPHITRYO

O, zei fără de moarte! Spune-mi, tu, Sosia, mă recunoști?

SOSIA

Așa, puțin.

AMPHITRYO

Ieri n-am cinat eu în portul Perșilor, pe navă?

ALCMENA

Și eu îmi pot aduce martori ca să-mi adevereasă spusa.

SOSIA

Eu nu pricep nimic, pe Pollux! din cîte-aud, decît că poate
Vreun alt Amphitryo se află ce-n lipsa ta se nevoiește
Să facă treburile tale și să slujească-n locul tău.
Istoria cu-nlocuirea lui Sosia ciudată-mi pare,
Da-nlocuirea lui Amphitryo ciudată peste poate-mi pare.

AMPHITRYO

Un vrăjitor, pesemne, mintea femeii mele i-a sucit.

ALCMENA

Mă jur pe Iupiter, stăpînul stăpînilor din cer, pe maica
Iunona, fără de prihană, cinstiți și preatemuți de mine,

Că nimeni, în afar' de tine, nu s-a atins de trupul meu,
Gîndind să mă ademenească.

AMPHITRYO

Aş vrea să fie-adevărat.

ALCMENA

Spun adevărul, dar degeaba, de vreme ce nu-mi dai crezare.

AMPHITRYO

Femeia jură cu-ndrăzneală.

ALCMENA

Cînd n-a greşit nicicum, femeia
Se apără cu îndrăzneală şi nu se teme de nimic.

AMPHITRYO

Eşti prea-ndrăzneaţă.

ALCMENA

Ca femeia cinstită.

AMPHITRYO

Da, cinstită-n vorbe.

ALCMENA

Pe Castor! zestrea mea nu-nseamnă ceea ce-nseamnă îndeobşte,
Ci neprihană, şi virtute, şi cuminţenie de simţuri,
Teamă de zei şi pace-n casă, şi dragoste pentru părinţi,
Supusă ţie, inimoasă şi cu cei buni mărinimoasă.

SOSIA

Dacă ea spune adevărul, pe Polluxl e desăvîrşită.

AMPHITRYO

Sînt fermecat pînă-ntr-atîta, că nu mai ştiu nici cine sînt.

SOSIA

Tu eşti Amphitryo, nici vorbă; nu te lăsa nici tu schimbat,
Căci după-ntoarcerea de-acolo schimbări ciudate-au fost de oameni.

AMPHITRYO

Sînt hotărît, mă jur, femeie, să fac lumină-n treaba asta.

ALCMENA

Pe Pollux! tare mult mi-ar place.

AMPHITRYO

Ascultă bine și răspunde-mi:
Dacă mă duc pînă la navă și-l iau pe vărul tău, Naucrates,
Care-a trecut cu mine marea, și dacă el tăgăduiește
Tot ce mi-ai spus acum, ia spune, cam ce pedeapsă crezi că meriți?
Ai vreun temei ca să mă-mpiedici să rup căsătoria noastră?

ALCMENA

Nici unul, dacă-s vinovată.

AMPHITRYO

Ne-am înțeles. Tu, Sosia,
Du oamenii aceștia-n casă. Eu plec să-l caut pe Naucrates.

(Iese.)

SOSIA

(către Alcmena)

Acuma am rămas noi singuri; vorbește-mi, rogu-te, cinstiți
Mai e vreun Sosia prin casă ce seamănă leit cu mine?

ALCMENA

Să pieri din ochii mei, sclav vrednic de-al tău stăpîn!

SOSIA

Da, bine, pier.

(Iese.)

ALCMENA

Mă uluiește toana timpă ce l-a cuprins pe soțul meu,
Să mă învinuie pe mine de-o faptă-atît de rușinoasă.
Oricum, îndată-o să se știe de la Naucrates adevărul.

(Iese.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

IUPITER

Eu sînt acel Amphitryo al cărui slujitor
Din Sosia la vreme se schimbă în Mercur,
A cărui locuință se află sus, în cer,
Și care, după placu-mi, în Iupiter mă schimb.
Dar cînd ajung aicea nu pot decît să fiu
Amphitryo, adică să-mi schimb și-mbrăcămintea.
Ci pentru voi acuma vin iar pe-aici, că nu vreau
Să las neterminată această comedie.
Și vin să-i dau Alcmenei, pe care-o-nvinuiește
Bărbatul de necinste, întregu-mi ajutor.
Mi-ar fi cumplită vina dac-aș lăsa să cadă
Pe ea necinstea faptei de mine săvîrșită.[1]
Trecînd din nou drept mîndrul Amphitryo, la chip
Și-nfățișare,-acuma, îndată,-am să-i și pun
La mare-ncurcătură pe toți din casa lor.
Pe urmă-am să dezvălui întreaga mare taină,
Și-am să ajut femeia să nască la soroc,
Fără dureri, pe fiul de mine dăruit,
Ca și pe-al doilea, pruncul de la bărbatul ei.
Cred că Mercur sosi-va degrabă — poate am
De el cumva nevoie. Merg să-i vorbesc Alcmenei.

[1] Vezi nota 1 de la p. 35.

SCENA II

ALCMENA, IUPITER

ALCMENA

(ieşind repede din casă şi crezîndu-se singură)

Nu pot rămîne-n casă. De soţul meu să fiu
De stricăciuni, orgie, necinste-nvinuită!
Ce-a fost nu recunoaşte, mă bombăne şi strigă;
Mă-nvinuie de strîmbe fapte pe care nu le-am săvîrşit,
Închipuindu-şi poate că prea puţin îmi pasă.
N-am să-i îndur, pe Pollux! nicicum învinuirea
Nedreaptă şi mîrşavă, ci ori îl părăsesc,
Ori el pe voie-mi face tăgăduind făţiş,
Ocara azvîrlită soţiei făr' de vină.

IUPITER

Se cade — n-am scăpare — să fac pe voia ei,
Dacă ţintesc în suflet să-i mai împlînt iubirea.
Amphitryo din parte-mi a suferit destul,
Şi dragostea-mi necazuri i-a căşunat prea multe,
De-aceea îndura-voi mînia-i şi ocara
Adusă Alcumenei, chiar dacă-aici n-am vină.

ALCMENA

Ah, iată-l pe bărbatul care şi-a-nvinuit
Soţia de necinste.

IUPITER

Vreau să-ţi vorbesc, nevastă.
De ce ţi-ntorci privirea?

ALCMENA

Aşa e felul meu:
Mi-e tare scîrbă-n faţă duşmanii să-i privesc.

IUPITER

Cum, ce tot spui: duşmanii?

ALCMENA

Da, adevăru-l spun;
De nu cumva mă-nvinui că mi-i nedrept cuvîntul.

IUPITER

(apropiindu-se și voind s-o atragă spre sine)

Ești tare mînioasă.

ALCMENA

Ia mîna de pe mine.
Oricît de fără minte și nențelept ai fi,
Cu o necredincioasă, cum mă socoți pe mine,
Nu poți să stai de vorbă, nici să glumești nu poți,
Altminteri ești smintitul smintiților din lume.

IUPITER

Nimic nu te atinge, mă jur, din tot ce-am spus,
Și m-am întors la tine, acum, să mă dezvinui.
Nimic și niciodată nu m-a durut mai mult
Decît amărăciunea și supărarea ta.
De ce mi-ai zis atîtea? vei spune. Îți arăt.
Nu te-am crezut, pe Pollux! defel necredincioasă;
Eu sufletul, Alcmena, am vrut să ți-l încerc,
Și-am vrut să văd cu ochii ce faci, cum te descurci.
Tot ce ți-am spus, Alcmena, mai înainte,-o joacă,
O glumă-a fost.

(Arătîndu-l pe Sosia, care se apropie.)

Întreabă-l pe Sosia, te rog.

ALCMENA

De ce nu-l chemi aicea pe vărul meu Naucrates,
Să deie mărturie în fața mea, că tu
N-ai stat aici azi-noapte?

IUPITER

O glumă,-atît, a fost
Și n-ai avea dreptate s-o iei în serios.

ALCMENA

Doar știu eu, știu, pe Castor! cît m-a durut în suflet.

IUPITER

Pe mîna ta iubită, Alcmena mea, te rog
Frumos să-mi dai iertare și să-ți ogoi mînia.

ALCMENA

Ocara ta nu poate virtutea să-mi atingă.
Dar nepătîndu-mi cinstea prin fapte niciodată,
Eu nici măcar prin vorbe nu pot fi necinstită.
Dă-mi ce-i al meu și ține tot ce-i al tău; cu bine.
Îmi chemi însoțitorii?

IUPITER

(închizîndu-i calea)

N-ai minte?

ALCMENA

Dacă nu vrei,
Plec singură; Virtutea îmi este-nsoțitoare.

IUPITER

Nu, stai; mă jur, Alcmena, pe ce vrei tu mă jur,
Că ești cea mai cinstită femeie de pe lume.
Și dacă mint, tu, veșnic, tu, Iupiter, mărite,
Păstrează-i lui Amphitryo o veșnică mînie.

ALCMENA

Ba priincios să-i fie!

IUPITER

O, crede-mă,-i va fi;
Și nu mi-i jurămîntul, ia seama, vorbă goală.
Mai ești tu mînioasă acuma?

ALCMENA

Nu.

IUPITER

Faci bine.
Doar ştii şi tu că-n viaţă adeseori ai parte
De bucurii o vreme, pe urmă de necazuri;
Te superi şi te mînii ca să te-mpaci la urmă.
Dar cît de-nvolburată mînia s-ar aprinde,
Ca între noi, de-ndată ce totul se împacă,
De două ori iubirea mai pătimaşe creşte.

ALCMENA

Era mai bine totuşi cuvîntul să-ţi măsori;
Dar pentru că tăgădui chiar tu acum, mă-ndupleci.

IUPITER

Vezi, vasele de jertfă să fie pregătite,
C-am dat făgăduială, şi reîntors cu bine
De la oştire-acasă, ţin mult să mi-o-mplinesc.

ALCMENA

Te bizuie pe mine.

IUPITER

(către oamenii din casă)

Pe Sosia chemaţi-l,
Ca să-l trimit la navă după cîrmaciul nostru,
Blepharo, cu poruncă să vină-aici la masă.

(Aparte.)

El are să rămînă flămînd şi năucit
Văzînd cum pe Amphitryo îl dau pe uşă-afară.

ALCMENA

(observîndu-l)

De ce vorbeşte singur şi-n cea mai mare taină?
Dar se deschide uşa; pe Sosia-l zăresc.

SCENA III

SOSIA, IUPITER, ALCMENA

SOSIA

(ieşind din casă)

Amphitryo, mă iată; spune, şi-ţi împlinesc pe loc porunca.

IUPITER

Vii, Sosia, tocmai la vreme.

SOSIA

Făcut-aţi pace între voi?
Mă bucur mult şi-mi pare bine să vă ştiu iară domoliţi.
Aşa socot eu că se cade un sclav de treabă să se poarte:
Să fie-ntocmai ca stăpînii; să-şi facă, după-al lor, obrazul;
Trist, dacă ei sînt trişti, şi vesel dacă stăpînii-s bucuroşi.
Ci spune, rogu-te, odată; v-aţi împăcat deplin şi-aievea?

IUPITER

Tu rîzi, de vreme ce ştii bine că cearta noastră-a fost o glumă.

SOSIA

Cum, ai glumit? Şi eu crezusem c-a fost un lucru serios.

IUPITER

I-am lămurit povestea-ntreagă şi pace-am încheiat.

SOSIA

Mă bucur.

IUPITER

Acuma intru să-nalţ jertfa pe care-o datorez.

SOSIA

Prea bine.

IUPITER

Tu trage-o fugă pîn' la navă şi adu-l pe cîrmaciul nostru,
Blepharo, să cineze-aicea, cu mine, după ce-nalţ jertfa.

SOSIA

Cînd încă-ai să mă crezi acolo, voi fi-ndărăt.

IUPITER

Să vii degrabă.

(Sosia iese.)

ALCMENA

Mai vrei să-mi spui ceva, sau intru să pregătesc ce se cuvine?

IUPITER

O, du-te, du-te şi-ngrijeşte să fie totul pregătit.

ALCMENA

Dar poţi să vii cînd vrei şi-ţi place, şi nu te-oi face să aştepţi.

IUPITER

Frumos vorbeşti, ca o nevastă care-şi cunoaşte datoria.

(Alcmena intră în casă.)

Doi păcăliţi: stăpîna şi sclavul ei; mă cred
Amphitryo, şi nu ştiu, sărmanii, cît se-nşeală.
Dă-mi ajutor acuma, tu, Sosia, divine.
Deşi nu-mi eşti alături, ştiu bine că m-auzi.
Amphitryo sosi-va curînd: alungă-l tu,
Cumva, de-aici; scorneşte orice, nu sta să cauţi.
Ia-i mintea, păcăleşte-l, cît timp eu mă desfăt
Alături de soţia-mi de împrumut. Dorinţa
Aidoma-mplineşte-mi şi vino să-mi ajuţi
Cînd mie însumi jertfa în casă mi-oi aduce-o.

(Intră în casă.)

SCENA IV

MERCUR

(venind în goană)

Fugiţi, pieriţi, feriţi în lături din calea mea, pieriţi cu toţii!
Să nu se-ncumete vreunul să mă-ntîrzie sau oprească.

Un zeu să n-aibă oare dreptul să dea în lături trecătorii,
Cînd orice sclav de comedie, viclean și rău, o poate face?
El spune că sosește-o navă sau un bătrîn înfuriat:
Eu însă mă supun lui Joe și la porunca lui alerg.[1]
De-aceea drept e și cuminte să fugă toți și să se-ascundă.
Mă cheamă tatăl meu și, iată, sînt gata la porunca lui.
Cum orice fiu și-ascultă tatăl, și eu de tatăl meu ascult.
În dragoste-l ajut, mă bucur cu el și-i dau curaj și sfaturi.
Cînd el e fericit, pe mine mă-ncearcă-aceeași fericire.
Iubește, văd, și bine face: îndemnul inimii urmeze-și;
Și oamenii cu toți urmeze-l, ci numai să le fie bine.
Vrea de Amphitryo-al meu tată să-și bată joc; făgăduiesc
Să îi ajut cu toată cinstea, și-o să vă placă, spectatori.
Cununăm-am să-mi așez pe creștet și am să fac pe omul beat.
Mă sui pe casă și, de-acolo, cum se ivește omul nostru,
Mă-nsărcinez să-l pun pe fugă; pe nebăute-am să-l îmbăt.
Pe urmă,-n locul meu, stăpînul pe Sosia va cășuna.
Plăti-va tare scump, sărmanul, năzbîtiile-mi: dar ce-mi pasă?
Eu trebuie s-ascult de tata; e datul meu să-i fac pe voie.
Dar, iată-l pe Amphitryo: vine. Și de minune-o să petreceți
Pe socoteala lui îndată, de vreți aminte să luați.
Fug înăuntru, n-am ce face, să-mi iau podoaba de chefliu.
Pe-acoperiș mă sui, pe urmă, și, vrea, nu vrea, îl fac să plece.

(Intră în casă.)

SCENA V

AMPHITRYO

(intrînd prin stînga scenei)

Am alergat după Naucrates, dar nici pe navă, nici acasă
Nu l-am găsit, și nimeni, nimeni nu l-a văzut prin tot orașul;

[1] Asemenea intrări în scenă zgomotoase întîlnim și în alte piese ale lui Plaut: cea a parazitului Ergasilus din *Captivii* („B.P.T.", nr. 764, pp. 176—179), a lui Curculio din *Cărăbușa* („B.P.T.", nr. 559, p. 130) etc.

Pe străzi am fost, și prin gymnasii, și prin dughene cu parfumuri;
La măcelari și-n toată piața, și-n for și la palestre-am fost,
La bărbierii toți, la medici și-n toate templele-am intrat,
M-am deșelat căutîndu-i urma, și pas să-l aflu pe Naucrates.
Acuma-n casă vreau să intru și cercetarea să-mi urmez
Pe lîngă-Alcmena, ca să dibui cu cine și-a-ntinat ea cinstea.
Mai bine singur îmi fac seama decît să las nelămurită
Isprava asta. Cè văd? Ușa e zăvorîtă. De minune!
Și-acum e tot ca pîn-acuma, și nu mă-nșel. Mă duc să bat.
Deschideți; hei, deschideți ușa! Nu vine să-mi deschidă nimeni?

SCENA VI

MERCUR, AMPHITRYO

MERCUR

(de pe acoperiș)

Cine-i acolo?

AMPHITRYO

Eu sînt.

MERCUR

Cine?

AMPHITRYO

Eu sînt.

MERCUR

Pesemne Iupiter
Și zeii toți te-au pus pe goană de bați așa în ușa noastră.

AMPHITRYO

Ce vrei să spui?

MERCUR

Că toată viața vei fi un biet nefericit.

AMPHITRYO

Hei, Sosia!

MERCUR

Da, eu sînt ăla; ori crezi că mi-am uitat de nume?
Da ce poftești?

AMPHITRYO

Cum, secătură, mă-ntrebi pe mine ce poftesc?

MERCUR

Cum să nu-ntreb, cînd bați, ca prostul, de sare ușa din țîțînă?
Ori crezi că facem alta nouă pe banii obștii, gogomane?
Ce te zgîiești așa la mine? Și ce tot vrei? Și cine ești?

AMPHITRYO

Tu mă-ntrebi cine-s, ticăloase, tu, cimitir de ulmi? Pe Pollux!
Azi spatele-o să-ți ardă-n flăcări pentru obrăznicia ta.

MERCUR

Ai fost, pesemne, mînă spartă odinioară,-n tinerețe.

AMPHITRYO

De ce?

MERCUR

Ajuns la bătrînețe, cerșești la mine lovituri.

AMPHITRYO

Limbarița nerușinată e-ntru prăpădul tău, golane.

---

[1] Referire la faptul că sclavii erau îndeobște bătuți cu vergi de ulm.

MERCUR

O jertfă-am să-ți înalț.

AMPHITRYO

Adică?

MERCUR

Să te cinstesc cu-o lovitură...[1]

AMPHITRYO

Și cu, lepădătură, cu ștreangul te-oi cinsti...

MERCUR

Stăpînul meu, Amphitryo, nu are vreme...
De-aceea bine-ai face să pleci...
Te-i pomeni în creștet cu-o oală de cenușă...
Vrei să primești o oală cu apă-n căpățînă...
E bîntuit, sărmanul! Să-i căutăm un vraci...

---

[1] Din acest loc un număr considerabil de pagini ale originalului este deteriorat și, în cea mai mare parte, pierdut (cca 300 versuri; după unii editori: 272 versuri). Cele XX fragmente — de dimensiuni variind între mai puțin de un vers și cel mult două versuri — care s-au păstrat, ne îngăduie să întrevedem desfășurarea generală a acțiunii și de aceea le redăm în traducere. Disputa dintre falsul Sosia și Amphitryo (fragmentele I—VI) continuă cu Alcmena, care, atrasă de zgomot, vine afară și este dojenită de soțul ei (fragmentele VII—X — scena VII). În actul al patrulea se pare că Sosia, venind cu Blepharo, se ia la ceartă cu Amphitryo, care îl amenință cu diferite pedepse, fără să țină seama de intervențiile cîrmaciului (fragmentele XI—XIV — scena I.). Disputa se aprinde în scena următoare (a II-a) odată cu apariția lui Iupiter, care își bate joc de Amphitryo, făcîndu-l tîlhar și seducător, pe cînd acesta cheamă ca martori și cere ajutorul cetățenilor Tebei (fragmentele XV—XVIII). În cele din urmă, îl dojenesc amîndoi pe Blepharo, care nu izbutește să-l recunoască pe adevăratul Amphitryo (fragmentele XIX—XX). După care, din scena III, textul redevine coerent (p. 75, v. 1). Atribuirile fragmentelor-versuri la personajul indicat în text sînt relativ sigure, nu însă și împrejurările în care au fost rostite. Împărțirea în scene și în acte (al patrulea) rămîne, se înțelege, cu totul arbitrară.

[1-6] Fragmentele I—VI.

SCENA VII

ALCMENA, AMPHITRYO, MERCUR

ALCMENA

Mi te-ai jurat că totul n-a fost decît o glumă...
Te prinde boala, cată să te-ngrijeşti, ia seama;
Lunatic eşti, nici vorbă, sau bîntuit de duhuri...
Şi dacă n-a fost totul întocmai cum spun eu,
De fapte necinstite eşti liber să mă-nvinui...

AMPHITRYO

În lipsa mea nevasta îşi pîngăreşte cinstea...

[1–1] Fragmentele VII—X.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

BLEPHARO, SOSIA, AMPHITRYO

AMPHITRYO

(către Sosia)

[1] De ce zbierai la mine cînd am bătut la uşă?...
[2] Ai să te vîri în găuri de mii de ori pe zi...
[3] Mă rogi pentru-o lichea...

BLEPHARO

[4] Mai trage-ţi răsuflarea...

SCENA II

IUPITER, AMPHITRYO, BLEPHARO, SOSIA

IUPITER

[5] Am prins tîlharu-asupra faptei şi-l iau de gît — seducătorul!...

AMPHITRYO

[6] Ba eu, eu, cetăţeni ai Tebei l-am prins pe cel ce-a pîngărit
Pe soaţa mea, la mine-n casă; priviţi-l — cloacă-a desfrînării!...
[7] Nu ţi-e ruşine, ticăloase, să te arăţi în văzul lumii?
[8]... în mare taină...

[1–4] Fragmentele XI–XIV.
[5–9] Fragmentele XV–XVIII.

IUPITER sau AMPHITRYO

(către Blepharo)

[1] Că nu știi, nu poți spune cine-i Amphitryo dintre noi doi...
[2] Nu știu de tine, scrib de navă, vătaf netrebnic de vîslași...

SCENA III

IUPITER, AMPHITRYO, BLEPHARO

BLEPHARO

[3]... Cădeți la pace cum vă place; eu plec la treburile mele.
Minunății, mă jur, ca asta, n-am mai văzut în viața mea.

AMPHITRYO

Te rog, Blepharo, nu te duce; tu martor poți să fii.

BLEPHARO

Cu bine.
Cui folosește mărturia-mi, cînd nu știu pentru cine-s martor?

(Iese.)

IUPITER

(aparte)

În casă plec; curînd Alcmena are să nască.

AMPHITRYO

Sînt pierdut.
Ce să mai sper, cînd și prieteni, și martori, vai, mă părăsesc?
Dar n-o să-și bată joc de mine, oricine-o fi, nepedepsit.
Mă duc, pe legea mea, la rege, să-i povestesc ce s-a-ntîmplat.

---

[1] [2] Fragmentele XIX—XX.

[3] Începutul scenei lipsește. Odată cu acest vers însă textul redevine coerent.

Pe Pollux! mă răzbun chiar astăzi pe-acest tesalian mișel,
Care cu susu-n jos mi-ntoarce întreaga, liniștita-mi casă.
Dar unde-o fi? S-a dus, pe Pollux! lîng-al nevestei mele pat.
Mai chinuit ca mine cine-i în Teba toată? Ce să fac?
Sînt ocolit de toată lumea, luat în rîs, batjocorit.
Cu sila am să intru-n casă și toți pe care-i întîlnesc:
Bătrîni și tineri, sclavi și sclave, nevastă și seducător,
Chiar tată și bunic — oricine în cale-mi iese,-l căsăpesc.
Nici Iupiter și nici toți zeii n-au să mă-mpiedice, de-ar vrea,
Să-mi duc la-ndeplinire gîndul; ci dau năvală chiar acum.

(În clipa cînd se repede răsună trăsnetul; cade cu fața la pămînt, leșinat.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

BROMIA, AMPHITRYO

BROMIA

(ieşind repede din casă, fără să-l vadă pe Amphitryo)

Nădejdile, şi ajutorul, şi viaţa-n pieptul meu se sting.
Şi-necrederea de mai nainte în biata-mi inimă se stinge.
Pămîntul, marea, cerul, toate se năpustesc asupra mea
Să mă zdrobească şi ucidă. Şi nu ştiu ce să fac, sărmana!
Leşin: vă rog, un strop de apă; sînt sfărîmată şi zdrobită!
Urechile mă dor, şi capul, şi ochii-mi nu mai văd nimic.
Femeie mai nenorocită ca mine nu se află-n lume.
Dar ce i s-a-ntîmplat stăpînei: cum a simţit dureri, pe zei
I-a invocat, şi ce mai vuiet, ce tunete-au zbucnit deodată!
Cu toţii am căzut, grămadă. Şi-a răsunat un mare glas:
„Alcmena,-acesta-i ajutorul cerut de tine, să n-ai teamă;
Un zeu a coborît din ceruri, propice ţie şi-alor tăi.
Ridică-te,-a mai zis, femeie de-a mea putere-nspăimîntată."
M-am ridicat pe loc; odaia strălumina, părea că arde.
Atunci Alcmena dă un ţipăt; eram de tot încremenită.
Dar ajutor cerea stăpîna; am alergat să văd ce vrea.
Şi am văzut că adusese doi copilaşi pe lume, gemeni.
Şi nimeni n-a ştiut cînd naşte, şi nimeni nu i-a ajutat.

(Zărindu-l pe Amphitryo.)

Dar, ah, ce văd? Cine-i bătrînul căzut în pragul casei noastre?
N-a fost cumva de Iupiter trăsnit?

De Iupiter, nu-ncape vorbă! Şi-nfăşurat e ca un mort. Să-l văd, poate-l cunosc.

(Ridicînd mantaua care acoperă chipul lui Amphitryo.)

Dar el e Amphitryo, stăpînul meu.

(Zgîlţîindu-l.)

Amphitryo!

AMPHITRYO

(trezindu-se ca dintr-un vis)

Sînt mort.

BROMIA

Te scoală.

AMPHITRYO

Ucis.

BROMIA

Dă-mi mîna.

AMPHITRYO

Cine eşti?

BROMIA

Sînt sclava ta.

AMPHITRYO

O, cum mai tremur; de Iupiter am fost trăsnit. Îmi pare că mă-ntorc, cu-ncetul, din Acheron. Dar pentru ce Te afli-aici?

BROMIA

Pe toţi ne face să tremurăm aceeaşi spaimă. S-au petrecut minuni grozave în casa ta. Vai mie, vai, Amphitryo; şi-acum, mă iată, sînt îngrozită.

AMPHITRYO

Spune-mi-ţi:

Sînt eu stăpînul tău, Amphitryo?

BROMIA

Tu eşti.

AMPHITRYO

Priveşte iar.

BROMIA

Tu eşti.

AMPHITRYO

Din toată casa doar pe tine te văd cu judecata-ntreagă.

BROMIA

Dar toţi, mă jur, au mintea-ntreagă.

AMPHITRYO

Nevasta m-a făcut s-o pierd
Pe-a mea, cu mîrşava-i purtare.

BROMIA

Te-oi face eu să-ţi schimbi părerea,
Amphitryo: -n puţine vorbe am să-ţi arăt cu prisosinţă,
Că ai nevastă credincioasă, nu mai puţin decît cinstită.
În primul rînd, Alcmena noastră doi gemeni a adus pe lume.

AMPHITRYO

Doi gemeni, zici?

BROMIA

Doi gemeni.

AMPHITRYO

Zeii mă ocrotesc.

BROMIA

Ci taci şi-ascultă,
Să ştii cum zeii sînt propice şi ţie, şi soţiei tale.

AMPHITRYO

Vorbeşte.

BROMIA

Uite, adineauri, cînd munca facerii o luase,
Cu săgetări prin măruntaie, cum este datul la femeie,
I-a invocat pe zei Alcmena şi ajutorul lor, zvîcnind
Din mîini şi-acoperindu-şi capul. Şi-atunci un tunet fără seamăn
A detunat. Ci noi cu toţii credeam că se dărîmă casa;
Şi-ntr-o lumină, ca de aur strălucitor, s-a-nveşmîntat.

AMPHITRYO

Te rog să-mi dai cinstit de veste cînd n-ai să mai înşiri poveşti.
Şi ce-a mai fost?

BROMIA

În larma-aceea n-am auzit-o pe Alcmena
Nici una dintre noi să plîngă, ori să se vaiete, să strige;
Născuse fără vreo durere.

AMPHITRYO

Mă bucur mult, deşi atîtea
Mi-a căşunat.

BROMIA

Ei, lasă asta şi-ascultă-mă pîn' la sfîrşit.
Cînd a născut, ne-a dat poruncă să spălăm pruncii. Ne-am supus.
Dar ce prunc mare şi puternic, Amphitryo,-am putut să spăl!
Pe Castor! nimeni dintre-ai casei n-a fost în stare să-l înfeşe.

AMPHITRYO

Ce spui e lucru de minune. Şi dacă adevăru-l spui,
Doar zeii au venit, din ceruri, în ajutor soţiei mele.

BROMIA

Te-i minuna mai mult pe dată. Doar am culcat în leagăn pruncul,
Cînd doi năprasnici şerpi cu creastă zburînd de pe acoperiş
În curte-au coborît şi-n preajmă au prins să caute.

AMPHITRYO

Vai mie!

BROMIA

N-ai teamă. S-au uitat o vreme la chipurile noastre șerpii.
Iar cînd cu ochii-au dat de gemeni s-au repezit spre ei, de-a dreptul.
Eu, împingînd ușor de leagăn, l-am tras deoparte, -nspăimîntată
Și pentru Ținci, și pentru mine; dar șerpii ne-au ajuns din urmă.
Ci dacă vede și el șerpii, minunea noastră de copil
Îndată sare peste leagăn, se năpustește-asupra lor
Și-i prinde, cîte unu-n mînă, pe amîndoi, într-o clipită.

AMPHITRYO

O, ce minune; ce-ntîmplare grozavă și-nspăimîntătoare!
Mă trec, pe legea mea, fiorii și tremur tot, de cînd ascult.
Ci spune. Ce-a mai fost?

BROMIA

Copilul i-a sugrumat pe amîndoi.
Un glas, pe urmă, fără seamăn soției tale i-a vorbit...

AMPHITRYO

Al cui?

BROMIA

Al celui ce domnește și-aici, și-n ceruri, Iupiter.
A spus c-a săvîrșit, în taină, o treabă-anume cu Alcmena
Și că acel copil-minune, care-a-nvins șerpii,-i fiul lui;
De cellalt prunc, a spus c-al tău e.

AMPHITRYO

Pe Pollux! nu mă plîng defel,
Că mi-a fost datul pe din două să-mpart cu Joe bunul meu.
În casă mergi și pregătește curate vasele, căci vreau
Să-mi fac prin cît mai multe jertfe pe zeul zeilor propice.
Și-am să-l mai chem pe ghicitorul Tiresias, ca să-l întreb
Cum să mă port; și totodată să-i povestesc ce s-a-ntîmplat.
Dar ce s-aude? Ah, ce tunet! Zei fără moarte, ajutați-mi!

SCENA II

IUPITER, AMPHITRYO

IUPITER

Curaj, Amphitryo; venit-am să văd de tine şi ai tăi.
N-ai teamă; ghicitorii şi haruspicii lasă-i
În pace: eu trecutul şi viitoru-l ştiu
Mai bine decît dînşii, că doară-s Iupiter.
Întîi şi-ntîi, cu-Alcmena mi-am fost făcut hatîrul,
Şi din iubirea noastră mi s-a născut un fiu.
La rîndu-ţi, ai lăsat-o, plecînd la oaste, grea;
Şi astfel ea pe lume doi gemeni a adus.
Cel care-i din sămînţa divină,-o să-ţi înalţe,
Prin faptele-i, şi ţie-o nemuritoare faimă.
Ci du-te la Alcmena cu dragostea dintîi.
Nu merită dojană, să ştii: nu s-a supus
Decît puterii mele. Acum mă-ntorc în ceruri.

(Dispare.)

SCENA III

AMPHITRYO

Dau ascultare vrerii tale, dar nu-ţi uita făgăduiala.
Mă-ntorc la scumpa mea soţie şi de Tiresias mă lepăd.
Şi-acuma, spectatori, în cinstea lui Iupiter, aplaudaţi.

CASINA

Titlul latin:

CASINA

PERSONAJELE

OLYMPIO, vechilul lui Lysidamus
CHALINUS, scutierul fiului lui Lysidamus
CLEOSTRATA, soția lui Lysidamus
PARDALISCA, slujitoarea Cleostratei
MYRRHINA, prietena Cleostratei
LYSIDAMUS, un bătrîn
ALCESIMUS, un bătrîn, prietenul lui Lysidamus
CITRIO, un bucătar
BUCĂTARI
CÎNTĂREȚI DIN FLAUT

Acțiunea se petrece în Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI

Chitesc să se însoare doi sclavi cu-aceeași sclavă.
Ajută-și unul, tatăl, celalt și-ajută fiul.
Sorți de izbîndă are bătrînul; dar Chalinus
Ia straie de mireasă și, astfel, nici stăpînul
Nu scapă de ocară și nici vechilul. Fata,
Altminteri cetățeană, cu fiul se mărită.

PROLOGUL

Salut pe spectatorii de seamă ce nespus
Iubesc Buna-Credinţă; şi Ea-i va răsplăti.
De nu mă-nşel, răspundeţi c-un semn răsunător,
(mimează aplauzele)
Să ştiu dacă mă bucur de-ngăduinţa voastră.
(După o pauză.)
Cei care beau doar vinuri bătrîne-s înţelepţi,
Cum şi cei care gustă bătrînele comedii.
Dacă vă-ncîntă limba şi scrierile vechi,
Se cade să vă-ncînte şi vechile comedii.
Căci lucrurile nouă, în anii-aceştia scrise,
Nu preţuiesc, se ştie, nici cît băncuţa nouă[1].
Aflînd de ici, de colo, din murmurul mulţimii,
Că vreţi să vi se joace comedii de-a' lui Plaut,
Vă bucurăm cu una din piesele-i mai vechi,
Aplaudată cîndva de cei bătrîni de-aici.
Necunoscută-i piesa de cei mai tineri, ştiu;
Ne-om străduí, şi-ndată le-om face-o cunoscută.
La primul ei spectacol pe toate le-a-ntrecut.
Erau pe-atunci în floare poeţi strălucitori,
Care-au plecat cu toţii într-un comun lăcaş.

[1] După cel de al doilea război punic (218—201 î.e.n.) valoarea banilor scăzuse simţitor.

Dar ei și morți rămas-au desfătul celor vii.
Cu toată stăruința vă rog să arătați
Bunăvoința voastră actorilor din trupă.
Vă alungați din suflet și datorii și temeri
Și nici o stăruință să nu vă-ngrijoreze.
E zi de sărbătoare, se odihnesc zarafii;
E liniște, și forul îmbie alcionii[1].
Doar socotesc: la jocuri nimic nu cer zarafii,
În schimb, nici după jocuri nu dau nimic la nimeni.
Plecați-vă acuma urechile spre mine;
Vreau să vă spun ce titlu am dat acestei piese.
Clerumenoe-n limba elină se numește,
Și-nseamnă *Sortientes* în latinește. Scrisă
De Diphilus[2] e piesa grecească, iar la noi
Transcrisă-a fost de Plaut cu nume lătrător[3].
Stă un bătrîn acolo,

(arată casa lui Lysidamus)

căsătorit. El are
Un fiu; și locuiește cu el în casă fiul.
Pe lîngă fiu un sclav e, ce zace-n pat bolnav...
Ba, să nu mint, pe Hercle! el zace-n pat culcat.
Ci sclavu-acesta,-n urmă cu șaisprezece ani,
Văzuse, în mijirea dintîi a dimineții,
O pruncă părăsită. S-a repezit la mamă
Și i-a cerut fierbinte să-i deie lui fetița.

---

[1] Anticii credeau că alcionul — pasăre fabuloasă, prevestitoare de bine — își face cuibul pe valurile liniștite ale mării.

[2] Poet comic grec din secolul al IV-lea î.e.n., contemporan cu Menandru.

[3] Titlul latinesc al piesei îl traduce pe cel grecesc și ar însemna: *Cei ce trag la sorți*. Titlul adoptat astăzi, *Casina*, după numele nevăzutei eroine a piesei, este relativ nou. Cuvîntul *Casina* neavînd corespondent cunoscut în greceşte, este socotit de origine latină, derivat, probabil, din *casa*. Emistihul „*cu nume lătrător*“ poate fi pus în legătură atît cu numele lui Plaut — Plautus desemnînd o specie de cîini cu urechile lungi — cît și cu cel al eroinei, Casina fiind, după unii comentatori, nume de cîine.

A luat-o, dar, a dus-o acasă și i-a dat-o
Stăpînă-si, rugînd-o s-o crească și-ngrijească.
S-a învoit stăpîna și i-a purtat de grijă
De parcă-o zămislise ea însăși, sau aproape.
Crescu deci mare fata, și cînd ajunse anii
Să farmece bărbații, se-ndrăgosti unchiașul
Ca un nebun de dînsa, și fiul lui de-asemeni.
Și iată-i înarmîndu-și armatele-amîndoi,
Părintele și fiul, în cea mai mare taină.
Bătrînu-a pus vechilul s-o ceară de nevastă
Pe tînăra fecioară, gîndind să se desfete
Cu ea, fără de știrea soției legiuite.
La rîndu-i și băiatul l-a pus pe scutier
S-o ceară de nevastă; și dacă izbîndea,
Cu drag ar fi ținut-o în cuibul drăgostirii.
Curînd îl bănuiește soția pe unchiaș;
Nu pregetă de partea băiatului să treacă.
Dar iată că bătrînul descoperă pe dată
Ce piedică-i e fiul și, căutînd să scape
De-asemenea potrivnic, îl mînă-n țări străine.
Citindu-i gîndul, mama veghează pentru fiu.
El însă,-adică fiul, nu vine azi, de-aceea
Nu v-așteptați să joace în piesă: n-a vrut Plaut;
A rupt mai adineauri un pod în calea lui.
Aud de-aici pe cîțiva spunîndu-și între ei:
„Ce vrea să-nsemne asta? Căsătorii de sclavi?
Cer de nevastă-o fată, adică se însoară?
E-un lucru nou, de nimeni pe lume cunoscut.“
Eu spun c-așa se face-n Cartagina,-n Elada,
Și chiar în țara noastră,-n Apulia[1], vă spun;

[1] La Roma căsătoria propriu-zisă nu putea să aibă loc decît între două persoane libere. Unirile dintre sclavi nu erau considerate de dreptul roman decît legături pur fizice și nu atrăgeau după sine nici drepturi, nici obligații. Ele aveau loc numai cu consimțămîntul stăpînului.

Fac nunți, acolo, sclavii cu mult mai mare pompă
Decît o bună seamă din cetățenii liberi.
De nu-i așa, să facem prinsoare pe-un ulcior
Cu dulce vin, dar jude al pricinii să luăm
Un grec, un pun, nici vorbă, sau un apulian.
Ei? Nu se prinde nimeni? Nu-i nimeni însetat.
Mă-ntorc atunci la fata pe vremuri lepădată,
Pe care de soție vor cei doi sclavi s-o ia.
Afla-vom că-i cinstită, și liberă, din tată
Cu vază în Atena; și n-o să făptuiască
Nimic ce nu se cade, în piesă cel puțin.
Dar după ce sfîrși-vom comedia, pe Hercle!
De-o să găsească unul cu stare, îmi închipui
Că-ndată se mărită, nu mai așteaptă-augurii.
Am zis. Noroc, cu bine, și bărbăția voastră
Aducă-vă izbînda, cum v-a adus mereu.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

OLYMPIO, CHALINUS

OLYMPIO

Nu pot rămîne singur să cuget, să vorbesc
De treburile mele neiscodit de tine?
De ce nu-mi dai tu pace?

CHALINUS

Sînt hotărît să merg
Pe urma ta, ca umbra, oriunde și oricînd.
Chiar dacă vrei, pe Pollux! să te înalți pe cruce,
Te urmăresc și-acolo; dă-ți seama, prin urmare,
De ai să poți vreodată să pui cu viclenie
Pe Casina mea laba, cum plănuiești de mult.

OLYMPIO

Ce treabă-ai tu cu mine?

CHALINUS

Ce spui, om ticălos?
De ce tot bați orașul, vechil neisprăvit?

OLYMPIO

Că-mi place.

CHALINUS

Stai pe cîmpuri, în prefectura ta.
Nu poți să vezi în tihnă de treburile tale,

Și fără să te-amesteci în cele-orășenești?
Tu ai venit să-mi sufli logodnica. Ci du-te
La țară, să te spînzuri în prefectura ta.

OLYMPIO

Nu crede tu, Chalinus, că nu-mi știu datoria.
Am pus om de nădejde, în locul meu, pe cîmp.
Iar în oraș venit-am s-o dobîndesc pe fata
Dorită și de tine, pe Casina, minunea
Minunilor, și care e sclavă-aici, cu tine,
Și după-nsurătoare mă duc cu ea la țară
Să stau ca-ntr-o găoace în prefectura mea.

CHALINUS

Tu, să te-nsori cu dînsa? Pe Hercule!-mi fac seama,
Da, mai curînd mă spînzur decît s-o știu a ta.

OLYMPIO

A mea va fi; mai bine te-ai spînzura de-acuma.

CHALINUS

A ta, un coate-goale duhnind a bălegar?

OLYMPIO

Nu mint, să știi.

CHALINUS

Vai ție!

OLYMPIO

Și dacă vreau, te fac
Să-nduri cumplite chinuri la-nsurătoarea mea.

CHALINUS

Ce poți să-mi faci? ia spune.

OLYMPIO

Ce-ți fac? În primul rînd
Te pun să mergi naintea miresei cu făclia;

(Te-oi înjosi, pe urmă, te-oi face de rușine...)[1]
Pe urmă, cînd veni-vei la casa de la țară,
Vorbesc să ți se deie o amforă,-o potecă,
Un puț, o căldărușă și opt butoaie mari;
De nu le-i umple zilnic, îți umflu eu spinarea.
Cărînd atîta apă, am să te-ndoi atît,
Că ai s-ajungi cu vremea un ham rotund de cal.
Și dacă n-ai să ronțăi nici grîu, și nici pămînt
N-ai să mănînci, ca viermii, și ai să ceri mîncare,
Am să te fac, pe Polluxl atîta să postești
Cum n-a postit vreodată nici Postul în persoană.

CHALINUS

Ce-mi faci?

OLYMPIO

Te leg cu lanțuri de marginea ferestrei,
Ca să auzi mai bine cum o sărut și mîngîi.
Ca s-o auzi șoptindu-mi: „Olympio, inimioară,
Tu, viața, mierea dulce și sărbătoarea mea,
Sărutu-ți ochișorii, îngăduie-mi, iubite,
O clipă de iubire, tu, fericirea mea,
Puiuțul, porumbelul și iepurașul meu",
Și auzind, mișcle, aprinsele ei șoapte,
Ai să te bați de ziduri ca șoarecele-n cursă.
Și ca să nu las vreme să-mi dai răspuns, mă duc;
O vorbă-a ta m-ar umple de scîrbă.

CHALINUS

Te urmez.
Și n-ai să faci, pe Polluxl un pas fără de mine.

(Intră în casă după Olympio.)

---

[1] Vers probabil interpolat.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

CLEOSTRATA, PARDALISCA

CLEOSTRATA

(vorbind către sclavii din casă)

Pecetluiți dulapul și-aduceți-mi inelul[1].
Mă duc aici, alături, pîn' la vecina mea.
Să fiu chemată, dacă mă caută bărbatul.

PARDALISCA

A poruncit bătrînul să-i pregătim de masă.

CLEOSTRATA

Stl taci,
Și du-te; nici o masă și nici o pregătire.
Cînd el se războiește cu fiul meu, cu mine,
Pentru-o neroadă dragoste, smintitul,
Și eu îl pedepsesc să rabde, îți jur, de foame și de sete,
Îl spurc în vorbe rele și-l brufluiesc, stricatul.
Și cît am să-l acopăr într-una cu mustrări;
Și am să-i fac o viață cum bine i se cade,
Lui, stîlp de Acheron,
Pricină de necinste,
Lăcaș de stricăciune.
Mă duc să-i spun vecinei cît sînt de necăjită.

(Se întoarce spre casa Myrrhinei.)

---

[1] Anticii își încuiau dulapurile pecetluindu-le ușa cu ceară, iar pecetea, de cele mai multe ori un inel, o purtau în permanență asupra lor.

Dar se deschide ușa, iat-o venind afară pe vecină.
Rău am făcut. pe Pollux! că am ieșit din casă.

SCENA II

MYRRHINA, CLEOSTRATA

MYRRHINA

(vorbind către sclavii din casă)

Duceți-mă alături, pîn' la vecina mea[1].
Ce-nseamnă asta, nimeni n-aude cînd vorbesc?
Aici sînt,

(arată casa Cleostratei)

dacă-ntreabă de mine cineva.

(Fără să o vadă pe Cleostrata.)

Acasă mă doboară somnul și degetele mi se-nmoaie.

(Către sclavi.)

Hei, nu-mi aduceți furca?

CLEOSTRATA

Bun întîlniș, Myrrhina.

MYRRHINA

Bun întîlniș, pe Castor! Dar ce ai de ești tristă?

CLEOSTRATA

Ca multele neveste căsătorite prost;
Acasă, ca și-aiurea, mîhnirea le-mpresoară.
Spre tine mă pornisem.

MYRRHINA

Și eu, la fel, spre tine.
Dar spune mai degrabă ce te mîhnește-atîta?
Și crede-mă că-mpart cu tine orice durere și necaz.

[1] Buna cuviință nu îngăduia unei matroane să iasă singură pe stradă, nici măcar pînă în vecini.

CLEOSTRATA

Te cred, pe Castor! Dintre toate vecinele mi-ești cea mai dragă,
Și singura cu care aș vrea să mă asemui.[1]

MYRRHINA

Mă-ndatorezi, dar spune-mi ce s-a-ntîmplat?

CLEOSTRATA

Bărbatul
Își bate joc de mine în cel mai josnic chip.

MYRRHINA

Hei, cum?

CLEOSTRATA

Ce-ai spus?

MYRRHINA

Pe Pollux! n-am înțeles prea bine;
Te rog mai spune-o dată.

CLEOSTRATA

Bărbatu-meu, ziceam,
Își bate joc de mine în cel mai josnic chip,
Și n-am nici o putință să-mi dobîndesc dreptatea.

MYRRHINA

Dacă spui drept, mă miră; căci mai ales bărbatul
Nu-și dobîndește-n fața nevesti-si dreptatea.

CLEOSTRATA

Al meu cu sila-ncearcă să-mi ia o slujnicuță,
Cu banii mei crescută; mă minte că i-ar da-o
Vechilului de soață, ci pentru sine-o vrea.

MYRRHINA

Ah, spune-mi tot. Vorbește; nu sîntem decît noi.

[1] Textul acestui vers este nesigur.

CLEOSTRATA

Într-adevăr.

MYRRHINA

Dar spune-mi de unde ai tu sclava?
Nevestele cinstite nu pun deoparte bani
Fără ca soții lor să știe; și dacă totuși pune vreuna,
Ori i-a furat din casă, ori și-a vîndut virtutea.
Bărbatul tău, mi-nchipui, îți stăpînește-avutul.

CLEOSTRATA

Îți vine lesne, bag de seamă, prietena să-ți osîndești.

MYRRHINA

Femeie proastă, taci și-ascultă-mi sfatul.
Nu-l cicăli, ci lasă-l să iubească
Pe alta, și să facă tot ce-i place
Cît timp nu duci în casă nici o lipsă.

CLEOSTRATA

Ce, nu ești sănătoasă? doar și-mpotriva ta
Se poate-ntoarce sfatul.

MYRRHINA

Nechibzuito, cată
Să-mpiedici o anume vorbă.

CLEOSTRATA

Ce vorbă?

MYRRHINA

Ieși de-aici, femeie.[1]

CLEOSTRATA

Tăcere!

MYRRHINA

Ce-i?

[1] Formulă de divorț prin care bărbatul își trimitea soția la părinți.

CLEOSTRATA

(arătîndu-l pe Lysidamus care se apropie)

Privește.

MYRRHINA

Cine-i?

CLEOSTRATA

Bărbatu-meu se-ntoarce, iată-l.

Ci du-te repede la tine, te rog frumos.

MYRRHINA

Cum vrei; m-am dus.

CLEOSTRATA

Iar vorba începută om duce-o altădată

La capăt, pe-ndelete; cu bine.

MYRRHINA

Sănătate.

(Intră în casă.)

SCENA III

LYSIDAMUS[1], *CLEOSTRATA*

LYSIDAMUS

(fără să o vadă pe Cleostrata)

Iubirea-i cel mai mare bine și cea mai dulce vrajă-a lumii,
Și altceva nu pot să-nchipui mai bun la gust și mai plăcut.
Dar cîteodată bucătarul, stăpînu-atîtor mirodenii,
Îl uită pe acela, tocmai, care le-ntrece mult pe toate.
Orice mîncare, cred, e bună, de-i pui iubirea condiment,
Și n-are gust, de nu-i adaugi și un grăunte de iubire.
Amara fiere-ți pare miere[2], din mohorît te-nveselești.

---

[1] În vechile ediții (de pînă către sfîrșitul secolului trecut), datorită lecturii greșite a manuscriselor, numele Lysidamus era citit: *Stalitio* sau *Stalino*.

[2] Opoziția dintre miere și fiere este tradițională.

Şi nu vorbesc din auzite, căci eu, de cînd am îndrăgit-o
Pe Casina (arăt mai bine,)[1] sînt tot mai dichisit, mai ferches.
Dau cu tot soiul de parfumuri; cu alifii de soi mă ung;
Şi-i plac, s-ar zice. Dar nevasta mă chinuie, şi nu mai moare.

(Văzînd-o pe Cleostrata.)

Ah, iat-o — mohorîtă; bine-i să fiu ca mielul blînd cu fiara.

(Tare, către Cleostrata.)

Iubire scumpă, nevestică — ce faci?

CLEOSTRATA

(brusc)

Jos mîinile şi pleacă!

LYSIDAMUS

Nu fi, Iunona mea, -mbufnată şi rea cu Iupiter al tău.
De ce pleci?

CLEOSTRATA

Lasă-mă.

LYSIDAMUS

Stai, dragă

CLEOSTRATA

Nu stau.

LYSIDAMUS

Pe Pollux! merg cu tine.

CLEOSTRATA

Tu eşti nebun?

LYSIDAMUS

Se poate. Pentru că te iubesc.

CLEOSTRATA

Nu-mi trebuieşte!

[1] Lacună în original; text presupus.

LYSIDAMUS

Nu poți să mă împiedici.

CLEOSTRATA

Mor!

LYSIDAMUS

(încet, dar nu îndestul ca să nu fie auzit)

De-ai spune adevărul.

CLEOSTRATA

Te cred, de astă dată.

LYSIDAMUS

Privește-mă, scumpeteo!

CLEOSTRATA

Și tu mi-ești tare scump.

Să-mi spui, te rog, de unde-i acest parfum?

LYSIDAMUS

(aparte)

Prăpăd!

M-a prins, vai mie, -asupra faptei. Să nu-mi șterg capul cu mantaua?

Să-l spînzure Mercur pe omul ce mi-a vîndut acest parfum!

(Vrea să plece.)

CLEOSTRATA

(lăudându-se după el)

Hei, tu, țînțar cu tîmple sure! Nu știu de ce nu-ți zic ce meriți.

La anii tăi, om fără de lege, te vînturi parfumat pe străzi?

LYSIDAMUS

Am fost, pe Pollux! c-un prieten de-a cumpărat...

CLEOSTRATA

Cum vrea s-o-ntoarcă!

Nu ți-e rușine?

LYSIDAMUS

(jalnic)

Orice-ţi place...

CLEOSTRATA

În ce mocirlă te-ai scăldat?

LYSIDAMUS

Eu, în mocirlă?

CLEOSTRATA

Ştiu mai multe decît ţi-nchipui.

LYSIDAMUS

Ce? Ce ştii?

CLEOSTRATA

(din ce în ce mai agresivă)

Că tu eşti dintre toţi (bătrînii)[1] cel mai stricat la bătrîneţe.
Unde-ai fost pîn-acum? De unde îmi vii? Pe unde-ai chefuit?
Eşti beat; mantaua ţi-e boţită.

LYSIDAMUS

Să mă trăsnească bunii zei,
Dar şi pe tine, dacă astăzi am pus vreun strop de vin pe limbă.

CLEOSTRATA

Din partea mea, fă cum îţi place: mănîncă, bea şi toacă tot.

LYSIDAMUS

Hai, gata, gata, zic, nevastă, mi-ai împuiat destul urechea.
Un strop de glas, măcar, păstrează, ca să mă poţi certa şi mîine.
Ia spune: ţi-ai venit în minte şi vrei de soţul tău s-asculţi
În loc să i te-aşezi în cale?

CLEOSTRATA

În ce privinţă?

---

[1] Lacună în original; text presupus.

LYSIDAMUS

Mai întrebi?
Vorbesc de Casina, pe care vreau cu vechilul s-o mărit,
Un sclav cinstit, ce n-ar lipsi-o de hrană, lemne, apă caldă,
Veşminte, şi-ar avea de unde să-i crească binişor copiii,
Decît s-o dau acelei scîrbe de scutier, un ticălos
Şi-un prăpădit de sclav ce-n pungă nici un bănuţ de plumb nu are.

CLEOSTRATA

Mă miră mult, din cale-afară, că tot nu ştii, la anii tăi,
Ce trebuie să faci.

LYSIDAMUS

Adică?

CLEOSTRATA

De-ai fi-nţelept şi om cinstit,
Mi-ai fi lăsat pe seamă sclava, că-i grija mea cum s-o mărit.

LYSIDAMUS

De ce vrei s-o măriţi, femeie, c-un purtător de scut?

CLEOSTRATA

Aş face
Pe placul fiului meu unic.

LYSIDAMUS

Oricît ar fi de unic, nu e
Mai unic fiul pentru tată decît e tatăl pentru fiu;
Se cade el să mi se plece, nu eu în faţă-i să mă plec.

CLEOSTRATA

Pe Castor! omule, tu cauţi o-ncurcătură; simt, presimt.

LYSIDAMUS

Eu?

CLEOSTRATA

Tu. De ce atîta zbucium şi-atîta grijă pentru-o sclavă?

LYSIDAMUS

Vreau s-o mărit c-un om de treabă, nu cu un sclav ticăloşit.

CLEOSTRATA

Şi dacă stau cu el de vorbă, şi dacă am să-ţi rog vechilul
S-o lase celuilalt?

LYSIDAMUS

Şi dacă vorbesc şi eu cu scutierul
S-o lase celuilalt? Mi-nchipui că pot prealesne să-l înduplec.

CLEOSTRATA

Ne-am înţeles. Îi cer din parte-ţi să vină-afară, -aici, Chalinus?
Tu ai să stai cu el de vorbă, eu cu vechilul.

LYSIDAMUS

Negreşit.

CLEOSTRATA

Acu-l trimit; şi ne-om da seama care din noi e mai dibaci.

(Iese.)

LYSIDAMUS

(singur)

Trăsni-te-ar Hercle şi toţi zeii — că pot în voie să vorbesc!
Cînd dragostea-mi sfîşie pieptul, ea, parcă dinadins, s-aşază
În calea mea. Tot vicleşugul, acuma ştiu, mi l-a ghicit;
De-aceea caută, pesemne, să-l sprijine pe scutier.

SCENA IV

LYSIDAMUS, CHALINUS

LYSIDAMUS

Bătu-te-ar zeii toţi din ceruri!

CHALINUS

Pe tine... să te aflu-mi cere
Soţia ta.

LYSIDAMUS

Eu am rugat-o să te trimită-aici.

CHALINUS

Mă iată.

LYSIDAMUS

În primul rînd, cînd stai de vorbă cu mine, descreţeşte fruntea;
E-o neghiobie să te-nrînceni la cel mai tare decît tine.
Eu te-am ştiut dintotdeauna băiat de treabă.

CHALINUS

(aparte)

Înţeleg.

(Tare.)

De ce, atuncea, nu mă dărui cu libertatea?

LYSIDAMUS

Asta vreau;
Dar numai vrerea mea n-ajunge, se cere să-mi ajuţi şi tu.

CHALINUS

Arată ce vrei de la mine.

LYSIDAMUS

Ascultă-mă şi afli-ndată.
Pe Casina cu lui Olympio i-am hărăzit-o de soţie.

CHALINUS

Soţia ta şi fiul vostru mi-au hărăzit-o mie.

LYSIDAMUS

Ştiu.
Dar spune, ce iubeşti, ce-ţi place mai mult, să fii holtei şi liber,
Sau însurat şi sclav de-a pururi şi tu şi toţi copiii tăi?
Alege, iată,-ţi dau putinţa; şi cum vrei tu, aşa să fie.

CHALINUS

Cu bani trăieşte cine-i liber; ca sclav, trăiesc pe banii tăi.
De Casina cu nu mă lepăd şi n-o dau nimănui pe lume.

LYSIDAMUS

Mergi la nevastă-mea și spune-i să vină iute-n fața casei;
Adu și-o urnă-aici cu apă și niște sorți.

CHALINUS

O, foarte bine!

LYSIDAMUS

Pe Polluxl într-un chip sau altul abat cu sulița din cale-mi.
De nu cîștig cu vorba bună și rugămintea,-ncerc la sorți.
Și mă răzbun pe toți, pe tine și pe părtașii tăi.

CHALINUS

Să vezi
Că mie au să-mi cadă sorții.

LYSIDAMUS

Da, ca să crăpi întins pe cruce.

CHALINUS

Va fi soția mea; urzește și unelțește cît îți place.

LYSIDAMUS

Nu-mi pieri din ochi?

CHALINUS

Te uiți la mine cu ochiul rău: dar tot trăiesc.

LYSIDAMUS

Mă urmărește nenorocul? se-ntoarce totul împotrivă-mi?
Te pomenești că pe Olympio l-a hotărît nevastă-mea,
Și el de Casina se lasă. Și-atunci, bătrîne, ești pierdut.
De nu l-a hotărît, nădejdea mi-o pun în tragerea la sorți.
Iar dacă și ei mă trădează, îmi fac din sabie saltea
Și mă arunc de sus. Dar iată-l venind, la vreme, pe Olympio.

SCENA V

OLYMPIO, LYSIDAMUS

OLYMPIO

(adresîndu-se Cleostratei care rămîne în casă)

Azvîrle-mă, pe Hercle! şi-ntr-un cuptor încins
Şi coace-mă pe-o parte şi alta-n el, cît vrei,
Dar tot nu cad, stăpînă, cu tine la-nvoială.

LYSIDAMUS

Ah, sînt scăpat; nădejdea, din cîte-aud, nu-mi piere.

OLYMPIO

(tot către Cleostrata)

La ce bun mă ameninţi mereu cu libertatea?
Măcar că-mi staţi în cale şi tu, şi fiul tău,
Eu pot şi fără voia, ba chiar şi-n ciuda voastră,
Să-mi capăt libertatea făr-a plăti un ban.

LYSIDAMUS

Ce s-a-ntîmplat? Cu cine te ciondăneşti, Olympio?

OLYMPIO

Cu cine-nghiţi amarul şi tu.

LYSIDAMUS

Soţia mea?

OLYMPIO

Tu o numeşti soţie? Ah, eşti ca vînătorul:
Ţii lîngă tine, ziua şi noaptea, o căţea.

LYSIDAMUS

Şi ce-a vorbit cu tine? ce vrea?

OLYMPIO

M-a tot rugat
Să n-o iau de nevastă pe Casina.

LYSIDAMUS

Şi tu?

OLYMPIO

Chiar Iupiter, el însuşi, i-am spus, de m-ar ruga,
Tot nu mă-nduplec.

LYSIDAMUS

Zeii cu tine! Mă salvezi.

OLYMPIO

Acuma fierbe toată, umflată de mînie.

LYSIDAMUS

Pe Pollux! poate crapă în două, pe la mijloc.

OLYMPIO

Oho, de mult, pe Pollux! Te ştiu om de ispravă.
Da-ncep să mă cam satur de dragostile tale;
Soţia ta, duşmancă! băiatul, iar, duşmani!
Şi toţi ceilalţi din casă, duşmani!

LYSIDAMUS

Ei şi, ce-ţi pasă?
Cînd Iupiter
(se arată pe sine)
Îţi este prieten şi propice,
Să nu ai nici o teamă de ceilalţi zei mai mici.

OLYMPIO

O glumă de tot hazul; s-ar spune că nu ştii
Cum mor de fără veste toţi Iupiterii lumii.
Dar cînd lăsa-vei lumea, tu, Iupiter al meu,
Şi zeii mici de astăzi ţi-or stăpîni regatul,
Cine-o să-mi scape dosul, sau capul, sau spinarea?

LYSIDAMUS

De rosturile tale mă leg să port eu grija,
De-om izbuti să punem pe Casina lăbuţa.

OLYMPIO

Nu, nu e chip; stăpîna scornește-atîtea pricini
Să nu mă-nsor cu fata.

LYSIDAMUS

Dar uite ce fac eu:
Arunc în urnă sorții și-i trag, între Chalinus
Și tine. Citeodată se-ntîmplă, n-ai ce face,
Să schimbi în luptă spada și crîncen să te bați.

OLYMPIO

Și dacă hotărî-vor nu pentru tine sorții?

LYSIDAMUS

Să nu cobești; mă bizui și-mi pun nădejdea-n zei.

OLYMPIO

O vorbă, eh, pe care nu dau un fir de colb.
În zei își pun nădejdea toți oamenii; și totuși
Nădejdea le-am văzut-o adesea înșelată.

LYSIDAMUS

St, taci o clipă!

OLYMPIO

Cè vrei?

LYSIDAMUS

Da, iată,-l văd ieșind
Din casă pe Chalinus cu urna și cu sorții;
Nu-ți fie teamă, lupta hotărîtoare-ncepe.

SCENA VI

CLEOSTRATA, CHALINUS, LYSIDAMUS, OLYMPIO

CLEOSTRATA

(ieșind din casă împreună cu Chalinus)

Ci fă-mă să pricep, Chalinus, ce vrea bărbatu-meu cu mine?

CHALINUS

Să-ți vadă leșul ars de flăcări în fața porților cetății[1].

CLEOSTRATA

Pe Castor! cred.

CHALINUS

Dar eu, pe Pollux! nu cred, ci știu, chiar foarte bine

LYSIDAMUS

(aparte)

Ce oameni am în casă, meșteri; e ghicitor desăvîrșit.

(Către Olympio.)

Să ridicăm stindardul luptei și să pornim în calea lor?
Urmează-mă.

(Către soția sa și Chalinus.)

Eh, ce mai faceți?

CHALINUS

Ai poruncit, și iată: urna,

Soția, sorții și pe mine.

OLYMPIO

Din toate, tu ești de prisos,

CHALINUS

Așa, măcar, îți pare ție. Sînt pentru tine ca țepușa;
Te-mpung în inimă. De spaimă începi, mișcle, să te-năduși.

LYSIDAMUS

Chalinus, taci.

CHALINUS

Lui pune-i dopul.

---

[1] Obiceiul de a arde leșurile oamenilor din popor pe ruguri înălțate în afara zidurilor cetății este roman. Ca și în alte piese, Plaut a uitat sau n-a vrut să țină seama de faptul că acțiunea se petrece în Grecia.

OLYMPIO

Ba lui, că s-a deprins cu el.

LYSIDAMUS

Așază urna și dă-mi sorții.

(Adresîndu-se tuturor.)

Fiți cu băgare-acum de seamă.

(Către Cleostrata.)

Credeam că înțelegi, nevastă, de bună voie să mi-o dai
Pe Casina-n căsătorie și, drept îți spun, mai cred și-acuma.

CLEOSTRATA

Cum, ție să ți-o dau?

LYSIDAMUS

Da, mie... ai nu... n-am vrut să zic așa;
În loc de „mie", din greșeală, eu „lui" am zis, dorind s-o am...
Vorbesc pe dos, nu'ș' ce se-ntîmplă.

CLEOSTRATA

Și faci aidoma, pe Pollux!

LYSIDAMUS

Deci, lui... ori, mai degrabă, mie... uf! greu e de găsit cărarea.

CLEOSTRATA

Prea des o rătăcești, pe Pollux!

LYSIDAMUS

Așa-i cînd prea dorești ceva.
Noi te rugăm azi, în virtutea dreptului tău...

CLEOSTRATA

Ca să fac ce?

LYSIDAMUS

Îți spun pe dată, miere dulce: s-o dai pe Casina — fii bună! —
Vechilului.

CLEOSTRATA

Ci eu, pe Pollux! nu sînt nici bună, nici nu vreau.

LYSIDAMUS

Să hotărască,-atuncea, sorții...[1]

CLEOSTRATA

Te-mpiedic eu?

LYSIDAMUS

Cea mai cinstită și mai bună și cea mai dreaptă judecată.
Pe scurt, ne-om bucura din suflet dacă dorința ne-mplinim,
Iar dacă nu, cu-același suflet om suferi.

(Către Olympio.)

Ia sorțul tău;
Citește-ne ce scrie.

OLYMPIO

Unu.

CHALINUS

Nu-i drept să-i dea naintea mea.

LYSIDAMUS

(către Chalinus)

Ți-l dau pe cellalt.

CHALINUS

Dă-l. O clipă; îmi vine-n minte-o bănuială.
Stăpînă, vezi de nu e altul pe fundul apei, jos.

LYSIDAMUS

Mă crezi,
Mișelule, asemeni ție?

CLEOSTRATA

(privind în urnă)

Nu, nu-i nimic; fii liniștit.

[1] Lacună în original.

OLYMPIO

Fortuna bună și propice să-mi dea...

CHALINUS

O strașnică bătaie.

OLYMPIO

Ți-o hărăzește numai ție; cunosc cucernicia ta.
Dar, stai un pic; ia lămurește-mi: din plop sau brad e sorțul tău?

CHALINUS

Ce-ți pasă ție?

OLYMPIO

Păi mi-e teamă deasupra apei să nu iasă.

LYSIDAMUS

Ia seama. Și acum, zvîrliți-i în apă amîndoi.

(Sclavii aruncă sorții în urnă.)

Nevastă,
Amestecă-i tu.

OLYMPIO

Nu te-ncredc în ea.

LYSIDAMUS

Fii liniștit, Olympio.

OLYMPIO

O cred în stare să-i vrăjească, doar cît i-atinge.

LYSIDAMUS

Taci odată.

OLYMPIO

Fie,-am tăcut. Rog zeii veșnici...

CHALINUS

(întrerupîndu-l)

...în furci și fiare să ajungi.

OLYMPIO

Să-mi dea la sorți...

CHALINUS

Că ai să spînzuri, chiar astăzi, de picioare-n streang.

OLYMPIO

(furios)

Și tu să fii stîlcit, iar ochii să ți se scurgă peste nas.

CHALINUS

De temeri ai? E pregătită frînghia-n care-ai să te legeni.

OLYMPIO

Tu ai să pieri.

LYSIDAMUS

Hei, luați aminte.

OLYMPIO

Eu tac.

LYSIDAMUS

Și-acumă, Cleostrata,
Ca să-ți înlătur bănuiala și ca să nu zici că te-nșel,
Mă dau pe mîna ta: hai, trage.

OLYMPIO

Dar tu mă pierzi.

CHALINUS

I-ar folosi.

CLEOSTRATA

(către Lysidamus)

Îți mulțumesc.

CHALINUS

O, dar-ar zeii să fugă sorțul tău din urnă.

OLYMPIO

Tu zici? Ai vrea să te ia lumea pe tine,-un sclav fugar, drept pildă?

CHALINUS

Şi dar-ar zeii, ca-n legenda cu Heraclizii[1] — cînd să-l tragă,
Să se înmoaie şi topească pe fundul apei sorţul tău!

OLYMPIO

Ba tu,-ncălzit cu vergi şi beţe, té-i înmuia, şi te-i topi.

LYSIDAMUS

Vezi ce se-ntîmplă-aici, Olympio.

OLYMPIO

(arătîndu-l pe Chalinus)

Păi să-mi dea pace literatul[2].

LYSIDAMUS

(apropiind urna de Cleostrata)

Să-mi fie bună şi propice Fortuna.

OLYMPIO

Fie-ţi, dar şi mie.

CHALINUS

Ba nu.

OLYMPIO

Ba da.

CHALINUS

Nu, numai mie.

---

[1] Copiii lui Aristodemus, descendent al lui Hercule — spune legenda — au tras la sorţi trei oraşe: Messena, Argos şi Lacedemona. Cu primul sorţ trebuia să se cîştige Messena. Făcuţi din lut abia întărit, sorţii copiilor lui Aristodemus s-au înmuiat şi dizolvat în apă. Cel al unchiului lor, Crestophontes, mult mai bine întărit, a rezistat şi, datorită acestei înşelăciuni, el a cîştigat Messena.

[2] Termenul *litteratus* din original înseamnă şi *literat, învăţat*, şi însemnat cu o literă în frunte, aşa cum erau sclavii.

CLEOSTRATA

(către Olympio)

Dacă te-nvinge, eşti pierdut.

LYSIDAMUS

(către Olympio)

Stîlceşte-i mutra ticăloasă; ce mai aştepţi?

CLEOSTRATA

(aceluiaşi)

Să nu salţi mîna.

OLYMPIO

(către Lysidamus)

Să-i trag cu palma sau cu pumnul?

LYSIDAMUS

Fă cum îţi place.

OLYMPIO

(Lovindu-l pe Chalinus)

Iată, ţine!

CLEOSTRATA

Cu ce drept îl atingi, mişele?

OLYMPIO

Aşa vrea Iupiter al meu.

CLEOSTRATA

(către Chalinus)

Poneşte-l şi tu, dă-i la falcă.

OLYMPIO

(bătut)

Mor; Iupiter, m-a luat în pumni!

LYSIDAMUS

Cu ce drept l-ai atins, mişele?

CHALINUS

Așa a vrut Iunona mea.

LYSIDAMUS

Să ne supunem; cît trăiește, nevastă-mea-i stăpînă-n casă.

CLEOSTRATA

(arătîndu-l pe Chalinus)

Și ăsta are drept la vorbă cît cestălalt.

(Îl arată pe Olympio.)

OLYMPIO

De ce s-așază

În calea mea?

LYSIDAMUS

Ia vezi, Chalinus, să nu te-ajungă vreo năpastă.

CHALINUS

Stau cuminte, că mi-a rupt gura.

LYSIDAMUS

Hai, nevestică, trage-odată;
Iar voi deschideți bine ochii.

(Apărîe.)

Vai mie,-abia mă țin, de teamă.
Ah, mor; ah, inima-mi zvîcnește și parcă-ar suferi de splină.
De zbucium greu mă doare pieptul.

CLEOSTRATA

Am apucat un sorț.

LYSIDAMUS

Arată-l.

CHALINUS

Acum, ce zici, ești mort?

OLYMPIO

Arată-l: e sorțul meu.

CHALINUS

Şi moartea mea.[1]

CLEOSTRATA

Chalinus, ai pierdut.

LYSIDAMUS

Olympio, ne-au ajutat preabunii zei,
Şi mult mă bucur.

OLYMPIO

Răsplătit-au credinţa mea şi-a stirpei mele.

LYSIDAMUS

(către Cleostrata)

Te du şi pregăteşte nunta.

CLEOSTRATA

Poruncii tale mă supun.

LYSIDAMUS

Ştii că ea trebuie-nsoţită la ţară, hăt, departe?

CLEOSTRATA

Ştiu.

LYSIDAMUS

Hai, du-te; vrei, nu vrei, de toate ai să-ngrijeşti.

CLEOSTRATA

Am înţeles.

LYSIDAMUS

Dar să intrăm şi noi în casă, şi să-i zorim.

OLYMPIO

Eu te întîrzii?

(Arătîndu-l pe Chalinus.)

Nu vreau şi nu socot că-i bine să spun mai multe-n faţa lui.

[1] Text nesigur.

SCENA VII

CHALINUS

(singur)

Acum dacă mă spînzur necazul mi se duce,
Dar mi se duc și banii pe care-i dau pe sfoară —
Nu spun ce bucurie dușmanilor aș face.
La ce mai folosește, cînd și așa sînt mort?
M-a-nvins la sorți vechilul, și Casina-i a lui.
Dar nu mă roade-atîta că m-a învins licheaua,
Ci crîncena, avana bătrînului dorință
De a-mi lua copila și celuilalt s-o deie.
Cum fremăta de spaimă, cum ne grăbea, să-ncepem.
Cît a sărit de vesel cînd a învins vechilul!
Oho, mă trag deoparte,

(se duce spre fundul scenei)

că se deschide ușa.
Afară vin cinstiții și bunii mei prieteni.
De-aici, ascuns privirii, capcana le-o ascund.

SCENA VIII

OLYMPIO, LYSIDAMUS, CHALINUS

OLYMPIO

(către Lysidamus)

Să vină el la țară, și ți-l trimit aici
Cu furca peste ceafă, cum poartă cărbunarul.

LYSIDAMUS

Așa să-i faci, Olympio.

OLYMPIO

Ci lasă-mi-l în seamă.

LYSIDAMUS

Dacă-l vedeam în casă, l-aş fi trimis cu tine
La piaţă, pe Chalinus, doar ca să le sporesc
Duşmanilor mîhnirea cu încă un necaz.

CHALINUS

(aparte)

Să mergem de-a-ndarate spre zid, ca scorpionii;
Vreau să le prind şoptirea fără să fiu zărit.
Călău îmi este unul, celălalt gelos mă face.

(Arătîndu-l pe Olympio.)

În albele-i veşminte se fîţîie mişelul,
Mormanul de ciomege! Las moartea mea pe mîine.
Vreau să-l îndrum pe dînsul, întîi, spre Acheron.

OLYMPIO

Eh, ţi-am făcut şi placul! Dorinţa cea mai mare
Ţi s-a-mplinit prin mine; poţi să iubeşti în voie
Ce-ţi place, fără ştirea soţiei tale.

LYSIDAMUS

Taci;
Să mă iubească zeii, îmi vine să te-acopăr
Cu sărutări aprinse, o, desfătarea mea!

CHALINUS

Ce sărutări? Cum asta? Ce desfătare cauţi?
Bătrînul vrea, pe Hercle! să-şi vateme vechilul.

OLYMPIO

Deci mă iubeşti?

LYSIDAMUS

Pe Polluxl mai mult decît pe mine.
Să te sărut îngădui?

CHALINUS

Să îl săruţi?

OLYMPIO

Cum vrei.

LYSIDAMUS

Ca mierea cea mai dulce îmi pari cînd te sărut.

OLYMPIO

(respingîndu-l)

Ştrengarule, ajunge! nu-mi chinui grumazul.

CHALINUS

De-aceea, va să zică, şi l-a făcut vechil.
Deunăzi şi pe mine a vrut, cu-acelaşi preţ,
Bătrînul să mă-nalţe la rangul de portar.

OLYMPIO

Am fost şi azi de treabă şi ţi-am făcut pe placl

LYSIDAMUS

La rîndu-mi, toată viaţa de grijă am să-ţi port.

CHALINUS

Pe legea mea, s-ar zice că-s doi îndrăgostiţi;
Bătrînului, pe Hercle! obrajii-i plac cu barbă.

LYSIDAMUS

Am s-o dezmierd în voie pe Casina; ce clipe
De vrajă, fără ştirea nevesti-mil

CHALINUS

Ah! ah!

Acum pricep, pe Polluxl acuma-mi vin de-acasă:
De Casina-i bătrînul îndrăgostit. I-am prins.

LYSIDAMUS

Am s-o cuprind în braţe, s-o mîngîi şi sărut.

OLYMPIO

Ci stai să facem nunta. Ce te grăbeşti?

LYSIDAMUS

Iubesc.

OLYMPIO

Mă tem că azi dorința nu ți-o-mplinești.

LYSIDAMUS

Ba da;
Nici vorbă, dacă-ți place să fii om liber mîine.

CHALINUS

Ei, să-mi deschid urechea mai mult ca pîn-acum;
Pot prinde-n vizuină deodată doi mistreți.

LYSIDAMUS

Alături, la vecinul care mi-e bun prieten,
Am un locșor pe ciuste; i-am spus, în mare taină,
De dragostea-mi, și omul îmi dă adăpostire.

OLYMPIO

Nevastă-sa-i plecată?

LYSIDAMUS

Să vezi ce-am pus la cale;
Are s-o cheme astăzi nevastă-mea la nuntă,
Să-i dea un sfat, s-ajute, să doarmă-apoi cu ea.
Poruncii mele,-altminteri, nevastă-mea se pleacă.
Deci: ca la noi se culcă, de-acasă el o șterge.
Tu ai să-ți duci mireasa la țară; țara însă
E-acolo,

(arată casa lui Alcesimus)

cîtă vreme nuntiți-voi eu mireasa.
Și mîine, pînă-n ziuă, pornești cu ea la țară.
Ce spui, e bine?

OLYMPIO

Strașnic.

CHALINUS

(aparte)

Hai, ticluiți în voie;
Dar scump o să vă coste, pe Herclel ticluiala.

LYSIDAMUS

Știi ce să faci acuma?

OLYMPIO

Să-mi spui.

LYSIDAMUS

Ia punga asta.
Dă fuga pînă-n piață; dar cumpără și tu
Mîncări gingașe, pentru gingașa noastră.

OLYMPIO

Știu.

LYSIDAMUS

Ia scoioare, stridii, calmari din cei micuți.
Și orzuleț[1]...

CHALINUS

(aparte)

Mai bine i-ai cere grîușor.

LYSIDAMUS

Ceva sardele...

CHALINUS

(aparte)

Nu vrei sandale ori saboți,
Ca să-ți mîngîie botul, bătrîn dezgustător?

OLYMPIO

Nu vrei și limbușoare[2]?

[1] Un soi de scoică, necunoscută din alte scrieri, al cărei nume determină replica lui Chalinus.

[2] Limba sau limba-de-mare, un pește foarte turtit, asemănător întrucîtva calcanului.

LYSIDAMUS

Cînd am nevastă-n casă?
Mi-ajunge limbuşoara-i; nu tace o clipită.

OLYMPIO

Mă uit prin toată piaţa, să văd ce au pescarii,
Şi hotărăsc ce cumpăr.

LYSIDAMUS

Da, foarte bine; du-te.
Nu te uita la pungă; să cumperi din belşug.
Eu, pîn-atunci, îmi caut vecinul, şi-i arăt
Ce trebuie să facă.

OLYMPIO

Deci, pot să plec?

LYSIDAMUS

Da, pleacă.

(Ies amîndoi.)

CHALINUS

(singur)

Să mi se dăruiască de trei ori libertatea,
Şi tot le pun la cale o straşnică pedeapsă,
Şi tot le dau urzeala stăpînei în vileag.
I-am prins în laţ, pe Hercle! în mînă-mi ţin duşmanii.
Acum, dacă stăpîna îşi face datoria,
Noi cîştigăm procesul; am să-i înhaţ frumos.
Propice zi: învingem, deşi păream învinşi.
Mă duc; şi de-au gătit-o, pe gustul lor, mîncarea,
O mai gătesc o dată şi eu, pe gustul meu.
Şi dacă n-au s-o afle pe cea de ei gătită,
Au să mănînce alta, la care nu s-aşteaptă.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

LYSIDAMUS, ALCESIMUS

LYSIDAMUS

Azi am să văd eu, Alcesimus, de-mi eşti prieten sau duşman;
Azi, cînd îţi cer să-mi faci dovada, cînd ai prilej să hotărăşti.
Dar să nu-mi scoţi prin ochi iubirea, te rog să faci economie;
De „anii tăi", de „plete albe", fă, tot aşa, economie;
Şi de „-nsurat" sau „ai nevastă" poţi, iar, să faci economie.

ALCESIMUS

N-am mai văzut un om ca tine smintit de dragoste, nebun.

LYSIDAMUS

Să nu rămînă-n casă nimeni!

ALCESIMUS

Pe Pollux! sclavele, şi sclavii
Şi toţi ai casei vin la fine.

LYSYDAMUS

Oho, dibaci ştii să le faci!
Dar să nu uiţi, te rog, îndemnul pe care-l fluieră mierloii:
„Să-şi ia mîncarea fiecare, ca şi cum ar pleca la Sutrium"[1].

[1] Referire la un episod din timpul războiului cu galii (începutul secolului al IV-lea î.e.n.): după ocuparea Romei de către gali, Camillus a adunat la Sutrium, în Etruria (azi Sutri), rămăşiţele legiunilor romane, cerînd fiecărui ostean să-şi ia cu sine mîncarea necesară. Astfel s-a născut expresia proverbială: „ca şi cum ar pleca la Sutrium", care a intrat ca refren în unele cîntece populare, refren pe care mierloii erau învăţaţi să-l fluiere.

ALCESIMUS

Nu, n-am să uit.

LYSIDAMUS

Înțelepciunea, știu, nici o lege nu ți-o-ntrece[1].
Te rog să ai de toate grijă; eu pînă-n for mă duc.

ALCESIMUS

Drum bun.

LYSIDAMUS

Vezi, să rămînă-o limbă-n casă.

ALCESIMUS

De ce?

LYSIDAMUS

Cînd vin, să mă îmbie.

ALCESIMUS

Ce mai bătaie ți se cade; prea ești glumeț din cale-afară

LYSIDAMUS

Dacă n-am duh și voie bună, de ce mai sînt îndrăgostit?
Vezi, nu mă face să te caut.

ALCESIMUS

Nu mă urnesc un pas din casă.

SCENA II

CLEOSTRATA

Ah, pentru asta, va să zică, mă tot ruga bărbatul meu
Și mă bătea la cap atîta ca să poftesc la noi vecina:
Voia să aibă casa goală, să ducă slujnica acolo.
Ci, iată, n-am s-o chem la mine, și liber nu le mai rămîne
Sălașul pentru desfrînare berbecilor cu păr cărunt.

[1] Cf. *Pseudolus* („B.P.T.", nr. 559, p. 256, v. 5).

Dar vine paznicul mulțimii, stîlpul senatului sosește,
Vecinul meu, care-nțelege să-și dea bărbatului meu casa.
E mult și-o baniță[1] de sare să dai pe el, la un mezat.

SCENA III

ALCESIMUS, CLEOSTRATA

ALCESIMUS

(fără să o vadă de la început pe Cleostrata)

Mă mir mult că n-o mai cheamă de-alături pe soția mea,
Care e gata și așteaptă să fie numai căutată.
Ah, a venit vecina. Zeii te ocrotească.

CLEOSTRATA

Și pe tine.
Unde-i soția ta?

ALCESIMUS

În casă, pe tine tocmai te așteaptă;
Că soțul tău mi-a fost cerut-o, să-ți fie ajutor la treburi.
O chem?

CLEOSTRATA

Nu, las-o: poate are și ea vreo treabă.

ALCESIMUS

Nu, defel.

CLEOSTRATA

Eh, nu-i nimic; nu vreau s-o tulbur; vin eu s-o văd în altă zi.

ALCESIMUS

Nu faceți pregătiri de nuntă?

CLEOSTRATA

Ba da, le fac pe toate eu.

[1] Baniță romană cîntărea 8,75 l.

ALCESIMUS

Şi n-ai de-un ajutor nevoie?

CLEOSTRATA

Am totu-n casă; cum sfîrşesc
Cu nunta, viu s-o văd. Urează-i noroc din partea mea; cu bine.

ALCESIMUS

(aparte)

Ce să mai fac? Mă iată-acuma şi de ruşine-acoperit,
Din pricina acestei stăfii de ţap bătrîn şi ştirb, şi care
De rîs mă face. Ah, s-ar crede că prin vecini trimit nevasta
Să lingă blidele. Îmi spune că-i vine soaţa, ticălosul,
S-o ia pe-a mea la ei; cînd colo, ei nici nu-i trebuie-ajutor.
Mă miră chiar că pîn-acuma n-a bănuit nimic vecina.
Dar dacă mă gîndesc mai bine, şi mă gîndesc, îmi spun că, totuşi,
De-ar fi avut vreo bănuială mi-ar fi cerut ea lămuriri.
În casă intru, să-mi pun luntrea la adăpost de ploi şi vînturi.

(Iese.)

CLEOSTRATA

(singură)

Pe el l-am păcălit de-a bine. Sărmani bătrîni, ce zor vă prinde!
Acum aş vrea să se arate şi gîrbovitul meu bărbat.
Să-mi bat oleacă joc de dînsul, cum mi-am bătut de cestălaltul.
Mi-ar place mult să vîr, pe Castor! un pic de vrajbă între ei.
Dar iată-l; după chipu-i aspru, l-ai crede tare cumsecade.

SCENA IV

LYSIDAMUS, CLEOSTRATA

LYSIDAMUS

(fără să o vadă pe Cleostrata)

E-o mare nerozie, după a mea părere,
Să plece-n for bărbatul îndrăgostit, în ziua
Cînd poate să-şi cuprindă femeia dragă-n braţe,

Cum am făcut eu astăzi. Ce zi mi-am prăpădit
Pe-acolo, cu procesul mai nu știu cărui neam.
Măcar de-atît mă bucur și eu: că l-a pierdut,
Și n-are să-mi mai ceară să-l apăr niciodată.
Cînd chemi un om acolo să-ți apere procese,
Întîi — așa-mi închipui — de-aproape-l cercetezi
Și-ntrebi dacă-i e mintea cu sine sau aiurea.
Și dacă-i este-aiurea, la casa lui trimite-l.
Dar, vai, îmi văd nevasta. Amar și vai de mine!
Mă tem că n-a fost surdă și că m-a auzit.

CLEOSTRATA

(aparte)

Te-am auzit, pe Castor! spre nenorocul tău.

LYSIDAMUS

(aparte)

Hai, să m-apropii.

(Tare.)

Cè faci, tu, bucuria mea?

CLEOSTRATA

Te așteptam, pe Castor!

LYSIDAMUS

E totul pregătit?
Și ai chemat, de-alături, vecina să-ți ajute
La treburi?

CLEOSTRATA

Am chemat-o, așa cum ai cerut;
Dar bunul tău prieten și minunat tovarăș
Azi s-a răstit — și nu știu de ce — la soața lui;
Mi-a spus, cînd am chemat-o, că nù poate s-o lase.

LYSIDAMUS

Cusurul tău cel mare: nu știi să măgulești.

CLEOSTRATA

Matroana niciodată, ci numai curtezana
Dă zor să măgulească bărbați străini, bărbate.
Mergi însă tu și cheamă vecina; eu mă duc
La treburile mele.

LYSIDAMUS

Grăbește-te.

CLEOSTRATA

N-ai grijă.

(Aparte.)

I-am strecurat, pe Pollux! neliniștea în suflet.
Sili-mă-voi să chinui mai aprig amorezul.
(Intră în casă; Lysidamus se apropie de casa lui Alcesimus.)

SCENA V

ALCESIMUS, LYSIDAMUS

ALCESIMUS

(fără să-l vadă pe Lysidamus)

Să văd dacă nu cumva s-a-ntors îndrăgostitul,
Care și-a rîs de mine și de soția mea.
Ci-n fața casei iată-l.

(Minios, către Lysidamus.)

La tine mă pornisem.

LYSIDAMUS

(tot minios)

Și eu veneam la tine. Ce spui, om de nimic?
Ți-am dat, ce-nsărcinare? Ce te-am rugat eu?

ALCESIMUS

Cum?

LYSIDAMUS

Cu cîtă voie bună mi-ai dat azi casa ta!
Cum te-ai grăbit nevasta să ți-o trimiți la noi!
Mă faci să pierd prilejul, mă faci să pierd și eu!

ALCESIMUS

Ci du-te să te spînzuri! Cu limba ta mi-ai spus
Că îți trimiți nevasta s-o ia pe-a mea la voi.

LYSIDAMUS

Și a venit femeia s-o cheme, dar, mi-a spus
Că nu i-ai dat tu drumul.

ALCESIMUS

Ba, dimpotrivă,-a spus
Că n-are trebuință de ajutorul ei.

LYSIDAMUS

Dar, uite, mă trimite să-ți chem acum nevasta.

ALCESIMUS

Dar prea puțin îmi pasă.

LYSIDAMUS

Dar tu mă pierzi.

ALCESIMUS

Dar — fie!

LYSIDAMUS

Dar pot s-aștept o vreme.

ALCESIMUS

Dar îți doresc...

LYSIDAMUS

Dar eu...

ALCESIMUS

O strașnică năpastă.

LYSIDAMUS

Dar și eu ți-o cășun.
Te osteneșți degeaba în „dar"-uri să mă-ntreci.

ALCESIMUS

Dar, în sfîrșit, pe Hercle! să te trăsnească zeii.

LYSIDAMUS

Vrei tu, ori nu vrei, spune, să-mi mai trimiți nevasta?

ALCESIMUS

Ci ia-o, spînzura-te-ai de mii de ori cu ea,
Cu-a ta și, pe deasupra, cu țiitoarca-aceea.

(Mai liniștit.)

Nu duce grija asta. Mă duc să-i spun nevestii
Să treacă, prin grădină, la voi, cît de curînd.

(Intră în casă.)

LYSIDAMUS

Te văd acum același adevărat prieten.
Sub ce fel de auspicii m-a copleșit iubirea,
Cu ce-am putut eu oare s-o necăjesc pe Venus,
De pune-atîtea piedici în calea vrerii mele?
Văleu,
Ce zgomote, ce zarvă s-aude-n casa mea?

SCENA VI

PARDALISCA, LYSIDAMUS

PARDALISCA

(ieșind în goană, buimăcită, din casa lui Lysidamus)

Vai mie, mor, sînt moartă; acum s-a zis cu mine.
Mi-e inima ca sloiul, de spaimă tremur toată.
N-am ajutor și reazem, n-am adăpost niciunde,
Obläduire, sprijin n-am unde să găsesc.

Ciudate, stranii lucruri în casă am văzut.
De-o nemaipomenită şi unică-ndrăzneală.[1]

(Întorcîndu-se cu faţa spre casă.)

Ia seama, Cleostrata; departe stai de ea,
Să nu se năpustească, în furia-i, la tine.
Ia-i sabia din mînă, că şi-a ieşit din fire.

LYSIDAMUS

(neliniştit, aparte)

Ce s-a-ntîmplat de-o ia la goană strigînd şi tremurînd de spaimă?

(Strigînd-o.)

Pardalisca!

PARDALISCA

Vai, sînt pierdută. Ce glas mi-ajunge la ureche?

LYSIDAMUS

Te uită-ncoace.

PARDALISCA

O, stăpîne...

LYSIDAMUS

Ce ai de tremuri?

PARDALISCA

Sînt pierdută.

LYSIDAMUS

De ce pierdută?

PARDALISCA

Sînt pierdută; şi tu pierdut.

LYSIDAMUS

Pierdut? Cum asta?

[1] Parodie a stilului tragic.

PARDALISCA

(incremenită)

Vai ţie!

LYSIDAMUS

Mai degrabă ţie.

PARDALISCA

(lăsîndu-se în braţele lui Lysidamus)

Leşin, ah, ţine-mă, te rog.

LYSIDAMUS

Fie ce-o fi, vorbeşte-odată.

PARDALISCA

Fii bun, şi ţine-mă de piept;
Fă-mi cu mantaua vînd oleacă.

LYSIDAMUS

Mi-e teamă de-o nenorocire,
Doar dacă nu i se-nvîrteşte buchetul vinului prin cap.

PARDALISCA

Ah, de urechi mă ţine.

LYSIDAMUS

(pierzîndu-şi răbdarea, ameninţător)

Ci du-te să te spînzuri.
Trăsni-ţi-ar zeii pieptul, urechile şi capul.
De nu-mi arăţi acuma, pe loc, ce s-a-ntîmplat,
Îţi trag la căpăţînă vreo cîteva, şerpoaică,
Ce rîzi de-atîta vreme pe socoteala mea.

PARDALISCA

Stăpîne bun!

LYSIDAMUS

(ironic)

Vorbeşte, preabună slujitoare.

PARDALISCA

Te-ai mîniat cam tare.

LYSIDAMUS

Şi n-ai văzut nimic.
Dar, fie-orice, arată-mi, şi nu lungi cuvîntul:
Ce fierbere-i în casă?

PARDALISCA

Îndată-i şti, ascultă,
La cîtă josnicie să se dedea e-n stare
În casă şi de faţă cu ceilalţi, sclava ta,
Sfidînd bună-cuviinţă şi atice deprinderi!

LYSIDAMUS

Ce s-a-ntîmplat?

PARDALISCA

Aproape nu pot vorbi, de spaimă.

LYSIDAMUS

Te hotărăşti odată să-mi spui?

PARDALISCA

Ascultă. Sclava
Pe care vrei s-o dărui vechilului, ca soaţă,
În faţa noastră, -n casă...

LYSIDAMUS

În casă? Ce-a făcut?

PARDALISCA

Amarnica ei fire şi-a dat-o în vileag,
Ameninţîndu-l foarte pe mire; viaţa lui...

LYSIDAMUS

Vorbeşte.

PARDALISCA

Ah!

LYSIDAMUS

Vorbește.

PARDALISCA

Vrea să i-o curme, -a zis.
O sabie...

LYSIDAMUS

Aud bine?

PARDALISCA

O sabie...

LYSIDAMUS

Ah, spune.

PARDALISCA

A înșfăcat.

LYSIDAMUS

Vai mie; și pentru ce-a-nșfăcat-o?

PARDALISCA

Ne-a urmărit prin casă pe toți cu fierul-n mînă,
Și n-a lăsat pe nimeni în preajmă-i cît de cît;
Toți s-au ascuns sub paturi, pe după vreun dulap,
Și nici nu mai răsuflă.

LYSIDAMUS

Vai, mor, am și murit!
Ce furie smintită s-o fi cuprins deodată?

PARDALISCA

A-nnebunit.

LYSIDAMUS

Sînt omul cel mai bătut de soartă.

PARDALISCA

Și dac-ai ști, o, ceruri, tot ce-a putut să spună!

LYSIDAMUS

Ard, crede-mă, să aflu: ce-a spus?

PARDALISCA

Atunci, ascultă.
Juratu-s-a pe zeii cei veşnici că-l ucide
Pe cel care se culcă, la noapte,-n patul ei.

LYSIDAMUS

(tresărind)

Să mă ucidă?

PARDALISCA

Ţie îţi pasă-atît?

LYSIDAMUS

(încurcat)

Ei, nu...

PARDALISCA

Ai tu ceva de-a face cu sclava?

LYSIDAMUS

M-a luat
Pe dinainte gura; am vrut să zic: „vechilul".

PARDALISCA

Lasă iute drumul mare, ca să apuci cărarea.

LYSIDAMUS

Pe mine-i supărată?

PARDALISCA

Mai mult decît pe toţi
Din casă.

LYSIDAMUS

Pentru care vină?

PARDALISCA

Pentru c-ai dat-o lui Olympio;
Nici tu, nici ea și nici bărbatul ce i l-ai dat, nu apucați
Ziua de mîine, -a zis. De-aceea am fost trimisă, ca să-ți spun
Să te ferești de ea.

LYSIDAMUS

Vai mie, vai, sînt pierdut.

PARDALISCA

(aparte)

Ai merita.

LYSIDAMUS

(aparte)

N-a fost și nu se află bătrîn îndrăgostit
Mai amărît ca mine.

PARDALISCA

(către public)

L-am păcălit frumos;
Ci toată-a mea poveste-i minciună gogonată.
Stăpîna și vecina noastră au pus la cale-nșelăciunea;
Și m-au trimis să-l zgîndăr.

LYSIDAMUS

Pardalisca, te rog...

PARDALISCA

Ce s-a-ntîmplat?

LYSIDAMUS

Eu...

PARDALISCA

Spune.

LYSIDAMUS

(fără să-şi poată ascunde neliniştea)

Vreau să te-ntreb ceva.

PARDALISCA

(îndepărtîndu-se de el, ca şi cum ar vrea să intre în casă)

Mă faci prea mult să-ntîrziu.

LYSIDAMUS

Iar tu mă chinuieşti.
Şi-acum stă sclava, spune, cu sabia în mînă?

PARDALISCA

Şi-acum, şi are două.

LYSIDAMUS

Cum, două săbii?

PARDALISCA

Una
E pentru tine, zice, pentru vechil a doua.

LYSIDAMUS

(aparte)

Ah, sînt pierdut cum n-a fost pe lumea asta nimeni.
O pavăză îmi caut; socot că-i cel mai bine.

(Către Pardalisca.)

Şi buna mea soţie? de ce n-a dezarmat-o?

PARDALISCA

În preajmă-i nu stă nimeni.

LYSIDAMUS

S-o fi rugat.

PARDALISCA

A vrut;
Dar s-a jurat cealaltă că nu le dă din mîini,
De nu e-ncredinţată că scapă de vechil.

LYSIDAMUS

Ba astăzi chiar, cu voie sau fără, se mărită.
Ce, să nu duc la capăt un lucru început?
Să mi mă-nsor cu dînsa?... am vrut să zic: vechilul
Să n-o ia de nevastă?

PARDALISCA

Cam deseori greşeşti.

LYSIDAMUS

Mă tot încurc, de spaimă. Ci rogu-te să-i spui
Nevesti-mi c-atîta o rog şi eu, s-o roage
Pe Casina să zvîrle fierul, ca-n tihnă să mă-ntorc.

PARDALISCA

Îi spun.

LYSIDAMUS

Mai roag-o şi tu.

PARDALISCA

Bine.

LYSIDAMUS

Roag-o frumos, cum ştii tu. Şi, asculţi?
De-i izbuti, îţi iau sandale,
Şi un inel să porţi în deget, din aur, şi mai multe lucruri.

PARDALISCA

Ci las' pe mine.

LYSIDAMUS

Vreau s-o-ndupleci.

PARDALISCA

Acum mă duc,
De nu-mi mai spui
Nimic.

LYSIDAMUS

Nu, du-te şi, ai grijă.

(Zărindu-l pe Olympio care vine din piaţă cu bucătari şi cumpărături.)

Din piaţă-mi vine ajutorul; şi ce alai tîrăşte-n urmă-i!

SCENA VII

OLYMPIO, LYSIDAMUS, CITRIO

OLYMPIO

(către Citrio)

Adună, hoţule, sub steaguri toţi spinii ăştia.

(Arată ajutoarele bucătarului.)

CITRIO

De ce spini?

OLYMPIO

Tot ce ating, pe dată-nhaţă; tot ce le smulgi, sfîşie-ndată.
Şi-aşa, oriunde, la oricine, ei păgubesc de două ori.

CITRIO

Ei, aşi

OLYMPIO

De ce nu-mbrac măreţul patrician veşmînt, să merg
Pîn' la stăpînul meu?

LYSIDAMUS

Salut,

Om bun!

OLYMPIO

Eşti drept.

LYSIDAMUS

Vreo noutate?

OLYMPIO

Tu mori de-amor, eu mor de foame. Şi sete.

LYSIDAMUS

(apropiindu-se de el)

Eşti de-o strălucire!

OLYMPIO

(respingîndu-l)

Ah, nu! eu, astăzi...[1]

LYSIDAMUS

Că stai puţin; eşti tare mîndru.

OLYMPIO

(retrăgîndu-se, dezgustat)

Phi! că urît îţi pute vorba.

LYSIDAMUS

De ce?

OLYMPIO

(depărtîndu-se)

Păi de-aia.

LYSIDAMUS

Stai oleacă?[2]

OLYMPIO

(continuînd să se depărteze)

Ei, nu, mă sileti prea de tot[2]!

LYSIDAMUS

(ajungîndu-l din urmă, ameninţător)

Îţi trag

---

[1] Lacună în original.
[2] În original în l. elină.

O zdravănă trînteală,[1]
De nu stai locului, să știi.

OLYMPIO

Pe Zeus[2],
Mai bine pleacă, du-te,
Dacă nu vrei
Pe loc să vărs.

LYSIDAMUS

Rămîi.

OLYMPIO

(făcîndu-se că nu-l recunoaște)
Ce? Cine-i omul ăsta?

LYSIDAMUS

Stăpînul tău.

OLYMPIO

Stăpîn?

LYSIDAMUS

Cel cărui
Tu sclav îi ești.

OLYMPIO

Eu, sclav?

LYSIDAMUS

Al meu.

OLYMPIO

Cum asta, nu sînt liber?
Adu-ți, adu-ți aminte.

[1-2] În original în l. elină.

LYSIDAMUS

(apucîndu-l de braţ)

Opreşte, stai.

OLYMPIO

Dă-mi pace.

LYSIDAMUS

Sînt sclavul tău.

OLYMPIO

Da, bine.

LYSIDAMUS

Te rog, micuţul meu
Olympio, tu, părinte, patronul meu...

OLYMPIO

(binevoitor)

Te iată
Şi înţelept.

LYSIDAMUS

Al tău sînt.

OLYMPIO

La ce să-mi folosească un sclav atît de rău?

LYSIDAMUS

Ce ai de gînd cu mine? Cînd îmi redai tu viaţa?

OLYMPIO

Cînd va fi gata cina.

LYSIDAMUS

(arătînd bucătarii)

Atunci, să intre-n casă.

OLYMPIO

(către bucătari)

Hai, hai, intraţi cu toţii; grăbiţi-vă, daţi zor.
Vin şi eu într-o clipă:

Găsiți-mi să mă satur.
Și vreau bucate-alese; nu răscopturi barbare.

(Către Lysidamus.)

Ce, n-ai plecat? dă-i drumul.

LYSIDAMUS

Nu, eu rămîn aici.

OLYMPIO

Mai e ceva — de nu mă înșel — ce te oprește?

LYSIDAMUS

Cu sabia în mînă stă Casina-năuntru,
Ca să ne curme viața, se spune, -amînduror.

OLYMPIO

Da, știu. Să stea, de-i place
Prostii; doar nu de azi
Cunosc eu marfa rea.
Ci hai cu mine-n casă.

LYSIDAMUS

Mă tem de vreo năpastă.
Mergi tu nainte; caută
Să afli ce se-ntîmplă.

OLYMPIO

Să știi că și eu țin
La viață, ca și tine.
Ci hai.

LYSIDAMUS

Dacă zici tu,
Ei bine, te-nsoțesc

(Intră amîndoi în casă.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

PARDALISCA

(singură; iese de la Lysidamus și se adresează publicului)

Nici în Nemeea, nici în Olympia, mă jur,
Și nicăieri în lume nu s-a jucat vreun joc
Mai plin de veselie decît au fost jucați
Olympio, vechilul, și dumnealui, bătrînul.
Aleargă toți ai casei de colo-colo, strigă
Din cuhnie bătrînul zorindu-și bucătarii:
„Nu mai gătiți odată? Serviți odată cina?
Mai iute; pînă-acuma puteați să isprăviți."
Vechilul se fălește purtîndu-și coroniță,
În albele-i veșminte, gătit și spilcuit.
Stăpîna și vecina-n odaia de culcare
Pe scutier l-îmbracă în straie de mireasă;
Cu-o viclenie rară se fac că n-au habar
De tot ce va să fie. Cinstiții bucătari
Își dau și ei silința să nu se facă cina.
Răstoarnă oale, -adică, aruncă apă-n foc;
Cum le-a cerut stăpîna. Ea și vecina vor
Flămînd să-l scoată-afară din casă pe bătrîn,
Ca să cineze ele, pe urmă,-n toată voia.
Le știu de mult eu pofta; în stare-ar fi să-nghită
O navă cu mîncare. Dar se deschide ușa.

SCENA II

LYSIDAMUS, PARDALISCA

LYSIDAMUS

(vorbind spre interiorul casei, către soția sa; fără să o vadă pe Pardalisca)

Cuminte-ar fi, nevastă, să v-așezați la masă
Cînd e mîncarea gata; ci eu mănînc la țară.
Că-i însoțesc pe mire și proaspăta-i mireasă
La țară — dau tîrcoale atîți mișei — de teamă
Să nu-i fie răpită. Petreceți cum vă place.
Dar cată și trimite-i mai iute, ca s-ajungem
Pînă-n căderea nopții. Eu mîine-am să mă-ntorc;
Și mîine, soțioară, am să petrec și eu.

PARDALISCA

(aparte)

Am spus-o mai nainte; femeile din casă
L-au scos cu burta goală.

LYSIDAMUS

Și tu, ce faci aici?

PARDALISCA

Trimisu-m-a stăpîna.

LYSIDAMUS

Adevărat?

PARDALISCA

Mă jur.

LYSIDAMUS

Ce iscodești pe-aicea?

PARDALISCA

Nu iscodesc.

LYSIDAMUS

Să pleci.

Tu lenevești, și-n casă e mare zor.

PARDALISCA

Mă duc.

(Intră încet în casă.)

LYSIDAMUS

Ci mișcă-te mai iute, făptură ticăloasă.
A dispărut? Se poate vorbi în toată voia.
Pe Hercle!-ndrăgostiții n-au poftă de mîncare.
Dar iată, cu făclia și coronița-mi iese
Tovarășul, colegul, co-mirele, vechilul.

SCENA III

OLYMPIO, LYSIDAMUS, CÎNTĂREȚII

OLYMPIO

(către cîntărețul din flaut)

Hai, flautist, pînă-i adusă mireasa tînără din casă,
Tu cîntă să răsune piața, sărbătorește-mi hymeneul.

CÎNTĂREȚII

Hymen, o, hymeneu, hymen!

LYSIDAMUS

Ce faci, mîntuitor prieten?

OLYMPIO

Pe Hercle! simt că mor de foame.

LYSIDAMUS

Eu, de iubire.

OLYMPIO

Mi-e totuna; iubirea ție ți-este hrană,
În timp ce mie de-o vecie îmi zbiară mațele flămînde.

LYSIDAMUS

Dar pentru ce-ntîrzie-atîta şi nu mai ies din casă-odată?
De parcă-anume-ar pierde vremea, cînd freamăt tot şi mă grăbesc.

OLYMPIO

Mai cînt o dată hymeneul, să le urnesc, cumva, de-acolo?

LYSIDAMUS

Da, se-nţelege; şi-ţi ţin hangul, aşa cum nunta ni-i comună.

OLYMPIO, LYSIDAMUS

(cîntînd)

Hymen, o, hymeneu, hymen!

LYSIDAMUS

Uf, mor, pe Hercle! Pot de-a bine să crăp cîntîndu-i hymeneul,
Dar răul celălalt, de care aş vrea să crăp, tot nu-l ajung.

OLYMPIO

Dacă erai un cal, pe Hercle! ai fi de nemblînzit.

LYSIDAMUS

De ce?

OLYMPIO

Eşti nărăvaş din cale-afară.

LYSIDAMUS

M-ai pus vreodată la-ncercare?

OLYMPIO

Feritu-m-au, pesemne, zeii. Dar se deschide uşa, vin.

LYSIDAMUS

Mă scapă zeii! de departe mireasma, Casinus[1], ţi-o simt.

[1] În majoritatea manuscriselor este folosită forma masculină, *Casinus*, în loc de *Casina*, cu evidentă referire la substituirea săvîrşită de Cleostrata şi de Myrrhina. Dar masculinul nu poate fi folosit de Lysidamus şi nici de Olympio care habar n-au de substituire. Unii editori atribuie această parte de vers cîntăreţului din flaut, alţii lui Chalinus (plasînd-o la începutul scenei următoare) ceea ce pare neverosimil. În orice alternativă, atribuirea rămîne nesigură.

SCENA IV

CHALINUS, PARDALISCA, OLYMPIO, LYSIDAMUS. CLEOSTRATA

PARDALISCA

(lui Chalinus, care poartă văl şi îmbrăcăminte de mireasă)

Ridică niţeluş piciorul şi sări, mireasă, peste prag[1].
Începe-ţi bine calea, aşa, ca pe bărbat
Să-l ţii mereu sub talpă.
Puterea ta mai mare fie; să-l birui şi să-i dai porunci,
Să fii în casă cea mai tare; tu să-l despoi, el să te-mbrace
Dă-ţi osteneala, ziua şi noaptea, să-l înşeli;
Adu-ţi, te rog, aminte.

OLYMPIO

S-o prind, pe Hercle! cu-atîtica, şi-o bat de-o schilodesc.

LYSIDAMUS

Ia taci.

OLYMPIO

Nu tac.

LYSIDAMUS

De cè nu?

OLYMPIO

Răutatea vrea să-nrăiască-o răutate.

LYSIDAMUS

Să nu-mi strici tu ce-am pus la cale: şi ele vor acelaşi lucru,
Şi caută prin orice mijloc să strice planurile mele.

PARDALISCA

Pentru că vrei, Olympio, să te însori, primeşte-ţi
Mireasa de la noi.

[1] Miresele erau conduse de braţ la locuinţa ginerelui, fie pentru a fi ajutate să treacă pragul — fără a-l atinge — fie în amintirea răpirii primitive. Atingerea pragului cu piciorul era socotită semn rău.

OLYMPIO

(pierzîndu-şi răbdarea)

Ci daţi-mi-o odată, de vreţi să-mi daţi mireasa.

LYSIDAMUS

(către însoţitoarele miresei)

Plecaţi.

PARDALISCA

Nevinovată-i şi prea neştiutoare;
Te rog, fii blînd cu dînsa.

OLYMPIO

Nici vorbă, am să fiu.
Rămîneţi sănătoase.

LYSIDAMUS

Duceţi-vă.

CLEOSTRATA

Cu bine.

(Intră în casă împreună cu Pardalisca.)

LYSIDAMUS

(către Olympio)

Vezi, mi-a plecat nevasta?

OLYMPIO

S-a dus; n-ai teamă.

LYSIDAMUS

Ura!
Ah, în sfîrşit, pe Pollux! acuma ştiu că-s liber.
(Către mireasă.)
Tu, inimioară, miere, tu, primăvară!

OLYMPIO

(împingîndu-l)

Hei!

Ferește-te, ia seama, de-o pacoste. Aceea-i
Mireasa mea.

LYSIDAMUS

Da, bine; dar primul fruct e-al meu.

OLYMPIO

Te rog să ții făclia[1].

LYSIDAMUS

(îmbrățișînd mireasa)

Pe ea, mai bine,-o țin.
Triumfătoare Venus, ce bucurie-mi dărui
Făcîndu-mă stăpînul acestei dulci comori.
O, tu, minune mică!

OLYMPIO

(apropiindu-se și el)

Micuța mea... Văleu!

LYSIDAMUS

Ce-i?

OLYMPIO

Parcă m-a călcat
Un bou.

LYSIDAMUS

Mai taci din gură.
Nici aburul nu-mi pare mai fraged ca pieptul ei.[2]

OLYMPIO

(apropiindu-se din nou de mireasă)

O, sfîrcușor minune!... Văleu!

---

[1] E vorba fie de făclia pe care trebuia s-o țină ginerele în alaiul de nuntă care se ducea să ia mireasa, fie de făclia cu care mama ginerelui își aștepta nora, în timp ce tatăl ținea cununa de mirt. Fiind sclav, Olympio nu avea nici tată, nici mamă, și juca el însuși acest dublu rol.

[2] Ciudățenia comparației ca și neritmicitatea versului aparțin originalului, alterat și lacunar în acest loc.

LYSIDAMUS

Ce s-a-ntîmplat?

OLYMPIO

Mi-a-nfipt un cot năprasnic, ca un berbec, în piept.

LYSIDAMUS

De ce te porți cu dînsa atît de negingaș?
Cu mine-i drăgălașă, fiindcă mă port drăguț...
Văleu!

OLYMPIO

Ce ai?

LYSIDAMUS

Că tare-i puternică! Aproape
Că m-a culcat cu cotul.

OLYMPIO

S-ar duce la culcare.

LYSIDAMUS

Și-atunci, noi pierdem vremea?

OLYMPIO

(către mireasă)

Frumoaso, mergi frumos.

(Intră tustrei în casa lui Alcesimus.)

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

CLEOSTRATA, MYRRHINA, PARDALISCA

MYRRHINA

(ieşind din casa lui Lysidamus împreună cu Cleostrata şi Pardalisca)

Acuma, ospătate şi bine omenite,
La jocurile nunţii în stradă să privim.
Pe Castor! niciodată în viaţă n-am mai rîs,
Şi niciodată poate n-am să mai rîd ca astăzi.

PARDALISCA

Eu mor să ştiu ce face Chalinus, ca mireasă,
Cu ginerele-acolo.

MYRRHINA

Nici un poet pe lume n-a pus, ca noi, la cal
O-nşelăciune-atîta de măiestrit ţesută.

CLEOSTRATA

Aş vrea să-mi văd unchiaşul cu mutra-nvineţită,
Căci nu cunosc un altul mai desfrînat ca el,
Afară doar de-acela ce l-a primit în casă.[1]
...rămîi de veghe,-aici[2],
Pardalisca, şi nu te sfii să-l ruşinezi
Pe primul care iese afară.

---

[1] Text nesigur.

[2] Începînd din acest loc şi pînă către sfîrşitul piesei, textul este lacunar şi nesigur.

PARDALISCA

O, cu toată
Plăcerea, las' pe mine!...[1]

CLEOSTRATA

...de-aici se vede tot ce se-ntîmplă-n casă.
Treci, rogu-te, în spate.

MYRRHINA

De-acolo poți, în voie,
Să-i faci oricum îți vine la gură.

PARDALISCA

Stl tăcere;
A scîrțîit o ușă,-a voastră.

(Cele trei femei se retrag spre fundul scenei, astfel încît să nu fie văzute de Olympio.)

SCENA II

OLYMPIO, CLEOSTRATA, MYRRHINA, PARDALISCA

OLYMPIO

(ieșind în goană)

Vai, unde fug? Unde să intru? Rușinea unde să-mi ascund?
În ce necaz, cu nunta asta, eu și stăpînul ne-am vîrît!
Crăp de rușine și mînie gîndind că ne-am făcut de rîs.
Ci iată, mă-nroșesc ca prostul, eu, care n-am roșit nicicînd.

(Întorcîndu-se către public.)

Stați, să vă zic povestea-ntreagă; că merită, cred, osteneala;
Și nu e alta mai hazoasă decît povestea poznei mele.
Cum intru-n casă duc mireasa pînă-n odaia de culcare.
Era o beznă-acolo neagră, ca străfunzimea unui puț.
Cum zăbovea bătrînul, spun: „Culcă-te", mireseî.
Și o așez, o sprijin, o mîngîi, o dezmierd,

[1] Urmează o lacună de cel puțin un vers.

Să-mi dea întîietate față de...[1]
Deodată-mi pierd curajul, cînd...[2]
În urmă tot priveam, de teama bătrînului...[3]
Ca să-mi mai vin în fire, caut să o sărut...[4]
Ea îmi respinge mîna,
Și nu vrea, nu se lasă,
Năpasta, sărutată.
Încerc cu toată graba mai mult să mă apropii
De Casina, și-n brațe mă strădui s-o cuprind;
Voiam să-l scap de chinuri și grijă pe moșneag.
La ușă trag zăvorul, să nu dea peste mine.

CLEOSTRATA

(către Pardalisca)

Acuma du-te și vorbește-i.

PARDALISCA

(către Olympio, cu o prefăcută compătimire)

Olympio, unde ți-e mireasa?

OLYMPIO

(aparte)

Ah, sînt pierdut, se află totul.

PARDALISCA

(idem)

Mai bine spune ce și cum,
Pe rînd. Ce se petrece-acolo? Ce face Casina? E blîndă?

OLYMPIO

Ah, mi-e rușine.

PARDALISCA

Povestește
Pe rînd și rar, cum te-ai pornit.

OLYMPIO

Mă tem, pe Hercule!

[1–4] Lacune în textul original.

PARDALISCA

Curaj...[1]

Te-ai dat aproape de mireasă — aici erai — și ce-a urmat?

OLYMPIO

[2]...e o rușine.

PARDALISCA

Ba nicidecum, e-o-nvățătură

Pentru oricine-ascultă...[3]

OLYMPIO

Mă faci să mor.

PARDALISCA

Îmi spui?

OLYMPIO

Îndată

Ce m-am apropiat...[4]

PARDALISCA

Ce?

OLYMPIO

Vai de mine!

PARDALISCA

Ce?

OLYMPIO

Văleu!

PARDALISCA

[5]...cum era? vorbește.

OLYMPIO

Oh, nemaipomenit de mare;

Dar sabia-i mă-nspăimîntase; și-ncep să caut...[6]

Ci sabia tot căutînd-o, apuc mînerul...[7]

Deci n-avea sabie copila; se cuvenea să fie rece.

[1–7] Lacună în textul original.

PARDALISCA

Dar ce?

OLYMPIO

Nu spun.

PARDALISCA

O rădăcină?

OLYMPIO

Nu, nicidecum.

PARDALISCA

Un castravete?

OLYMPIO

Nu, ce vorbești?...[1] n-avea nimic dintr-o legumă.
Nu mi-a părut, să știi, un lucru atins de grindină vreodată.
Orice-ar fi fost, era cam mare.

PARDALISCA

Și ce-a mai fost pe urmă? spune.

OLYMPIO

„O, Casina, îi zic, aș vrea
Să știu de ce, soție dragă, te porți urît cu soțul tău?
Nu e frumos, nu merit să mă respingi, pe Hercle!
Când, iată-mă cum freamăt și scapăr lîngă tine."
Ea tace mîlc, și doar veșmîntul și-l face scut de apărare.
Văzînd închisă calea asta, o rog să-mi lase altă cale.
Vreau să mă-ntorc...[2]
Ea tace, iar îmi scapă...[3]
Mă-nalț, s-o prind în brațe...[4]
Și ea...[5]

MYRRHINA

Frumos mai povestește...[6]

OLYMPIO

O sărutare...[7]

[1–7] Lacune în textul original.

OLYMPIO

Mi-nțeapă buzele o barbă cu țepi ca de mistreț...[1]
Cum pe genunchi mă salt, ea-mi zvîrle picioarele-amîndouă-n piept.
Cad peste pat, întîi, de-a latul; ea sare,-mi dă și peste gură,
Și-atunci o șterg pe ușă-afară împodobit precum mă vezi,
Lăsînd să guste și bătrînul din ce-am gustat eu.

PARDALISCA

De minune.
Dar unde-ți poate fi mantaua?

OLYMPIO

Acolo,-n casă, mi-am lăsat-o.

PARDALISCA

Ce zici? Frumoasă păcăleală și meritată?

OLYMPIO

Meritată.
Dar iată, se deschide ușa. Nu vine, oare, după mine?

SCENA III

LYSIDAMUS, OLYMPIO, CLEOSTRATA, MYRRHINA, PARDALISCA

LYSIDAMUS

(fără mantia; nu-i vede pe ceilalți)
Rușinea, vai, mă-nghite
Și nu știu ce să fac,
Nu pot privi în ochii
Nevestii; sînt pierdut.
Sînt mort; ticăloșia
Mi-e dată în vileag.
[2]... gîtul în ușă mi-a fost prins.
[3]... nevestii nu știu ce pot să-i spun.
[4]... mantaua, vai mie, n-o mai am.

[1–4] Lacune în textul original.

[1]... nuntire într-ascuns.
[2]... socot că-i cel mai bine.
[3]... merg la soție să-i întind
Spinarea mea, ocara să și-o răzbune-n voie.

(Către public.)

Dar poate se-nvoiește să-mi ia un altul locul?
Ce-i de făcut? Vai, nu știu măcar pe-acei nemernici
De sclavi să-i iau drept pildă, să fug, să fug de-acasă.
Ci, dacă intru, nimeni grumazul nu mi-l scapă.
Nimicuri s-ar putea să-mi spuneți; dar cu nu pot, n-aș suferi
Să fiu bătut, chiar dacă merit.
S-o iau la fugă-n partea asta.

CLEOSTRATA

Stai, amorez bătrîn, pe loc.

LYSIDAMUS

Mă strigă, sînt pierdut. S-o ștergem de parcă n-am fi auzit.

(Vrea să fugă.)

SCENA IV

CHALINUS, LYSIDAMUS, CLEOSTRATA, MYRRHINA, PARDALISCA, OLYMPIO

CHALINUS

(așezîndu-se în calea lui Lysidamus)

Hei, unde-o șterge iubitorul massilienelor năravuri?
Dacă poftești să-mi fii povară, acum încearcă,-ori niciodată.
Întoarce-te cu mine-n casă. Ești mort, pe Hercle! Vino-ncoace.
Pe lîngă tribunal adus-am judecătorul cel mai drept.

(Îi arată toiagul.)

---

[1] [3] Lacune în textul original.

LYSIDAMUS

Sînt mort, vai mie, cu toiagul îmi frînge șalele bătrîne.
S-o iau încet pe partea asta; pe-acolo știu că mă deșeală.

(Vrea să fugă, dar se izbește de Cleostrata.)

CLEOSTRATA

Salut, bătrîne crai!

LYSIDAMUS

Nevasta, văleu! Acuma-s între piatra
Altarului și a securii[1] și nu mai știu ce-i de făcut.
Aici sînt lupi, alături cîinii; cumplit e lupul cu toiag.
Mă tem, pe legea mea, că astăzi proverbul vechi am să-l preschimb[2].
O iau pe-acolo; e mai bine, cred, cu cățeaua să mă-nfrunt.

CLEOSTRATA

Ce faci, bigamule? de unde vii tu, bărbate,-n halul ăsta?
Aveai, din cîte știu, mantaua, și toiegel aveai la tine.

PARDALISCA

Și le-a pierdut, nu-ncape vorbă, la Casina, sus, în odaie.

LYSIDAMUS

Sînt mort.

CHALINUS

Nu mergem la culcare? Sînt Casina.

LYSIDAMUS

Mergi să te spînzuri!

CHALINUS

Ce, nu mă mai iubești?

CLEOSTRATA

Răspunde: mantaua, unde ți-e mantaua?

[1] Expresie proverbială; e vorba de securea rituală din piatră, care în epoca lui Plaut continua încă să fie folosită la sacrificarea victimelor pe altare. O întîlnim și în *Captivii* („B.P.T.", nr. 764, p. 164).
[2] Anticii obișnuiau să spună că lupii și cîinii nu se salută.

LYSIDAMUS

Bachante-au fost, mă jur...

CLEOSTRATA

Bachante?

LYSIDAMUS

Mă jur, bachante...

MYRRHINA

Aiurează.

Sfîrșitu-s-a, doar știi, cu jocul bachantelor.[1]

LYSIDAMUS

Așa-i, uitasem.

Dar tot bachante...

CLEOSTRATA

Iar bachante?

LYSIDAMUS

Oricum, de nu e cu putință...

CLEOSTRATA

Te temi, pe Castor!

LYSIDAMUS

Eu? Minciună.

CLEOSTRATA

Ești galben ca un mort la chip.

LYSIDAMUS

[2]...Ce vrei?...[3]

CLEOSTRATA

Cum, îndrăznești să mă întrebi?...[4]

---

[1] Aluzie la faimosul scandal al bachanalelor, povestit de Titus Livius în Cartea XXXIX, cap. 8—18, și încheiat prin senatconsultul din anul 186 î.e.n., care interzicea în toată Italia celebrarea cultului lui Bachus. Pe temeiul acestei aluzii se deduce că piesa a fost reprezentată în 186 sau 185 î.e.n.

[2-3] Lacune în textul original.

[4] În original urmează o lacună de cca. 7 versuri.

OLYMPIO

M-a rușinat de tot pe mine prin rușinoasa lui purtare.[1]

LYSIDAMUS

Nu vrei să taci?

OLYMPIO

Nu tac, pe Hercle! Ai stăruit și m-ai rugat
Să cer copilei de nevastă, pe Casina, ca să-ți ajut
Iubirea.

LYSIDAMUS

Te-am rugat eu asta?

OLYMPIO

Ba nu, troianul Hector...[2]

LYSIDAMUS

Înghite-ți vorbele, mai bine.

(Către Cleostrata și Myrrhina.)

Eu am făcut ce ziceți voi?

CLEOSTRATA

Mai și întrebi?

LYSIDAMUS

Atunci, pe Hercle! sînt vinovat, mărturisesc.

CLEOSTRATA

Ia vino-n casă; și-ți ajut eu, dacă memoria te-nșeală.

LYSIDAMUS

Cuvîntul tău, socot, pe Hercle! că trebuie luat în seamă.
Ci iartă-mă, te rog, Myrrhina, înduplec-o pe Cleostrata.
Și de-i mai fac ochi dulci copilei sau mă mai leg de ea vreodată[3],

---

[1] Se pare că în fragmentul pierdut, Olympio intervine în discuție alăturîndu-și învinuirile la cele ale Cleostratei. Acest vers i se poate atribui cu certitudine.

[2] Lacună în original.

[3] Atît construcția cît și sensul versului sînt nesigure.

Şi dacă vezi că mai alunec într-un asemenea păcat,
Ai dreptul să m-atîrni pe cruce şi să mă baţi cu vergi, nevastă,

MYRRHINA

Pe Castor! iartă-l astădată.

CLEOSTRATA

Îl iert, dacă mă rogi să-l iert.
Mai am, altminteri, o pricină ca să mă las înduplecată:
Comedia-i şi-aşa prea lungă şi nu vreau s-o lungesc mai mult.

LYSIDAMUS

Şi nu-mi mai porţi nici o mînie?

CLEOSTRATA

Nu.

LYSIDAMUS

Jură-mi-te.

CLEOSTRATA

Da, mă jur.

LYSIDAMUS

Nu are nime, în toată lumea, nevastă bună ca a mea.

CLEOSTRATA

Dă-i toiegelul şi mantaua, Chalinus.

CHALINUS

Ia-le, dacă vrei.
Dar ştiu c-am îndurat, pe Castor! ocară astăzi fără nume.
Doi miri avut-am, şi nici unul nu m-a numit cu-adevărat.

CHOREGUL

Dragi spectatori, ce-a fost în casă, de vreţi să ştiţi, vă spunem noi.
De Casina curînd se află că-i a vecinului odraslă,
Şi de nevastă-o ia băiatul stăpînului, Euthynicus.
Acum cu palmele se cade să răsplătiţi comedienii.
Băteţi din ele? fără ştirea nevestii, fete mîngîia-veţi;
Dar cel ce palmele-amîndouă nu le-nroşeşte-aplaudînd,
În loc de-o fată, căpăta-va un ţap bătrîn şi puturos.

TREI BANI

Titlul latin:

TRINUMMUS

PERSONAJELE

DESTRÎUL, SĂRĂCIA } personajele prologului
MEGARONIDES, CALLICLES } doi bătrîni, prieteni ai lui Charmides
LYSITELES, un tînăr, prieten al lui Lesbonicus
PHILTO, un bătrîn, tatăl lui Lysiteles
LESBONICUS, fiul lui Charmides
STASIMUS, sclavul lui Lesbonicus
CHARMIDES, un bătrîn, tatăl lui Lesbonicus
SYCOPHANTUL
CÎNTĂREȚUL

Acțiunea se petrece în Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI

Trecînd în grija lui Callicles comoara-n casa-i îngropată,
Rîvneşte noi averi să strîngă negustorind pe mări Charmides.
Estimp, avutu-i risipeşte băiatul său; pînă şi casa
I-o vinde bunului Callicles. Cerută-i de nevastă sora
Băiatului — fără de zestre. Un sycophant, pus de Callicles,
Aduce, chipurile, zestrea încredinţată de Charmides...
Numai cînd vine-acasă tatăl se lămureşte-ncurcătura;
I-i lesne să-şi mărite fata şi să-l înşoare pe băiat.

PROLOGUL

DESFRÎUL, SĂRĂCIA

DESFRÎUL

Urmează-mă, copilo, să-ți împlinești menirea.

SĂRĂCIA

Da, te urmez; dar nu știu în ce loc ne-om opri.

DESFRÎUL

Aici, în casa asta. Ci intră mai degrabă.

(Sărăcia intră în casă.)

Acum, pentru ca nimeni să nu se rătăcească,
Am să v-arăt cu calea — doar să luați aminte.
Ci dați-mi ascultare, să știți și cine-s eu,
Și cine-i fetișcana care-a intrat în casă.
Încep cu mine: Plaut „Desfrîul" m-a numit;
Pe ea, ce mi-i odraslă,-a numit-o „Sărăcia".
De ce-a intrat în casă, la-ndemnul meu, afla-veți
De vă plecați urechea la povestirea mea.
Un tînăr șade-n casa de-aici; el și-a tocat
Întreaga-i moștenire cu ajutorul meu.
Nemaiprimind nimica din partea lui, i-am dat-o
Pe fiică-mea, să-și ducă în preajmă-i toată viața.
Dar nu vă spun o iotă din subiectul piesei;

Vin doi bătrîni pe dată, şi-au să vi-l spună ei.
Comoara în greceşte e titlul comediei,
Pe Philemon[1]; iar Plaut i-a fost, în graiul nostru,
Tălmaci, intitulînd-o *Trei bani*. Vă roagă mult
Să-ngăduiţi ca piesa să poarte titlu-acesta.
Cam asta-i tot. Cu bine, şi-n linişte-ascultaţi.

[1] Poet comic grec, născut în Cilicia (361—262 î.e.n.), unul dintre principalii reprezentanţi ai comediei de moravuri (Comedia nouă).

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

MEGARONIDES

(singur)

Să dojenești un prieten pentru-o anume vină,
E-o treabă neplăcută, dar cred că-i prinde bine
Și-i folosește-n viață. De-aceea și eu astăzi
Voi dojeni un prieten pentru-o urîtă vină;
Mîhnit o fac, în silă, dar cinstea mă silește.
O molimă dă iama prin bunele moravuri;
Le văd cum trag să moară mai toate în cetate,
Și-n timp ce ele seacă, moravurile rele,
Ca iarba des stropită, se-ntind și dau lăstari;
Nimic mai rău, mai josnic ca relele moravuri;
S-ar cuveni în toate un straşnic secerîș.
Vezi cum se luptă unii să placă unui ins,
Ci nu dau ghies să lupte spre binele mulțimii.
Foloaselor mărunte jertfită-ades e obștea;
Prilej de mari necazuri și piedică în calea
Folosului cetății și-a fiecărui ins.

SCENA II

CALLICLES, MEGARONIDES

CALLICLES

(iese din casa lui Lesbonicus, vorbind cu soția sa care rămîne înăuntru)

Pe zeul Lar al casei mi-l vreau încununat.

Cinsteşte-l tu, nevastă, ca să ne dăruiască
Belşugurile toate, noroc şi fericire,

(aparte)

Şi ca să te văd moartă curînd, şi-nmormîntată.

MEGARONIDES

(către public)

Bătrînul ăsta-n mintea copiilor a dai,
Şi vrednică-i e fapta de-o straşnică pedeapsă.
Grăbesc să ies în cale-i.

CALLICLES

Ce glas aud pe-aproape?

MEGARONIDES

Un glas prieten ţie, de-i fi cum te doresc;
De nu, al unui duşman necruţător cu tine

CALLICLES

Salut, o, vechi prieten şi de demult tovarăş.
Ce faci, Megaronides?

MEGARONIDES

Salut, salut, Callicles.

CALLICLES

Cu sănătatea?

MEGARONIDES

Bine, dar o duceam mai bine.

CALLICLES

Nevasta? cum se simte?

MEGARONIDES

Mai bine decît vreau.

CALLICLES

Mă bucur mult, pe Hercle! că-i vie, sănătoasă.

MEGARONIDES

Cred că mai mult te bucuri de nenorocul meu.

CALLICLES

Ca soarta mea vreau soarta prietenilor mei.

MEGARONIDES

Tu, cum o duci? nevasta?

CALLICLES

Ah, ea-i nemuritoare;
Trăiește și trăi-va mereu.

MEGARONIDES

Îmi pare bine,
Și rog fierbinte zeii să-ți supraviețuiască.

CALLICLES

Din inimă-aș dori-o, de-ar fi soția ta.

MEGARONIDES

Hai, facem schimbul? Dă-mi-o pe-a ta, și-o iei pe-a mea,
Chezaș mă pun, pe Hercle! că nu ies păcălit.

CALLICLES

Te-ar ului pesemne nesocotința mea.

MEGARONIDES

Nici n-ai avea răgazul să-ți vezi gogomănia.

CALLICLES

E-a ta, păstreaz-o: răul, când îl cunoști, e-un bine.
Azi, cu-o necunoscută m-aș teme să mă-nsor.

MEGARONIDES

Cel fericit, pe Pollux! trăiește multă vreme.
Ascultă-mă o clipă și pune capăt glumei.
Nu fără scop venit-am.

CALLICLES

Dar pentru ce-ai venit?

MEGARONIDES

De multe să te mustru, de foarte multe lucruri.

CALLICLES

Pe mine?

MEGARONIDES

Se mai află vreun altul lîngă noi?

CALLICLES

Nu.

MEGARONIDES

Şi atunci, pe Pollux! de ce mă mai întrebi?
Să nu crezi că pe mine am să mă iau la rost.
Ci dacă-ţi sînt bolnave ştiutele-nsuşiri
(Dacă-ţi schimbi firea după moravurile vremii)[1]
Sau dacă-ţi schimbă firea moravurile noi,
Şi capeţi noi deprinderi în locul celor vechi,
Ai să le dai şi altor prieteni cruntă boală —
Te văd şi te ascultă, şi cad bolnavi şi ei.

CALLICLES

Ce ţi-a venit, ce ioană, să-mi cuvîntezi astfel?

MEGARONIDES

Toţi oamenii de bine, bărbaţi, femei, e bine
De bănuieli şi vină să fie-adăpostiţi.

CALLICLES

Nu poţi — de amîndouă.

MEGARONIDES

Ah, şi de ce?

---

[1] Vers probabil interpolat.

CALLICLES

Mă-ntrebi?
Ca să nu-ngădui vina, am cheia-n mîna mea;
Dar cheia bănuielii se află-n alte mîini.
Ci dacă eu te bănui c-ai luat, din Capitoliu,
Cununa de pe fruntea lui Iupiter, de sus,
De pe frontonul falnic; măcar că n-ai luat-o,
Ci dacă mă apucă o toană să te bănui,
Poți tu să mă împiedici și bănuiala-mi spulberi?
Dar lămurește-mi bine ce treabă te-a adus.

MEGARONIDES

Ai cumva un prieten sau cunoscut cinstit
Și credincios?

CALLICLES

Pe Pollux! ți-oi spune fără-nconjur:
Pe unii-i știu prieteni, pe alții-i bănuiesc,
Pe alții, cîtă vreme nu le pătrund în suflet,
Nu-i știu de-mi sînt prieteni sau mai curînd dușmani;
Dar dintre toți, doar tu mi-ești cu-adevărat prieten.
Ci de-mi cunoști vreo faptă urîtă, rea, și nu
Mă mustri, se cuvine să fii mustrat.

MEGARONIDES

Da, știu;
Și dacă alte pricini m-aduc la tine, poți
Să mă învinui.

CALLICLES

Spune.

MEGARONIDES

În primul rînd, i-aud
Pe toți și-totdeauna cum te vorbesc de rău.
„Vrea-josnice-cîștiguri", îți spun concetățenii,

Iar alții, „jupîn Vultur“ nu se feresc să-ți spună;
Prietenii, dușmanii bîrfesc că-nfuleci totul.
Cînd îi aud, îmi vine să crăp de supărare.

CALLICLES

Vezi tu, pot să fac una, iar alta n-o pot face:
Nu — să le-mpiedic bîrfa, și da — să spun că mint.

MEGARONIDES

Ți-a fost amic Charmides?

CALLICLES

— Mi-a fost și încă-mi este.
Și ca să-mi dai crezare mi-l iau chezaș la fapte.
Cînd fiul lui besmetic i-a risipit avutul
Și s-a văzut în pragul cumplitei sărăcii,
Cu-o față copticică, deși fecioară,-n casă,
Ce nu avea nici mamă, că i-a murit nevasta,
Și hotărînd să plece-n Seleucia, ei bine,
Plecînd în țara-aceea mi-a-ncredințat copila
Și bunurile-i toate și fiul desfrînat.
De nu-mi era prieten, nu se-ncredea în mine.

MEGARONIDES

Ci spune, pe-acest tînăr, un desfrînat, cum zici,
Lăsat în seama cinstei și a credinței tale,
De ce nu-ncerci pe calea virtuții să-l aduci?
Ai fi putut o dreaptă silință să depui
Și-ai fi putut să cauți mai bine să-l îndrepți,
În loc să-i calci pe urme și cinstea să ți-o pierzi
Îngemănîndu-ți vina cu propria sa vină.

CALLICLES

Și ce-am făcut?

MEGARONIDES

O faptă urîtă.

CALLICLES

Nu mi-i felul.

MEGARONIDES

N-ai cumpărat tu casa, care-i a lui — eh, taci? —
Şi nu te muţi acuma în ea?

CALLICLES

Dar i-am plătit-o
Cu patruzeci de mine, bani număraţi, în mînă.

MEGARONIDES

Cum, i-ai şi dat bănuţii?

CALLICLES

I-am dat, şi rău nu-mi pare.

MEGARONIDES

În rele mîini, pe Pollux! băiatul a-ncăput.
Şi nu i-ai dat jungherul cu care să se-njunghe?
Au nu-i acelaşi lucru să căptuşeşti cu bani
Un tînăr care-i sclavul dezmăţului şi care
Se va lăsa cu totul în voia stricăciunii?

CALLICLES

Să nu-i fi dat bănuţii?

MEGARONIDES

Să nu-i fi dat, cum nici
Nu trebuia să cumperi şi nici să vinzi nimic,
Să nu-l ajuţi adică în desfrînarea lui.
N-ai înşelat tu omul ce s-a-ncrezut în tine,
Şi nu l-ai dat afară din propria lui casă?
Halal însărcinare şi minunată grijă!
Alegeţi-l tutore, să-şi rotunjească-avutul.

CALLICLES

Cu-asprimea vorbei tale mă-mpingi, Megaronides,
Ca taina-ncredinţată odinioară mie,

Bunei-credinţe, cinstei, tăcerii mele, -o taină
Pe care n-aveam dreptul s-o spun la nime-n lume,
Tu mă împingi acuma să ţi-o destăinui, iată.

MEGARONIDES

Am să închid în suflet ce-mi dai întru păstrare.

CALLICLES

Te uită bine-n preajmă dacă n-ascultă nimeni,
Şi cînd şi cînd te uită din nou în preajma ta.

MEGARONIDES

Hai, te ascult, vorbeşte.

CALLICLES

Vorbesc doar dacă taci.
Cînd a plecat din ţară, s-a hotărît Charmides
Să-mi spună de-o comoară ascunsă-n casa asta,
Acolo, -ntr-o odaie... ci uită-te-mprejur!

MEGARONIDES

Nu-i nimeni, nu.

CALLICLES

Aproape trei mii de filippi, bani!
Şi m-a rugat cu lacrimi în ochi, ca pe-un prieten
Şi om cinstit, să nu-i spun lui fiu-său o vorbă,
Şi nici la nimeni altul care-ar putea să-i spună.
De-o fi să se întoarcă are să-i dea el partea;
De i se-ntîmplă ceva[1], să am din ce-nzestra
Pe fata lui — pe care în grijă mi-a lăsat-o —
Cu-o zestre potrivită şi vrednică de ea.

MEGARONIDES

Pe zeii fără moarte, puţinele-ţi cuvinte
Un alt om fac din mine! Venisem altu-aici.
Dar spune p'n'la capăt frumoasa ta poveste.

[1] Eufemism pentru „moarte"; îl întîlnim şi în *Cartaginezul* („B.P.T.", nr. 680, p. 119, v. 4).

CALLICLES

Să spun că prevederea părintelui, și buna
Credință-a mea, și taina, și toate cele-au fost
Zadarnice din vina acelui ticălos?

MEGARONIDES

Ei, cum?

CALLICLES

Plecînd la țară, doar pentru șase zile,
În lipsa, fără știrea și învoirea mea,
El a și pus tăblița pentru vînzarea casei.

MEGARONIDES

Ah, flămînzise lupul și deschisese botul
Spăimîntător; pîndise doar cîinii să adoarmă;
El turma, turma-ntreagă s-o hăpăie-ar fi vrut[1].

CALLICLES

Da, dar am prins de veste eu, cîinele de pază.
Acum aș vrea un lucru, la rîndu-mi, să te-ntreb.
Ce trebuia să fac eu? Învață-mă, te rog.
Să-i spun de-acea comoară și lui, neîmplinind
A tatălui fierbinte, stăruitoare rugă?
Să las această casă pe alte mîini să-ncapă?
Să las cumpărătorul stăpîn pe-acea comoară?
Am cumpărat eu casa; i-am pus în palmă banii,
Și am scăpat comoara prietenului meu.
N-am urmărit, pe Hercle! cîștigul cel mai mic;
Din punga mea plătit-am, pentru Charmides, casa.
Deci asta mi-i purtarea: socoate-o rea sau bună,
Dar nu-mi imput nimica, să știi, Megaronides.
Deci asta este crima și-ntreaga-mi lăcomie,
De-aceea se bîrfește pe socoteala mea.

---

[1] Cf. *Pseudolus* („B.P.T.", nr. 559, p. 372, v. 2).

MEGARONIDES

Destul[1]; asupritorul se socotește-nvins.
Zăvor mi-ai pus la gură; și nu mai spun nimic.

CALLICLES

Ajută-mă, la rîndu-ți, cu sfatul tău și fapta,
Să scap de-ncurcătura în care m-am vîrît.

MEGARONIDES

Făgăduiesc.

CALLICLES

Pe unde mai dau de tine?

MEGARONIDES

Acasă.

CALLICLES

Mai vrei ceva?

MEGARONIDES

Prieten să-mi fii.

CALLICLES

(plecînd)

Neabătut.

MEGARONIDES

(oprindu-l)

Ia spune doar.

CALLICLES

(oprindu-se)

Vorbește.

---

[1] În original, în l. elină.

MEGARONIDES

Pe unde stă băiatul?

CALLICLES

Păstrat-a odăiţa din dos, vînzîndu-şi casa.
(Se îndepărtează.)

MEGARONIDES

Atît doream; acuma poţi să te duci, Callicles.
(Strigîndu-l.)
Ci ia mai spune-mi: fata? Cu tine stă?

CALLICLES

Nici vorbă;
Ca la copilul nostru mă uit la ea.

MEGARONIDES

Prea bine.

CALLICLES

De n-ai altă-ntrebare, m-aş duce.

MEGARONIDES

Cale bună.
(Callicles iese.)
N-am pomenit mai multă prostie, nerozie,
Plecare spre minciună şi spre pălăvrăgeală,
Şi limbi mai veninoase decît la orăşenii
Ce umblă fără noimă, numiţi şi gură-cască.
Dar m-am vîrît de-a bine şi eu în tagma lor,
Grăbind să dau crezare sfruntatei lor bîrfeli;
Părcau să ştie totul, şi nu ştiau nimic.
Ei ştiu doar ce le vine sau le-o veni în minte;
Ştiu ce şopteşte-un rege urechilor reginei;
Ştiu tot ce flecăreşte cu Iupiter Iunona;

Ştiu tot ceea ce nu e şi nici n-are să fie.
De-i laudă, mustrare, pe drept ori pe nedrept,
Puţin le pasă, numai să ştie cam ce vor.
Mă-ncredinţau cu toţii că s-a purtat Callicles
În chip nedemn de sine şi de cetatea noastră.
Că l-a prădat pe tînăr de moştenirea sa.
Şi ca un găgăuţă, crezîndu-le bîrfeala,
M-am repezit să mustru un preacinstit prieten.
Ci dacă s-ar lua urma şi s-ar căta izvorul
De zvonuri otrăvite; de-ar fi descoperiţi,
Primi-vor cuvenita pedeapsă bîrfitorii,
Spre binele şi placul întregii noastre obşti.
Ar fi de-ajuns, mi-nchipui, să afle ce nu ştiu,
Şi oamenii s-ar teme să-nşire vorbe goale.

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

LYSITELES

De gîndurile multe ce sufletu-mi frămîntă,
O suferință-adîncă mi se-ncuibează-n piept.
Mă macină-ndoiala, mă roade și sleiește;
Și dascăl n-am un altul decît simțirea mea.
N-am chibzuit prea bine și nu mi-i deslușit
Din două căi în viață pe care s-o aleg,
Pe care dintre ele să mă avînt mai sigur;
Ce să aleg, adică: pe Amor sau folosul?
Vai mie, nu știu care din ei îmi poate-aduce
Mai multă fericire.

Văd lucrurile ca-ntr-o pîclă; dar cred că bine-i față-n față
Pe amîndoi să-i pun, eu însumi judecător fiind și parte.
Așa, m-am hotărît. Am să vorbesc
De apucăturile lui Amor și de urmarea lor întîi.
El, Amor, nu-și aruncă plasa decît spre oameni pătimași,
Cea mai plăcută pradă pentru el:
Îi urmărește-ntr-una,-i lingușește,
Mieros, pe toți îi minte; hrăpăreț,
Mîncău, zgîrcit și fercheș, și tîlhar
E duhul rău al relei desfrînări,
Fără un ban și-n goană după bani.
De cum te-ndrăgostești și te străpunge
Cu ale sărutării lui săgeți,

Încep să curgă banii, să se ducă.
„Ia-mi-asta, mierea mea, de mă iubești.“
Și tu, zevzec: „Îți iau, lumina mea;
Și asta, și mai multe, cum vrei tu“.
Ci dacă șovăi, stăruie frumoasa.
Dar nu e totul; trebuie s-adaugi
Mîncăruri, băuturi și cîte alte.
De-ți hărăzește-o noapte, roi-vor sclavi cu iuri
Și paznici de podoabe, și slujitoare: una
Să-i țină evantaiul, sandalele o alta,
Vreo casetuță una, vreo cîteva să-i cînte
Și cîteva să-i ducă și-aducă bilețele —
O droaie hămesită și pusă pe-nșfăcat.
Iar tu, mărinimos și-ndrăgostit,
La sapă-ajungi, de lemn.
Și vai, cînd mă gîndesc cu ce dispreț
Se uită oamenii la cel sărac,
Nu-mi placi, nu-mi place Amor să te-ascult.
Chiar cu dulceața cupei și-a mîncării,
Amar e Amor, trist și-ntristător.
Din for, din fața neamurilor fuge,
De sine însuși fuge-ndrăgostitul,
Și nimeni nu-i mai vrea prietenia.
Am mii de pricini să mă depărtez
De Amor și să-l țin mereu departe.
Decît să-ncapi în mîinile lui Amor
Mai bine de pe-o stîncă să te-azvîrli
Fugi, Amor; vezi de alții și mă lasă.
Tu niciodată n-ai să-mi fii prieten.
Ai tu destui sărmani de chinuit,
Pe care-i poți supune-n toată voia.
Acuma-s hotărît: mă-nțelepțesc,
Oricît de grea povară am să port.
Toți oamenii de bine vor avere,
Cinstire, fală, trecere, hatîruri.
Mai bine-n rîndul lor să mă socot,
Decît printre stricați și mincinoși.

SCENA II

PHILTO, LYSITELES

PHILTO

(fără să-şi vadă fiul)

Pe unde s-a ascuns ieşind din casă?

LYSITELES

(înaintînd spre el)

Aicea-s, tată; la porunca ta;
Nu te fac eu s-aştepţi şi nu m-ascund
Niciunde, ca să nu mă poţi vedea.

PHILTO

Pe tine te cinsteşti, dacă te porţi
Cu cinste, şi-l asculţi pe tatăl tău.
Ţin mult ca nici pe stradă şi nici în for, băiete,
Să nu te dai în vorbă cu oameni ticăloşi.
Eu îmi cunosc prea bine veacul, şi obicеiurile-i ştiu;
Cel rău pe omul bun îl strică, să-l vadă-aidoma cu el;
Pizmaşii, lacomii, tîlharii ne strică vechile moravuri;
Amestecă ce este-al obştii cu ce-i al omului, şi cele
Lumeşti cu cele sfinte — prăsilă de mişei.
Vezi, asta mă mîhneşte, mă chinuie cumplit,
De-aceea zi şi noapte îţi cer să te fereşti.
Doar cîte nu ating cu mîna, atîtea cruţă şi păstrează;
Încolo: „Pradă! fugi! ascunde!" Bocesc c-am vieţuit să văd
Astfel de inşi. Că n-au vrut zeii să pier cu cei din vremea veche!
Slăvind străbunele moravuri, tot ei le-acoperă cu tină.
Eu am să-ţi iert asemenea deprinderi,
Ci nu le face scop al vieţii tale.
Trăieşte-n vechile virtuţi, ca mine;
Învăţătura vreau să mi-o urmezi.
Nu-mi plac aceste josnice moravuri
Ce murdăresc şi omul cel mai bun.
Urmînd poruncile-mi, în suflet lăcaş virtuţilor durezi.

LYSITELES

Din fragedă copilărie şi pînă azi, o, tată,-am dat
Mereu, ca sclavul, ascultare poruncii şi poveţei tale.
În cugetu-mi mă ştiu om liber, dar inima-mi vrea să se plece,
Ca dinaintea legii, -n faţa puterii tale părinteşti.

PHILTO

În lupta omului cu sine, de la-nceputul vieţii — cînd
Se hotărăşte ori s-asculte pornirea inimii aprinse,
Ori ceea ce doresc părinţii şi neamurile-apropiate —
De-nvinge inima, pe Hercle! dintr-un stăpîn ajunge sclav;
Dar dacă-nvinge el, va trece drept cel mai mare-nvingător.
Tu, de-ai învins pornirea asta, şi nu te-ai dat învins, fii vesel.
Fii cum se cere totdeauna, ci nu cum inima ţi-ar cere.
Dac-o-nvingi tu, cîştigi renume, ci nu cînd inima te-nvinge

LYSITELES

Învăţătura ta-mi slujeşte ca pavăză-mpotriva ei.
Ci m-am ferit cu toată grija de-orice-ntîlniri primejdioase,
N-am hoinărit în miez de noapte, n-am luat nimic de la străini,
Pe scurt, nu ţi-am adus, o, tată, nici cea mai mică supărare;
Ba ţi-am păstrat, cu-nţelepciune, la loc de cinste-învăţătura.

PHILTO

Te plîngi? Dar nu eu trag foloase, ci tu, din buna ta purtare;
De toate astea ţie-ţi pasă, căci eu mi-nchei sorocul vieţii.
Cinstit e cel ce nu se crede prea virtuos ori prea cinstit;
Cel încîntat de sine însuşi nu-i nici cinstit, nici virtuos;
Cînd nu eşti mulţumit de tine, te strădui binele să-l faci.
Clădeşte bine peste bine, să nu te năpădească ploaia.

LYSITELES

Eu ţi-am vorbit astfel, o, tată, doar pentru că aveam de gînd
Să-ţi fac o rugăminte.

PHILTO

Care? Cu bucurie ţi-o-mplinesc.

LYSITELES

Un tînăr dintr-un neam de seamă, prieten bun şi leat cu mine,
Din uşurinţă şi sminteală a dat de-o mare-neurcătură,
Şi vreau să mi-l ajut, pe Hercle! de vrei şi tu.

PHILTO

Cu punga ta?

LYSITELES

A mea; că punga ta şi-a mea e, precum avutul meu e al tău.

PHILTO

Cum? e sărac?

LYSITELES

Sărac.

PHILTO

Averea-i?

LYSITELES

Pierdută.

PHILTO

Cum de şi-a pierdut-o?
A fost corăbier pe mare sau ferme publice-a avut?
Negoţul, oare, în dugheană sau cel de sclavi l-a sărăcit?[1]

LYSITELES

Nu asta, nu.

PHILTO

Atunci?

LYSITELES

Pe Pollux! prea multă dărnicie-a lui;
Pe urmă, -a risipit o parte, că i-a plăcut să se desfete.

[1] Fermele publice, comerţul pe mare, simpla negustorie şi traficul de sclavi reprezentau cele patru plasamente de bani obişnuite ale oamenilor bogaţi.

PHILTO

Ei, iacătă un ins, pe Hercle! frumos de tine-nfăţişat!
Nu cele mai cinstite pricini l-au nevoit să-şi piardă-averea
Un om ca el, atît de vrednic, n-aş ţine să ţi-l ştiu prieten.

LYSITELES

Dar nu e rău, şi n-are vină, şi vreau să-l scot din sărăcie.

PHILTO

Cu ce-ţi bea ăsta şi-ţi mănînce, năpăstuieşti un cerşetor;
Ce-i dai e-o pierdere, şi-o viaţă de sărăcie-i prelungeşti.
Dacă-ţi vorbesc aşa, nu-nseamnă că nu mă-ndur să-ţi fac pe voie,
Dar prin aceste vorbe caut, ca tată, mintea să-ţi deschid:
Din multă milă pentru altul, să n-ajungi tu să ceri de milă.

LYSITELES

Să nu-l ajut cînd e-n restrişte, să-l părăsesc — mă ruşinez.

PHILTO

Decît să te căieşti amarnic, mai bine-i să te ruşinezi.

LYSITELES

Dar mulţumită celor veşnici, străbunilor şi ţie, tată,
Avere noi avem destulă şi, ajutîndu-mi un prieten,
N-ai cum să te căieşti, ba tocmai te-i căina de nu-l ajuţi.

PHILTO

Cînd iei o parte din avere, la fel rămîne sau mai mică?

LYSITELES

Mai mică, ştiu; dar ce se cîntă-n urechea omului-neom?
„Ce ai acum, poţi lesne pierde, şi capeţi răul ce nu-l ai
Cît timp de bine nu te bucuri şi nici nu-l fericeşti pe altul."

PHILTO

Ştiu că şi asta-i cu putinţă; dar, vai, te simţi şi mai neom
Cînd, neplătind obolul ţării, din rîndul oamenilor ieşi.

LYSITELES

Dar, slavă zeilor din ceruri, avem destulă-avere, tată,
Ca să trăim şi noi, cu toţii, şi pentru-a-i ajuta pe alţii.

PHILTO

Nu pot şi nici nu vreau, pe Pollux! să ţin dorinţei tale piept.
Deschide-ţi inima. Pe cine socoţi să scoţi din sărăcie?

LYSITELES

Pe fiul lui Charmides, tată, Lesbonicus, ce şade-acolo.

PHILTO

Şi care-a-nfulecat lăpeşte tot ce-a avut şi n-a avut?

LYSITELES

Să nu-l învinui; ni se-ntîmplă şi vrute-n viaţă, şi nevrute.

PHILTO

Te-nşeli, pe legea mea, copile, şi nu e-n obicciul tău.
Cînd e mîntos, un om se zbate să-şi făurească singur soarta;
Ce nu vrea, nici nu i se-ntîmplă, doar dacă-i faur nedibaci.

LYSITELES

Îţi trebuie şi-ndemînare şi ani de trudă ca s-ajungi
Bun făurar al vieţii tale; şi tînăr este-al meu prieten.

PHILTO

Dar firea omului, nu vremea, este izvor de-nţelepciune.
Doar ceva sare pune vremea, că la bucate, -nţelepciunii.
Şi ce gîndeşti să-i dai, copile, prietenului tău?

LYSITELES

Nimic.

Aflî aş vrea, să nu mă-mpiedici să iau ce poate să-mi dea el.

PHILTO

Cum asta, -l scapi de sărăcie primind ceva din partea lui?

LYSITELES

Da, tată.

PHILTO

Haide, lămurește-mi și mie, cum?

LYSITELES

E lucru lesne.

Știi cumva din ce neam se trage?

PHILTO

Da, dintr-un neam de mare vază.

LYSITELES

Pe sora lui, nemăritată, mă-ndeamnă sufletul s-o iau
De soață, fără nici o zestre.

PHILTO

Cum, fără zestre?

LYSITELES

Cum auzi;
Și fără să-ți atingi avutul, poți să-i cîștigi recunoștință,
Iar asta-i cea mai bună cale să-i vii, o, tată, -n ajutor.

PHILTO

Să-ți iei soție fără zestre?

LYSITELES

O, tată, rogu-te să-ngădui;
Și-o faimă nouă-ncununa-va străvechea faimă-a stirpei noastre.

PHILTO

Cu vorbe drepte și-nțelepte mi-ar sta-n putință să te-mpiedic;
M-aș sprijini pe-atîtea pilde ce-n minte-mi vin, din vremea veche.
Ci de socoți că ne-ar aduce prieteni și recunoștință,
Cu toată mica-mpotrivire de la-nceput, îți fac pe voie:
Pețește-o, -nsoară-te cu fata.

LYSITELES

Să te-nzilească bunii zei!
Dar bunătatea ta mă-ndeamnă să-ți cer un alt hatîr.

PHILTO

Anume?

LYSITELES

Să te duci tu și să-l înduplecî, să-i ceri tu sora.

PHILTO

Asta-i bună!

LYSITELES

Tu știi să faci mai bine treaba; și ce faci tu e mult mai trainic.
O vorbă-a ta mai greu atîrnă decît o mie de-ale mele.

PHILTO

Ei, ca să vezi, la ce corvoadă m-am înhămat de bună voie.
Hai, îi-o pețesc.

LYSITELES

Prea bun ești, tată. Pe el, Lesbonicus îl cheamă;
Și-acolo stă. Mergi, pune totul la cale; eu te-aștept acasă.

(Iese.)

SCENA III

PHILTO

(singur)

Nu-i treaba cea mai bună și nu e ce-am dorit;
Dar se putea, pe Hercle! să fie mult mai rău.
Mi-aduce ușurare și mă-ntărește gîndul
Că-și pierde vremea tatăl cînd vrea cu orice preț
Să-năbușe, ca prostul, a fiului voință;
Își strică toată viața și rosturile-i toate,
Își pregătește-o iarnă, la bătrînețe, aspră,
Stîrnind chiar el furtuna la timp nepotrivit.
Dar se deschide ușa la care-am vrut să bat;
Lesbonicus, el însuși, cu sclavu-i iese-afară.

SCENA IV

LESBONICUS, STASIMUS, PHILTO

LESBONICUS

Nu-s cincisprezece zile de cînd pe casa asta
Vreo patruzeci de mine ai luat de la Callicles.
Hei, Stasimus, zic bine?

STASIMUS

De mă gîndesc, îmi vine
Să cred că ai dreptate.

LESBONICUS

Ce s-a-ntîmplat cu banii?

STASIMUS

S-au dus pe băutură, mîncare, băi, parfumuri;
Bani grei — cu măcelarii, brutarii, bucătarii,
Spițerii, păsărarii, pescarii, grădinarii;
I-au înghițit, pe Hercle! cu-atîta lăcomie,
C-au dispărut ca bobul de mac în furnicar.

LESBONICUS

Tot ce mi-ai spus nu face mai mult de șase mine.

STASIMUS

Și ce-ai dat la iubite?

LESBONICUS

Am pus la socoteală.

STASIMUS

(ironic)

Și ce-am furat eu însumi?

LESBONICUS

Ah, cel mai tare-articol!

STASIMUS

Nu poți să cheltui banii și să-i păstrezi în pungă,
Afară dacă nu sînt cumva nemuritori.

PHILTO

(aparte)

Cînd l-ai tocat, degeaba îți mai socoți avutul;
E prea tîrziu — cumințe-i să te socoți la vreme.

LESBONICUS

Și totuși, socoteala nu-i limpede nicicum.

STASIMUS

Dar limpede-i un lucru: bănuții au pierit[1].
Nu patruzeci de mine ai luat de la Callicles,
Și nu i-ai dat tu casa în schimb?

LESBONICUS

Adevărat.

PHILTO

(aparte)

Vai, aliatul nostru și-a-nstrăinat și casa.
Iar tatăl lui dormi-va sub porțile cetății,
De n-are să se vîre la fiu-său în pîntec.

STASIMUS

Am mai plătit și mia de drahme datorată
Zarafului acela, Olympicus.

LESBONICUS

Dar eu
Am fost chezaș, atîta.

STASIMUS

Eu, plătitor, și-atît:
Căci trebuia vărsată în punga-i chezășia
Pentru flăcău-acela bogat, cum îl credeai.

[1] În original, în l. elină.

LESBONICUS

E-adevărat...

STASIMUS

(întrerupîndu-l)

Că banii-s pierduți.

LESBONICUS

Într-adevăr.

Ci mi-a fost tare milă văzîndu-l.

STASIMUS

Îți e milă

De alții, și de tine — nici milă, nici rușine.

PHILTO

(înaintînd către Lesbonicus)

E vremea să m-apropii.

LESBONICUS

Nu-i Philto cel ce vine?

Pe Hercle! el e.

STASIMUS

Iată un om, pe care-aș vrea

Să-l am ca sclav, cu-ntreagă agoniseala lui.

PHILTO

(cu o bunăvoință ironică)

Salut cu toată cinstea pe stăpîn

Și sclav: Lesbonicus și Stasimus!

LESBONICUS

Să-ți împlinească zeii dorințele, o, Philto!

Ce-ți face fiul?

PHILTO

Binele-ți dorește.

LESBONICUS

Ah, am să-i răsplătesc.

STASIMUS

E-o vorbă goală
Tot „binele", cît timp nu-l săvîrșește.
Și eu mă vreau om liber, dar numai eu mă vreau.

(Arătîndu-l pe Lesbonicus.)

Și el un om de treabă s-ar vrea, dar numa-n glumă.

PHILTO

De fiul meu la tine-s trimis, să mijlocesc
Unire prea-cinstită și trainică-ntre noi.
O cere de soție pe sora ta; iar eu
Mă-alătur lui din suflet.

LESBONICUS

Dar nu te recunosc;
Îți merge-atît de bine, și rîzi că-mi merge rău.

PHILTO

Sînt om, și tu de-asemeni. M-ar bate Iupiter
De-aș vrea să rîd de tine ori să mă port nedemn.
Rostit-am adevărul: de fiul meu am fost
Trimis aici, la tine, s-o cer pe sora ta.

LESBONICUS

Nu, starea mea, eu, Philto, nu pot s-o fac uitată.
Noi azi deopotrivă cu-ai voștri nu mai sîntem.
Mai bine printre alții căutați-vă-nrudire.

STASIMUS

Au ți-ai pierdut și mintea și capul, de nu vrei
Asemenea-nrudire? Cînd astfel poți afla
Nu numai un prieten, dar și-un sprijinitor.

LESBONICUS

Pleci să te spînzuri?

STASIMUS

Numai să-ncerc, și m-ai opri.

LESBONICUS

De-ai isprăvit, o, Philto, cunoști răspunsul meu.

PHILTO

Nădăjduiesc alt'dată, Lesbonicus, să ții
Urechea mai plecată, ca azi, la vorba mea,
Căci tot făcînd pe prostul și tot vorbind prostii,
N-ai să pricepi nimica, Lesbonicus, din viață.

STASIMUS

Adevărat grăiește.

LESBONICUS

Dacă mai scoți o vorbă,
Îți crăp un ochi, pe Hercle!

STASIMUS

Pe Hercle! -am să vorbesc;
De nu se poate altfel, și chior am să vorbesc.

PHILTO

Socoți, din cîte spus-ai, că nu se poate pune
Averea ta, nici faima alături de-ale noastre?

LESBONICUS

Am spus.

PHILTO

Și de-ai ajunge la un ospăț, în templu,
Din întîmplare-alături de-un bogătan, la masă,
Căruia — nu de alta-s ospețe populare[1] —

[1] E vorba de ospețele oferite poporului în templul lui Hercule Victor sau Triumphalis pentru sărbătorirea unei victorii, a unui eveniment fericit, public sau privat. Se închina zeului o parte (a zecea) din cîștigul obținut și din ea se acopereau cheltuielile ospățului. Obicei roman.

I-ar înălța un munte de farfurii clienții,
Și de-ai rîvni la vreuna din ele, ai mînca
Sau te-ai lihni de foame întins lîngă bogat?

LESBONICUS

Ei, aș mînca, nici vorbă, de m-ar pofti.

STASIMUS

Eu, unul,
Și nepoftit, pe Hercle! m-aș îndopa din toate
Alesele-i mîncăruri, de-ar bate vîntu-n ele;
Nu i-aș lăsa, pe Hercle! nimic din viața mea.
La masă nu se cade să te gîndești la nimeni,
E-o luptă-n care aperi și gazda și pe zei.

PHILTO

Vorbit-ai de minune.

STASIMUS

O, crede-mă, nu mint:
Îl las să-mi ia nainte la drum — în cîmp, pe stradă
Ba și-n cinstirea lumii; da-n ce privește burta
Nu l-aș lăsa, chiar dacă m-ar dubăci cu pumnii.
Un prînz e-o moștenire fără preasfinte jertfe[1].

PHILTO

Fă-n așa fel, băiete, încît să chibzuiești
Că-i prinicios cu oameni de seamă să te-amesteci;
Sau, dacă-i prea mult, cată măcar să ți-i apropii.
Cît despre-acea unire pe care-o vreau și-o cer,
Te rog primește-o, nu sta fără de rost pe gînduri.
Bogați sînt numai zeii, doar ei cunosc belșugul
Deplin și strălucirea; noi, oamenii mărunți,
De cum ne pierdem slaba suflare-a vieții noastre[2],

[1] Expresie proverbială, întîlnită și în *Captivii* („B.P.T.", nr. 764, p. 176, v. 8).
[2] Text și sens nesigure.

Cînd am murit, cu toţii, bogaţi sau cerşetori,
Ne-amestecăm de-a valma pe mal, la Acheron.

STASIMUS

Ce bine-i că tu, Philto, nu-ţi iei cu tine-avutul.
Cînd moare-un om, se cade renume bun să aibă.

PHILTO

Ca să-ţi arăt că nu e nici pe departe vorba
De ranguri sau avere, că-ţi vrem prietenia,
Îţi spun că nici o zestre nu-i cerem sorei tale.
Le ocrotească zeii unirea. Te-nvoieşti?

STASIMUS

Pe zeii fără moarte, o strașnică partidă.

PHILTO

Zici „ocrotească zeii unirea lor; primesc"?

STASIMUS

Cînd trebuie să tacă, ştie-a rosti „primesc".
Şi-acuma, cînd se cere să-l spună, nu e-n stare.

LESBONICUS

Pentru că demn mă credeţi să mă-nrudesc cu voi,
Vă port nemărginită recunoştinţă, Philto.
Măcar, că făr' de minte mi-am risipit avutul,
Mai am lîngă cetate ceva pămînt; i-l dau
De zestre sorei mele, căci, din prostia mea,
Atîta, în afară de viaţă, mi-a rămas.

PHILTO

Eu nu cer nici o zestre.

LESBONICUS

Eu însă vreau să-i dau.

STASIMUS

Cum, ţarina, stăpîne, care ne ţine-n viaţă,
Pe doica noastră bună? Nu te gîndi s-o dau.
Ce-o să mănîncăm pe urmă?

LESBONICUS

De ce nu taci? Am oare
Să-ţi dau vreo socoteală?

STASIMUS

(aparte)

Pierim, de n-oi găsi
Vreo cale de scăpare.

(Către Philto.)

Ţi-aş spune-o vorbă, Philto.

PHILTO

Ascult, vorbeşte.

STASIMUS

Vino deoparte, -aici.

PHILTO

Prea bine.

STASIMUS

(cu glas misterios şi neliniştit)

O taină-ţi spun, pe care nici el nu vreau s-o ştie,
Nici altul, fie-oricine.

PHILTO

Vorbeşte fără teamă.

STASIMUS

Mă jur pe zei şi oameni — nu cumva să primeşti
Pămîntul pentru tine sau pentru fiul tău.
Să-ţi spun din care pricini.

PHILTO

Vreau să le-aud, pe Polluxl

STASIMUS

Întîi, că nu se poate munci defel ogorul:
Cum după-a cincea brazdă cad boii morți în jug.

PHILTO

Ce spaimă!

STASIMUS

Acheronul pe-acel pămînt se varsă.
Pe urmă, putrezește, pîn-a se coace, via.

LESBONICUS

(aparte, arătîndu-l pe Stasimus)

S-a pus să-l lămurească. E-un ticălos, dar mie
Mi-i credincios de-a bine.

STASIMUS

Și n-am sfîrșit de spus.
La toată lumea grîul dă spice, -o frumusețe,
La noi — a treia parte din cît am semănat.

PHILTO

Acolo, eh, să semeni moravurile rele,
Ca să le piară-odată sămînța de pe lume.

STASIMUS

Toți care-au fost stăpînii acelui cîmp, au dus-o
Mereu mai prost, sărmanii. Stăpînii de pe vremuri
Sînt — unii-n lumea largă, morți, fără vreme, alții
Și spînzurați o seamă. Pe cel de-acuma, vezi
Cum l-a-necoljit necazul.

PHILTO

Pfui, blestemat pămînt!

STASIMUS

Ce „pfui!“ ţi-o scoate gura cînd ai s-auzi mai multe.
Din doi copaci, de trăsnet se prăvăleşte unul;
Mor de răpciugă porcii, sfrijiţi ca un cîrlig;
Rîioase, oile n-au lînă, ca pielea de pe palma asta.
Nici sirienii, oameni voinici şi-ndurători[1],
N-o duc în locu-acela mai mult de şase luni;
Se prăbuşesc cu toţii sub soarele de foc.

PHILTO

Cred, Stasimus; dar astăzi campanienii noştri
Întrec în voinicie pe sirienii tăi.
Oricum, acela-i locul, din cîte-aud, în care
S-ar cuveni ca obştea să-i ducă pe mişei.
Cică-n acele-ostroave zise-ale fericirii
Trimişi sînt cei ce dus-au o viaţă fără pată;
În cîmpul tău se cade să fie surghiuniţi
Răufăcătorii lumii, de este-aşa cum zici.

STASIMUS

Lăcaş nenorocirii; ce pot să spun mai mult?
Orice năpastă cauţi, acolo ţi-o găseşti.

PHILTO

(ironic)

Iar tu, şi-n altă parte.

STASIMUS

Nu-i spune, mai cu seamă,
Stăpînului o vorbă.

PHILTO

Ştiu să păstrez o taină.

STASIMUS

Nu vrea decît să scape de el, şi cît mai iute,
De l-ar momi pe unul mai lesne de-nşelat.

[1] Sclavii sirieni erau folosiţi la cele mai grele munci.

PHILTO

N-am să fiu cu acela.

STASIMUS

Şi tare bine faci.

(Aparte.)

Eh, l-am scîrbit de-a bine de pămîntelul nostru:
De i l-ar da stăpînul, ne-am prăpădi de foame.

PHILTO

Lesbonicus, la tine mă-ntorc.

LESBONICUS

Să-mi spui, te rog
Ce-a flecărit cu tine?

PHILTO

Nu bănuieşti? E om;
Vrea să se vadă liber, dar nu poate plăti.

LESBONICUS

Vreau şi cu bogăţie, dar mi-i dorinţa vană.

STASIMUS

Eh, ai avea-o, de-ai fi vrut-o; azi, cînd s-a dus, ţi-e peste poate.

LESBONICUS

Ce mormăi tu acolo?

STASIMUS

Răspunsul ţi-l dădeam:
Că de-ai fi vrut-o, ai avea-o; tîrzie-acuma ţi-e dorinţa.

PHILTO

În ce priveşte zestrea, nu te-nţelegi cu mine;
Împacă-te, cum bine voieşti, cu fiul meu.
Eu pentru el doar mîna surorii tale-o cer:
Să-i fericească zeii! Ce? Tot mai stai pe gînduri?

LESBONICUS

Ba nu, și spun ca tine: să-i fericească zeii!
Mă învoiesc.

STASIMUS

Pe Pollux! n-a fost mai așteptat
Nici un copil pe lume cît „mă-nvoiesc" al tău.
Să-i fericească zeii!

PHILTO

Din suflet le-o doresc.

LESBONICUS

(către Stasimus)

Te du și cată-mi sora degrabă, la Calficles;
Tot ce-am pus noi la cale să-i povestești.

STASIMUS

Mă duc.

LESBONICUS

Urează-i fericire din partea mea.

STASIMUS

Nu uit.

PHILTO

(către Lesbonicus)

Aș vrea să vii cu mine să hotărîm fiustrei
În ce zi facem nunta; și alte lucruri încă.

LESBONICUS

(către Stasimus)

Să-mi împlinești porunca; mă-ntorc curînd.

STASIMUS

Hai, du-te.

LESBONICUS

Mai spune-i lui Callicles că țin să-l văd...

STASIMUS

Ci du-te.

LESBONICUS

Să chibzuim ce facem cu zestrea ei...

STASIMUS

Ci du-te.

LESBONICUS

Că nù vreau fără zestre s-o măritäm...

STASIMUS

Hai, du-te.

LESBONICUS

Cum nù vreau păgubită să fie...

STASIMUS

Du-te-odată.

LESBONICUS

De lipsa mea de grijă.

STASIMUS

Hai, du-te.

LESBONICUS

Mi-ar părea
Nedrept și făr'de lege ca faptele-mi...

STASIMUS

Ci du-te.

LESBONICUS

Să nu cadă pe mine.

STASIMUS

Ci du-te, hai.

LESBONICUS

O, tată,
Te-oi mai vedea vreodată?

STASIMUS

Hai, du-te, du-te, du-te.

(Lesbonicus iese împreună cu Philto.)

Uf, l-am făcut să plece. Zeiască bunătate!
Ar fi o bună treabă, pe lîngă-atîtea rele,
Să ne păstrăm pămîntul; măcar că nu prea ştiu
Ce poate să s-aleagă din toată treaba asta.
Dacă-l înstrăinează, e vai şi-amar de mine;
Îi car prin lumea largă povara, scutul, coiful.
O şterge din cetate îndată după nuntă;
Unde-o vedea cu ochii îşi mînă pasul, vai,
Să facă pe oşteanul prin Asia, -n Cilicia...
Să intru-acuma-n casa de care, ah, mi-e scîrbă
Din clipa cînd bătrînul ne-a dat pe uşă-afară.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

CALLICLES, STASIMUS

CALLICLES

Cum, Stasimus, ce-ai spus tu?

STASIMUS

Fiul cinstitului stăpîn al meu, Lesbonicus, a logodit-o pe sora lui; așa ți-am spus.

CALLICLES

Cu cine?

STASIMUS

Cu fiul lui Philto, Lysiteles; fără de zestre.

CALLICLES

Mărită-o fată fără zestre c-un tînăr putred de bogat?
Nu-mi vine-a crede, nu.

STASIMUS

Pe Pollux! nu da crezare, dacă vrei.
Fă cum socoți, eu cred de-a bine...

PHILTO

Ce crezi?

STASIMUS

Că-mi pasă prea puțin.

CALLICLES

Dar unde, cum s-a pus la cale?

STASIMUS

În față,-aici; de-oțiș' de vreme,
Precum se zice în Preneste.

CALLICLES

Lesbonicus, în sărăcia-i,
Să rostuie mai bine-o treabă ca-n vremea cînd era bogat?

STASIMUS

Chiar Philto a venit, el însuși, s-o ceară pentru fiul lui.

CALLICLES

(aparte)

Ce zarvă s-ar isca, pe Hercle! să nu primească fata zestre.
Nici vorbă, asta mă privește, e, cum s-ar spune, treaba mea.
Mă duc la omul ce ne mustră[1], să-i cer părerea și povața.

STASIMUS

Cam bănuiș zorul lui, pe Hercle! și gîndurile-i cam miroș:
Vrea fără de pămînt să-l lase, cum l-a lăsat și fără casă.
O, bunule stăpîn, Charmides, cînd văd că-ți piere tot avutul,
Vreau să te știu venind cu bine, să te răzbuni pe neprieteni
Și, ah, să-mi răsplătești purtarea de ieri, de azi, cum socotești.
E greu, e tare greu să afli un bun și-adevărat prieten
Căruia-i lași pe mîni avutul și poți să dormi fără de grijă.
Dar, iată, ginerele nostru venind cu proaspătu-i cumnat.
Ah, s-a-ntîmplat ceva-ntre dînșii: prea vin cu pasul mare-necoace;
Lesbonicus merge nainte, cellalt îl ține de manta.
Pe Pollux! falnici mai arată. Mă trag deoparte cîtva timp.
Vreau să aud cam ce comedii pot să vorbească doi cumnați

[1] Censorul.

SCENA II

LYSITELES, LESBONICUS, STASIMUS

LYSITELES

Ci stai pe loc; nu mi te-ascunde și nu-ncerca să fugi de mine.

LESBONICUS

Ce nu mă lași să-mi văd de cale?

LYSITELES

De-aș ști că-i întru faima ta,
Sau întru cinstea și-al tău bine, Lesbonicus, eu te-aș lăsa.

LESBONICUS

Ce faci acum e lucru lesne.

LYSITELES

Ce fac?

LESBONICUS

Îți înjosești amicul.

LYSITELES

N-am fost deprins și nu-mi stă-n fire.

LESBONICUS

N-ai fost deprins, dar știi s-o faci!
În ce fel ți-ai spori-njosirea dac-ai fi fost deprins cu ea?
Mă lași să cred că-mi faci un bine, dar mă jignești și-mi faci un rău.

LYSITELES

Eu, ție?

LESBONICUS

Tu.

LYSITELES

Și cum? arată-mi.

LESBONICUS

Făcînd ce nu primesc să fac.

LYSITELES

Dar îţi vreau binele,-nţelege.

LESBONICUS

Mi-l ştii mai bine decît mine?
Sînt, pîn-acuma,-ntreg la minte ca să-mi dau seama ce-mi prieşte.

LYSITELES

Întreg la minte, cînd te lepezi de-un ajutor prietenesc?

LESBONICUS

Nu căuta s-ajuţi pe altul, cînd ajutorul nu ţi-l cată.
Şi singur ştiu ce se cuvine, şi datoria mi-o cunosc,
Şi nu-mi dau vorbele-ţi temeiuri să schimb părerea despre mine.

LYSITELES

Dar ce crezi tu — căci nu se poate să nu-ţi vorbesc după cum
meriţi —
Că ţi-au lăsat strămoşii-un nume cinstit, ca tu să risipeşti
În desfrînare-o avuţie pe care-au strîns-o cu sudoare?
Ca să păstrezi cu cinste-un nume ce-l lăsi urmaşilor, la rîndu-ţi,
Şi tatăl tău şi-naintaşii deschisu-ţi-au o lesnicioasă
Şi netedă-a cinstirii cale; tu ţi-ai închis-o şi-năsprit
Cu nerozia, trîndăvia şi cu purtarea-ţi desfrînată.
Te-ai aplecat nu spre virtute, ci spre iubire-n primul rînd.
Vrei cu-o purtare nouă-acuma s-acoperi altele? Te-nşeli.
Fă loc virtuţilor în suflet, din piept alungă trîndăvia.
În for prietenii slujeşte-ţi, ci nu prietenele-n pat.
Eu, dacă stărui să rămînă în stăpînirea ta pămîntul,
O fac ca să-ţi îndrepţi tu starea; ca nu cumva să-şi bată joc
De sărăcia ta duşmanii.

LESBONICUS

Tot ce spui tu, cunosc preabine: mi-am risipit, mărturisesc.
Averea, şi cinstitul nume-al străbunilor l-am necinstit.

Știam cum să mă port, pe Hercle! dar n-am avut tărie-n mine;
În lanțuri ferecat de Venus și prins de lene,-am tot căzut.
Eu pentru vorba ta cinstită și gîndul bun îți mulțumesc.

(Vrea să plece.)

LYSITELES

(tăindu-i calea)

Iar eu nu rabd să mi se piardă strădaniile, nici să-mi iei
În rîs poveţele; mă doare să-ți văd puțina vrednicie.
Și dacă nu-mi dai ascultare, și dacă nu faci cum zic eu,
Ai să te-ascunzi de tine însuți rupînd cu cinstea pe vecie;
În umbră-ai să te pierzi, cu toate că vrei acum să strălucești.
Eu îți cunosc preabine firea, te știu cinstit și nu te-nvinui,
Lesbonicus, de rătăcirea în care-ai fost, dar te-ai lăsat
Orbit de Amor; și lui Amor eu uneltirile-i cunosc:
E ca o suliță zvîrlită; spre țintă repede-și ia zborul.
În inima de el străpunsă sminteală-aduce și suceală.
De sfatul bun te ții departe; ci sfatul rău te ispitește.
Dorești ce nu ai, cu-nfocare; și nu mai vrei, cînd dobîndești.
El te oprește, el te-mpinge; el dă porunci și-n frîu te ține.
E un prăpăd să te primească în ospeție Cupidon.
Dar înc-odată-ți spun: ia seama și te gîndește la ce faci.
Ducîndu-ți planul pîn' la capăt, familia ți-o zvîrli-n flăcări;
Pe urmă ai să cauți apă să stingi mistuitorul foc.
Ai să găsești, dar — ah, se știe ce suflet au îndrăgostiții —
N-ai să mai lași nici o scînteie ca să-i dea iară strălucire.

LESBONICUS

Găsi-voi altele; căci focul ți-l dăruie și-un neprieten.
Dar cu dojenile-ți sporite, mă-mpingi pe-o cale și mai rea.
Îmi ceri să-ți dărui, fără zestre, pe sora mea. Dar nu se poate
Ca eu, care-am tocat averea, să duc un trai tihnit, păstrînd
Acel pămînt, și ea să-ndure: prea m-ar urî, și cu dreptate.
Nu poate fi cinstit de alții un om disprețuit de-ai săi.
Ceea ce-am zis, voi face-ntocmai; nu vreau mai mult să te frămînți.

LYSITELES

Din pricina surorii tale vrei să trăiești în sărăcie,
Vrei să am eu, nu tu, pământul care te-nalță-n ochii lumii?

LESBONICUS

Nu te gîndi atît la mine, și-ngăduie-mi nu faima rea
Să mi-o sporesc, ci sărăcia; nu da prilej de birfă lumii,
Care-auzind că-ți vine-n casă fără de zestre, poate spune
Că ți-am dat sora ca amantă, și nu soție legiuită.
Mi-ai face-o și mai proastă faimă? Te-ar lăuda pe tine lumea,
Și-n tină m-ar tîrî pe mine. Luîndu-mi fără zestre sora,
Tu preacinstit vei fi de lume; eu preanmustrat voi fi de toți.

LYSITELES

Nu vrei cumva s-ajungi dictator, dacă-ți primesc în dar pămîntul?

LESBONICUS

Nu mă gîndesc, și nu-mi închipui și nici nu vreau s-ajung; ci doar,
Ca om de cinste, nu se poate să-mi fac uitată datoria.

LYSITELES

Ei, lasă, știu care ți-e gîndul; îl văd, îl bănui, îl ghicesc.
Așa ți-e planul: cînd se-ncheie căsătoria, cînd ne dărui
Acel pămînt și nu-ți rămîne nimic de trai, gîndești s-o ștergi
Făr-o lăsceaie din cetate, fugar ce-și părăsește țara,
Părinții, rudele, amicii — îndată ce se gată nunta.
S-ar spune că a mea e vina, că de zgîrcenia-mi fugit-ai.
Și n-aș putea să-ndur, pe Pollux! Dar asta-i altă socoteală.

STASIMUS

Ah, se cuvine să-l aplaud: grozav, Lysiteles, și... bis[1]!
Cunună meriți; l-ai dat gata; triumfă comedia ta.
El a muncit mai mult subiectul, și-a meșterit mai bune versuri,
Pe cînd prostia ta se cere cu-o mînă-ntreagă pedepsită.

LESBONICUS

Cum îți îngădui, secătură, să intri-n vorbă nentrebat?

[1] În original, în l. elină.

STASIMUS

Cum am intrat, așa ieși-vói.

LESBONICUS

Lysiteles, te chem în casă:
De toate treburile noastre să flecărim mai pe-ndelete.

LYSITELES

Cu ascunzișuri n-am să umblu, ci gîndu-mi limpede ți-oi spune.
Dacă-mi dai sora de soție, cum bine zis-am, fără zestre,
Și dacă nu mai pleci din țară, tot ce am eu va fi și-al tău.
Dar dacă altul îți e gîndul... fă ce pofțești, și bun noroc!
Numai așa-ți rămîn prieten, Lesbonicus. Am hotărît.

(Pleacă într-o direcție, Lesbonicus în alta.)

STASIMUS

S-a dus, pe legea mea! Ascultă, Lysiteles! Să-ți spun o vorbă.
S-a dus și celălalt. Ești singur, o, Stasimus! Ce să mai faci,
Decît să legi la gură sacul, să-ți pui, vai, scutul pe grumaz
Și două tălpi la-ncălțăminte? Nimic mai mult nu poți să faci.
Știu, slujitor voi fi de oaste, și, ah, nu peste multă vreme.
Și dacă merge la vreun rege și mi se pune pe-ngrășat,
Cred că ajunge-ntre războinici un mare și grozav... fugar;
Și ce mai pradă o să-nhațe... cel care fuge după el.
La rîndul meu, luîndu-mi arcul și tolba plină cu săgeți,
Și îndesîndu-mi bine coiful, voi trage... -un pui de somn în cort.
Mă duc în for; am dat la unul, acum cinci zile, un talant,
Și vreau să-l cer, căci prinde bine o pungă doldora la drum.

SCENA III

MEGARONIDES, CALLICLES

MEGARONIDES

Din cîte-mi spui, Callicles, nimic n-ai de făcut
Mai bun, decît să-i dărui o zestre-acelei fete.

CALLICLES

Cinstit vorbind, pe Hercle! nu pot îngădui
Să se mărite biata copilă fără zestre,
Cînd bunurile-i toate-s la mine,-n casa mea.

MEGARONIDES

Ai pregătită zestrea; dar poate-aştepţi, să vezi
De-o lasă fără zestre Lesbonicus să plece;
Pe urmă-i spui lui Philto că dai tu zestrea fetei,
Din prietenie faţă de vrednicu-i părinte.
Mi-e tare teamă însă că pentru fapta asta
Vei fi hulit de lume şi-nvinuit, Callicles.
Va spune că ai pricini să fii mărinimos:
Că zestrea-ncredinţată ţi-a fost de tatăl ei;
De-aceea te-arăţi darnic, va spune, dar n-ai dat-o
Întreagă, ci, va spune c-ai şterpelit din ea.
De-ai vrea s-aştepţi, altminteri, sosirea lui Charmides,
Prea lungă poate-i pare băiatului zăbava,
Şi nu mai vrea copila; şi-ar fi partidă bună.

CALLICLES

Vezi tu, la toate astea am chibzuit şi eu.
Socoate dacă-i bine şi cel mai nimerit:
Pe fratele copilei să-l caut şi să-i spun...
Să-i spun despre comoară acestui desfrînat
Cu capul plin de Amor şi scîrnave plăceri?
Ah, nu, nici gînd; e-n stare să-nghită-n preajmă totu
Pînă găseşte locul unde-s bănuţii-ascunşi.
Nici nu ştiu cum i-oi scoate de teamă că m-aude;
Mă tem c-am zis prea tare că-i dărui zestre fetei.

MEGARONIDES

Şi cum faci să scoţi banii pe sub ascuns de el?

CALLICLES

Pîn-oi găsi prilejul, pot cere cu împrumut
La vreun prieten, fără dobîndă, se-nţelege.

MEGARONIDES

Te bizui că îndupleci pe vreunul?

CALLICLES

Da, mă bizuî.

MEGARONIDES

Te amăgeşti; primi-vei răspunsul cunoscut:
„N-am un bănuţ, pe Hercle! să-ţi împrumuţ."

CALLICLES

„Mă bucur,
Dacă-i aşa, i-aş spune, şi nu-ţi mai cer nimic."

MEGARONIDES

Ar fi o cale, dacă te-ar ispiti.

CALLICLES

Şi care-i?

MEGARONIDES

O cale iscusită, cred eu.

CALLICLES

Ci spune-o, hai.

MEGARONIDES

Să căutăm degrabă un ins, pe care-l punem
Să facă pe străinul.

CALLICLES

Da, bine; mai departe?

MEGARONIDES

Să fie după moda străină-nveşmîntat,
Nemaivăzut de nimeni şi neştiut pe-aici.
Un ins ca nimeni altul de mincinos, un ins
Palavragiu şi fără pic de ruşine.

CALLICLES

Spune.

MEGARONIDES

Ca sol al lui Charmides, din Seleucia,
L-ar saluta pe tînăr din parte-i şi i-ar spune
Că-n plin i-a mers negoţul, că-i sănătos şi-ntreg[1],
Şi că se-ntoarce-acasă curînd. Şi-ar mai aduce
Două scrisori, pe care le-om ticluí-mpreună.
Îi înmînează una băiatului, pe-a doua,
Să ţi-o-nmîneze ţie.

CALLICLES

Vorbeşte mai departe.

MEGARONIDES

Va spune că aduce mult aur, zestrea fetei,
Şi c-a primit poruncă să ţi-l dea ţie.-Acum
Ai înţeles?

CALLICLES

Aproape, şi te ascult vrăjit.

MEGARONIDES

Cît despre tine, numai cînd se mărită fata
Va trebui să-i numeri, cu martori, zestrea ei.

CALLICLES

Ah, minunat!

MEGARONIDES

Şi àstfel, cînd tu dezgropi comoara,
Nu-ţi bănuie nimica Lesbonicus, mă jur.
De taică-su va crede c-a fost trimis băietul
Pe care-l lei din casă.

CALLICLES

Grozav; chiar dacă-mi vine
Cam greu, la bătrîneţe, comedia s-o joc.

[1] Formulă obişnuită prin care se dădeau primele veşti despre cei plecaţi în ţări străine. O întîlnim şi în *Bacchidele* („B.P.T.", nr. 764, p. 27, vv. 2—6).

Dar cînd pecetluite scrisorile primi-vom,
Nu are să cunoască Lesbonicus însemnul
Pecetei lui Charmides?

MEGARONIDES

Mai bine-ai fi tăcut.
Se pot aduce-o mie de lămuriri pe dată:
Că și-a pierdut pecetea și-a ticlurit o alta.
Dar se mai pot aduce fără peceți, și spune
Că rupte-au fost de vameși pecețile-amîndouă
Cînd le-au citit. Pe Hercle! în treburi cum e asta
Socot că-i o prostie să trăncănești prea mult.
O cuvîntare-ntreagă se poate ține,-altminteri.
Ci du-te la comoară în cea mai mare taină:
Alungă sclavi și sclave, și mai ales...

CALLICLES

Ei, ce?

MEGARONIDES

Și mai ales nevasta nimica să nu simtă.
Mă jur că nu e-n stare o taină să păstreze.[1]
Ești încă-aici? Dă fuga, ci mișcă-te odată!
Deschide-ascunzătoarea, ia bani cîți ai nevoie
Și-nchide-o într-o clipă; da-n cea mai mare taină,
Cum îți spuneam; alungă din casă toată lumea.

CALLICLES

Nici vorbă, -așa voi face.

MEGARONIDES

Dar fleacărim prea mult;
Așa ne trecem ziua, în loc să ne zorim.
N-ai teamă de pecete, nu; uită-te la mine.
Cum îți spuneam, se poate o pricină scorni,
Cu vameșii, de pildă. Nu vezi cum crește ziua?

[1] Ironie clasică; rostită și în *Cartaginezul* („B.P.T." nr. 680, p. 97, vv. 3—4).

Ce crezi că face-acuma Lesbonicus, ştiindu-i
Preanărăvita fire? Acum e beat de mult.
Îl crede, orice-i spune; de altfel, solul vine
Să dea, ci nu să ceară.

CALLICLES

Destul, am înţeles.

MEGARONIDES

Fug să tocmesc, în piaţă, un straşnic sycophant,
Să scriu acele două scrisori, şi să-l trimit,
Pus cum ştiu eu la cale, să-l caute pe tînăr.

CALLICLES

M-aş duce să-mi joc rolul în casă; nu-l uita
Pe-al tău.

MEGARONIDES

N-ai grijă, totul va merge de minune.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

CHARMIDES

(singur)

Îţi mulţumesc din suflet, ţie, stăpîne-al apelor sărate,
Şi frate-al lui Nereu[1], şi Zeus, puternice Neptun, şi vouă
Vă mulţumesc, amare valuri, că-n stăpînire-avîndu-mi viaţa
Şi bunurile, mi-aţi dat voie tărîmul să vi-l părăsesc
Şi să mă-ntorc în ţara mea.
Dar ţie, o, Neptun, naintea oricăror zei, îţi mulţumesc.
Se spune că eşti crud, sălbatic, răuvoitor şi hrăpăreţ,
Spurcat, nesuferit şi crîncen: eu însă alt chip ţi-am văzut.
Prietenos ai fost cu mine, şi bun, şi blînd, cum te dorisem.
De-altminteri faima ţi-ajunsese pîn'la urechea mea, ştiam
Că pe sărmani îi cruţi, da-i chinui şi-i pedepseşti pe bogătani.
Fii preamărit. Te porţi cu omul după cum merită. Un zeu
Pe nevoiaşi se cade să-i cruţe totdeauna.
M-ai ocrotit; şi-atîţia oameni te cred viclean. Căci fără tine
Ciracii tăi, în largul mării, m-ar fi tot dus şi rătăcit,
Cu toate bunurile mele, peste albastrele cîmpii.
S-au şi-nvîrtit în jurul navei, ca nişte cîini, turbate vînturi;
Furtuna, valurile, ploaia fărîme-ar fi făcut catargul,
Fîşii vîntrelele şi pînza, de nu le domoleai tu însuţi.
Cu bine pentru totdeauna; vreau linişte. Am dobîndit
Cu mare greu şi-amare chinuri avere pentru fiul meu.

---

[1] Zeu marin, din generaţia preolimpienilor, protector al corăbierilor. Tatăl celor 50 de nereide.

Dar cine-o fi străinul care-a ajuns în piaţă,
Cu straiele şi chipul din cele mai ciudate?
Pe legea mea, cu toate că ard să intru-n casă,
Mai zăbovesc o vreme, să văd ce vrea să facă.

SCENA II

SYCOPHANTUL, CHARMIDES

SYCOPHANTUL

Dac-aş da nume-acestei zile, i-aş spune-a celor trei bănuţi,
Căci pentru-atît m-am prins, vai mie, să joc o festă de tot hazul.
Eu vin din Asia, Seleucia, Arabia şi Macedonia,
Meleaguri unde nici cu ochiul, nici cu piciorul n-am ajuns.
Vedeţi la ce spurcate lucruri e-mpins un om de sărăcie?
Ah, pe trei bani mînţi-voi astăzi că am primit aceste două
Scrisori de la un om pe care în viaţa mea nu l-am văzut,
Şi despre care nu ştiu bine dac-a trăit sau nu vreodată.

CHARMIDES

Pe Pollux! pare o ciupercă; sub propriu-i cap a dispărut.[1]
Ilir e după-nfăţişare, într-un veşmînt din ţara lui.

SYCOPHANTUL

Stăpînu-meu de-o zi, acasă la el degrabă m-a luat.
Mi-a spus ce vrea, şi-am spus, la rîndu-mi, întocmai ce spusese el,
Dovadă că prinsesem rolul. Ci de-oi putea să-l mai sporesc,
Stăpînu-meu n-o să se vaite c-a făcut azi o treabă proastă.
M-a-mpodobit — mai mare dragul; priviţi a banului putere,
A-nchiriat zorzoanele-astea de la choreg[2], pe barba lui;

[1] Pălăria macedoneană cu boruri largi, sub care sycophantul pare a fi dispărut cu totul, era purtată mai ales de pescari şi de marinari. Cf. *Militarul fanfaron* („B.P.T.“, nr. 764, p. 319, v. 4) şi *Persanul* („B.P.T.,“ nr. 680, p. 347, v. 10).

[2] La greci, choregul era fie cetăţeanul bogat care suporta cheltuielile pentru punerea în scenă a unei piese de teatru (chorul), fie însuşi şeful chorului. La Roma, termenul desemna un antreprenor care închiria decoruri şi costume, în schimbul unor sume de bani plătite de către edili. Cf. *Persanul* („B.P.T.“, nr. 680, p. 348).

Şi de-oi avea cumva prilejul să i le şterpelesc, pe Hercle;
Îl fac pe pielea lui să simtă că mă pricep la-nşelăciuni.

CHARMIDES

Pe cît îl văd mai mult, pe-atîta îmi place mai puţin; mira-m-aş
Să nu fie vreun hoţ de noapte sau tăietor de cingători.
La seama peste tot, pîndeşte, la toate casele se uită;
Mă jur că locu-l cercetează ca să se-ntoarcă la furat.
Să-l văd ce face mai departe; ard să ştiu totul pîn'la capăt.

SYCOPHANTUL

Nici vorbă,-aici e, ăsta-i locul de care-a pomenit stăpînul;
Şi asta-i casa-n faţa cărei unelţele-mi desfăşura-voi.
Să bat în uşă.

CHARMIDES

Ah, se-ndreaptă spre casa noastră, ticălosul.
De bine ce-am sosit, pe Hercle! cred că la noapte fac de pază.

SYCOPHANTUL

Deschideţi, hei! Ce, uşa asta nu-i dată-n grija nimănui?

CHARMIDES

Pe cine cauţi tu, băiete? ce vrei ? de ce baţi?

SYCOPHANTUL

Hei, bătrîne,
Cînd a fost censul[1] dat-am seama, în faţa judelui, de toate.
Azi pe Lesbonicus îl caut, un tînăr care stă pe-aici,
Şi îl mai caut pe un altul, cu părul cum e-al tău de alb;
Cel care m-a trimis cu-aceste tăbliţe l-a numit Callicles.

CHARMIDES

(aparte)

Deci pe Lesbonicus îl caţă, băiatul meu, şi pe Callicles,
Prietenul ce are-n grijă copiii şi avutul meu.

---

[1] Recensămîntul cetăţenilor şi al averilor lor.

SYCOPHANTUL

Arată-mi, dacă știi, bătrîne, în care dintre case-i aflu.

CHARMIDES

Ce vrei cu dînșii? Cum te cheamă? De unde ești? De unde vii?

SYCOPHANTUL

Prea multe mă întrebi; și nu știu la ce să-ți dau întîi răspuns.
Întreabă-mă cum se cuvine, pe rînd și cumpătat, și-ți spun
Și cum mă cheamă, și ce fapte, și cîte drumuri am făcut.

CHARMIDES

Hai, fie cum poftești; începe cu numele, în primul rînd.

SYCOPHANTUL

Îmi ceri un lucru nu prea lesne.

CHARMIDES

Cum vine asta?

SYCOPHANTUL

Vine-așa,
Că de-ai porni de dimineață cu-ntîia literă la drum,
Te-ar prinde noaptea fără-a duce întregu-mi nume pîn' la capăt.

CHARMIDES

Cu de-ale gurii deci se poate să-ți aflu numele întreg.

SYCOPHANTUL

Mai am un altul, mic, bătrîne, cît o tăbliță pentru vin.

CHARMIDES

Și care-i? spune-mi-l pe-acesta, băiete.

SYCOPHANTUL

Pace, mi se spune,
De obicei.

CHARMIDES

Pe Pollux! un nume de tot hazul.
Pesemne te-mprumuți, spui „Pace", și nu mai dai nicicînd ce-ai luat.

(Aparte.)

Un ticălos fără pereche.

(Tare.)

Ia spune-mi, tinere.

SYCOPHANTUL

Ce vrei?

CHARMIDES

Ce fel de treabă te aduce la oamenii pe care-i cauţi?

SYCOPHANTUL

Părintele celui mai tînăr, Lesbonicus, mi-a înmînat
Două scrisori; îi sînt prieten.

CHARMIDES

Aha, l-am prins cu mîţa-n sac;
De mine, cică, i-au fost date.

(Aparte.)

Ce-am să mai rîd pe seama lui.

SYCOPHANTUL

Dacă m-asculţi, de-a fir-a-părul ţi-oi spune totul.

CHARMIDES

O, te-ascult.

SYCOPHANTUL

Pe asta trebui' s-o primească Lesbonicus, băiatul lui,
Şi mi-a cerut pe ceastălaltă s-o dau, în mînă, lui Callicles.

CHARMIDES

(aparte)

A, dacă-şi bate joc de mine, mi-oi bate şi eu joc de el.

(Tare.)

Pe unde l-ai lăsat?

SYCOPHANTUL

La treburi.

CHARMIDES

Dar unde?

SYCOPHANTUL

În Seleucia.

CHARMIDES

Le ai din mîna lui?

SYCOPHANTUL

El însuși mi le-a-nmînat pe amîndouă.

CHARMIDES

Cum e făcut?

SYCOPHANTUL

Mai lung ca tine cu vreun picior și jumătate.

CHARMIDES

(aparte)

Să fiu mai lung din depărtare decît de-aproape m-ar mira.
L-ai cunoscut?

SYCOPHANTUL

O, ce mă-ntreabă, cînd oaspete i-am fost la masă
De-atîtea ori!

CHARMIDES

Ce nume poartă?

SYCOPHANTUL

De om cinstit, pe legea mea.

CHARMIDES

Vreau să mi-l spui.

SYCOPHANTUL

Da, bine,-l cheamă... îl cheamă... ah, m-am dus pe copcă!

CHARMIDES

Ce-i, ce se-ntîmplă?

SYCOPHANTUL

Din greșeală, vai, numele i-am înghițit.

CHARMIDES

E necinstit să ții amicii, în dosul dinților, ostatici.

SYCOPHANTUL

Acum o clipă-l avusesem pe vîrful buzelor, mă jur.

CHARMIDES

(aparte)

Pe Hercle! am sosit la vreme.

SYCOPHANTUL

Cu mița-n sac m-a prins, vai mie!

CHARMIDES

Ți-aduci aminte?

SYCOPHANTUL

Pe toți zeii și oamenii, mor de rușine.

CHARMIDES

Dar omu-l cunoșteai?

SYCOPHANTUL

Nici vorbă. Știi, ți se-ntîmplă uneori
Să ții în mînă cîte-un lucru, să-l vezi cu ochii și să-l cauți.
Încerc pe litere: țin minte că-ncepe, numele-i, cu un C.

CHARMIDES

Callias?

SYCOPHANTUL

Nu.

CHARMIDES

Callippus?

SYCOPHANTUL

Nu e.

CHARMIDES

Callidemides?

SYCOPHANTUL

Nu e, nu.

CHARMIDES

Callînicus?

SYCOPHANTUL

Nu.

CHARMIDES

Callimarchus?

SYCOPHANTUL

Te ostenești în van, bătrîne.
Și-mi pasă prea puțin, de vreme ce-n sine-mi mi-l aduc aminte.

CHARMIDES

Lesbonici sînt mai mulți pe-aicea. Și dacă nu-mi spui cum îl cheamă
Pe taică-su, mi-e greu, băiete, să știu pe care-anume-l cauți.
Al lui, cu ce alt nume-aduce? Și poate-așa l-om dibui.

SYCOPHANTUL

Îmi pare că aduce-a...

CHARMIDES

Chares? Charmides?

SYCOPHANTUL

Chiar așa, Charmides.
Da, ăsta e. Trăsni-l-ar zeii!

CHARMIDES

(ascunzîndu-și rău mînia)

Și doar ți-am spus acum o clipă.
Cinstit e Kaele, nu răul să-i-l dorești unui prieten.

SYCOPHANTUL

Ce s-ascunsese după buze şi-n dosul dinţilor, mişelul!

CHARMIDES

(idem)

Defaimi, în lipsă, un prieten.

SYCOPHANTUL

De ce-mi stătea ascuns, mişelul?

CHARMIDES

Dacă-l chemai, cinstit, pe nume, ţi-ar fi răspuns. Dar el pe unde-i?

SYCOPHANTUL

Păi l-am lăsat la Rhadamantes[1], în insula Maimuţelor[2].

CHARMIDES

(aparte)

Sînt un netot fără pereche: întreb de mine unde sînt.
Dar lasă, poate prinde bine.

(Tare.)

Îmi mai răspunzi la o-ntrebare?
Prin ce ţări ai umblat?

SYCOPHANTUL

Prin cele mai minunate ţări din lume.

CHARMIDES

Te-ar supăra să-mi spui şi mie?

SYCOPHANTUL

Deloc, mă bucură nespus.
Întîi ne-am dus în Pont, pe mare, pînă-n Arabia bogată.

---

[1] Fiul lui Zeus şi al Europei, unul dintre cei trei judecători ai lui Hades (alături de fratele său Minos şi de Aeacus) înaintea cărora se înfăţişau sufletele morţilor spre a li se cîntări faptele.

[2] Probabil Pithecusa, insulă legendară ai cărei locuitori fuseseră transformaţi în maimuţe din pricina perfidiei lor.

CHARMIDES

Arabia-i în Pont?

SYCOPHANTUL

Nici vorbă; dar nu cea plină de tămîie —
Cea unde creşte-nalt pelinul şi solovîrful pentru păsări[1].

CHARMIDES

(aparte)

Palavragiu fără pereche! Dar şi eu sînt netot că-ntreb
De ţări din care-abia sosit-am şi le cunosc, dar nu şi el.
Vreu să-l văd totuşi cum se ţine şi pînă unde mai ajunge.

(Tare.)

Şi unde-ai mai umblat pe urmă?

SYCOPHANTUL

Ascultă-mă şi-ţi povestesc:
Pîn'la izvoru-acelui fluviu, ţîşnit din cer, de sub chiar tronul
Lui Iupiter, am fost.

CHARMIDES

Sub tronul lui Iupiter? Din cer?

SYCOPHANTUL

Din mijloc.

CHARMIDES

Măi, te-ai urcat în cer?

SYCOPHANTUL

Nu tocmai, ne-a dus o luntre pîn-acolo,
Suind de zor pe firul apei.

CHARMIDES

Şi l-ai văzut pe Iupiter?

---

[1] În antichitate, Arabia era socotită singura ţară producătoare de tămîie.

SYCOPHANTUL

Era la fermă, ne-au spus zeii, să-mpartă sclavilor merinde.
Și după asta...

CHARMIDES

După asta, nu vreau nimic să mai aud

SYCOPHANTUL

Pe Hercle! (tac,)[1] dacă te mînii.

CHARMIDES

Căci numai...[2]
Un mincinos fără de rușine de pe pămînt în cer ajunge.

SYCOPHANTUL

Tac, dacă asta ți-e dorința. Arată-mi însă unde stau
Acei doi inși pe care-i caut, să scap odată de scrisori.

CHARMIDES

Ia spune tu: dacă-ntîmplarea ți-l scoate-n față pe Charmides,
Pe omul care, după tine, ți-a dat scrisorile acestea,
L-ai recunoaște dintr-odată?

SYCOPHANTUL

Mă crezi pesemne dobitoc:
Să nu pot recunoaște omul cu care-am petrecut o viață!
Și prost ar fi fost el, ți-nchipui, să-mi dea pe mîini o-ntreagă mie
De filippi, ban pe ban de aur, pentru Lesbonicus al lui
Și pentru celălalt, Callicles, ce-i ține rosturile-aici?
S-ar fi-nrezut el oare-n mine de nu ne cunoșteam, ce spui?

CHARMIDES

(aparte)

Mi-ar place să-l înșel, la rîndu-mi, pe cel ce vrea să mă înșele,
Cătînd să pun de-a bine mîna pe miișoara lui de filippi;

---

[1] Lacună în original; text presupus.
[2] Lacună în original.

De-altminteri, cică-ai mei îs banii. Să-i fi dat aur unui ins
Pe care nu-l cunosc, pe Hercle! şi nici nu l-am văzut vreodată?
Ci nu i-aş da, să-mi crape buza, nici un bănuţ, măcar, de plumb.
Să-l iau cu toată iscusinţa.

(Către sycophant.)

Ascultă, Pace, două vorbe.

SYCOPHANTUL

Şi două sute.

CHARMIDES

Ai bănuţii pe care ţi i-a dat Charmides?

SYCOPHANTUL

O mie, număraţi pe masa zarafului de mîna lui,
În filippi buni.

CHARMIDES

Mai spune-odată: de la Charmides i-ai primit?

SYCOPHANTUL

Mă mir că nu de la bunicul sau răposatu-i străbunic.

CHARMIDES

Atunci, dă-mi aurul, băiete.

SYCOPHANTUL

Ce aur vrei să-ţi dau?

CHARMIDES

Pe cel

Primit, cum zis-ai, de la mine.

SYCOPHANTUL

Cum, de la tine?

CHARMIDES

Tu mi-ai spus.

SYCOPHANTUL

Dar cine eşti?

CHARMIDES

Sînt cel ce filippi ţi-a dat o mie, sînt Charmides.

SYCOPHANTUL

Ba nu, şi n-ai să fii vreodată, şi nu mi-ai dat un ban. Ci du-te
Şi flecăreşte cui te-ascultă; flecarii-i amăgeşti cu fleacuri.

CHARMIDES

Charmides sînt.

SYCOPHANTUL

Fii cine-ţi place: n-am nici măcar un ban de aur.
Ai căutat cu dibăcie în treaba asta să mă-nşeli.
Cînd ai aflat că vin cu aur, pe loc ai devenit Charmides;
Şi nu fuseseşi mai nainte. Ţi-e osteneala în zadar.
Cum te-ai încharmidit, pe Hercul! descharmideşte-te la loc.

CHARMIDES

Şi cine-s, dacă nu te superi, de nu sînt cel ce sînt?

SYCOPHANTUL

Ce-mi pasă?
Din parte-mi, fii oricine-ţi place; doar să nu fii cine nu vreau.
Eşti cine n-ai fost adineauri; şi nu eşti cine-ai fost dintîi.

CHARMIDES

Grăbeşte-te.

SYCOPHANTUL

Cu ce, bătrîne?

CHARMIDES

Ca să-mi dai aurul.

SYCOPHANTUL

Visezi.

CHARMIDES

Doar tu mi-ai spus că luat-ai aur de la Charmides.

SYCOPHIANTUL

Doar în scris[1].

CHARMIDES

Nu te grăbești s-o ștergi odată, nu te grăbești s-o iei din loc,
Tu, hoț ticăloșit de noapte, pînă nu pun să fii bătut?

SYCOPHIANTUL

Dar pentru ce?

CHARMIDES

Acel Charmides, pe care minți că l-ai cunoaște
Și că aduci scrisori din parte-i, sînt eu.

SYCOPHIANTUL

Tu ești, cu-adevărat?

CHARMIDES

Da, eu, eu însumi.

SYCOPHIANTUL

Tu, bătrîne? tu însuți?

CHARMIDES

Cum auzi.

SYCOPHIANTUL

Tu însuți?

CHARMIDES

Eu însumi, da, eu sînt Charmides.

SYCOPHIANTUL

Tu însuți, tu?

CHARMIDES

Eu însumi, eu.
Nu pieri din ochii mei?

SYCOPHIANTUL

Ascultă,-bătrîne: pentru că-ai venit,
Poruncă am să dau, și noii edili[2] vor da... să fii bătut.

---

[1] În original sensul replicii este echivoc. Se mai poate reda prin: „Doar înscris", dar și, afirmativ, prin: „Doar e scris".

[2] Adică edilii nou intrați în funcțiune. Pornindu-se de la acest amănunt, se deduce ca dată a reprezentării piesei anul 194 î.e.n.

CHARMIDES

Mă și amenințI, pe deasupra?

SYCOPHANTUL

Ba, pentru că-ai sosit cu bine..
Să te trăsnească zeii, dacă n-ai apucat să pieri pe drum.
Cît despre mine, mi-am luat banii; tu, n-ai decît să crăpi sărac.
De-altminteri, fii oricine-ți place, puțin îmi pasă cine-i fi.
Alerg să-i dau de veste celui ce m-a plătit cu trei bănuți,
Că i-a pierdut. M-am dus. Rea viață și sănătate rea-ți doresc.
Să te trăsnească zeii veșnici de bine ce-ai sosit, Charmides.

(Iese.)

CHARMIDES

(singur)

S-a dus; și iar prilejul îmi pare nimerit
Să mai vorbesc în voie și-n toată libertatea.
Mă chinuie acuma și mă frămîntă grija
Să știu de ce venise în fața casei mele.
Povestea cu acele scrisori, cu mia-aceea
De filippi, îmi adună oștiri de spaime-n suflet.
Nu clopoțește singur un clopoțel; cînd nu e
Mișcat sau tras de nimeni stă liniștit și mut.
Dar iată, vine altul, gonind de zor, în piață.
Să-l urmăresc ce face; mă trag aici, deoparte.

SCENA III

STASIMUS, CHARMIDES

STASIMUS

Aleargă, Stasimus, acasă, aleargă să-ți găsești stăpînul,
Ca umerii-ți să nu cunoască, din neghiobia-ți, vreun necaz.
Întinde și-ndesește pasul; de-atîta vreme ești plecat.

Uscat suna-vor şi năpraznic pe pielea-ţi vinele de bou,
De nu-i răspunde la chemarea stăpînului; nu sta, aleargă.
Erai o biată secătură; ai vrut să fii şi dobitoc,
Uitînd la cîrciumă inelul[1] cînd vinu-l gîlgîiai călduţ?
Aleargă, cere-l cît e vreme.

CHARMIDES

Băiatul ăsta-şi foloseşte
Drept maistru de-ncercări gîtlejul; cu el învaţă să alerge.

STASIMUS

Nu ţi-e ruşine, secătură? Din trei măsuri de vin îţi pierzi
Întreaga ţinere de minte? Ori crezi c-ai chefuit cu oameni
La locul lor şi neînstare s-atingă bunul celuilalt?
Doar sînt Cerconicus, Pironul, Pîine-de-orz şi Roată-iute,
Pulpă-vărgată şi Ochi-vînăt, buni de-nfierat şi biciuit;
Şi printre ei tragi tu nădejde să mai găseşti cumva inelul?
Ei fură pînă şi sandala alergătorilor de curse.

CHARMIDES

Pungaşi, pe legea mea, nu glumă!

STASIMUS

Cum să mai cauţi ce s-a dus?
Măcar la pierdere n-adaugi şi osteneala pe deasupra.
De ce n-ai spune că pierdut e ce s-a pierdut? Întoarce pînza;
Te du şi-ţi caută stăpînul.

CHARMIDES

Nu-i sclav fugar; se-ntoarce-acasă.

STASIMUS

Plăcute-s vechile-obiceiuri, şi, ah, străvechea cumpătare
Era la cinste mult mai mare decît deprinderile rele.

CHARMIDES

Zei fără moarte, născoceşte dictoane demne şi de-un rege;
Trecutu-l plînge; ca bătrînii iubeşte vremea de demult.

[1] Inelul de sclav.

STASIMUS

Azi nu dreptatea-i luată-n seamă, ci bunul plac al fiecărui.
De orice legi eliberată, la mare cinste-i uneltirea;
Rușine nu-i să fugi din fața dușmanului, să lepezi scutul,
Sau pentru mișelii să capeți cinstiri.

CHARMIDES

Urîte obiceiuri.

STASIMUS

Nici să strivești sub tălpi eroii.

CHARMIDES

Pe legea mea, e-o josnicie.

STASIMUS

Moravurile, vai, acuma sînt la cheremul unor oameni,
Ascultătoare și supuse, precum copiilor părinții.
Sînt pironiți la zid sărmanii cu strașnice de fier piroane,
Cum numai relele moravuri pe noi, pe toți, ne pironesc.

CHARMIDES

Tare-aș schimba cu el o vorbă; dar mă desfată să-l ascult,
Și dacă-l întrerup, pe Pollux! mă tem să nu ia altă vorbă.

STASIMUS

Azi legea nu mai e cinstită; ba-i sclava unor obiceiuri
Ce jefuiesc fără odihnă și lucruri sfinte și-ale obștii.

CHARMIDES

Se cade-asemenea moravuri să fie aspru pedepsite.

STASIMUS

Și stăpînirii nici nu-i pasă! Măcar că oameni de-acest soi
Primejduiesc întreaga lume și-ntregului popor fac rău.
Cuvîntul nu și-l țin și astfel doboară-n tină crezămîntul
Celorlalți oameni, fără pată, ce după ei sînt judecați.
De unde-mi vin aceste gînduri? Mi le-a sădit în minte viața.

Dacă-mprumuți cuiva un lucru, pierdut e pentru totdeauna;
Pe cel mai bun dintre prieteni ți-l faci dușman, dacă-l mai ceri.
Și nu-ți rămîne, se-nțelege, decît s-alegi din două una:
Sau pierzi un așa-zis prieten, sau ce i-ai dat cu împrumut.

CHARMIDES

Dar el e Stasimus.

STASIMUS

Eu însumi, dînd un talant cu împrumut,
Am un dușman mai mult acuma și un prieten mai puțin.
Dar sînt un prost că-mi chinui mintea gîndind la binele obștes.
În loc să mă gîndesc — e vremea! — să-mi pun la adăpost spinarea.
În casă-alerg.

CHARMIDES

Ia stai; ascultă.

STASIMUS

(continuînd să alerge)

Ia, nu stau.

CHARMIDES

Vreau să-ți spun o vorbă.

STASIMUS

(fără să privească în direcția lui Charmides)

Și de n-oi vrea să-ți fac pe voie?

CHARMIDES

Ah, Stasimus, neobrăzatel

STASIMUS

Ci ia-ți un sclav, să-i dai poruncă.

CHARMIDES

Mi-am luat eu unul, cu bani grei;
Dar dacă nu vrea să m-asculte, ce-mi spui să fac?

STASIMUS

Dă-i câteva.

CHARMIDES

Ți-e sfatul bun; și-l iau în seamă.

STASIMUS

De nu-i ești cumva-ndatorat.

CHARMIDES

Ți-aș fi, dacă ești bun cu mine; de nu, urma-voi sfatul tău.

STASIMUS

Și ce să-mi pese mie dacă sînt răi sau buni cu tine sclavii?

CHARMIDES

Ți s-ar cădea și ție o parte de bine sau de rău.

STASIMUS

Ți-o las

Pe cea din urmă; trece partea de bine, toată-n seama mea.

CHARMIDES

Ți-o trec, nici vorbă, dacă meriți. Privește-mă; sînt eu, Charmides.

STASIMUS

Hei, cine-i spune-aici pe nume acelui om preaminunat?

CHARMIDES

Preaminunatul om.

STASIMUS

Zei veșnici, și mare, și pămînt, și cer,
Să cred? Au nu mă-nșeală ochii? El e, sau nu? Ba el e, da.
N-am îndoială. O, stăpîne dorit cu mare drag, salut!

CHARMIDES

Salut, o, Stasimus!

STASIMUS

Mă bucur că vii cu bine...

CHARMIDES

Știu, te cred.
Dar, lasă celelalte; spune-mi: ce s-a-ntîmplat cu-ai mei copii
Rămași aici, băiatul, fata?

STASIMUS

Sînt vii și sănătoși.

CHARMIDES

Și unul,
Și cellalt?

STASIMUS

Amîndoi, stăpîne.

CHARMIDES

Mă apără,-mi dau viață zeii!
De celelalte, pe-ndelete, intrînd în casă, am să-ntreb.
Urmează-mă; să mergem.

STASIMUS

Unde te duci?

CHARMIDES

În casă, unde vrei?

STASIMUS

Și crezi că locuim acolo?

CHARMIDES

Dar unde, dacă nu acolo?

STASIMUS

Acum...

CHARMIDES

„Acum", ce?

STASIMUS

Casa asta nu mai e-a noastră.

CHARMIDES

Cum, ce spui?

STASIMUS

De fiul tău a fost vîndută...

CHARMIDES

Vai mie, mor!

STASIMUS

Pe bani frumoşi
De aur, număraţi în mînă.

CHARMIDES

Cîţi?

STASIMUS

Patruzeci de mine.

CHARMIDES

Mor!
Şi cine-a cumpărat-o?

STASIMUS

Omul de-ncredere al tău, Callicles.
S-a şi mutat în ea, stăpîne, şi ne-a zvîrlit pe noi afară.

CHARMIDES

Şi fiul meu unde mai şade?

STASIMUS

În odăiţa cea din dos.

CHARMIDES

Ah, mor de ciudă!

STASIMUS

Bănuisem că, auzind, te-i necăji.

CHARMIDES

Am înfruntat pe-ntinsa mare cele mai aprige primejdii,
M-am furișat, cu prețul vieții, de singeroșii hoți ai mării,
Și m-am întors cu bine-acasă; și-acasă, vai, să pier lovit
De mîna celui pentru care altîta m-am jertfit pe vremuri.
Ah, m-a ucis de tot mîhnirea; ah, ține-mă!

STASIMUS

Să-ți caut apă?

CHARMIDES

Ea mi-a dat viața și norocul, dar trebuia să mă înghită.

SCENA IV

CALLICLES, CHARMIDES, STASIMUS

CALLICLES

Ce strigăte-auzit-am în fața ușii mele?

CHARMIDES

Callicles, o, Callicles, încărunțit Callicles,
Cui am lăsat pe mînă întregul meu avut?

CALLICLES

Unui cinstit, și sigur, și credincios prieten;
Salut cu bucurie întoarcerea-ți acasă.

CHARMIDES

Te cred, pe Hercle! dacă rostit-ai adevărul.
Dar pentru ce-mbrăcat-ai asemenea veșmînt?

CALLICLES

Tocmai scoteam știuca comoară, ca să-i dau
Copilei tale zestrea. Dar ți le spun pe toate
Mai bine-n casă; vino.

CHARMIDES

Tu, Stasimus

STASIMUS

Eu.

CHARMIDES

Du-te
Pînă-n Pireu degrabă, dar ştii, într-un răsuflet!
Acol-ai să vezi nava pe care m-am întors.
Ci spune-i lui Sangario pe dată să descarce
Tot ce i-am dat poruncă, şi vii cu el odată.
A fost plătită vama de mine,-n port. Nu ai
De ce să-ntîrzii; du-te şi-ntoarce-te curînd.

STASIMUS

Mă-ntorc la fel de iute cum plec.

CALLICLES

(către Charmides)

Intrăm?

CHARMIDES

Intrăm.

STASIMUS

(singur)

E singurul prieten statornic ce-i rămîne
Stăpînului, statornic şi-n buna lui credinţă,
Şi care-atîta rîvnă...[1]
E singuru-i prieten cinstit şi credincios.
Strădania-i s-ar cere de-a bine răsplătită

[1] Lacună în original.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

LYSITELES

Sînt omul cel mai fericit din lume,
Pe legea mea, și cel mai bucuros.
Am întîlnit în cale norocul multdorit,
Izbînda îmi surîde, îmi rîde, mă răsfață;
O mulțumire-mi vine cu-o alta, și mai mare.
Venit-a Stasimus, ce-i este sclav lui Lesbonicus, la mine
Și mi-a vestit prealericita întoarcere a lui Charmides.
Și trebuie să-l văd pe dată, căci învoiala cu băiatul
Vreau și cu tatăl să se-ncheie. Și m-am grăbit să vin aici.
Dar se deschide ușa, vai, și mă întîrzie.

SCENA II

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES

CHARMIDES

N-a fost și n-are să mai fie, așa cum nu e om pe lume,
Asemeni ție-ntru credința și cinstea față de-un prieten.
De nu te-aș fi avut pe tine, din casă m-ar fi dat afară.

CALLICLES

De-am ajutat un vechi prieten, și rosturile i-am vegheat,
Eu nici o laudă nu merit; ci datoria mi-am făcut.

Cînd ţi se dăruie un lucru, poţi, după placul tău, să-l pierzi;
Dar dacă ţi se dă-n păstrare, stăpînu-l cere cînd îi place.

CHARMIDES

E-adevărat ce spui. Dar nu pot să mă uimesc îndeajuns
Că sora el şi-a logodit-o c-un om atîta de bogat.

CALLICLES

Da, cu Lysiteles, băiatul lui Philto.

LYSITELES

Ah, vorbesc de mine.

CHARMIDES

Dintr-o familie de seamă.

LYSITELES

De ce mai stau şi nu m-apropii?
Să mai aştept; vorbesc, îmi pare, de treburi care mă privesc.

CHARMIDES

Ah!

CALLICLES

Ce e?

CHARMIDES

Am uitat cu totul să-ţi povestesc şi ţie, -n casă.
M-am pomenit — abia sosisem — c-un fleac de ins palavragiu,
Un mincinos făr' de pereche. Spunea că eu l-aş fi trimis
Cu-o-ntreagă mie — auzi! — de filippi la tine şi la fiul meu;
Şi nici nu-l cunoşteam, Callicles, nici nu-l văzusem pîn-atunci.
De ce rîzi?

CALLICLES

Eu îl trimisesem ca, pasă-mi-te, să-mi aducă
Din parte-ţi zestrea fiicei tale; voiam ca fiul tău să creadă,
Văzînd asupra mea bănetul, c-a fost trimis aici de tine,
Ci să nu bănuie-adevărul despre comoara tăinuită,
Silindu-mă, la judecată, să-i dau avutul părintesc.

CHARMIDES

Isteț ai fost.

CALLICLES

Megaronides, prieten mic, ca și ție,
M-a sfătuit.

CHARMIDES

Îi laud sfatul, și gîndu-i bun i-l preacinstesc.

LYSITELES

Mă tem, pe legea mea, ca prostul, să nu le tulbur trăneăneala.
Stau pironit, și nu-mi duc gîndul la-ndeplinire? Le vorbesc.

CHARMIDES

Dar cine vine?

LYSITELES

Pe Charmides, cinstitu-i soeru, îl salută
Lysiteles.

CHARMIDES

Plinească zeii, Lysiteles, tot ce-ți dorești.

CALLICLES

Și eu, nu merit...?

LYSITELES

O, nici vorbă! Salut, Callicles. M-am grăbit
Să-ncep cu soeru-meu; tunica e mai aproape ca mantaua.

CHARMIDES

Rog zeii să binecuvinte frumosul nostru gînd: ți-a fost,
Din cîte știu, făgăduită copila mea.

LYSITELES

Și te-nvoiești?

CHARMIDES

Da, mă-nvoiesc.

LYSITELES

Și deci mi-o dărui pe fiica ta-n căsătorie?

CHARMIDES

Cu zestrea cuvenită: -o mie de filippi, aur.

LYSITELES

Nu vreau zestre.

CHARMIDES

De-ai îndrăgit-o pe copilă, și zestrea-i gată s-o-ndrăgești.
Nu poți avea ce vrei, altminteri, decît primind și ce nu vrei.

CALLICLES

Dreptate are.

LYSITELES

Cum să n-aibă, cînd jude-i ești și avocat?
Și deci făgăduiești să-mi dărui pe fiica ta-n căsătorie?

CHARMIDES

Făgăduiesc.

CALLICLES

Și eu, de-asemeni.

LYSITELES

Primiți salutu-mi, scumpe rude!

CHARMIDES

Dar am, să știi, destule pricini de supărare și pe tine.

LYSITELES

Vai, ce?

CHARMIDES

Nu l-ai lăsat tu oare pe fiul meu în stricăciunea-i?

LYSITELES

Dacă socoți c-a mea e vina, tot dreptul-l ai să mă învinui,
Da-ngăduie-mi o rugăminte.

CHARMIDES

Ce fel de rugăminte?

LYSITELES

Iat-o:
Să uiți prostiile pe care le-a săvîrșit băiatul tău.
Pleci fruntea?

CHARMIDES

Vai, mă doare-n suflet, dar mi-e și teamă.

LYSITELES

Pentru ce?

CHARMIDES

Mă doare sufletul la gîndul că nu se schimbă; și mi-e teamă,
De nu te-ascult, să nu-ți închipui că dau la spate vorba ta.
Dar nu, mă-ndur; îți fac pe voie...

LYSITELES

O, suflet bun! Mă duc să-l chem.

CHARMIDES

Chiar dacă nu e pedepsită purtarea-i rea cum se cuvine.

LYSITELES

Deschideți! repede! și dacă Lesbonicus se află-n casa,
Trimiteți-l aici, la mine. Vreau să vorbesc cu el pe dată.

SCENA III

LESBONICUS, LYSITELES, CALLICLES, CHARMIDES

LESBONICUS

Hei, cine m-a chemat afară cu-atît de mare tărăboi?

LYSITELES

Amicul tău, cu-o veste bună.

LESBONICUS

Așa ai spus: cu-o veste bună?

LYSITELES

Așa. S-a-ntors al tău părinte, și bucuria-mi n-are margini.

LESBONICUS

Cin' l-a văzut?

LYSITELES

Eu.

LESBONICUS

Tu? cu ochii?

LYSITELES

Și tu, la rîndu-ți, poți să-l vezi.

LESBONICUS

Salut, o, tată dragă tată!

CHARMIDES

Salut, salut, copile-al meu!

LESBONICUS

Pe drum, necazurile, tată...

CHARMIDES

Nu, n-am avut. Am izbîndit,
Și iată-mă întors cu bine. Dacă te faci băiat de treabă,
Te-nsor cu fata lui Callicles.

LESBONICUS

Mă-nsor, o, tată, și cu ea
Și cu oricîte-mi dai poruncă.

CHARMIDES

Deși m-ai supărat, socot
C-ajunge-o singură pedeapsă pentru un om.

CALLICLES

Lui i-e puțin;
Cred că și-o sută de neveste, pentru păcatele-i, n-ajung.

LESBONICUS

Mă cuminţesc de azi încolo.

CHARMIDES

Să nu-ți rămînă vorba goală.

LYSITELES

Ar fi vreo piedică — ce spuneți? — să mă-nsor mîine?

CHARMIDES

Ba nicicum.

(Către Lesbonicus.)

Iar tu, băiatule, poimîine ai să te-nsori.

CÎNTĂREȚUL

Aplaudați.

TRUCULENTUS

Titlul latin:

TRUCULENTUS

PERSONAJELE

DINIARCHUS, un tînăr atenian, îndrăgostit de Phronesia
ASTAPHIA, slujitoarea Phronesiei
TRUCULENTUS, sclavul lui Strabax
PHRONESIA, o curtezană
STRATOPHANES, un militar, îndrăgostit de Phronesia
CYAMUS, sclavul lui Diniarchus
STRABAX, un tînăr de la țară, îndrăgostit de Phronesia
CALLICLES, un bătrîn
PIEPTENĂREASA
SLUJNICA
SCLAVI

Acțiunea se petrece în Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI

Trei tineri la iubirea aceleeași femei
Rîvnesc: un om de țară, un fante și-un străin.
Urzește să-l înșele pe militar femeia
C-un făt pe care-l trece drept fiul lui cu ea.
Un sclav abraș, sălbatic, încearcă în zadar
Lupoaicelor în gheare stăpînu-i să nu-ncapă;
El însuși cade-n cursă. Sosește militarul
Nenumărate daruri iubitei aducînd.
Tot adevăru-l află bunicul despre făt.
Un tîrg se-ncheie; tatăl își ia copilul și
Se va-nsura cu fata pe care-a silnicit-o.

PROLOGUL

Un loc vă cere Plaut, nu mare, -aici, în piaţa
Oraşului acesta prietenos şi mîndru,
Ca să v-aducă, fără de arhitecţi, Atena.
Ei bine? sînteţi gata să-l daţi?

(Privind spectatorii.)

Fac semn că da.
Ştiam eu că pe dată veţi da îngăduinţa.[1]
Din bunurile voastre de-aş fi cerut? — Nu vreţi!
Frumos păziţi, pe Hercle! moravurile vechi,
Şi gata-i limba voastră mereu să zică: nu.[2]
Dar iată subiectul pe care vi-l aduc.
Aici, pe scena asta, Atena o vedeţi[3],
Măcar atîta vreme cît ţine comedia.
Stă o femeie-acolo, pe numele-i Phronesia;
Femeie întru totul a vremurilor noastre;
De la iubiţi nu cere defel ce i se dă,

---

[1] Text nesigur; traducere aproximativă.

[2] Glumă clasică despre zgîrcenia tradiţională a romanilor. O întîlnim, mult dezvoltată, în *Stichus* (dialogul dintre Gelasimus şi Crocotia). („B.P.T.", nr. 559, pp. 338—339.)

[3] Text nesigur.

Ci caută nimica să nu le mai rămînă
Cerîndu-le, prădîndu-i, cum pradă o femeie;
Şi-aidoma fac toate, de cum se văd iubite...[1]
Ea spune că avut-a un plod cu militarul,
Ca să îi pună mîna mai lesne pe avere.
Pe scurt, (de-o ţine cerul în viaţă, îl despoaie,
Sărmanul, pîn' la piele, de nu şi de suflare.)[2]

[1] În original urmează o lacună de mai multe versuri.
[2] Text lacunar în original; reconstituire şi traducere aproximative.

ACTUL ÎNTÎI

DINIARCHUS

(singur)

Nu, nu-i ajunge viața unui îndrăgostit
Ca să cunoască toate ale pierzării căi;
Nici Venus nu e-n stare să-i spună tot, măcar
Că ține-n mînă toate ale iubirii treburi;
Nu știe-n cîte chipuri e păcălit iubitul
Și sărăcit de-a bine și-nvins prin rugăminți.
Noian de lingușire, noian de furii...[1]
Zeiască bunătate!...[2] și cîte daruri.
De la-nceput, iubitul plătește pentr-un an.
În schimb, trei nopți cîștigă. Și-n toată vremea asta
De vin i se vorbește, de grîu și untdelemn.
I se încearcă firea, i se măsoară-avutul.
Precum cînd zvîrle plasa în eleșteu, pescarul,
Simțind-o că se duce la fund, smucește sfoara,
Și de s-a prins vreun pește, ca nu cumva să-i scape,
Îl înfășoară bine în ochiurile plasei,[3]
Ținîndu-l în robie pînă ce-l scoate-afară —
Așa-i cu-ndrăgostitul. Cînd dă ce i se cere,
Cînd se arată darnic și nu zgîrcit la mînă,
Cîștigă-o noapte, două; și mușcă din momeală.
Și dacă soarbe cupa iubirii-amețitoare

[1–2] Lacune în original.
[3] Text nesigur; traducere aproximativă.

Şi băutura-ajunge să-i covîrşească pieptul,
S-a zis cu el, cu-averea şi crezămîntul lui.
Şi dacă se mînie cumva pe el frumoasa,
De două ori atins e: în inimă şi-n pungă.
Pe una dac-o schimbă cu alta, e pierdut;[1]
Şi dacă rar o vede i-i sufletul pierdut,
Şi dacă-o vede-ntr-una, avutu-i e pierdut...[2]
Cum faci un dar, pe Hercle! îţi cere alte-o sută:
Aurării pierdute, mantile sfîrtecate,
O nouă slujitoare, un vas de vechi argint,
Un vas de bronz, mai tînăr, un pat frumos...[3]
Dulapuri de Helada, mereu cîte ceva,
Şi tu te simţi într-una dator să i le cumperi.
Ne pierdem crezămîntul, averea şi pe noi.
Dar căutăm să ţinem în mare taină totul,
Şi mai ales de rude şi de părinţi ne-ascundem.
Dar dacă noi le-am spune de-a fir-a-păr totul,
Ca să ne mai înfrîne iuţeala tinereţii,
Să nu piardă urmaşii străbuna moştenire,
Azi negustori de sclave şi curtezane-ar fi
(Mult mai puţini,)[4] pe Hercle! şi fii risipitori.
Nici vara, pe arşiţă, nu sînt atîtea muşte
Cît, astăzi, curtezane şi negustori de sclave.
Ciorchine-n jurul mesei zarafului se strîng
Într-una curtezane şi negustori de sclave,
De nici nu poţi să-i numeri; şi nu sînt greutăţi
Pe mese, nici cîntare, pe cîte curtezane.
De ce se strîng în preajma zarafilor, nu ştiu,
De n-or sluji pesemne şi ei drept catastive
În care-şi trec zarafii tot aurul primit
De fiecare dată, căci ei nu dau un ban[5].

[1] Text corupt şi lacunar; reconstituire aproximativă.
[2] În original urmează un vers ininteligibil.
[3] Lacună în original.
[4] Text ininteligibil în original; reconstituire aproximativă.
[5] Rapacitatea zarafilor este descrisă pe larg de unul dintre ei, Lyco, în *Gărgăriţa* („B.P.T.", nr. 559, p. 138, vv. 1—13).

Într-un popor de seamă (și-ntr-un oraș cu faimă)[1]
Care și-a-nvins dușmanii și-o duce-n rînduială,
Se cade să iubească toți oamenii cu stare.
Phronesiei, curtezana ce locuiește-acolo,
Eu numele-i din minte-mi l-am izgonit cu totul;
Phronesis, în grecește, înseamnă-nțelepciune.
I-am fost iubit și cel mai apropiat prieten,
Rău lucru pentru-o pungă de om îndrăgostit.
Cum a găsit un altul mai darnic, mai zelos
La cheltuieli, pe mine m-a aruncat la colț,
Și îmi jura, vicleana, c-a-l suferi nu poate
Pe militaru-acela din Babilon. Chiar astăzi
Cică-ar veni; și iată urzeala ei, pe scurt:
Ca să mă zvîrle-afară, îmi spune c-a născut;
Iar militarul, cică, i-i tată-acelui plod.
A pus la cale toată urzeala-i de copil[2]
Doar ca să-și facă-n voie de cap cu militarul[3].
Ea crede că mă-nșeală. Dar cum ar fi putut
De ochii mei s-ascundă grosimea ei de pîntec?
Ci eu de două zile-n Atena m-am întors,
Din Lesbos, unde fost-am cu treburi de-ale țării.
O văd pe slujitoarea Phronesiei, pe Astaphia;
Eu și cu fata asta fusesem bun prieten.

SCENA II

ASTAPHIA, DINIARCHUS

ASTAPHIA

(vorbind către alte slujitoare din casă)

Vegheați asupra casei și nimeni dintre oaspeți
Poveri mai mari nu ducă decît au fost aduse,
Și nimeni dacă intră la noi cu mîna goală,

[1] Text ininteligibil în original; reconstituire aproximativă.
[2-3] Versuri probabil interpolate.

Nu plece cu ea plină. C-aşa e obiceiul;
Şi îi cunosc prea bine pe tinerii de astăzi;
Vin cîte cinci ori şase la fete, să le prade.
Se plănuiesc din vreme. Pătrund aici, la noi,
Şi-n timp ce unul îşi mîngîie prietena, ceilalţi dau iama.
Ci dacă-s prinşi cumva, cu pozne şi glume-şi păcălesc străjerii.
Şi, ah, trăiesc din munca noastră, umflîndu-se precum cîrnaţii.
Aşa, o, spectatori, stă treaba, şi ştiţi pesemne că nu mint.
E-o faptă, pentru ei, de seamă de-a jefui jefuitorii.
Dar şi noi le plătim, pe Castor! aidoma, de nu mai bine.
Le punem mîna pe avere; dar cè zic? o aduc ei singuri.

DINIARCHUS

(încet)

În mine bate, ştiu, cu vorba ei,
Căci eu mi-am dus la ele-ntreg avutul.

ASTAPHIA

Ah, să nu uit; mă duc să-l caut şi să-l poftesc la noi acasă.

DINIARCHUS

Mai zăboveşte, -Astaphia, nu pleca.

ASTAPHIA

(fără să se întoarcă)

Cine-a strigat?

DINIARCHUS

Priveşte-mă.

ASTAPHIA

Dar cine-i?

DINIARCHUS

Un om care-ţi vrea binele.

ASTAPHIA

(idem)

Să-l facă,
Dacă mi-l vrea.

DINIARCHUS

Îţi jur; priveşte-ncoace.

ASTAPHIA

(idem)

Prea mă pisezi, oricine-ai fi, străine.

(Se îndepărtează.)

DINIARCHUS

(furios)

Stai, răutateo.

ASTAPHIA

Mă ucizi, om bun.

(Întorcîndu-se.)

Nu cumva e Diniarchus? El e, da.

DINIARCHUS

Salut!

ASTAPHIA

Salut!

DINIARCHUS

(întinzîndu-i mîna)

Dă-mi mîna şi te-apropie de mine.

ASTAPHIA

(apropiindu-se)

Sînt sclava ta, supusă vrerii tale.

DINIARCHUS

Ce faci?

ASTAPHIA

(luîndu-i mîna)

Ca tine-aidoma, fac bine.
Sosirea-ţi c-un ospăţ va fi cinstită.

DINIARCHUS

Oh, mulțumesc!

ASTAPHIA

(încercînd să scape)

Ci lasă-mă să plec
Unde-s trimisă.

DINIARCHUS

Du-te.

(Oprind-o.)

Spune-mi...

ASTAPHIA

Ce-i?

DINIARCHUS

La cine oare-ai fost trimisă? Pe cine cauți?

ASTAPHIA

Pe Archilis,
Bătrîna moașă.

DINIARCHUS

Ticăloaso; frumoasă școală-ai învățat.
Te-am prins, codoașo, cu minciuna.

ASTAPHIA

În ce fel, rogu-te, m-ai prins?

DINIARCHUS

Te-am auzit spunînd, eu însumi: mă duc „să-l" caut, nu „s-o" caut.
Și-acum, femeie faci bărbatul. Ești o-nrăită vrăjitoare.
Ci haide, spune: cine-i omul, Astaphia? Alt îndrăgostit?

ASTAPHIA

Se vede, hm! că n-ai ce face.

DINIARCHUS

De unde? cum? din ce se vede?

ASTAPHIA

Prea te-ngrijeşti — şi nu-i a bine — de treburile celorlalţi.

DINIARCHUS

Voi m-aţi silit să n-am ce face.

ASTAPHIA

În ce fel, rogu-te?

DINIARCHUS

Îţi spun.
La voi mi-am prăpădit averea; şi-acuma nu mai am ce face.
Şi dacă mi-o păstram, pe Hercle! mult timp ce face-aş fi avut.

ASTAPHIA

Voiai să roboteşti în ferma lui Amor, poate, şi-a Venerei,
Făr-a scăpa de celelalte, oricite-ar fi,-ndeletniciri?

DINIARCHUS

Ea s-a-ngrijit, nu eu, de fermă; tu judeci lucrurile rău.
Mi-a luat cireada, sfidînd legea, deşi plătisem păşunatul[1].

ASTAPHIA

Tu faci aidoma ca alţii a' căror treburi rău ajung;
Cînd nu mai pot plăti păşunea încep să-nvinuie birarii.

DINIARCHUS

Am dat-o greş cu cirezitul; şi, ca să-l schimb, acum aş vrea
Un locuşor în ferma voastră, să mi-l ar eu, cum m-oi pricepe.

---

[1] *Scriptura*, din original, era un impozit perceput pentru fiecare cap de vită care păştea în păşunile publice. Perceperea acestui impozit era încredinţată unor fermieri, numiţi *publicani*, sau unor *scripturarii*, *pecuarii*. În caz de neplată, aceştia aveau mînă liberă asupra cirezilor. Phronesia a încălcat legea confiscînd cireada lui Diniarchus care plătise păşunatul.

ASTAPHIA

Nu de arat ni-i bună glia, ci de păşune. Ca să ari
Îndreaptă ochii spre cei tineri pe care-i farmecă aratul.
Noi pentru obşte ţinem ferma, ei altfel şi-au orînduit-o.

DINIARCHUS

O, le cunosc pe amîndouă.

ASTAPHIA

De-aceea nu mai ai ce face,
C-ai zbenguit şi-aici, şi-acolo. Dar tu spre care-ai înclina?

DINIARCHUS

Voi sînteţi mult prea mofturoase, iar ei sînt mult prea mincinoşi.
Tot ce le dăruim, pierdut e; ei cu nimic nu se aleg.
Voi, cel puţin, orice ne cereţi înfulecaţi şi beţi pe dată.
Pe scurt, ei prea sînt uşuratici, voi, prea fudule şi mişele.

ASTAPHIA

Tot răul ce-l arunci acuma în capul nostru[1],-ai face bine
Să-l iei asupra ta, Diniarchus.

DINIARCHUS

Cum asta?

ASTAPHIA

Să te lămuresc.
Cine-i învinuie pe alţii, s-ar cuveni să n-aibă vină.
Tu, bun, n-ai de la noi nimica; noi, rele,-avem din parte-ţi totul!

DINIARCHUS

Astaphia, nu aşa, pe Hercle! vorbeai cu mine-odinioară,
Ci prietenos, pentru că-averea, care-i la voi, stătea la mine.

ASTAPHIA

Cunoşti un om cît timp trăieşte; cînd moare, odihnească-n pace.
Pe tine, cînd erai în viaţă, te-am cunoscut.

[1] Text corupt în original; traducere aproximativă.

DINIARCHUS

Mă crezi om mort?

ASTAPHIA

Dar cum eşti, rogu-te,-ntru totul? Ai fost iubit desăvîrşit
Cîndva, ci astăzi nu mai dărui decît mustrări iubitei tale.

DINIARCHUS

Pe Herclel-a voastră-i toată vina: prea v-aţi grăbit din cale-afară.
Să mă fi jefuit cu-ncetul, şi mă păstraţi mai multă vreme.

ASTAPHIA

Ca o cetate inamică-i îndrăgostitul.

DINIARCHUS

Spui şi tîlcul?

ASTAPHIA

Cu cît o dă mai iute gata, cu-atît mai bine-i de femeie.

DINIARCHUS

Aşa e, dar nu poţi s-alături prietenul de-ndrăgostit.
Doar cel mai vechi dintre prieteni e totdeauna cel mai bun.[1]
Pe Herclel nu sînt mort cu totul; mai am ceva pămînt şi-o casă.

ASTAPHIA

(schimbînd brusc tonul)

Atunci de ce rămîi la uşă, ca un străin necunoscut?
O, intră; doară eşti de-al casei; pe nimeni azi n-o să iubească
Mai drăgăstos şi mai din suflet dacă mai ai pămînt şi-o casă.

DINIARCHUS

În miere dulce sînt muiate şi vorbele şi limba voastră,
Ci inimile, vai, şi fapta — în fiere-amară şi oţet.
Cu limba dăruiţi dulceaţă, cu inima — amărăciune.

---

[1] Unii editori presupun, după acest vers, o replică a Astaphiei cu înţelesul: „Atîta vreme cît trăieşte", care ar justifica versul rostit în continuare de Diniarchus.

ASTAPHIA

Iubiților ce nu fac daruri nu știu, nu pot să le vorbesc.[1]
Dar nu tu, inimioară scumpă, se cade astfel să vorbești
Zgîrcenii doar, ce vor să lupte cu propria lor desfătare.

DINIARCHUS

Șireată și amăgitoare, tu ești aceeași!

ASTAPHIA

Cu ce dor
Te-am așteptat să vii în țară! Tînjea stăpîna după tine.

DINIARCHUS

Și apoi?

ASTAPHIA

Singura-i iubire.

DINIARCHUS

Pămîntul, casa au venit
În ajutorul meu la vreme. Dar spune,-Astaphia.

ASTAPHIA

Ce să spun?

DINIARCHUS

Acum stăpînă-ta-i acasă?

ASTAPHIA

Doar pentru tine, se-nțelege.

DINIARCHUS

Se simte bine?

ASTAPHIA

Mult mai bine se va simți, cînd te-o vedea.

---

[1] Vers fără sens aici; fără îndoială interpolat. De altfel, dialogul incoerent în mai multe locuri (mai sus și în continuare) îndreptățește presupunerea că întregul pasaj, a fost scurtat sau parțial modificat de copiști.

DINIARCHUS

Greşeala noastră cea mai mare: de cum ne-ndrăgostim, pierim.
Dacă ne spun ce vrem să spună şi dacă mint făr'de ruşine,
Le credem sincere, netoţii, ci nu ne-murnem, pe drept.

ASTAPHIA

Greşeşti.

DINIARCHUS

Tu zici că mă iubeşte?

ASTAPHIA

Zic că eşti singura-i iubire.

DINIARCHUS

Cică-a născut.

ASTAPHIA

(cu o spaimă prefăcută)

Oh, taci, tăcere, Diniarchus!

DINIARCHUS

Pentru ce să tac?

ASTAPHIA

De cîte ori mi se vorbeşte de naşteri, mă cuprind fiorii;
Era s-o pierzi de tot pe draga Phronesie. Du-te să ţi-o vezi,
În casă. Dar intrase-n baie, şi trebuie s-aştepţi o vreme.

DINIARCHUS

Ei, asta-i! Cum putea să nască dacă n-a fost însărcinată?
Şi nici nu i-am văzut vreodată grosimea pîntecului, jur!

ASTAPHIA

O ascundea cu mare grijă de teama ta, să n-o sileşti
Să lepede, sărmana fată, şi să-şi dea morţii copilaşul.

DINIARCHUS

Deci tatăl plodului acesta e militarul aşteptat
De ea cu-atîta nerăbdare.

ASTAPHIA

Și care trebuie să vină,
Din cîte ne-a trimis el veste; chiar mă și mir că n-a sosit.

DINIARCHUS

Să intru?

ASTAPHIA

Cum să nu, Diniarchus? Cu tot curajul, ca la tine.
Pe Pollux! tu rămîi al nostru mereu, orice s-ar întîmpla.

DINIARCHUS

Tu vii curînd?

ASTAPHIA

Într-o clipită; mă duc doar pîn-aici, aproape.

DINIARCHUS

Să vii, te rog, cît poți de iute; am să te-aștept aci,-năuntru.

(Intră în casa Phronesiei.)

SCENA III

ASTAPHIA

(singură, izbucnind în rîs)

Haha! s-a dus; răsuflu, că mult m-a sîcîit.
Mă iată singurică; acuma pot vorbi
Tot ce poftesc și-mi place și-n toată voia mea.
Peste averea-acestui tînăr un cînt de moarte-a zis stăpîna.
Căci pentru-a-l cumpăra pe Amor și-a pus în gaj pămînt și casă.
Ea-l face totuși om de taină în treburile-i mai de seamă,
Adică-l ține de prieten mai mult de sfat, decît de pungă.
El și-a dat tot; acum e lefter. Tot ce-a avut, acum e-al nostru;
Mai are ce-aveam noi pe vremuri. Deznodămînt prea omenesc.
Norocul repede se schimbă și nestatornică-i viața.
Noi l-am văzut în bogăție, cum el sărace ne-a văzut.

Ci rolurile sînt schimbate; să se uimească cine-i prost.
Sărac e azi, să fie; Amor i-a dăruit ce-a meritat.
E-o fărdelege să-ţi mai pese de oamenii risipitori.
Se cere curtezanei să aibă dinţii buni,[1]
Surîs pentru oricine şi vorbe mîngîioase,
Cît mai viclene planuri şi limbă cît mai dulce.[2]
Mănunchi de spini se cere să fie curtezana;
Să-i pişte şi să-i păgubească pe oamenii care-i ating.
Nu trebuie să-şi vîre nasul în trebile unui iubit —
De nu-i plăteşte-l arunce, ca pe-un oştean netot, din casă.
Nu va fi bun iubit, de nu e duşmanul propriei averi.
Cu punga plină să iubească; să plece, dacă şi-a golit-o.
Cu punga seacă, să dea locul celor ce vin cu ele pline.
Cînd a mai dat, un rău îşi face dacă nu vrea să dea mereu.
Noi preţuim îndrăgostitul care ne dăruie şi uită.
Aievea-ndrăgostit e-acela ce năzuie să-şi piardă-averea.
Ci oamenii se plîng adesea că ne-am purta urît cu ei
Şi c-am fi lacome. În cè fel? Şi care ni-i acea purtare?
Pe Castor! nimeni niciodată n-a dat prea mult iubitei sale;
Noi n-am primit prea mult nici una, şi n-am cerut prea mult vreodată.
Cînd vine-ndrăgostitul la noi cu mîna goală
Spunînd că-i la strîmtoare, îl credem pe cuvînt,
Şi de-i lipsesc chezaşii nu-i cerem chezăşie.
Ne zbatem rost să facem de alţi dăruitori
Cu sipetele pline, ca să ne dea mereu.
Aşa-i cu cel de-alături,
(arată casa lui Strabax)
un tînăr de la ţară.
Fermecător, pe Castor! şi darnic ca nealtul.
Azi-noapte, fără ştirea tătîne-su-a trecut
La noi, prin grădiniţă. Vreau să vorbesc cu el.
Dar are-un sclav din cale afară de mojic;

[1-2] Versuri probabil interpolate.

Cum vede una de-ale noastre pe-aici, în preajma casei lor,
O huiduieşte şi-o alungă, ca pe o gîscă din hambarul
Cu grîu; un ţărănoi! Dar fie ce-o fi, mă duc să bat la ei.
Păzeşte cineva la uşă? Nu iese nimeni să-mi răspundă?

SCENA IV

TRUCULENTUS, ASTAPHIA

TRUCULENTUS

Da care bocăni ca berbecul de vrei să nărui biata casă?

ASTAPHIA

Eu sînt; ci uită-te spre mine.

TRUCULENTUS

Cum, care „eu"?

ASTAPHIA

Eu; nu mă vezi?

TRUCULENTUS

Ce cauţi în faţa casei noastre şi pentru ce izbeşti în uşă?

ASTAPHIA

Zi bună.

TRUCULENTUS

Ţine-o pentru tine; eu n-o vreau, nu sînt în zi bună.
Să fiu bolnav, decît, pe Hercle! cu ziua-ţi bună, sănătos.
Da spune, ca să ştiu: ce treburi ţi-ai sorocit la noi?

ASTAPHIA

Te rog
Să-ţi stăpîneşti mînia!

TRUCULENTUS

Ţie-şi stăpînă-ta în frîu mania.
Îmbii, în rîs, neruşinato, să facă dragoste-un ţăran.

ASTAPHIA

Am zis mînia, nu mania. Rosteşti o literă greşit.
Ce bădăran fără pereche.

TRUCULENTUS

Mă şi vorbeşti de rău, femeie?

ASTAPHIA

Dar ce ţi-am zis? Ce vorbe rele?

TRUCULENTUS

Mă faci, în faţă, bădăran[1].
De nu speli putina-ntr-o clipă, ori nu spui iute ce te-aduce,
Te calc, pe legea mea,-n picioare, cum calcă scroafa purceluşii.

ASTAPHIA

Ce ţărănoi!

TRUCULENTUS

O turmă sînteţi, nerușinată, de maimuţe.
Vii să te-mpăunezi aicea cu hîrca ta-mpopoţonată
Într-o mantilă ieri văpsită în cenuşiu, destrăbălato,
Şi te ţii mîndră cu-o brăţară de bronz pe care-ai căpătat-o?

ASTAPHIA

Îmi place-asprimea vorbei tale.

TRUCULENTUS

Răspunde la-ntrebarea mea.
Azi cumperi ceva pentru tine de porţi inelele de bronz?[2]
Mă jur că astea de la mînă, Victoriile,-ţi sînt de lemn.

---

[1] În l. latină: truculentus.

[2] Text nesigur. Truculentus confundă intenţionat inelele (brăţara) de bronz cu barele de aramă pe care, în vînzările primitive, cumpărătorul le oferea celui care vindea, ca simbol al vînzării, tocmai pentru că Astaphia, ca sclavă, nu putea să cumpere nimic „pentru sine", întrucît sclavii nu aveau dreptul să deţină nimic în deplină proprietate.

ASTAPHIA

(respingîndu-l)

Ci nu m-atinge.

TRUCULENTUS

Eu, pe tine? Mă jur pe săpăliga mea,
Că mai cu drag aș strînge-n brațe o vacă, știi, cu coarne mari,
Și mi-aș petrece-o noapte-ntreagă cu ea, pe-un așternut de paie,
Decît să capăt nopți o sută, cu mese-ntinse, de la tine.
De țărănie mă învinui; ei, iacă, vezi să nu roșesc![1]
Dar spune-odată, cu ce treburi te-nvîrți în preajma casei noastre?
De ce ne ieși mereu în cale de cum venim pe la oraș?

ASTAPHIA

Vreau să vorbesc cu vreo femeie de-a voastră.

TRUCULENTUS

Care, ce femeie,
Cînd nici o muscă femeiască nu se găsește-n toată casa?

ASTAPHIA

(cu o prefăcută uimire)

Nici o femeie-n casa voastră?

TRUCULENTUS

S-au dus la țară toate; pleacă.

ASTAPHIA

Ce zbieri, nebunule, la mine?

TRUCULENTUS

Dacă n-o iei la sănătoasa,
Îți smulg din creștet părul ăsta de împrumut, dat cu parfumuri,
Înzulufat și plin de crețuri!

---

[1] Unii editori socotesc interpolat întregul pasaj care urmează după acest vers.

ASTAPHIA

Mă rog, şi pentru care pricini?

TRUCULENTUS

Pentru că-aşa împarfumată vii să te froci de uşa noastră,
Şi pentru că ţi-s obrăjorii nemaivăzut de-mbujoraţi.

ASTAPHIA

De tărăboiul tău, pe Castor! oi fi-nceput să mă-nroşesc.

TRUCULENTUS

Ei, taci: să te-nroşeşti? de parcă ai fi păstrat pe trupul tău
Vreun loc, muiere blestemată, nemîzgălit de rumeneli.
Obrajii ţi i-ai dat cu roşu şi cretă-ai dat pe trupul tot.
Ticăloşitelor.

ASTAPHIA

Ce rele ticăloşitele-ţi căşună?[1]

TRUCULENTUS

(ameninţător)

Mai multe ştiu decît ţi-nchipui, femeie.

ASTAPHIA

Rogu-te, ce ştii?

TRUCULENTUS

Ştiu cum la voi se pierde Strabax, fiul stăpînului, şi cum
Voi, cu momele, îl împingeţi spre sărăcie şi necinste.

ASTAPHIA

(ridicînd din umeri)

Dacă te-aş crede-ntreg la minte, poate c-aş zice: „Ne jigneşti"[2].
La noi bărbatul nu se pierde; ci numai bunurile-i pier.
Şi după ce-au pierit, e slobod, oricînd, să plece sănătos.
Eu pe stăpînul tău cel tînăr nici nu-l cunosc.

[1] Aici se încheie pasajul socotit ca interpolat.

[2] Formulă de dare în judecată pentru insultă. Vinovatul era pedepsit cu o amendă de 25 aşi.

TRUCULENTUS

(ironic)

Ce tot vorbești?
Să spună zidul din grădină, din care noapte după noapte
Cad cărămizi, cum îi deschide spre voi cărarea sărăcirii?

ASTAPHIA

O, ce minune, că mai pică dintr-un zid vechi o cărămidă!

TRUCULENTUS

De bătrînețe zici că pică? Ah, niciodată, jur pe Pollux!
Să nu-mi mai dea crezare nimeni de nu i-oi povesti pe șleau
Bătrînului stăpîn al nostru purtarea voastră ticăloasă.

ASTAPHIA

E tot ca tine de amarnic?

TRUCULENTUS

Că nu dînd bani la curtezane
A strîns el bruma de avere, ci adunînd cu mare trudă;
Și-acuma-n taină i se scurge spre voi, stricatelor, strînsura.
I-o risipiți pe de-ale gurii și pe miresme. Și să tac?
Pe Hercle! -alerg în for, pe toate bătrînului să i le spun;
Mi-acopăr pielea, că s-adună un roi de rele-n jurul meu.

(Iese.)

ASTAPHIA

Și de-ar mînca mușlar, pe Castor! mai aprig suflet n-ar avea
Și mai ursuz; oricum, pe Pollux! cred că-și iubește mult stăpînul.
Ci toată-amarnica lui fire nu-i peste poate să se schimbe
Cu-o rugăminte,-o mîngîiere și tot dichisul curtezanei.
Și elefanți de Ind văzut-am, și alte fiare, îmblînzite.
Plec la stăpînă-mea. Dar iată-l pe insu-acela urîcios:
E mohorît; n-a dat, se vede, cu ochii de iubita lui.

SCENA V

DINIARCHUS, ASTAPHIA

DINIARCHUS

Şi peştii care toată viaţa se-mbăiază,
Fac mai puţină baie decît Phronesia mea.
De s-ar iubi femeia cît zăboveşte-n baie,
S-ar preschimba, cu toţii,-n băieşi îndrăgostiţii.

ASTAPHIA

Nu ştii să ai răbadare şi să aştepţi o clipă?

DINIARCHUS

M-am săturat, pe Hercle! tot aşteptînd degeaba.
De-atîta aşteptare, nevoie am de-o baie.
Te rog pe tine, Astaphia, dă-i veste că-s aici;
Să se grăbească spune-i, că s-a-mbăiat destul.

ASTAPHIA

Da, bine.

(Se îndepărtează.)

DINIARCHUS

Şi ascultă.

ASTAPHIA

(minioasă)

Ce vrei?

DINIARCHUS

Nu te-am strigat
Pe tine, jur. Nu ţie-ţi vorbeam; ci du-te, hai.

ASTAPHIA

De ce mă strigi din urmă, om de nimic ce eşti?
Cu cel puţin o mie de paşi va-ntîrzia.

(Intră în casă.)

DINIARCHUS

(singur)

De ce în faţa casei atît a zăbovit?
L-a aşteptat, nici vorbă, pe militaru-acela.
Acum la el visează; cum vulturii ghicesc
Cu trei zile nainte ospăţul mult rîvnit,
Şi ele, hămesite, numai la el visează;
De mine, cînd sosi-va cellalt, n-o să-i mai pese,
Cum nu-ţi pasă de morţii de-acuma două veacuri.
Să-mi fi păstrat avutul! Vai mie, vai şi-amar!
Tîrziu îmi vine mintea, cînd totul am pierdut.
Ah, de-aş primi acuma, pe negîndite, -o mare,
Bogată moştenire, acum cînd ştiu dulceaţa
Dar şi amărăciunea ce mi le-aduce banul,
Atît de bine-aş ţine-o, chivernisindu-mi viaţa,
Că-n nu prea multe zile... pe toată-aş irosi-o.
Ce i-aş mai rupe gura oricui mă-nvinuieşte!
Dar se deschide uşa, vîltoare nesătulă,
Ce soarbe şi înghite tot ce îi trece pragul.

SCENA VI

PHRONESIA, DINIARCHUS

PHRONESIA

Ţi-e teamă, o, iubite, să nu te muşte uşa,
De nu-ndrăzneşti să intri?

DINIARCHUS

E însăşi primăvara;
O floare, o mireasmă, o strălucire toată!

PHRONESIA

(cu o afecţiune prefăcută)

Eşti oare-atît de mîndru, c-abia sosit din Lemnos,
Nu-ţi mai cuprinzi în braţe iubirea, o, Diniarchus?

DINIARCHUS

(aparte)

Mă iată prins, pe Hercle! Mi-e inima bolnavă.

PHRONESIA

De ce-ntorci, oare, capul?

DINIARCHUS

Salut, salut, Phronesia!

PHRONESIA

Salut. Cinezi la mine de bine ce-ai sosit?

DINIARCHUS

(apărindu-se slab)

Făgăduit-am...

PHRONESIA

Unde cinezi?

DINIARCHUS

(cu înflăcărare)

Oriunde vrei.

PHRONESIA

La mine; ah, mi-ar place.

DINIARCHUS

Pe Hercule! și mie.
Îmi dărui toată ziua, Phronesia mea iubită?

PHRONESIA

(suspinînd)

Aș vrea, dacă se poate.

DINIARCHUS

(întorcîndu-se, ca pentru a vorbi către sclavii săi)

Sandalele mi-aduceți.
Grăbiți-vă cu masa.

PHRONESIA

Ci spune: te simţi bine?

DINIARCHUS

(îndepărtîndu-se)

Nu pot să beau, pe Pollux! mi-e inima bolnavă.

PHRONESIA

Rămîi; am să ţi-o vindec.

DINIARCHUS

(întorcîndu-se, bucuros)

Mă-nviorezi, ca apa.
Şi, ah, îmi dărui viaţa.

(Poruncind unor sclavi imaginari.)

Sandale, băutură!

PHRONESIA

Pe Castor! eşti acelaşi dintotdeauna. Spune-mi, Călătorit-ai bine?

DINIARCHUS

Pe Hercle! da, de vreme
Ce iar te văd pe tine.

PHRONESIA

Cuprinde-mă în braţe.

DINIARCHUS

Cu drag.

(Ţinînd-o în braţe.)

O, dulce miere, o, mierea mea cea dulce![1]
O, Iupiter, ca tine sînt azi de fericit!

PHRONESIA

O sărutare?

---

[1] Cf. *Comedia măgarilor* („B.P.T.", nr. 559, p. 61).

DINIARCHUS

Zece.

PHRONESIA

De-aceea ești sărac.
Îmi dărui totdeauna mai mult decît îți cer.

DINIARCHUS

Să-mi fi cruțat averea, așa cum vrei să-mi cruți
Săruturile-acuma.

PHRONESIA

De-aș fi putut cruța
Cîte ceva, pe Pollux! cu drag aș fi făcut-o.

DINIARCHUS

(cu imputare)

Ai isprăvit cu baia?

PHRONESIA

Socot că da, pe Pollux!
Nu-ți par dostul de albă?

DINIARCHUS

Ba da, ești minunată.
Deși, mi-aduc aminte, a fost și-o vreme cînd
Nu ne-ngrijeam atîta de dragul celuilalt.
Dar ce-am putut să aflu la-napoierea mea,
Și ce ispravă nouă în lipsa-mi ai făcut?

PHRONESIA

Ei, ce?

DINIARCHUS

Mă bucur foarte că ai născut un prunc,
Și mai ales mă bucur că l-ai născut cu bine.

PHRONESIA

(către femeile sale, neliniştită)

Duceţi-vă în casă şi-nchideţi bine uşa.

(Către Diniarchus.)

Acuma sîntem singuri şi nu ne-aude nimeni.
Şi n-am avut o taină să nu ţi-o-ncredinţez.
N-am fost însărcinată, nici n-am născut, pe Pollux!
M-am prefăcut, şi-atîta, şi-am vrut să pară-aievea.

DINIARCHUS

Dar pentru ce, iubito?

PHRONESIA

I-am fost ca o soţie
— Cînd a venit, an-vară — acelui militar
Din Babilon; ei bine, de-aceea.

DINIARCHUS

Bănuiam.
Dar cu ce scop? Ce pricini aveai să te prefaci?

PHRONESIA

Voiam o sforicică, măcar un laţ să am
Cu ajutorul cărui să-l trag din nou la mine.
I-am scris mai înainte şi mi-a trimis răspuns
Că vrea nespus să-mi pună iubirea la-ncercare:
Dacă păstrez copilul şi-l cresc cu toată grija,
Îmi dăruie întreaga-i avere.

DINIARCHUS

De minune!
Şi ce-ai făcut, iubito?

PHRONESIA

Văzînd că vine vremea
Să intru-n luna zecea, măicuţa le-a trimis
Pe slujnice să cate unde-or găsi un prunc,

Băiat sau fată, care să treacă drept al meu.
Pe scurt, o știi pe Syra, pieptenăreasa noastră
Ce locuiește-acolo, la cîțiva pași de noi?[1]

DINIARCHUS

O știu.

PHRONESIA

Cu meseria-i umblînd din casă-n casă,
Găsitu-mi-a și-n taină mi-a și adus un prunc,
Dat, zică, de-a lui mamă.

DINIARCHUS

Sămînță păcătoasă!
Deci nu-i e mamă mama copilului dintîi,
Ci tu, a doua mamă.

PHRONESIA

Știi tot, de-a fir-a-păruL
Și, ca să-nchei, primit-am răvaș că în curînd
Sosește militarul.

DINIARCHUS

Și, așteptîndu-l, tu
Faci pe lăuza-n casă?

PHRONESIA

Și de ce nu, cînd astfel
Pot duce fără trudă la bun sfîrșit isprava?
Nu-i drept ca fiecare să-și apere cîștigul?

DINIARCHUS

Și eu, cînd militarul veni-va, ce mă fac?
Te pierd pe totdeauna?

---

[1] Text corupt; traducere nesigură. Această Syra poate fi o libertă, dar și, mai degrabă, o sclavă a curtezanei care își exercită meseria, în folosul stăpînei, într-o dugheană situată vizavi de casa ei. În sprijinul acestei din urmă ipoteze vine și faptul că într-o altă scenă (actul al patrulea, scena III) Callicles o va supune pe Syra unei pedepse de sclavă.

PHRONESIA

Îndată ce-i înșfac
Tot ce doresc, pe Pollux! găsesc cu ușurință
O pricină de ceartă și pot s-o rup cu el.
Și ție doar, pe urmă, eu zilele-mi închin,
Iubirea mea.

DINIARCHUS

Pe Hercle! cer nopțile, pe toate.

PHRONESIA

Ci astăzi vreau o jertfă pentru copil să-nalț,
(Cum cere obiceiul,)[1]
Cum se cuvine-n ziua a cincea.

DINIARCHUS

Ai dreptate.

(Vrea să plece.)

PHRONESIA

Nu vrei să-mi faci, iubite, un dar, oricît de mic?

DINIARCHUS

Mă simt bogat, pe Hercle! de cîte ori îmi ceri
Cîte ceva, iubito.

PHRONESIA

Eu, cînd îl dobîndesc.

DINIARCHUS

Ai să-l primești pe dată, prin sclavul meu.

PHRONESIA

Să nu uiți.

DINIARCHUS

Oricum găsi-vei darul, primește-l cu tot dragul.

---

[1] Vers interpolat.

PHRONESIA

O, nu mă tem, pe Castor! că-l vei alege astfel
Încît să fiu, iubite, cu totul mulţumită.

DINIARCHUS

Mai ai tu vreo dorinţă?

PHRONESIA

Să vii de cîte ori
Vrei să mă vezi. Cu bine.

(Intră în casă.)

DINIARCHUS

Cu bine, draga mea.
Pe zeii fără moarte! nu orişice iubită,
Ci numai cea mai bună şi sinceră-aliată
Se-neumetă să facă ce face ea cu mine,
Încredinţîndu-mi taina acelui copilaş
Înlocuit — nici sora n-ar spune-o sorei sale.
Tot sufletul în faţă-mi şi l-a dezvăluit,
Vădind că toată viaţa îmi va păstra credinţă.
Şi să nu-mi fie dragă? Mă duc şi poruncesc
Să i se ducă-ndată cinci mine de argint
Şi-adaug de-ale gurii măcar de încă-o mină.
Vreau mult s-o ducă bine, cum binele mi-l vrea,
Mai bine decît mine, care-mi căşun tot rele.

(Iese.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

PHRONESIA

(cu mai multe slujitoare, în interiorul casei astfel dispus încît spectatorii să poată vedea ce se petrece înăuntru)

Dați copilașului să sugă.
Sărmane mame sînteți prada atîtor chinuri și neliniști!
Pe Pollux! strașnică urzeală. Cînd mă gîndesc la ea, îmi pare
Că n-avem faimă-atît de proastă pe cît e drept să meritâm.
Și eu vorbesc cu bună știință,-n primul rînd.
Mă zbucium și mă chinui de teamă că urzeala
Mi se destramă-ntreagă, de moare-acest copil.
Cuvîntul ăsta, mamă, de viața lui mă leagă,
Chiar dac-am pus la cale atare-nșelăciune[1].
Am săvîrșit o crimă pentru cîștig de bani,
Închipuind durerea adevăratei mame.
Ci dacă-ncepi să depeni urzeala-nșelăciunii,
Se cere cu tărie s-o depeni pîn' la capăt.
Vedeți în ce veșminte mă-nfățișez acum;
Aș vrea să par lăuză de chinuiri istovită.
Cînd o femeie-ncepe răul, dacă nu-l duce pîn' la capăt,
Izvor de boală-i pare viața, de sărăcie și necazuri.
Ci dacă-ncepe-o faptă bună pe dată o cuprinde scîrba.
Cînd vor să facă rău, puține femei încep să oboseacă,
Dar prea puține duc la capăt un bine-odată început.
Nu pentru bine ostenește, ci pentru rău, cu drag, femeia.
Eu, dacă-s rea, așa mi-i firea, și-așa deprinsă-am fost de mama.

[1] Text și sens nesigure.

Vestind că sînt însărcinată pe-acel oştean din Babilon
Vreau, cînd sosi-va, să găsească urzeala bine depănată.
De altfel, trebuie să vină; mi-am luat măsurile din vreme,
Şi iată-mă înveşmîntată ca o femeie care-a născut[1].

(Către slujitoarele sale.)

Aduceţi smirna, puneţi jarul peste altar; vreau să mă rog
Lucinei[2] mele. Şi vă duceţi. Pithecia, ajută-mi tu
Să mă aşez în pat; cu grijă. Aşa se face cu-o lăuză.
Tu, ia-mi sandalele, Archilis, şi-acoperă-mă cu-o mantilă.
Unde-i Astaphia? Vin' aproape cu dulciurile şi verbina.
Dă-mi apă pentru mîini. Pe Castor! acum să vină militarul.

SCENA II

STRATOPHANES, PHRONESIA, ASTAPHIA

STRATOPHANES

(în faţa casei)

Dragi spectatori, nu vin să-mi laud isprăvile în faţa voastră;
Eu nu cu limba ci cu braţul îmi dau virtuţile-n vileag.
Ştiu, militarii îndeobşte minciuni înşiră gogonate;
Homeronides[3] îmi e martor, şi alţi o mie pot numi,
Vădiţi şi pedepsiţi pe vremuri pentru scornite bătălii.
(Nu-l laud, nu, pe cine-şi crede mai mult urechea, decît ochiul.)[4]
Nu-mi place, nu, de cine-şi crede mai mult auzul, decît văzul.
Un ochi, ca martor, preţuieşte cît zece străşnice urechi.
Dacă auzi, spui ce s-aude; ci dacă vezi, tu însuţi ştii.
Nu-mi plac cei ce-şi slăvesc prostia în timp ce soţii lor tac mîlc,
Nici cei cu limbă ascuţită, ca sabia, cînd stau acasă.

---

[1] Vers aritmic în original.

[2] Lucina era, în mitologia romană, zeiţa care ocrotea naşterile şi pe noii-născuţi.

[3] Nume creat probabil de Plaut (poate al vreunui personaj fanfaron de comedie) după modelul grecescului Homerides.

[4] Vers interpolat.

Vitejii fac tăria ţării, nu vorbăreţii plini de duh.
Ci vitejia nu-i lipsită de duh şi meşteşug la vorbă,
Dar un fricos de duh, pe Hercle! îmi pare-o biată bocitoare
Ce laudă pe toată lumea, dar nu se laudă pe sine.
Azi, după zece luni, mă iată întors în attica Atenă
Ca să dau ochii cu femeia pe care am lăsat-o grea.

PHRONESIA

(din interiorul casei; către Astaphia)

Vezi tu, cine vorbeşte-acolo?

ASTAPHIA

E Stratophanes, militarul,
Phronesia mea; e bine-acuma bolnavă să te-arăţi.

PHRONESIA

Ia taci.
Pe mine, sfetnică de rele, vrei să mă-ntreci în răutate?!

STRATOPHANES

(fără să le vadă pe cele două femei)

A şi născut, din cît se pare.

ASTAPHIA

(către Phronesia)

Vrei să vorbesc cu omul?

PHRONESIA

Vreau.

STRATOPHANES

Aha, mă-ntîmpină Astaphia.

ASTAPHIA

Salut, pe Castor! Stratophanes.
Mă bucur...

---

[1] Text şi sens nesigure.

STRATOPHANES

Știu; dar lasă asta; Phronesia, spune-mi, a născut?

ASTAPHIA

Cel mai frumos băiat.

STRATOPHANES

(umflîndu-se în pene)

O, strașnic! Îmi seamănă?

ASTAPHIA

O; ce-ntrebare!
Nici n-a venit pe lume bine și scut și sabie-a cerut.

STRATOPHANES

E fiul meu; asta-i dovada.

ASTAPHIA

Grozav îți seamănă.[1]

STRATOPHANES

Grozav!
Ei, și-a crescut? Slujește-n oaste? Poate-a-nceput s-aducă pradă?

ASTAPHIA

Abia cinci zile-s decît pruncul s-a fost născut.

STRATOPHANES

Și ce-i cu asta?
I se cădea-n atîtea zile să-nfăptuie ceva de seamă.
Cum s-a născut de nu-i în stare să se avînte-n bătălie?

ASTAPHIA

Urează mamei viață lungă și fericire.

STRATOPHANES

Cu tot dragul.

---

[1] Text nesigur în original.

PHRONESIA

(prefăcîndu-se că n-a auzit nimic)

Unde-a plecat copila asta și m-a lăsat în părăsire?

ASTAPHIA

Aici sînt, ți-l aduc pe dragul tău Stratophanes.

PHRONESIA

Unde-i? Unde?

STRATOPHANES

Abia sosit, Marte-o salută pe Nerio[1], soția lui.
Te laud c-ai născut cu bine, sporind familia c-un suflet,
Și pentru gloria pe care asupra noastră-ai coborît-o.

PHRONESIA

(cu voce stinsă)

Bine-ai venit, deși, pe Castor! mi-ai luat viața și lumina,
Deși doar pentru-a ta plăcere săditu-mi-ai în trup sămînța
Unei dureri fără de margini care mă chinuie și-acuma.

STRATOPHANES

Curaj, iubito, căpăta-vei răsplata grelei încercări:
Tu l-ai născut, iar el cu pradă are să-ți umple toată casa.

PHRONESIA

Dar eu am grabnică nevoie de-un cît mai plin hambar cu grîu,
Ca, pîn-ajunge el să prade, să nu ne prăpădim de foame.

STRATOPHANES

N-ai teamă.

PHRONESIA

(cu o drăgălășenie prefăcută)

Vin' și mă sărută. Vai, nu pot capul să-mi ridic,
Atîta mi-i de rău și-atîta...[2] nu mă țin,
Vai, nici acuma pe picioare.

---

[1] Divinitate italică, de origine sabină, în care se întrupa vitejia lui Marte.

[2] Text ininteligibil în original.

STRATOPHANES

(cu înflăcărare)

Pe Hercule! n-aș pregeta,
O, mierea mea, și-n largul mării să-ți caut dulcea sărutare.
Ți-am și făcut, zic eu, dovada iubirii mele, și-ți mai fac.
Adus-am două sirience, Phronesia mea, să te slujească.

(Vorbind către un sclav din alaiul său.)

Hei, adu sclavele.

(Către Phronesia.)

Regine au fost în țara lor, să știi;
Dar eu le-am dărîmat cetatea din temelii, cu brațul ăsta.
Și ți le dărui.

PHRONESIA

Crezi, pesemne, că nu hrănesc destule guri,
De-mi mai aduci înc-o pereche, ca să-mi mănînce tot din casă?

STRATOPHANES

(aparte)

Urît îmi mai primește darul.

(Către un alt sclav.)

Băiete, dă-mi desaga-aceea.
Iubito, iată o mantilă tocmai din Phrygia adusă;
E-a ta.

PHRONESIA

Mărunță mi-i răsplata pentru o jertfă-atît de mare!

STRATOPHANES

(aparte)

Vai mie, de pe-acum mă costă în aur greutatea-i țîncul.
Nici purpura n-o prețuiește mai mult.

(Către Phronesia.)

Tămîie ți-am adus,
Hăt, din Arabia, și-amomel din Pont: primește-le, iubito.

[1] Plante tropicale ale căror semințe erau consumate sub numele de „semințe de paradis".

PHRONESIA

(către Astaphia)

Ia-le de-aici, și-ndepărtează și siriencele de mine.

STRATOPHANES

(către Phronesia)

Au mă iubești?

PHRONESIA

Defel; nu meriți.

STRATOPHANES

(aparte)

Nimic n-o poate mulțumi?
O vorbă nu mi-a spus frumoasă; și toate darurile mele,
Din cîte-am socotit în grabă, fac douăzeci de mine-ntregi.
E mînioasă foc pe mine; o simt, pe Hercle! și-mi dau seama.
Plec, nu mai stau. Ce zici, iubito? N-ar fi mai bine să mă duc
Unde poftit am fost la cină? Și mă-ntorc iute, să dormim.
Nu zici nimic? Sînt mort, pe Pollux!

(Văzîndu-l pe Cyamus și alaiul său.)

Dar ce ispravă mai e și-asta?
Cine cu-atît alai soseşte? Rămîn aici, să văd cui duce
Atîtea sarcini? Ei — s-ar zice; dar am să știu, curînd, mai bine.

SCENA III

CYAMUS, PHRONESIA, STRATOPHANES

CYAMUS

(urmat de mai mulți sclavi care duc vase și panere cu provizii)

Pe-aici, catîri ce-n spate duceți pieirea bietului stăpîn,
Jefuitori ai casei și cărători de bunuri.

(Înaintînd în avanscenă.)

De ce el însuși se despoaie, cînd e neghiob, îndrăgostitul?
Nu spun de unde știu, nu-mi cereți, dar noi avem în casă unul

Ce face numai nerozii[1];
Gunoi averea socotindu-şi, vrea s-o arunce, şi se teme
Că tot nu-i prea curat la noi[2].
Mult mai curată-şi vrea el casa: şi scoate-afară ce-a rămas.
De vreme ce pieirea-şi cată, în taină-l mai ajut şi eu,
Şi nici o clipă nu-l împiedic să piară cît de iute poate.
Din mina hărăzită-acestor cumpărături mi-am luat tainul
De zece drahme numărate, adică partea lui Heracles.
Fac precum cel ce-ntru folosu-i abate apa unui rîu;
Ci dacă n-o abate, apa se iroseşte-n mare toată:
La fel averea lui se scurge şi, vrînd-nevrînd, se pierde-n mare.
Văzînd c-aşa stă treaba îl fur şi-l pungăşesc
Şi prad ce pot din pradă.
Aidoma cu marea îmi pare curtezana;
Ea-nghite tot ce-i dărui, fără să verse-o dată.
Dar ce primeşte, marea păstrează...[4]
Din ce primeşte-o curtezană, se pierde tot, pe totdeauna.
Cu linguşiri femeia asta l-a sărăcit, şi-al meu stăpîn
Lipsit e de lumină, avut, cinstiri, prieteni.

(Văzînd-o pe Phronesia.)

Dar, stî o văd aici, aproape; aş crede că m-a auzit.
Ca după naştere,-i slăbită. Mă fac că nu ştiu de nimic.

(Către Phronesia şi slujitoarea sa.)

Zi bună vă doresc.

PHRONESIA

Cyamus! Ce faci, Cyamus? Cum o duci?

CYAMUS

Mai bine,-mi pare, decît tine, dar îţi aduc să te faci bine.
Stăpînul meu, lumina vie a vieţii tale, m-a trimis
Să îţi aduc aceste daruri — le vezi — şi cinci mine de-argint.

[1-2] Text nesigur în original.
[3] În original, în l. elină.
[4] Lacună în original.

PHRONESIA

Pe Pollux! nu degeaba-l iubesc atît de mult.

CYAMUS

Prin gura mea te roagă să le primești cu drag.

PHRONESIA

Cu cel mai mare drag, pe Castor! Du totu-n casă; mergi, Cyamus.[1]

CYAMUS

(către sclavii care l-au însoțit, arătîndu-le casa Phronesiei)

Ei, ce, n-ați auzit porunca?

(Adresîndu-se Phronesiei.)

Vasele, nu; mi le deșerți.

PHRONESIA

(mînioasă)

Ești un nerușinat, Cyamus.

CYAMUS

Eu?

PHRONESIA

Da, da, tu.

CYAMUS

Ce tot vorbești?
Mă faci nerușinat pe mine, tu, staul de ticăloșie?[2]

PHRONESIA

Îmi spui, te rog, Diniarchus unde-a rămas?

CYAMUS

Acasă.

[1-2] Textul original și repartizarea replicilor sînt nesigure. Unii editori socotesc întregul pasaj drept o stîngace interpolare, fără legătură și logică în desfășurarea de ansamblu a dialogului.

PHRONESIA

Vreau mult să-i spui că pentru frumoasele lui daruri
Am să-l iubesc cum nimeni nu l-a iubit pe lume,
Și-n cea mai mare cinste în inimă-am să-l țin
Și că-l rog mult să vină la mine.

CYAMUS

Am să-i spun.

(Zărindu-l pe Stratophanes.)

Dar cine-i cel ce-și roade posomorît zăbala,
Privind cu ochii răi?
Oricine-ar fi, mîhnit îmi pare.

PHRONESIA

O, și pe drept. E un...[1]
Dar nu-l cunoști? A stat la mine. E tatăl pruncului de-acolo.

(Arată leagănul.)

L-am izgonit; i-am spus să plece. Dar a rămas ca să asculte
Ce spun, să mă pîndească.

CYAMUS

Ah, îl cunosc, mișelul!
El e?

PHRONESIA

Da, el.

CYAMUS

Se uită la mine lung și geme.
Din largile-i străfunduri de pîntece oftează.
Scrîșnește și se bate cu pumnii peste șolduri.
Se pedepsește singur — nu-i ghicitor cumva?[2]

---

[1] Lacună în original.
[2] Aluzie la preoții fanatici care se autoflagelau rostindu-și profețiile.

STRATOPHANES

Acu-mi dau slobod frîu mîniei și sufletul mi-l răcoresc.

(Către Cyamus.)

Ia spune: -al cui ești tu? de unde? și pentru ce-mi vorbești obraznic?

CYAMUS

Așa mi-i placul.

STRATOPHANES

(indignat, amenințător)

Nu-mi răspunde țepos.

CYAMUS

(întorcîndu-i spatele)

Nu, nu te iau în seamă.

STRATOPHANES

(către Phronesia)

Și tu, cum spui că ai un altul, un nou iubit?

PHRONESIA

C-așa mi-i placul.

STRATOPHANES

Așa? O să vedem pe dată. Cum, pentru-un dar atît de mic,
Niște legume, ceva carne și băutură ți-e mai drag
Un cîntăreț la tamburină, un laș, un muieratic?

CYAMUS

Cum?
Rîzi de stăpînu-meu, golane, puț de minciună și desfrîu?[1]

STRATOPHANES

(trăgînd pe jumătate sabia)

Mai scoate-o vorbă, și-ntr-o clipă te fac bucăți și bucățele.

[1] Text nesigur.

CYAMUS

(arătîndu-i cuțitul său de bucătărie)

Atinge-mă, doar, și-ntr-o clipă îți spintec burta, ca la miel.
Ești tare-n armele de luptă, sînt tare la bucătăreală.

PHRONESIA

(către Stratophanes)

Să nu ridici, oștene, glasul la oamenii ce vin la mîne
Cu daruri scumpe și plăcute, nu de nimic, ca ale tale.

STRATOPHANES

S-a zis cu mine, -atunci, pe Pollux! și darurile-mi.

PHRONESIA

Asta-i drept.

CYAMUS

De ce mai pierzi pe-aicea vremea și ne pisezi...?[1]

STRATOPHANES

(către Phronesia)

Să mor de nu-i dau tălpășița.

CYAMUS

(luînd poziție de luptă)

Apropie-te, vino-ncoace.

STRATOPHANES

Amenințî, cînd eu pot pe dată în bucățele să te sfîrtec?
De ce-ai venit aici, tîlhare? De ce te văd în preajma ei?
Și cine ți-a dat voie, spune, prietena să mi-o cunoști?
Muri-vei într-o clipă, dacă nu ești mai tare.

[1] Lacună în original.

CYAMUS

Cum, dacă nu-s mai tare?

STRATOPHANES

Mă țin de vorbă; stai.
Te toc ca pe locană. Fac bine să-l ucid.

(Pornește spre Cyamus cu sabia în mînă.)

CYAMUS

(dînd înapoi)

Asta-i capcană; mult mai lungă ți-e sabia decît a mea.
Așteaptă să-mi aduc frigara, de vrei să-ncingem bătălia.
...[1] aduc de-acasă și-un drept arbitru-al luptei noastre.

(Aparte.)

De ce mai stau, cînd pot la vreme să scap cu pîntecul întreg?

(Fuge împreună cu sclavii care l-au însoțit.)

SCENA IV

PHRONESIA, STRATOPHANES

PHRONESIA

(către slujitoarele sale)

Sandalele să-mi puneți și duceți-mă-n casă;
De aerul prea tare simt că mă doare capul.

STRATOPHANES

Te-o fi durînd pesemne și de la darul meu.
Ce gînduri ai cu mine?

(Văzînd că Phronesia a intrat în casă.)

[1] Lacună în original.

Cum, pleci? Așa te porți?
E cu putință oare pe mine să mă ții
La ușă? Ce bătaie de joc! Dar fie, lasă.
Nu-mi vine greu, pe Hercle! și nu e mare lucru
Să sfarm și să fac țăndări acuma toată-casa.
Cu ce să se măsoare zgîrcenia femeii?[1]
De cînd născut-a plodul cam mult se umflă-n pene.
E ca și cum mi-ar zice: „Nu te poftesc, și nici
Nu te alung din casă". Dar eu nu vreau, nu intru.
Ci am s-o fac pe dată să spună că-s un om
Plin de-nsușiri.

(Către sclavii săi.)

Să mergem; prea mult am flecărit.

[1] Text nesigur.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

STRABAX, ASTAPHIA

STRABAX

Am fost trimis de tata pe cîmp azi dimineaţă
Ca să-ndulcesc cu ghindă nutreţul pentru vite.
Abia sosit la fermă, zei buni, zăresc venind
Un om care-i aduce o datorie tatii
Pe oile de Tarent deunăzi cumpărate.
Întreabă unde-i tata. Răspund că-i la oraş
Şi-i cer să-mi spună mie...[1]
El de la gît desprinde o pungă, şi mă văd
Cu douăzeci de mine, pe care le strecor
În punga mea. El pleacă şi iată-mă-aducînd
În pungă, -aici, schimbate oiţele-n arginţi.
Turbează Marte-acuma de furie pe tata
Că oile-i ajuns-au aproape de lupoaice.
Pe fanţii din cetate am să-i întorc pe dos
Cu lovitura asta şi-i dau pe uşă-afară.
Am să-i jupoi de-a bine, pe tata, mai întîi,
Pe urmă, şi pe mama. Toţi banii ăştia-i duc
Femeii care-mi este mai dragă decît mama.
Hei, cine-i înăuntru? Hei, nu-mi deschide nimeni?

ASTAPHIA

Ce faci? Străin eşti oare, o, Strabax, de nu intri
De-a dreptu-n cuibul nostru?

[1] Lacună în original.

STRABAX

Aşa s-ar fi căzut?

ASTAPHIA

O, se-nţelege; nu eşti de-al casei?

STRABAX

Eh, să mergem;
Nu crede că-mi pierd vremea.

ASTAPHIA

Eşti tare drăgălaş.

(Strabax intră în casa Phronesiei.)

SCENA II

TRUCULENTUS, ASTAPHIA

TRUCULENTUS

(ieşind din casa stăpînilor săi; fără s-o vadă pe Astaphia)

Mă mir că Strabax, fiul stăpînului, nu vine
Odată de la ţară; de nu s-o fi gîndit
Să lunece în taină spre locul de pierzare.

ASTAPHIA

(zărindu-l pe Truculentus)

Văleu, dacă mă vede iar face tărăboi.

TRUCULENTUS

Sînt mai puţin sălbatic decît mă ştii, Astaphia.
Şi nu mai sînt, pe Hercle! nici bădăran; n-ai teamă

ASTAPHIA

De ce să-mi fie teamă? Fii bădăran, aştept.[1]

[1] Text nesigur

TRUCULENTUS

Hai, cere, poruncește-mi tot ce vrei tu și-ți place.
Prind noile deprinderi; mă las de cele vechi.
Și dragoste pot face, și-mi caut o drăguță.

ASTAPHIA

Plăcută noutate, pe Castor! Spune-mi însă
Dacă tu ai...?

TRUCULENTUS

(întrerupînd-o)

Nu cumva...[1] mă întrebi?

ASTAPHIA

N-ai fi putut mai bine să mă-nțelegi, pe Castor!

TRUCULENTUS

Ehei, bătînd atîta orașul mi-am dat drumul
La limbă și ajuns-am un ins interesat.

ASTAPHIA

Ce bolmojești acolo? Ia nu fi caraghios.
„Interesant", pesemne, îți pare c-ai ajuns.

TRUCULENTUS

Tu zici cum zici, eu altfel, nu-i mare osebire.

ASTAPHIA

Să mergem înăuntru, iubirea mea.

TRUCULENTUS

(sărutînd-o)

Poftim;
E vasul pentru noaptea pe care-o s-o petrecem.

[1] Lacună în original. Unii editori întregesc replica astfel: *„Nu cumva* de pungă *mă întrebi?"* iar alții: *„Nu cumva* de parazit *mă-ntrebi?"* (știut fiind că, la romani, parazitul era un atribut indispensabil omului la modă). Avînd însă în vedere desfășurarea dialogului, se pare că intenția lui Plaut nu a fost întuită cu exactitate.

ASTAPHIA

Mor! „Vansul"! Ce jivină e și-asta? Nu avansul
Ai vrut să spui?

TRUCULENTUS

Făcut-am d-un „a" economie.
Nu zic și prenestinii[1] „costîrc" la cocostîrc?

ASTAPHIA

Urmează-mă.

TRUCULENTUS

Pe Strabax îl mai adăst oleacă
Să vie de la țară.

ASTAPHIA

Dar Strabax e la noi;
S-a-ntors.

TRUCULENTUS

Și n-a dat ochii cu maică-sa întîi?
Văleu, ce secătură!

ASTAPHIA

Așa mi te-ai schimbat?

TRUCULENTUS

Nu mai vorbesc.[2]

ASTAPHIA

Să mergem, te rog; dă-mi mîna ta.

TRUCULENTUS

(lăsîndu-se dus)

Da, iacăt-o. Pe Pollux! în hanu-n care intru
Plăti-voi cît nu face ca să fiu rău primit.

(Intră în casa Phronesiei.)

---

[1] Locuitorii orașului Praeneste din Latium.
[2] Text nesigur.

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

DINIARCHUS

Mă jur că nu e alta-n lume şi nu va fi nicicînd făptură
Mai vrednică de venerare decît Venera mea iubită.
Sînt bucuros din cale-afară, plutesc pe marea bucuriei!
Cu fericiri nemaivisate acasă mi-a venit Cyamus:
Phronesia, draga mea, găsit-a pe placu-i darurile mele,
În timp ce — dulce fericire, ca mierea! — darurile-aduse
De militar au fost privite cu tot dispreţul. Cît mă bucur!
Ţin mingea-n mînă; dacă-l zvîrle pe militar, e-a mea femeia.
Mă scap pierzîndu-mă de-a bine; ci aş pieri, de nu mă pierd.
De-aici văd tot ce se petrece, pe cei ce vin la ea şi pleacă;
De-aici, pîndind, voi şti la vreme ce soartă mi se pregăteşte.
Căci nu mai am nimic, (şi toată scăparea mea stă-n rugăminţi.)[1]

SCENA II

ASTAPHIA, DINIARCHUS

ASTAPHIA

(vorbind cu Phronesia, care rămîne în casă)

Aici îmi fac eu datoria; vezi cum ţi-o faci pe-a ta, în casă.
Folosul tău să-l ai în minte; jupoaie-ţi omul cum doreşti.
I-i punga doldora, te place, e cel mai nimerit prilej.
Dă-l gata, farmecă-l de-a bine, ca să se piardă fericit.

[1] Text corupt şi ininteligibil; reconstituire aproximativă.

Eu pîn-atunci de veghe rămîn la uşă, -aci,[1]
Şi pînă ce-şi deşartă întreaga-i moştenire[2]
Nu las, mă jur, pe nimeni stingheritor s-ajungă
În preajma ta. Urmează-ţi în toată voia jocul[3].

DINIARCHUS

(neliniştit)

Cine se pierde,-Astaphia, la voi?

ASTAPHIA

(fără chef)

Aici erai?

DINIARCHUS

Te stînjenesc, pesemne?

ASTAPHIA

Mai mult ca niciodată.
Stînjenitor e omul ce nu ni-i de folos.
Dar, dacă iei aminte, ţi-aş povesti ceva.

DINIARCHUS

Ah, ce? Şi mă priveşte pe mine?

ASTAPHIA

Nu-ţi ascund
Că dă o lovitură.

DINIARCHUS

(necăjit)

Un nou îndrăgostit?

ASTAPHIA

(apropiindu-se de el, după ce a privit în jur)

Cu punga-ntreagă, plină.

[1–3] Text nesigur.

DINIARCHUS

Cum? Despre ce e vorba?

ASTAPHIA

Îţi spun, dar taci. Îl ştii pe Strabax ce şade-alături?

DINIARCHUS

Cum să nu?

ASTAPHIA

La noi e-nstăpînit: acuma el ni-i izvorul de cîştig.
Şi, ah, se pierde cu tot dragul.

DINIARCHUS

Se pierde, dar cu (m-am pierdut.)[1]
Averea mi-am pierdut-o, şi aflat-am necazul; m-aţi tîrît în glod[2].

ASTAPHIA

Eşti un netot de-ncercì cu vorba să mai desfaci ce s-a făcut.
Nici Thetis n-a bocit o viaţă cînd fiul i s-a prăpădit[3].

DINIARCHUS

Şi nu-s îngăduit în casă?

ASTAPHIA

Tu? Şi de ce nu militarul?

DINIARCHUS

Am dat mai mult ca el.

ASTAPHIA

Pe vremea cînd aveai bani, ai tot intrat;
Mai lasă-acum să tragă şi-alţii din dărnicia lor foloase.
Ştii bună carte; lasă-acuma să-nveţe şi ceilalţi.

DINIARCHUS

Să-nveţe,
Dar să-mi repet şi eu puţinul pe care-l ştiu, ca să nu uit.

[1] Lacună în original; text presupus.
[2] Vers greoi şi aritmic în original.
[3] Achile, fiul muritorului Peleus şi al zeiţei Thetis.

ASTAPHIA

Şi dacă tu repeţi, stăpîna ce capătă? C-ar vrea şi ea
Să tot repete.

DINIARCHUS

Ce anume?

ASTAPHIA

Ştiinţa de-a primi mereu.

DINIARCHUS

Dar astăzi chiar am dăruit-o: cinci mine i-am trimis de-argint
Şi una pentru de-alo gurii.

ASTAPHIA

(cu nepăsare)

Cunosc, pe Pollux! darul tău.
Din el se ospătează-acuma.

DINIARCHUS

Cum? Ce? Duşmanii risipesc
Avutul meu în casa voastră? Să ştiu că mor, dar n-am să-ngădui.

ASTAPHIA

(în bătaie de joc)

Decît să-mi pizmuiesc duşmanii, mai bine-i să mă pizmuiască.
E rău să pizmuieşti norocul aproapelui, cînd n-ai noroc.
Pizmaşii-o duc în sărăcie; cei pizmuiţi cunosc belşugul...[1]

DINIARCHUS

N-am oare dreptul să iau parte la un ospăţ plătit de mine?

ASTAPHIA

Doar dacă muţi la tine-n casă a doua jumătate-a lui.
Aici, ca-n Acheron, se ţine cu străşnicie socoteala:

[1] În original urmează un vers ininteligibil.

Primit e tot ce-n casă intră, dar nu mai iese ce-a intrat.
Cu bine.

(Vrea să plece.)

DINIARCHUS

(apucînd-o de braţ)

Nu pleca.

ASTAPHIA

Dă-mi pace.

DINIARCHUS

Dă-mi drumu-n casă.

ASTAPHIA

Într-a ta.

DINIARCHUS

Nu, vreau la voi, în casa voastră.

ASTAPHIA

E peste poate; vrei prea mult.

DINIARCHUS

Eu ţin să-ncerc.

ASTAPHIA

Nu, nu, aşteaptă; o silnicie vrei să-ncerci.

DINIARCHUS

Spune-i de mine.

ASTAPHIA

Are treabă. Ci du-te. (Nu te mint, aşa e.)[1]

(Scapă din strînsoarea lui.)

[1] Text ininteligibil; reconstituire aproximativă.

DINIARCHUS

(furios)

Întoarce-te.

ASTAPHIA

Mă-ntorc chemată numai de cine mi-i stăpîn.

DINIARCHUS

O vorbă.

ASTAPHIA

Spune-o.

DINIARCHUS

Îmi îngădui să intru?

ASTAPHIA

Pfui, ce mincinos!
În loc de-o vorbă-nșiră patru, și toate vorbele — minciuni.

(Intră în casă.)

DINIARCHUS

S-a dus (și m-a lăsat la ușă.)[1] Să rabd purtarea lor?

(Apropiindu-se de ușa Phronesiei.)

Pe Hercle!
Îți fac un tărăboi în stradă, prăsilă rea, care-mpotriva
Oricărei legi, primit-ai aur de la mai mulți bărbați deodată.
La noii magistrați, pe Hercle! mă duc, la toți, să te pîrăsc.[2]
Și-am să le cer o împătrită despăgubire, vrăjitoare
Și hoață de copii. Și-ntreaga-ți ticăloșie le-o dezvălui.
Nimic nu (mă oprește; -acuma)[3] cînd toată-averea mi s-a dus,
Nu mă sfiesc și nici nu-mi pasă cu ce sandale mă încalț.
Dar pentru ce să urlu-n stradă? De ce nu mă primește-n casă?

---

[1] Text ininteligibil; reconstituire aproximativă.

[2] Unii editori consideră acest vers interpolat. „Toți noii magistrați" erau, în cazul de față, triumvirii.

[3] Lacună în original; text presupus

Şi-i jur pe-a ochilor lumină că, dacă vrea, -ntr-un colţ rămîn.
Eh, vorbe! Dă cu pumnu-n ţeapă, şi pumnu-ţi va simţi durerea.
E-o nerozie să te mînii pe cine nu te ia în seamă.
Dar ce mai văd? Pe zeii veşnici! Bătrînul preacinstit, Callicles,
Care-mi fusese-o vreme socru, legate-aduce două sclave:
Pieptenăreasa dimpreună cu-o altă slujnică-a Phronesiei.
Ah, tremur! Pîn-acum o clipă n-aveam temei de-ngrijorare,
Acum mă tem să nu se afle şi vechile-mi ticăloşii.

SCENA III

CALLICLES, PIEPTENĂREASA, SLUJNICA, DINIARCHUS

CALLICLES

(batjocoritor, către slujnică)

Oare-am vorbit urît cu tine?

(Către pieptenăreasă.)

Am pus să fii bătută, cu?
Îndată-o să-mi cunoaşteţi firea şi ce om paşnic sînt şi bun.
V-am întrebat cînd, ferecate pe stîlpi, vă biciuiau călăii.
Îmi amintesc şi ştiu în cè fel mărturisitu-v-aţi păcatul.
Acum aştept din partea voastră să rennoiţi mărturisirea.
Cu toate c-amîndouă sînteţi ca nişte vipere, vă spun:
Să n-aveţi două limbi în gură, că vi le tai pe amîndouă.
Sau vă tîrăsc lîngă cetate, la oamenii cu clopoţei[1].

PIEPTENĂREASA

Mărturisi-vom de nevoie; curelele ne intră-n carne.

CALLICLES

Fără ocol să spuneţi totul şi vă dezleg; făgăduiesc.

[1] Gîzii sau victimarii care locuiau în afara oraşului; clopoţeii erau, fie lanţurile pe care le purtau ca să-i lege pe cei osîndiţi, fie într-adevăr nişte clopoţei prin care înştiinţau oamenii să se ferească din calea lor, deoarece atingerea acestor victimari era socotită drept o pîngărire.

DINIARCHUS

Nu le-nțeleg prea bine vorba și încă stau la îndoială,
Da-ncepe să mă prindă teama (că-i vorba de păcatul meu.)[1]

CALLICLES

În primul rînd să stați departe una de alta.

(Cele două femei se supun.)

Bine, dă

Și ca să nu vorbiți prin semne, fac zid aici.

(Către slujnică.)

Vorbește, tu.

SLUJNICA

Vorbesc.

CALLICLES

Ce s-a-ntîmplat cu pruncul adus de fata mea pe lume,
Și care mi-i nepot? Dar spune cît mai pe scurt.

SLUJNICA

(arătînd-o pe pieptenăreasă)

I l-am dat ei.

CALLICLES

Ajunge, taci.

(Către pieptenăreasă.)

Primit-ai pruncul din mîna ei?

PIEPTENĂREASA

Din mînă.

CALLICLES

Taci.

Nu vreau mai mult; mărturisirea-ți îmi e de-ajuns.

---

[1] Text corupt în original; reconstituire și sens aproximative.

PIEPTENĂREASA

Şi n-o tăgădui.

CALLICLES

(aparte)

Cu asta-ţi pregăteşti, pe Hercle! frumoase vînătăi pe umeri.

(Tare.)

Da, pîn-acum se potriveşte ceea ce-au spus.

DINIARCHUS

(aparte)

Vai mie, vai!

Se dă-n vileag ticăloşia pe care-am vrut s-o tăinuiesc.

CALLICLES

(către slujnică)

Vorbeşte, tu. Cine-ţi ceruse ăst prunc?

SLUJNICA

Bătrîna mea stăpînă.

CALLICLES

(către pieptenăreasă)

Şi tu? De ce l-ai luat?[1]

PIEPTENĂREASA

De-aceea, că tînăra-mi stăpînă-a vrut

Să îi aduc un prunc degrabă, şi totul să rămînă-o taină.[2]

CALLICLES

(către pieptenăreasă)

Acum, tu. Ce-ai făcut cu prunc ul?

PIEPTENĂREASA

L-am dus, mă jur, stăpînei mele.

[1-2] Replici probabil interpolate.

CALLICLES

Şi ce-a făcut cu el stăpîn'ta?

PIEPTENĂREASA

L-a dăruit stăpînei mele.

CALLICLES

(uluit şi furios)

Cărei stăpîne? Mor!

SLUJNICA

Sînt două.

CALLICLES

(tot mai furios; către slujnică)

Taci, nu te-am întrebat.

(Către pieptenăreasă.)

Cu tine

Vorbeam.

PIEPTENĂREASA

Stăpîna cea bătrînă, îţi zic, l-a dat fiicei sale.

CALLICLES

Îmi zici mai mult ca adineauri.

PIEPTENĂREASA

Întrebi mai mult.

CALLICLES

Răspunde iute:

Şi ce-a făcut cu el cealaltă?

PIEPTENĂREASA

Un făt înlocuit, pe Castor!

CALLICLES

Întru folosul cui?

PIEPTENĂREASA

Al ei.

CALLICLES

L-a dat drept fiul ei?

PIEPTENĂREASA

Întocmai.

CALLICLES

Zei fără moarte, zei puternici,
Cît de uşor poate-o femeie în locul alteia să nască!
Ajunge mamă făr' de chinuri, căci alta le-a-ndurat, sărmana.
Iar pruncu-i fericit, pe Hercle! cu două mame şi bunici.
De taţi, mă tem să ştiu cîţi are. Ah, mîrşăvie femeiască!

SLUJNICA

Dar este-aşijderi cu-a femeii şi mîrşăvia de bărbat.
N-a-ngreunat-o vreo femeie, ci un bărbat.

CALLICLES

Ştiu, ca şi tine.
Bun paznic fost-ai fiicei mele.

SLUJNICA

Ehei, tăria stă-n putere!
Era bărbat, şi cel mai tare; a-nvins, a dobîndit ce-a vrut.

CALLICLES

Împovărîndu-te, pe Hercle! c-un neajuns din cele mari.

SLUJNICA

Eh, nu mi-l spune, nu-i nevoie, îl simt destul pe pielea mea.

CALLICLES

Dar nu te-am hotărît, bag seama, să mi-l numeşti pe vinovat.

SLUJNICA

(văzîndu-l pe Diniarchus)

Am tot tăcut, dar n-oi mai tace, că-l văd, şi nu se dă-n vileag.

DINIARCHUS

(aparte)

Vai, ca o stană sînt de piatră, un deget nu-ndrăznesc să mișc.
Se știe totul, vai; comiții acuma soarta-mi hotărăsc.
De vina, crima mea e vorba; și tremur că m-aud numit.

(Se lipește de zidul unei case din preajmă.)

CALLICLES

(către slujnică)

Ci spune-odată, spune cine, atunci, mi-a necinstit copila?

SLUJNICA

(spre Diniarchus)

Precum patronul sprijini zidul, ca să-ți ascunzi mîrșava crimă.

DINIARCHUS

(tot mai înspăimîntat; aparte)

Sînt între moarte și viață, și nu știu, vai, nici cum să fug,
Nici cum să-ncep cu el cuvîntul. Pe Hercle! -am înghețat de spaimă.

CALLICLES

(amenințător; către slujnică)

Îl spui odată?

SLUJNICA

E Diniarchus, logodnicul dintîi al fetei.

CALLICLES

Și unde poate fi?

DINIARCHUS

(aruncîndu-se la picioarele lui)

Mă iată, Callicles. Dar te rog din suflet,
Îmbrățișîndu-ți, vezi, genunchii, pe drept să-mi judeci nebunia,
C-a vinului e toată vina, de n-am mai fost stăpîn pe mine.

CALLICLES

Nu-mi place: pe un mut dai vina ce nu e-n stare să răspundă;
Că de-ar putea vorbi, ca tine, s-ar apăra, socot, şi vinul.
Nu vinul stăpîneşte omul, ci omu-i vinului stăpîn,
Dacă e om cinstit, nici vorbă; căci omul rău şi necinstit,
Fie că bea sau nu, rămîne tot necinstit şi rău la fire.

DINIARCHUS

Sînt osîndit s-ascult noianul de imputări ce mi le-aduci.
Mă las în voia urii tale: sînt vinovat, mărturisesc.

SLUJNICA

Nu săvîrşi o nedreptate, Callicles; văd că-nvinuitul
Se apără în libertate, iar martorii stau ferecaţi.

CALLICLES

(către unul dintre sclavi)

Dezleagă-le.

(Către cele două femei.)

Plecaţi cu bine la casa voastră fiecare.

(Către pieptenăreasă.)

Aţîţ să-i spui stăpînei tale: cînd cer copilul, să mi-l dea.

(Către Diniarchus.)

Tu, ai să mergi la judecată.

DINIARCHUS

De ce să merg? Nu-mi eşti tu pretor?
Te rog din suflet de soţie să-mi dai pe fiica ta, Callicles.

CALLICLES

Pe Pollux! te-ai făcut tu însuţi, din cîte văd, judecător;
N-ai aşteptat să-ţi fie dată prin judecată; -ai luat-o singur
Ei bine, ia-o-aşa cum este.

(Diniarchus se ridică bucuros şi recunoscător.)

Dar mă răzbun şi eu pe tine;
Îţi pedepsesc urîta faptă cu şase mari talanţi din zestre.

DINIARCHUS

Eşti mult prea bun.

CALLICLES

Şi-acuma du-te să ceri copilul îndărăt.
Cinstit ar fi să-ţi iei nevasta cît mai de grabă-n casa ta.
Eu plec. Pe cuscrul dinainte vreau să-l vestesc printr-un răvaş;
Îi scriu să caute o altă mireasă pentru fiul său.

DINIARCHUS

Acum, pe loc, îi cer copilul, să nu tăgăduie-altădată.
Ci nu mi-i teamă, nu, de vreme ce mi-a spus singură-adevărul.
Dar o zăresc ieşind din casă. Ah, cred că are o ţepuşă
Nespus de lungă, căci, pe Pollux! de-acolo inima-mi străpunge.

SCENA IV

PHRONESIA, DINIARCHUS, ASTAPHIA

PHRONESIA

(fără să-l vadă pe Diniarchus)

O curtezană care-şi uită în faţa vinului de rosturi,
E-o proastă demnă de dispreţ;
Şi cînd se scaldă-n vin, ea capul se cade să şi-l ţină-afară.
Sînt necăjită peste poate că mi-au bătut pieptenăreasa.
Aud că pruncu-adus la mine ar fi odrasla lui Diniarchus.

DINIARCHUS

Cum a aflat, ea, care-mi ţine în mîini averea şi copilul?[1]

PHRONESIA

Îl văd pe cel ce din iubire mi-a dat să-i rostuiesc avutul.

[1] Întrebare surprinzătoare, întrucît Diniarchus îl auzise mai înainte pe Callicles trimiţînd-o pe pieptenăreasă la Phronesia. Text original nesigur.

DINIARCHUS

La tine, da, veneam, Phronesia.

PHRONESIA

Ce s-a-ntîmplat, iubirea mea?

DINIARCHUS

Nici o „iubire"; lasă gluma. Nu-mi arde-acum de-așa ceva.

PHRONESIA

Pe Castor! știu ce vrei, ce-ți place și ce dorești cu osebire:
Vrei să mă vezi, îmi vrei iubirea și vrei copilul să ți-l capeți.

DINIARCHUS

Zei buni, ce minunat vorbește, cum spune-n două vorbe totul!

PHRONESIA

Știu de logodnică, de fiul pe care ți l-a dăruit,
De-nsurătoarea ta cu dînsa, de dragostea ce i-o nutrești —
Atît de-aprinsă că pe mine vrei să mă lepezi; totuși, eu
Te rog la șoarece să cugeți, la-nțelepciunea-i fără greș:
El, cred că știi, nu-și lasă viața numai în seama unei borte,
Ci dacă una i se-astupă, dă fuga-n alta să se vîre.

DINIARCHUS

Cînd oi avea mai multă vreme pe larg de toate-o să vorbim.
Acum, dă-mi fiul.

PHRONESIA

O, Diniarchus, mai lasă-mi-l cîteva zile.

DINIARCHUS

Nici gînd.

PHRONESIA

Te rog.

DINIARCHUS

Dar ce nevoie ai tu de el?

PHRONESIA

O, foarte mare.
Trei zile doar, pînă-l învălui și mi-l jupoi pe militar.
Dacă mi-l lași, îți dau, pe Castor! și ție-o parte din cîștig!
Dacă mi-l iei acuma, -mi piere orice nădejde-n militar.

DINIARCHUS

Da, fie, mă-nvoiesc; de-altminteri n-am altă cale de ales.
Păstrează-l și-ngrijește-l bine, că ai de ce să-l îngrijești.

PHRONESIA

Multă-am să-ți port recunoștință! De-ai s-o duci rău în casa ta,
Găsi-vei adăpost la mine. Rămînem doar amici (de pradă.)[1]

DINIARCHUS

Rămîi cu bine, o, Phronesia!

PHRONESIA

Lumină-a ochilor, nu-mi spui?

DINIARCHUS

Pe cellalt nume-al tău, pe Hercle! ai să te-auzi mereu chemată.
Altă-ntrebare?

PHRONESIA

Mergi cu bine.

DINIARCHUS

Vin să te caut, cînd am vreme.

(Pleacă.)

PHRONESIA

(singură)

A-a dus Diniarchus, e departe. Pot să vorbesc în toată voia.
Mult adevăr e-n vechea vorbă: „Cînd ai prieteni, ești bogat".

[1] Text ininteligibil în original; reconstituire aproximativă.

Sper, mulțumită lui, și-acuma să-l jumulesc pe militar,
Iubindu-l mai presus de mine — ca să pun mîna pe ce vreau.
Oricît de mult ne dau iubiții, ne arătăm nemulțumite;
Și asta-i fala curtezanei.

ASTAPHIA

St! taci!

PHRONESIA

Dar ce-i, ce s-a-ntîmplat?

ASTAPHIA

(arătîndu-l pe militar)

Vine-al copilului părinte.

PHRONESIA

Să vină; lasă-l, dacă-i el.
Să vină, dacă vrea, la mine...[1]
Pe Castor! încă azi l-înșvălui cu vicleniș-mi și-l dau gata.

[1] În continuare versul este inteligibil.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

STRATOPHANES, PHRONESIA, ASTAPHIA, mai tîrziu STRABAX

STRATOPHANES

(o vreme, fără să le vadă pe cele două femei)

O mină îi aduc, de aur, femeii ce m-a osîndit;
Ca să o fac să-i placă darul de mai nainte, vin cu altul.
Dar, ah! Nu ea stă-n faţa uşii cu slujnica? Mă duc la ele.

(Către Phronesia.)

Ce faceţi voi aici?

PHRONESIA

(cu asprime)

Dă-mi pace.

STRATOPHANES

Eşti mînioasă...[1]

PHRONESIA

Vrei să mă laşi odată-n pace?

STRATOPHANES

(către Astaphia)

De ce-i ea pusă pe gîlceavă?

---

[1] Lacună în original.

ASTAPHIA

Pe Pollux! are-atîtea pricini.

PHRONESIA

Ar merita, dar nu-i vreau răul.

STRATOPHANES

Dac-am putut să mi te supăr, iubirea mea, -ntru ispășire,
Îți dau această mină de-aur; privește, dacă nu mă crezi[1].

PHRONESIA

Nu cred, pe Castor! niciodată, pînă ce-n mîna mea nu ține.
Și-mi trebuie să satur fătul, pe moașa care-i face baie,
Și doicii, ca să aibă lapte, vin vechi îmi trebuie să-i dau,
Nu numai ziua, dar și noaptea; cărbuni îmi trebuie și lemne,
Și perne, scutece, un leagăn cu tot ce se cuvine-n el,
Și-mi trebuie ulei, făină; mereu, în fiece clipită.
Nici într-o zi nu cumperi totul, și zilnic trebuiesc mai multe;
Doar nu-ngrijești ca pe-o găină un fiu de militar, ca tine.

STRATOPHANES

(întinzîndu-i punga)

Privește, mai curînd primește-o; de-aicea poți să cumperi totul.

PHRONESIA

E prea puțin, dar dă-o-ncoace.

STRATOPHANES

(Mai vin cu-o mină.)[2]

---

[1] Text nesigur.

[2] În original replica este ininteligibilă; reconstituire aproximativă.

PHRONESIA

Prea puţin.

STRATOPHANES

Am să-ţi dau tot ce vrei şi-ţi place; dă-mi şi tu mie-o sărutare.

PHRONESIA

Dă-mi pace, nu pot să te sufăr.

STRATOPHANES

(mîhnit)

Pierd vremea-n van, nu mă iubeşte;
Şi ah, mai mult de zece livre pe dragostea-i am risipit.[1]

PHRONESIA

(către Astaphia)

Du înăuntru punga asta.

STRABAX

(ieşind din casa Phronesiei)

Unde-a fugit frumoasa mea?
Nici pe ogoare nu-mi fac treaba şi nici aici; am tot zăcut
Lungit pe pat şi aşteptînd-o pîn-am simţit că amorţesc.
Dar iacăt-o! Ce faci acolo, frumoasa mea?

STRATOPHANES

(către Phronesia)

Dar ăsta cine-i?

[1] Textul şi sensul versului sînt nesigure. Livra romană cîntărea cca 1/3 din kg.

PHRONESIA

Un oaşpete, drag mie foarte.

STRATOPHANES

Cum? Ce spui tu? Mai drag ca mine?

PHRONESIA

Tu, să mă laşi, ţi-am spus, în pace.

(Vrea să intre în casă împreună cu Strabax.)

STRATOPHANES

Cum? ai luat banii, şi te duci?

PHRONESIA

Sînt înăuntru, la loc sigur.

STRABAX

Mi-e dor de tine, draga mea.

PHRONESIA

Şi mie, dragul meu, de tine.

STRABAX

Pe legea mea, ţi-o spun cinstit;
Îţi par un nătăfleţ, pesemne, dar vreau cu tine să-mi petrec;[1]
Frumoasă eşti, dar te povăţui să nu mă-nşeli, că fac prăpăd.[2]

PHRONESIA

Vrei să te iau acuma-n braţe? să te sărut?

---

[1] Vers probabil interpolat.
[2] Text corupt şi nesigur.

STRABAX

O, cît mi-ar place!

(Se lasă îmbrăţişat de Phronesia.)

STRATOPHANES

(aparte)

Îngădui-voi lîngă mine, sub ochii mei, să-l strîngă-n braţe?
Ba mai degrabă mor, pe Hercle!

(Tare, apucînd-o pe Phronesia de braţ.)

Ia mîna de pe el, femeie,
Dacă nu vrei să pieri pe dată de sabia şi mîna mea.[1]

PHRONESIA

Nu cu bătaia şi cu sila te faci, oşteanule, iubit:
Cu aurul, ci nu cu fierul, mă-mpiedici să iubesc pe altul.

STRATOPHANES

Atît de gingaşă, frumoasă — poţi să iubeşti un om ca ăsta?

PHRONESIA

Ţi-aduci aminte de proverbul din nu ştiu care comedie?
„S-adune-averi cu toţii-s meşteri, nu s-a scîrbit de asta nimeni."

STRATOPHANES

Să iei un om ca ăsta-n braţe, murdar şi bădăran, pe Hercle![2]

PHRONESIA

Murdar şi bădăran cum este, frumos şi mîndru-mi pare mie.

STRATOPHANES

Dar eu nu ţi-am dat aur?

PHRONESIA

Mie? Plătit-ai pruncului mîncarea.

---

[1] Text corupt.
[2] Text nesigur.

ASTAPHIA

De vrei să-i cucereşti iubirea, mai vii cu-o mină, -aici, de aur.

STRATOPHANES

Bătu-te-ar relele din lume, cele mai rele şi mai mari!

(Către Phronesia, arătîndu-l pe Strabax.)

Ce-i datorezi?

PHRONESIA

Trei lucruri.

STRATOPHANES

Care?

PHRONESIA

Parfumuri, sărutări, o noapte.

STRATOPHANOS

Ah, pregătit avea răspunsul. Înduplecă-te, cel puţin,
Să-mi dărui cît de cît şi mie din pătimaşa-ţi desfătare.

PHRONESIA

Cum? Ce spui tu? Ce vrei să-ţi dărui?...[1]

STRATOPHANES

Pe toată lumea o primeşte.

(Către Strabax, care o ţine îmbrăţişată pe Phronesia.)

Ia mîna de pe ea, băiete.

STRABAX

Vezi, să nu-ţi trag o chelfăneală, cît eşti de falnic şi viteaz.

STRATOPHANES

Dar i-am dat aur.

[1] Sfîrşitul versului este ininteligibil. În original urmează alte două versuri, de asemenea ininteligibile.

STRABAX

Eu, arginţii.

STRATOPHANES

Eu, o mantilă-mpurpurată.[1]

STRABAX

Eu, oile şi toată lîna, şi tot ce jinduie-i mai dau.
Aici, în mine lupţi cu mine, ci nu-n ameninţări, oştene.

PHRONESIA

Mă farmeci şi mă-ncînţi, o, Strabax! Urmează.

ASTAPHIA

Strună merge treaba;
Se ceartă prostul cu nebunul cum să-şi grăbească sărăcirea.

STRATOPHANES

(către Strabax)

Hai, scoate banii, dă-ţi obolul.[2]

STRABAX

Dă-ţi tu şi aurul şi viaţa.

STRATOPHANES

(către Phronesia)

Aici e un talant, în filippi de-argint curat[3]; e-al tău, primeşte-l.

PHRONESIA

O, de minune! Eşti de-al casei... dacă-ţi aduci mîncarea ta.

[1-2] Text nesigur.

[3] Text nesigur. Filippii erau monezi de aur; de aceea expresia „filippi de-argint" trebuie înţeleasă numai ca o glumă.

STRATOPHANES

(către Strabax)

Şi tu, ce-i dărui? Dă-i centura, sfruntatule. Ori te codeşti?

STRABAX

Tu eşti străin; eu, din cetate şi, vezi, nu umblu cu centură.

(Arătînd punga pe care o poartă legată de git.)

Dar îi aduc o turmă-ntreagă ascunsă, -aici, în punga asta.

(Aparte.)

Ce dar de cinste! L-am dat gata.

STRATOPHANES

Pe mine, care-am şi dat punga?

PHRONESIA

(către Strabax)

Hai, intră, şi rămîi la mine.

(Către Stratophanes.)

Şi tu, de-asemenea, rămîi.

STRATOPHANES

Ce spui? Cu el? Să fiu al doilea, măcar că-ntîiul am plătit?

PHRONESIA

Tu ai plătit, dar el plăti-va; am banii tăi, pe-ai lui i-aştept. De-aceea-i drept să vă port grija şi să vă-mpac pe amîndoi.

STRATOPHANES

Da, fie.

(Aparte.)

Mureşuranco face că trebuie să iei ce capeţi.

STRABAX

N-am să-ți îngădui nici o clipă să te așezi pe patul meu.

PHRONESIA

(către spectatori)

Cred c-a fost bună vînătoarea și după placul meu, pe castori
Și dacă mie mi-a mers strună, vă merge-aidoma și vouă.
Cînd plănuiți vreo trebușoară, să-mi dați un semn, atît vă cer.
Aplaudați pentru Venere, ocrotitoarea comediei.
(Rămîneți, spectatori, cu bine, aplaudați și — cale bună!)[1]

[1] Vers adăugat, probabil, de copiști.

ULCICA

Titlul latin:

AULULARIA

PERSONAJELE

ZEUL LAR, prologul
EUCLIO, un bătrîn
STAPHYLA, o sclavă bătrînă
EUNOMIA, sora lui Megadorus
MEGADORUS, un bătrîn
STROBILUS, un sclav
ANTHRAX, CONGRIO } bucătari
PHRYGIA, ELEUSIA } cîntăreţe din flaut
PYTHODICUS, un sclav
STROBILUS (?), sclavul lui Lyconides
LYCONIDES, un tînăr
PHAEDRIA, iubita lui Lyconides

Acţiunea se petrece în Atena.

SUBIECTUL COMEDIEI (I)

Bătrîn zgîrcit şi-n nimeni încrezător, Euclio,
Peste-o ulcică plină cu aur dînd în casă,
Îngălbenit de spaime o-ngroapă mai adînc
Şi o veghează-ntr-una. Un tînăr, Lyconides,
Îi necinstise fiica. Bătrînul Megadorus,
Împins la-nsurătoare de sora lui bătrînă,
Îi cere de soţie zgîrcitului copila.
Zgîrcitul se tot lasă rugat şi, temător,
Ulcica şi-o ascunde mereu în alte locuri.
Dar e pîndit de sclavul lui Lyconides — cel
Ce-i siluise fata, şi care-l hotărăşte
Pe bunul Megadorus să-i lase lui mireasa.
Rămas fără ulcică, o vreme — regăsind-o,
Cînd îşi pierduse toate nădejdile — Euclio
Îi dă, cu bucurie, lui Lyconides fata.

SUBIECTUL COMEDIEI (II)

Un ins, Euclio, dînd de-o oală cu bani, în preajmă-i tot veghează
Luat de spaime. Lyconides, cîndva, îi necinstise fata.
Cu ea bătrînul Megadorus s-ar însoți și bucătari
I-aduce-n casă. Ci Euclio ascunde aurul pe-aiurea.
Cum i se fură, Lyconides i-l napoiază. Și primește
Acea comoară,-n schimb, soția și pruncul de curînd născut.

PROLOGUL

ZEUL LAR

Nu vă miraţi de mine: vă spun pe dată cine-s.
Sînt Larul din căminul de unde m-aţi văzut
Ieşind. În casa asta mi-am întocmit de mult
Lăcaşul şi culcuşul, din anii cînd trăiau
Şi tatăl, şi bunicul stăpînului de-acuma.
Bunicul lui pe vremuri mi-a-ncredinţat o mare
Comoară,-n mare taină: sub vatră a-ngropat-o,
Şi m-a rugat fierbinte să i-o păzesc chiar eu.
Zgîrcit din cale-afară, pe patul lui de moarte
Nici fiului cu-o vorbă nu s-a destăinuit,
Ba nespunîndu-i locul comorii, s-a-ndurat
Să-l lase-n sărăcie pe propriul său fiu.
N-a vrut decît să-i deie o palmă de ogor,
Abia să-şi ducă viaţa muncind din răsputeri.
Murind cel ce lăsase în seama mea comoara,
Am vrut să văd de are mai multă grijă fiul
De mine, sau mă face uitat, ca tatăl lui.
Şi rău a fost, că-n fiece zi el mi-a purtat
Tot mai puţin de grijă, necum să mă cinstească.
Dar i-am plătit, la rîndu-mi: s-a prăpădit sărman.
Şi fiul lui, Euclio, stăpînu-acestei case,
E bucăţică ruptă din tată şi bunic.

El are-o fată; altă plămadă — zi de zi
Ea-mi dăruie tămîie, și vin și cîte alte;
Cununi îmi pune-adesea. Din grijă pentru ea
L-am ajutat pe tată să dea peste comoară,
Ca s-o mărite lesne, cînd vrea să și-o mărite.
C-a fost batjocorită de-un tînăr de neam mare.
Ci tînărul o știe pe fată, nu și ea
Pe dînsul, iară tatăl nu-i bănuie necazul.
Chiar azi pe bătrînelul de-alături îl împing
Să-i ceară mîna. Asta, ca să-l împing, la rîndu-i,
Pe tînăr să ia fata mai iute de soție.
Să știți că bătrînelul care-o să-i ceară mîna
E unchiul celui tînăr, ce-a necinstit-o silnic
În noaptea cînd, fecioară, pe Ceres o veghea.
Dar a-nceput să strige Euclio, cum i-i felul.
Își scoate-n stradă sclava, ca să nu-i afle taina.
Vrea aurul să-și vadă, căci teamă-i e de hoți.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

EUCLIO, STAPHYLA

EUCLIO

Îți spun să ieși! Afară! Pe Hercle! vreau îndată
Să ieși de-aici, iscoadă cu ochi scormonitori!

STAPHYLA

De ce mă bați, vai mie?

EUCLIO

Așa, ca să te vaieți,
Și să primești ce meriți, bătrînă ticăloasă.

STAPHYLA

Dar pentru ce, stăpîne, îmi ceri să ies din casă?

EUCLIO

Vrei să-ți dau socoteală, ogor de strămurări?
Departe stai de ușă! Mai mult, mai mult! Privi̯ți
Cum vine mai aproape! Nu bănui ce le-așteaptă?
Pe legea mea, de-oi pune mîna pe strămurare sau ciomag,
Fac pasul tău de broască țestoasă să-l lungești.

STAPHYLA

(aparte)

O, să-mi ajute zeii mai bine să mă spînzur
Decît cu prețul ăsta să mai slujesc la tine!

Tot zice, ticăloasa, tot zice printre dinți!
Pe Hercule!-ți scot ochii, pe amîndoi ți-i scot,
Dar nu te las, năpîrcă, să iscodești ce fac.
Hai, mînă mai departe, mai, mai departe... Stai
Acolo! Și, pe Hercle! Dacă te miști din loc
C-un pas, c-un vîrf de deget, cu-o unghie, măcar,
Sau dacă-ai să privești în urmă nainte să-ți îngădui eu,
Pe legea mea, te sui pe cruce și supușenia te-nvăț.

(Aparte.)

Mai mare ticăloasă ca asta n-am văzut
În viața mea, și tare mă tem ca nu cumva
Să-mi facă pocinogul fără-a băga de seamă,
Adulmecîndu-mi locul unde-am pitit comoara;
Mi-e teamă să nu aibă vreun ochi la ceafă, hoașca.
Acum, să văd de-mi este la locul ei comoara
Care-mi cășună-atîta neliniște și zbucium.

(Intră în casă.)

SCENA II

STAPHYLA

(rămînînd singură în stradă)

Pe Castor! nu-mi dau seama și nu m-ajută mintea
Să spun de ce năpastă și de ce nebunie
Mi-e bîntuit stăpînul dacă mă urgisește-așa mereu,
Scoțîndu-mă din casă de zece ori pe zi.
Pe Pollux! nu m-ajută mintea să spun ce furie-l apucă;
Stă nopțile de veghe; nu se urnește ziua
Din casă niciodată, ca pantofarul șchiop.
Și nu m-ajută mintea să tăinuiesc mai mult

Ruşinea fetei noastre, copila lui, al cărei
Soroc e-atît de-aproape-acuma; şi cea mai bună treabă-ar fi,
Cea mai cinstită pentru mine, să mă lungesc ca un *i* mare,
Cu-o funie-nnodată bine şi petrecută peste gît.

SCENA III

EUCLIO, STAPHYLA

EUCLIO

(aparte)

Acum plec de-acasă cu inima-mpăcată
Şi-ncredinţat că totu-i la loc şi neatins.

(Către Staphyla.)

Te du şi stai de pază în casă.

STAPHYLA

(ironică)

Ce vorbeşti?
Să stau de pază-n casă? De teamă că ţi-o pradă?
Cînd de la noi tîlharii n-au ce să ia, ştii bine.
Că-i plină cu nimica şi pînze de păianjeni.

EUCLIO

Mă mir că, pentru tine, nu face Iupiter
Din mine-un rege Filip sau Darius, vrăjitoare.
Vreau să mi se păzească păianjenii din casă.
Ştiu, sînt sărac, dar nu plîng; primesc orice-mi dau zeii.
Te du, şi-ncuie uşa; mă-ntorc într-o clipită.
Vezi, nu lăsa pe nimeni străin să intre-n casă.
Poate-o gîndi vreunul să ceară foc, tu stinge-l,
Ca să nu-nceerce nimeni să ceară de la noi.

De nu stingi focu-ndată, pe tine-am să te sting.
De ți se cere apă, să spui că s-a vărsat.
Cuțit, satîr, sau piuă, sau pisălog — pe scurt
Ce lucru vor vecinii să ceară cu-mprumut,
Să spui c-au fost furate, că ne-au călcat tîlharii.
Vreau să nu lași pe nimeni, în lipsa mea, pe nimeni
Să treacă pragul casei. Îți spun: nici pe Fortuna
Cea Bună, dacă vine ea însăși, n-o lăsa.

STAPHYLA

Ea nu cunoaște piedici, cred eu, cînd vrea să intre.
Nu-și face drum spre casa noastră, măcar că nu stă prea departe.

EUCLIO

Hai, taci, și du-te-n casă.

STAPHYLA

Tac și mă duc.

EUCLIO

Și trage
Zăvoarele-amîndouă. Mă-ntorc într-o clipită.
(Staphyla intră în casă.)
Mă chinuie pînă și gîndul că trebuie să ies din casă.
N-aș vrea să plec, pe Hercle! dar bine fac ce fac.
A dat conducătorul curiei[1] noastre veste
Că astăzi ne împarte cîte-un bănuț de-argint.
Și dacă nu-mi iau partea, și dacă nu mi-oi cere-o,
Cu toții bănui-vor că am în casă aur.

[1] Obicei roman. La început orașul era împărțit în curii, care aveau, fiecare, templul și cultul lor, și ale căror ceremonii erau celebrate de un preot *(curio, magister curiae)*.

Doar nu se poate crede că nu-şi ia un calic
Bănuţul de pomană ori că nu vrea să-l ceară.
Măcar că eu mă strădui să-mi ţin ascunsă taina,
De pe acuma-mi pare că mulţi au şi aflat-o,
Că prea mulţi mă salută plecîndu-mi-se-n faţă.
În cale-mi ies, mă cheamă, zoresc să-mi strîngă mîna;
De sănătate mă întreabă, şi cum o duc, şi ce mai fac.
Dar să alerg, mai bine, la treburile mele;
Ca să mă pot întoarce cît mai curînd acasă.

(Iesc.)

ACTUL AL DOILEA

SCENA I

EUNOMIA, MEGADORUS

Crezare dă-mi, o, frate, că vorba mea de-acuma
Din dragoste porneşte şi din grija
Pe care-o soră bună, ca mine, ţi-o păstrează.
Ştiu că în ochii voştri nesuferite sîntem:
Cu toate, pe dreptate, noi trecem drept flecare,
Ba chiar se spune-adesea că nimeni, niciodată,
Femeie mută n-a văzut pe lume.
Cu toate astea, frate, gîndeşte-te că-ţi sînt
Cel mai aproape suflet, cum şi tu mie-mi eşti;
De-aceea trebuie, şi-i bine, că doară e-n folosul nostru,
Să ne dăm bune sfaturi şi veşti să ne aducem,
Nimic să nu ne-ascundem, frate, să ne vorbim netemători
Şi simţămintele pe faţă să ni le spunem între noi.
De-aceea-n taină, iată, am vrut să vii afară,
Ca să vorbim frăţeşte de treburile tale.

MEGADORUS

Minune de femeie,-ntinde-mi mîna.

EUNOMIA

Cum? Cine ţi-e minunea de femeie?

MEGADORUS

Tu.

EUNOMIA

Eu?

MEGADORUS

Dacă zici nu, zic şi eu nu.

EUNOMIA

Cinstit e să ne spunem adevărul.
Femei-minune nu găseşti niciunde:
Sînt lucrul cel mai rău din lume, iubite frate.

MEGADORUS

Nu gîndesc
Nici eu în alt fel, scumpă soră, şi nu te contrazic defel.

EUNOMIA

Ascultă-mă, te rog.

MEGADORUS

Vorbeşte sau dă-mi poruncă; sînt al tău.

EUNOMIA

De viitorul tău e vorba şi vin la tine cu-o povaţă.

MEGADORUS

O, soră, eşti aceeaşi!

EUNOMIA

Prin fapte-aş vrea să fiu.

MEGADORUS

Şi despre ce e vorba?

EUNOMIA

De fericirea ta:
Să odrăsleşti şi tu nişte copii[1]...

[1] Alt obicei roman. Un cetăţean se însura cu scopul declarat de a-şi asigura descendenţa; căsătoria lui avea loc adeseori pentru că: „... a odrăslit cu vreuna şi... a luat-o de nevastă", după chiar formula lui Plaut din *Captivii* („B.P.T.". nr. 764, p. 189, v. 2). Primul cetăţean roman care a divorţat, Spurius Carvilius Ruga, şi-a izgonit soţia pentru că era sterilă şi el jurase în faţa censorului că se însoară cu scopul de a avea copii.

MEGADORUS

O, să-mi ajute zeii!

EUNOMIA

Tare mult

Aș vrea să te însori.

MEGADORUS

Vai mie!

EUNOMIA

Ce-i?

MEGADORUS

Cu-o piatră-n creier parcă mă izbești
Cu planurile tale, soră dragă.

EUNOMIA

Urmează sfatul meu de soră.

MEGADORUS

Dacă mi-ar place, l-aș urma.

EUNOMIA

Ți-ar prinde bine...

MEGADORUS

Să mă spînzur, ci nu, pe Hercle! să mă-nsor.
De mi-ai găsit nevasta, o iau, dar cu-o-nvoială:
Mă-nsor cu dînsa mîine și-o-nmormîntez poimîine.
Așa ți-o iau, nici vorbă; ci pregătește nunta.

EUNOMIA

Am dibuit cu una cu-o foarte mare zestre;
Dar e-o femeie coaptă; cam între două vîrste.
Dacă mi-ngădui, frate, pe dată ți-o pețesc.

MEGADORUS

Dar tu mi-ngădui o-ntrebare?

EUNOMIA

Cum nu? Întreabă-mă ce vrei.

MEGADORUS

Când un bărbat e copt de-a bine și ia, la fel, soție coaptă,
Și pasă-mi-te odrăslește la bătrînețe, nu găsești
Că pruncul lui, născut în urmă-i, primi-va numele Postumus[1]?
Dar să te cruț îmi stă-n putere și să te scap de grija asta.
Sînt, slavă zeilor, și slavă strămoșilor, un om bogat.
Nu-mi pasă de acea femeie cu zestre mare și trufașă,
Poruncitoare, țipătoare, cu mantii, car de fildeș, purpuri,
Și care, irosindu-mi banii, mă poate coborî-n sclavie.

EUNOMIA

Atunci cu ce fel de femeie ai vrea să te însori?

MEGADORUS

Îți spun.
Îl știi tu pe vecinul nostru, Euclio, un bătrîn sărman?

EUNOMIA

Un om de treabă;-l știu, pe Castor!

MEGADORUS

Vreau să mă-nsor cu fata lui,
O tînără neprihănită. Nu, dragă soră, taci din gură.
Știu: vrei să spui că e săracă. Dar mie și săracă-mi place.

EUNOMIA

Ajute-ți zeii!

MEGADORUS

Trag nădejde.

EUNOMIA

Vrei să-mi mai spui ceva?

---

[1] Derivat din *post*, numele desemna copilul născut *după* întocmirea testamentului și moartea tatălui.

MEGADORUS

Noroc.

EUNOMIA

Şi ţie, frate.

MEGADORUS

Pe Euclio, de-o fi acasă, vreau să-l văd.
Dar iacătă-l; de nu ştiu unde se-ntoarce chiar în clipa asta.

SCENA II

EUCLIO, MEGADORUS

EUCLIO

Cam bănuiam, plecînd de-acasă, că bat în van atîta cale;
Şi m-am pornit fără de voie. Şi nimeni n-a venit din partea
Curiei, nici conducătorul ce trebuia să-mpartă banii.
În casă-alerg; aici mi-i trupul, dar sufletul îmi e-năuntru.

MEGADORUS

(ajungîndu-i calea)

Salut, Euclio! Bucurie şi fericire îţi doresc.

EUCLIO

Iubite-ar zeii, Megadorus!

MEGADORUS

Ce faci? Eşti bine-sănătos?

EUCLIO

(aparte)

Nu fără pricină bogatul pe sărăcan îl măgulește.
Nici vorbă, ştie că am aur; de-aceea mă salută-aşa.

MEGADORUS

Ia spune-mi, bine-o duci?

EUCLIO

Pe Pollux! cu banii nu prea bine-o duc.

MEGADORUS

Ci nu te plînge; ai, pe Pollux! destul, ca să te fericească.

EUCLIO

(aparte)

Bătrîna i-a trădat, pe Hercle! comoara mea: e nendoios.
Dar lasă, îi retez cu limba şi-i scot cu ochii, cum o văd.

MEGADORUS

Ce tot şopteşti acolo, singur?

EUCLIO

Mă plîng de sărăcia mea.
O fată am, destul de mare, dar n-am să-i dărui nici o zestre,
Şi nu pot s-o mărit cu nimeni.

MEGADORUS

Taci tu; pe pace fii, Euclio.
Am grijă eu; primi-va zestre. Să-mi spui cît vrei, şi las'pe mine.

EUCLIO

(aparte)

Făgăduie, de parcă-ar cere; vrea aurul să mi-l înhape.
El ţine într-o mînă piatra şi mînea-n ceealaltă-o ţine.
Nu, nu mă-ncred în bogătaşul ce-l măguleşte pe sărac.
Dacă-ţi întinde-o mînă caldă, ţinteşte să te păgubească.
Ştiu, caracatiţele astea înhaţă zdravăn tot ce-ating.

MEGADORUS

O clipă-ascultă-mă, Euclio; vreau să vorbesc ceva cu tine,
De-o treabă care ne priveşte pe amîndoi.

EUCLIO

(aparte)

Vai mie, vai!
Mi-a fost comoara șterpelită. Și-acum, bag mîna-n foc, el vine
Ca să cădem la o-nvoială; alerg să văd ce este-acasă.

(Pleacă în goană.)

MEGADORUS

Hei, unde pleci?

EUCLIO

Mă-ntorc îndată; vreau doar s-arunc un ochi prin casă.

MEGADORUS

Pe Pollux! cred că adineauri, cînd am vorbit de fata lui
Și i-am cerut-o de nevastă, a bănuit că-l iau în rîs;
Nimic pe lume nu te face, ca sărăcia, bănuielnic.

EUCLIO

(aparte)

Mi-ajută zeii: totu-i bine, căci bine-i cînd nimic nu-ți piere.
Dar ce m-am speriat! Murisem de tot, pîn-a intra în casă.

(Tare.)

Mă-ntorc la tine, Megadorus, cum mi-ai cerut.

MEGADORUS

Îți mulțumesc.
Vreau să te-ntreb ceva și tare mi-ar place să-mi răspunzi cinstit.

EUCLIO

Doar să nu ceri nimic ce nu mi-i la îndemînă să-ți răspund.

MEGADORUS

Să-mi spui pe față, ce părere ai tu de nașterea mea?

EUCLIO

Bună.

MEGADORUS

De numele meu?

EUCLIO

Bun.

MEGADORUS

Purtarea-mi?

EUCLIO

Nici rea n-o știu, nici fără cinste.

MEGADORUS

Cunoști ce vîrstă am?

EUCLIO

E mare, ca și averea ta, pe Pollux!

MEGADORUS

Și eu, pe Pollux! totdeauna te-am socotit și te socot
Un cetățean cinstit și vrednic.

EUCLIO

(aparte)

A mirosit că-s plin de aur.

(Tare.)

Și ce dorești?

MEGADORUS

Că ne cunoaștem atît de bine, te-aș ruga —
Și fie întru fericirea și-a mea, și-a ta și-a fiicei tale —
Să-mi dai copila de soție. Făgăduiește că mi-o dărui.

EUCLIO

E necinstit, o, Megadorus, să iei în rîs un sărăntoc
Ce nu ți-a făcut rău nici ție, nici alor tăi, de cînd ne știm.
N-am zis și n-am făcut nimica să merite purtarea ta.

MEGADORUS

Nu, nu te iau în rîs, pe Pollux! și, crede-mi, nu sînt pus pe rîs,
C-ar fi de tot nedemn de mine.

EUCLIO

Atunci, de ce îmi ceri copila?

MEGADORUS

Pentru deplina fericire a mea, și-a ta, și-a casei tale.

EUCLIO

Dar mă gîndesc, o, Megadorus, că tu ai trecere și-avere,
În timp ce eu, vai mie,-s omul cel mai sărman dintre sărmani.
Și mă gîndesc că dacă fata am să ți-o dărui, o să facem
Pe boul tu, eu pe asinul: și, prins cu tine-n jug, mi-e teamă
Că nu pot trage-asemeni ție, și eu, asinul, cad în tină;
Și nici n-ai să te uiți la mine, tu, boul, ca și cum n-aș fi.
Și luat, așa, de sus, de tine, ajung de rîsul stirpei mele.
N-aș mai avea statornic staul dacă se-ntîmplă-o despărțire;
M-ar sfîșia în dinți asinii și boii-n coarne m-ar sălta.
Primejdios de tot îmi pare să trec de la asini la boi.

MEGADORUS

De și mai mare-nsemnătate-i să te unești acuma strîns
C-un om cinstit. Te rog primește-mi propunerea; te lasă, hai,
Îndupleçat și dă-mi copila.

EUCLIO

Dar zestre n-am să-i dau.

MEGADORUS

Nu-i da.
Să fie bună și-nțeleaptă, și are zestre înde-ajuns.

EUCLIO

Ți-am spus-o ca să nu-ți închipui c-aș fi găsit cumva comori.

MEGADORUS

Știu; nu-mi mai spune, dă-mi copila.

EUCLIO

Hai, fie.

(Auzind un zgomot de hîrleț.)

Dar, pe zei, nu sînt
Un om pierdut?

MEGADORUS

Cum? Ce se-ntîmplă?

EUCLIO

Ce scrîşnet ca de fier aud?

(Iese în goană.)

MEGADORUS

Grădina-am pus să mi se sape. Dar unde-a şters-o omul meu?
S-a dus, lăsîndu-mi îndoiala; mă ia, nici vorbă, cam de sus.
Văzînd că-i vreau prietenia: c-aşa sînt oamenii făcuţi.
Adesea, cînd bogatul cere un mic hatîr celui sărac,
Acesta şovăie; ştiaţa de binele-i departe-l ţine.
Pe urmă, cînd prileju-l pierde, îi pare rău, dar prea tîrziu.

EUCLIO

(întorcîndu-se; către Staphyla)

Pe Hercle! de nu chem călăul din rădăcini să-ţi taie limba,
Primesc, ba cer să pui îndată pe cine vrei să mă scopească.

MEGADORUS

Pe Hercle! bine văd, Euclio, că, fără să-mi iei anii-n seamă,
Îţi place să te joci cu mine, şi n-ai dreptate nicidecum.

EUCLIO

Pe Pollux! nu vreau, Megadorus, şi dac-aş vrea, n-am bani să joc.

MEGADORUS

Atunci? Înseamnă că-mi dai fata?

EUCLIO

Cu învoiala-n ce priveşte
Mai înainte spusa zestre.

MEGADORUS

Făgăduieşti?

EUCLIO

Făgăduiesc.

MEGADORUS

Prielnici să ne fie zeii!

EUCLIO

Să fie! Numai de-nvoială
Să-ți amintești: că nu-ți aduce nimic de zestre fata mea.

MEGADORUS

O, n-am să uit.

EUCLIO

Prea e-n năravul celui bogat să-ntoarcă vorba;
Știe-nțelegeri să dezlege și fărdelegi să schimbe-n lege.

MEGADORUS

Din parte-mi, n-o să ai necazuri. Și, dacă nu sînt alte piedici,
De ce n-am face astăzi nunta?

EUCLIO

Ar fi, pe Hercle! tare bine.

MEGADORUS

Mă duc să poruncesc ospățul. Mai e ceva?

EUCLIO

Nimic. Drum bun.

MEGADORUS

(îndepărtîndu-se)

Hei, Strobilus, să-mi vii pe urme, cu toată graba, pînă-n piață.

EUCLIO

(singur)

S-a dus. Zei mari și făr' de moarte, vedeți a banului puteri!
A mirosit, nu-ncape vorbă, că am în casă o comoară;
Și mi-o rivnește, și de-aceea cu mine vrea să se-nrudească.

SCENA III

EUCLIO, STAPHYLA

EUCLIO

Hei, unde ești tu, gură spartă, ce-ai flecărit pe la vecini
C-am să-i dau zestre fetei mele? Pe tine, Staphyla, te chem.
Ai auzit?

(Staphyla iese din casa lui Euclio.)

Să speli îndată putinele din casă vase.
Mărit pe fiică-mea, chiar astăzi, cu Megador, vecinul nostru.

STAPHYLA

Ajute-i zeii! Dar, pe Castor! azi nu se poate, nu e vreme.

EUCLIO

Taci tu, și pleacă; și-ngrijește de toate pîn' mă-ntorc din for.
Și, vezi, încuie ușa bine; îndată vin.

(Iese.)

STAPHYLA

(singură)

Ce-i de făcut?
Pierdute fi-vom peste-o clipă, și eu, și tinăra-mi stăpînă;
Sorocul nașterii e-aproape, și-ajunge, vai, de rîsul lumii.
Păstrata pîn-acuma taină, cu-atîta chin, se dă-n vileag.
Alerg să-ndeplinesc porunca stăpînului pînă se-ntoarce.
Pe Castor! azi goli-voi cupa de jale și amărăciune.

(Intră în casă.)

SCENA IV

STROBILUS[1], *ANTHRAX*, *CONGRIO*, *PHRYGIA*, *ELEUSIA*

STROBILUS

A cumpărat mîncare stăpînul și-a năimit

[1] Sclavul lui Megadorus.

În piață bucătarii și-aceste flautiste
Și m-a trimis pe mine să-mpart în două totul.

ANTHRAX

Nu te gîndi, pe Hercle! să mă despici în două;
Ci, dacă ai nevoie de mine-ntreg, mă iată.

CONGRIO

O, ce sfios s-arată mieņțul desfrînat!
Doar să te-mbie vreunul, și despicat te lași.

STROBILUS

Eu n-am dat înțelesul cuvîntului pe dos,
Cum, pe nedrept, tu, Anthrax, i-l dai. Dar astăzi chiar
Stăpînu-meu se-nsoară.

ANTHRAX

Și cine-i e mireasa?

STROBILUS

Copila lui Euclio, ce locuiește-alături.
Și-i dă lui jumătate din tot ce-a cumpărat,
Un bucătar, de-asemeni, precum și-o flautistă.

ANTHRAX

Deci jumătate-acolo,

(arată casa lui Euclio)

și jumătate-acasă.

STROBILUS

Cum zici.

ANTHRAX

Dar ce? bătrînul nu poate, nu e-n stare
S-aducă de-ale gurii la nunta fiicei sale?

STROBILUS

Eh, asta-i!

ANTHRAX

Ce-l opreşte?

STROBILUS

Hm, ce-l opreşte-ntrebi?
Nici piatra seacă nu e uscată ca bătrînul.

ANTHRAX

Aşa?

CONGRIO

Aşa să fie?

STROBILUS

Păi judecă şi tu...[1]
Se jură c-ar fi lefter şi că-i sărac lipit.
Ba cheamă zei şi oameni în ajutor cînd scapă
Un fir de fum pe coşul cocioabei lui, afară.
Iar cînd se culcă, -şi leagă la gură un burduf.

ANTHRAX

De ce?

STROBILUS

Ca să nu piardă nimic din răsuflare.

ANTHRAX

Dar nu cumva şi gura de dindărăt şi-o leagă,
La fel, ca să nu piardă vreo răsuflare-n somn?

STROBILUS

Dă-mi, rogu-te, crezare, cum şi eu cred ce-mi spui.

ANTHRAX

Te cred, fără-ndoială.

STROBILUS

Ştii alta, mai grozavă?
Cînd face baie, plînge că prăpădeşte apa.

[1] Se pare că în text ar exista o lacună de cel puţin un vers.

ANTHRAX

Ce crezi, dacă i-am cere, să zicem, un talant
Să ne plătim sclavia, s-ar îndura bătrînul?

STROBILUS

Nici Foamea, de i-ai cere-o, pe Hercle! nu ţi-ar da-o.
Cînd, într-o zi, bărbierul din unghii i-a tăiat,
Le-a adunat pe toate şi le-a luat cu sine.[1]

ANTHRAX

Tu îmi vorbeşti de omul cel mai zgîrcit din lume.

STROBILUS

Crezi că-i zgîrcit şi duce o viaţă ticăloasă?...
Furîndu-i o bucată de carne un erete,
A alergat la pretor cu lacrimile-n ochi:
Gemînd, bocind în hohot, deplina-ngăduinţă
I-a fost cerut să-l cheme pe hoţ la judecată.
Aş povesti mai multe, dac-am avea răgaz.
Dar care-i cel mai iute de mînă dintre voi?

ANTHRAX

Eu, fără doar şi poate.

STROBILUS

Ca bucătar, nu hoţ.

ANTHRAX

Ca bucătar, nici vorbă.

STROBILUS

(către Congrio)

Şi tu?

CONGRIO

(înfumurat)

Sînt cum mă vezi.

[1] Desigur, nu trebuie să se ia în serios trăncănelile lui Strobilus. O anumită precauţie a lui Euclio împotriva farmecelor este însă posibilă. Unghiile şi resturile de păr erau folosite în vrăjitorie.

ANTHRAX

El bucătar de tîrg e: la nouă zile-neinge
Cuptorul[1].

CONGRIO

Mă defaimă, cînd numele-i se scrie
Cu litere-abia şase? Tîlhar!

ANTHRAX

Tîlhar eşti tu,
Şi spînzurat!

STROBILUS

(către Anthrax)

Tăcere. Ia mielul cel mai gras
(Şi intră-n casa noastră.)[2]

ANTHRAX

Am înţeles.

STROBILUS

Tu, Congrio,
Ia cellalt miel şi intră alături.

(Împărţind în două grupe sclavii care duc proviziile.)

Voi, urmaţi-l.
Voi, ceştilalţi, vă duceţi la noi.

CONGRIO

Văd că-mpărţeala-i
Nedreaptă; ei, pe Hercle! au mielul cel mai gras.

---

[1] *Nundinae*-le din original erau zilele de tîrg, care se ţinea la Roma o dată la nouă zile. Atunci avea loc o mare afluenţă de locuitori ai periferiilor şi de la ţară, care veneau în oraş ca să-şi vîndă produsele, pentru cumpărături, să se intereseze de procese etc. În for se aşezau bucătării sub cerul liber, şi anumiţi bucătari de ocazie nu lucrau decît în aceste zile, singura lor iscusinţă fiind pregătirea unor mîncăruri mediocre.

[2] Lacună în original; text presupus.

STROBILUS

Îţi las pe cea mai grasă din flautiste ţie.
Mergi, Phrygia, cu ăsta; Eleusia, tu,
În casa noastră du-te.

CONGRIO

Ah, Strobilus, viclene,
De ce mă dai pe mîna bătrînului zgîrciob?
Mă osîndeşti să urlu cerîndu-i oarece,
Vreun fleculeţ din casă.

STROBILUS

Eşti un neghiob; te-ai zbate
Ca să-i ajungi datornic, ci nu să tragi foloase.

CONGRIO

Atunci?

STROBILUS

Mă-ntrebi? În primul şi-n primul rînd aici
Prea multă lume nu e: de-ţi trebuie vreun lucru
Îl iei şi-l duci acasă, nu zăboveşti cerîndu-l.
La noi e, dimpotrivă, puhoi de lume-n casă,
Averi sînt, giuvaieruri, covoare,-argintărie.
Şi dacă piere-un lucru — şi te cunosc: nu iei,
Ba nici n-atingi cu mîna ce nu ţi-e la-ndemînă —
S-ar spune: „Bucătarii-s tîlharii, înhăţaţi-i,
Legaţi-i, deşelaţi-i şi-nchideţi-i în beci".
Odată-ajuns acolo, nu mai găseşti, cum ştii,
Nimic de şterpeleală. Să mergem.

CONGRIO

Te urmez.

SCENA V

STROBILUS, STAPHYLA, CONGRIO

STROBILUS

Hei, Staphyla, deschide-ne uşa.

STAPHYLA

Cine strigă?

STROBILUS

Eu, Strobilus.

STAPHYLA

Şi ce vrei?

STROBILUS

Primeşte bucătarii

Şi fetele şi-aceste cumpărături de nuntă.
Trimis de Megadorus am fost cu tot ce vezi.

STAPHYLA

Să-mi spui cinstit: e vorba de nunţile Cererei?

STROBILUS

De ce?

STAPHYLA

În toate astea nu văd un strop de vin.

STROBILUS

Cînd vine de la piaţă stăpînu-meu, v-aducem.

STAPHYLA

N-avem un lemn în casă.

CONGRIO

Dar grinzi şi stîlpi aveţi?

STAPHYLA

Destui.

CONGRIO

Atuncea-s lemne, nu cereţi cu-mprumut.

STAPHYLA

Ascultă, secătură, cirac al lui Vulcan,
Nu cumva-ţi dă prin minte că pentru cina asta
Şi ca să-ţi iei tu plata ne-om pune foc la casă?

CONGRIO

Nu, nicidecum.

STROBILUS

(către Staphyla)

Mai bine deschide-ne.

STAPHYLA

Veniţi.

(Intră cu toţii în casa lui Euclio.)

SCENA VI

PYTHODICUS

(ieşind din casa lui Megadorus)

Munciţi. Eu am bătaie de cap cu bucătarii;
Azi nu-i un fleac, pe Pollux! supravegherea lor.
Eu, unul, i-aş trimite să ne gătească-n beci;
Şi-am ridica la urmă bucatele-n panere.
Dar dacă cei de-acolo, de jos, mănîncă tot,
Noi, cei de sus, rămînem cu toţii nemîncaţi.
Dar flecăresc, de parcă necazuri n-aş avea
Cu hrăpăreţii ăştia de care-i plină casa.[1]

SCENA VII

EUCLIO, CONGRIO

EUCLIO

(singur)

Mi-am luat şi eu, pe Herclel azi inima în dinţi,
Vrînd să petrec în lege la nunta fiicei mele.
Mă duc întins la piaţă, cer peşte, era scump,

[1] Monolog probabil interpolat, întrucît textul lui este inutil, iar personajul care îl rosteşte nu mai apare în nici o altă parte a piesei.

Carnea de miel, tot scumpă, aşijderi cea de vacă,
Viţelul, scump, şi porcul, şi tonul, scumpe toate.
Păreau cu-atît mai scumpe cu cît n-aveam un ban.
M-a covîrşit mînia că nu puteam să cumpăr.
Şi ce mai săpuneală pungaşilor le-am tras.
Pe urmă, am luat calea spre casă cugetînd:
„Dacă azvîrli la zile de sărbători cu banii,
Te mustri-n alte zile că n-ai fost mînă strînsă".
Şi astfel cugetîndu-mi şi pîntecul, şi mintea,
M-am reîntors la-ntîia-mi părere, s-o mărit
Pe fiică-mea cu cît mai puţină cheltuială.
Şi deci am luat tămîie şi-aceste coroniţe;
Le-oi pune pe căminul măritului zeu Lar,
Ca să aducă fetei noroc în căsnicie.
Dar pentru ce deschisă văd uşa casei noastre?
Ce larmă-i înăuntru? Vai mie, -am fost prădat?

CONGRIO

(din interiorul casei)

Împrumutaţi vreo oală mai mare din vecini;
A voastră prea e mică şi nu ajunge.

EUCLIO

Vai,
Pe Hercle! mor: îmi fură comoara, cere-o oală.
(Sînt un om mort, de nu mă reped mai iute-n casă.)[1]
Te rog frumos, Apolo, mă apără şi-ajută-mi.
Străpunge-i cu săgeata pe hoţii de comori,
De-ai ajutat, cum se vorbeşte, şi alţi năpăstuiţi ca mine.[2]
Dar nu alerg, ci-ntîrziu, şi-mi piere tot avutul.

---

[1] Vers probabil interpolat.

[2] Textul şi sensul versului sînt nesigure. De asemenea, nu se ştie sigur la ce intervenţie al lui Apollo se referă bătrînul; poate la pedepsirea grecilor, la Troia, după ce Agamemnon a refuzat s-o redea pe roaba sa, Briseis, tatălui ei, care era preot al zeului solar (începutul *Iliadei*).

SCENA VIII

ANTHRAX

(ieșind din casa lui Megadorus)

Tu, Dromo, cureți peștii de solzi; Machaerio, tu,
Murenele jupoaie-mi și nu uita țiparii.
Eu plec să-i cer, de-alături, o tavă de copt pîinea,
Lui Congrio. Tu ești meșter la jumulit, să-mi faci
Cocoșul ăsta neted ca dansatorii spîni.
Dar ce văicăreală s-aude la vecin?
Pesemne bucătarii și-au dat cam mult în petec.
Mă-ntorc, să nu se-ntîmple vreo poznă și la noi.

ACTUL AL TREILEA

SCENA I

CONGRIO

(ieșind din casa lui Euclio)

Buni cetățeni, vă rog din suflet, buni orășeni, vecini, străini,
Vă rog să-mi faceți loc de fugă, vă rog lăsați-mi drum deschis.
N-am mai făcut bucătăreală unor țicniți în bachanale,
Care-mi deșeală ucenicii și mă deșeală cu ciomagul.
Mă doare trupul, mor; atîta m-a ciomăgit bătrînul ăsta.
N-am mai văzut, ca el, un altul să dăruiască-atîta lemn;
Pîn-am zburat cu toții-afară, ciomagul lui ne-a rupt spinarea.
Dar iată-l, sînt pierdut, vai mie! Începe iară bachanala.
M-a urmărit. Știu ce-mi rămîne să fac: el singur m-a-nvățat.

SCENA II

EUCLIO, CONGRIO

EUCLIO

Hei, vino-ncoace! Unde-ai șters-o. Opriți-l!

CONGRIO

De ce strigi, nebune?

EUCLIO

La triumviri mă duc, de-a dreptul, cu pîră împotriva ta.

CONGRIO

De ce?

EUCLIO

Că ai cuțit.

CONGRIO

Unealtă-i de-a bucătarului.

EUCLIO

De ce

L-ai scos la mine?

CONGRIO

Rău îmi pare că nu ți l-am vîrît în coaste.

EUCLIO

N-am pomenit și nu se află mai mare ticălos ca tine,
Și nu știu altă bucurie-decît să te snopesc, mă jur.

CONGRIO

Nu osteni răcindu-ți gura; vorbește fapta de la sine.
Doar m-ai făcut, bătînd la mine, ca dansatorii de subțire.
Cu cè drept dai în noi? răspunde, calic nètrebnic.

EUCLIO

Cu ce drept?
Ție mult să știi? Găsești, pesemne, că n-ai primit ce-ți dataram?

CONGRIO

Nu-mi pasă, dar plăti-vei totul, cît mai am cap și bine-l simt.

EUCLIO

Pe Pollux! nu știu ce urmează; dar cred că simte bine-acuma.
(Îl bate.)
Ce te-a adus la mine-n casă, ce-ai căutat, în lipsa mea
Și fără să-ți fi dat poruncă? să-mi spui.

CONGRIO

Ți-oi spune. Am venit,
Aici, să pregătim ospățul de nuntă.

EUCLIO

Ha! Şi ce, ce-ţi pasă
De-mi place crud sau fiert ospăţul, sau poate mi-eşti cumva tutore?

CONGRIO

Vreau mult să ştiu dacă ne-ngădui să pregătim aici ospăţul?

EUCLIO

Vreau mult să ştiu dacă-mi rămîne tot ce-i în casă, neatins.

CONGRIO

Să iau doar ce-am adus cu mine, atîta cer şi nu mai mult.
Nimic de-al tău nu-mi trebuieşte.

EUCLIO

(ironic)

Da, ştiu: să nu mă-nveţi; cunosc.

CONGRIO

Ci spune tu de ce ne-mpiedici să pregătim aici ospăţul?
Ce ţi-am făcut? Ce vorbă-a noastră oare-a putut să te mînie?

EUCLIO

Cum, mai şi-ntrebi, lepădătură, cînd v-aţi pornit să scormoniţi
Prin toate colţurile casei, intrînd în fiece odaie?
De-ai fi rămas unde-aveai treabă, în preajma focului, adică,
Nu ţi-ar fi spartă căpăţîna; aşa, ai căpătat ce meriţi.
Şi-acum, ascultă-mi hotărîrea, să nu te-aud că n-ai ştiut-o:
Un pas nu faci spre uşa asta, fără porunca mea, să ştii
Că vai şi-amar va fi de tine, ascultă bine: vai şi-amar.
Îmi ştii acuma hotărîrea.

(Intră în casă.)

CONGRIO

Unde-ai plecat? Ia vino-ncoace.
Ah, pe stăpîna mea Laverna[1], de nu te-nfăţişezi pe dată

[1] Zeiţa protectoare a hoţilor. Avea, pe via Salaria, o pădure sacră şi o statuie în faţa căreia credincioşii ei se rugau în tăcere, ca să nu li se afle planurile.

Cu ustensilele-mi, vedea-vei ce tărăboi îți crește-n ușă.
Acum, ce să mai fac? Pe Pollux! rău gînd avui venind aici:
Pe un sesterț mi-a fost tocmeala și dau mai mult ca să mă vindec.

SCENA III

EUCLIO, CONGRIO

EUCLIO

(ținînd oala în brațe)

Oriunde plec de-acum, pe Hercle! o iau și-o port mereu cu mine,
Că nu mai vreau s-o las în calea primejdiilor fără seamăn.

(Către Congrio și ceilalți.)

Acum puteți intra-năuntru și bucătari, și flautiste.
Hai, dacă-ți place, mînă-ți turma de mocîrțani buni de vînzare.
Bucătărește-acum, lucrează, gătește-acuma cît îți place.

CONGRIO

Mă-mbii acum, după ce capul ciobitu-mi-l-ai cu ciomagul.

EUCLIO

În casă, mișcă-te: la muncă, nu la palavre-ai fost tocmit.

CONGRIO

Bătrîne, -am să-ți plătesc, pe Hercle! bătaia ce mi-ai tras-o astăzi.
Tocmit am fost să fac mîncare, nu ca să mă zdrobești cu parul.

EUCLIO

Ci dă-mă-n judecată; lasă amenințările. Sau intri
Să faci mîncare sau dă fuga și spînzură-te.

CONGRIO

Du-te tu.

(Bucătarii intră în casa lui Euclio.)

SCENA IV

EUCLIO

(singur, strîngîndu-şi oala la piept)

S-a dus. Pe zeii fără' de moarte, îi vine greu şi i se cere
Curaj săraculuĭ, nu glumă, să-ncheie-o treabă cu bogatul.
Vedeţi cum cearcă Megadorus pe orice cale să mă prindă.
Îmi vîră-n casă bucătarii, spunînd că astfel mă cinsteşte,
Cînd colo, vrea să-mi şterpelească — ce ticălos! — ulcica asta.
Ba, ca să pună vîrf la toate, chiar şi cocoşul meu, cocoşul
Pe care-l datorez bătrînei, n-a fost departe să mă piardă.
Prinsese chef de scormoneală cu ghearele-i prin locul chiar
Unde-o-ngropasem.

(Arată oala.)

Ei, şi-atuncea, pe dată fierea mi se-nc̆inge,
Apuc ciomagul şi dau morţii tîlharul prins asupra faptei.
Aveau de gînd să-i dea, nici vorbă, răsplată bună bucătarii
Dacă le-arată-ascunzătoarea. Ci le-am luat din mînă arma.
(Deci, cheltuielile de luptă cocoşul le-a plătit, pe toate.)[1]
Dar, iată, vine Megadorus, iubitu-mi ginere, din for.
Nu-l las să treacă mai departe pînă nu schimb cu el o vorbă.

SCENA V

MEGADORUS, EUCLIO

MEGADORUS

(fără să-l vadă pe Euclio)

Am povestit mai multor prieteni cum că vreau
Să mă însor: cu toţii mi-au ridicat-o-n slăvi
Pe fata lui Euclio; mi-au spus că bun mi-e gîndul.
Socot şi eu că dacă ar face toţi ca mine,
Dacă bogaţii, -adică, s-ar însura-ndeobşte

[1] Vers probabil interpolat.

Cu fete fără zestre de cetățeni săraci,
Unire mult mai multă ar fi-n cetatea noastră,
Mult mai puține pricini de pizmă între oameni,
Nevestele s-ar teme ceva mai mult de noi
Și-am cheltui cu ele mult mai puțin ca astăzi.
E-ntru folosul nostru, al tuturor, ce spun,
Și prea puțini, pesemne, s-ar ridica-mpotrivă,
Hulpavii, nesătuii ce nu știu de vreo lege
Cum nu știu pantofarul pentru măsura lor.
„Dar fetele avute cu cine se mărită,
Vor spune, dacă ăsta e-un drept al sărăntoacei?"
Cu cin'le place,-avereа doar să n-o ia cu ele.
Așa, vor fi silite să stringă,-n chip de zestre,
Niște virtuți de care altminteri nu le pasă.
Și-așa, catîrii — astăzi mai scumpi ca armăsarii —
S-ar vinde, cred, mai ieftin decît căluții galici.

EUCLIO

(aparte)

Pe zeii făr' de moarte, îmi place să-l ascult
Frumos mai glăsuiește despre economie.

MEGADORUS

Femeia n-ar mai zice: „Bărbate, ți-am adus
O zestre mai bogată decît averea ta.
Așa că este drept să-mi dărui rochii de purpură, podoabe,
Să-mi dărui slujitoare, catîri și caîrgii,
Și sclavi să mă-nsoțească și care de plimbare."

EUCLIO

(aparte)

Cunoaște obiceiul matroanelor de neam!
Mi-ar place mult să-l știu prefectul moravurilor femeiești[1].

[1] Acesta era censorul, care, în calitate de supraveghetor al bunelor moravuri, *praefectus moribus*, putea pronunța un fel de pedeapsă morală, *nota censoria*. La Atena exista un *gyneconomos*, însărcinat cu supravegherea femeilor.

MEGADORUS

Vezi mult mai multe care la casa din oraș
Ca-ntr-o gospodărie și fermă de la țară.
Dar asta e nimic pe lîngă atîtea alte cheltuieli.
Îți vin curățitorul de stofe, aurarul,
Cel ce brodează, țesătorii de pînză, ciucurarii, droaie
Vin cămășarii, boiangiii în roșu, galben, vioriu,
Vin cei ce parfumează pantofii, mînecarii;
Îți vin telali de inuri, telali de încălțări,
Cavafi ce stau pe scaun și fac pantofi de damă,
Cavafii de sandale și boiangiii-n mov;
Îți cer bani croitorii, îți cer curățitorii;
Vin negustori de panglici și cingători la rînd.
Scăpat te crezi, răsufli; dar alți o mie vin
Să ceară bani, și-n atriu așteaptă ceaprazari,
Și meșteri de lădițe și-n ale pielăriei.
Îți dau, le dai; și iară te crezi scăpat de ei,
Cînd iată boiangiii în șofrăniu venind —
Mereu, mereu cîte-un nemernic se-nfățișează după bani.

EUCLIO

(aparte)

Mă tem, dacă m-apropii, să nu desfir aceste
Moravuri de femeie; mai bine-i să-l ascult.

MEGADORUS

Abia plătești mulțimea de vînzători de fleacuri,
Și vine militarul să-și ceară banii lui[1].
Tu la zaraf dai fuga să faci cu el socoata.
Lași militaru-acasă, flămînd, visîndu-și banii.
Dar încheind socoata, ajungi cu minunare
Să afli că tu însuți dator ești la zaraf.
Și tocmai militaru-l amîi pe altă dată.

[1] Plata soldei pe care senatul roman o votase în anul 349 î.e.n. în favoarea plebeilor înrolați în armată.

Deci iată ce necazuri — măcar că nu sînt toate —
Şi cîtă cheltuială aduce-o zestre mare.
Femeia fără zestre atîrnă de bărbat;
Femeile cu zestre aduc prăpăd în casă.
Da'l văd pe tata-socru. Ce spui, ce faci, Euclio?

SCENA VI

EUCLIO, MEGADORUS

EUCLIO

Îţi ascultam cuvîntul şi tare-mi mai plăcea.

MEGADORUS

M-ai auzit?

EUCLIO

O vorbă, nici una, n-am pierdut.

MEGADORUS

Cu toate astea mi se pare că n-ar fi rău ca barem azi
Să te arăţi mai darnic la nunta fiicei tale.

EUCLIO

Cînd omul potriveşte cu-averea-i dărnicia
Şi faima cu norocul — obîrşia-şi cunoaşte.
Eu, unul, Megadorus, ca orice sărăntoc,
N-am nici o bogăţie în casa mea, nimic.

MEGADORUS

Ba da, şi (ai destulă)[1], şi să-ţi ajute zeii
Să ţi-o sporeşti într-una şi să păstrezi ce ai.

EUCLIO

(aparte)

Nu-mi place vorba asta: „şi să păstrezi ce ai".
Da, ştie de comoară, da, m-a trădat bătrîna.

[1] Lacună în original; text presupus.

MEGADORUS

(către Euclio care își întorsese fața de la el)

De ce-ți convoci senatul, aici, de unul singur?

EUCLIO

Vreau să te iau, cum meriți, la rost.

MEGADORUS

Și pentru ce?

EUCLIO

Auzi, mai și întreabă! Cînd orice colțișor
Al bietei mele case mi-l umple cu tîlhari;
Cînd bucătari cinci sute în casă îmi aduce,
Cu mîini tot cîte șase, un neam de Geryoni[1].
Nici Argus[2], cel de-a-ntregul acoperit de ochi,
Care-a fost pus de Hera pe Io s-o păzească,
Nu poate să-i vegheze. Pe flautista-aceea
N-o mai socot, cu toate c-ar bea, umplută vîrf
Cu dulce vin, fîntîna Pirenei[3] din Corint.
Cît despre ale gurii...

MEGADORUS

Ai pentru-o oaste-ntreagă.
Un miel ți-am dat eu însumi.

EUCLIO

Hei! nu știu animal
A curion s-aducă mai mult ca mielul tău.

---

[1] *Geryon* — monstru cu trei capete și trei trupuri unite, stăpîn peste nenumărate cirezi de boi; a fost ucis de Hercule.

[2] Monstru fabulos, cu o sută de ochi. A fost pus de Hera (Iunona) să o păzească pe Io, iubita lui Zeus, care fusese metamorfozată în vacă. Ucis de Hermes cu o piatră azvîrlită de la distanță, ochii lui Argus au împodobit coada păunului.

[3] Izvorul Pirenei a existat într-adevăr, iar pe vremea lui Plaut alimenta Acrocorintul cu apă. După legendă, din el se pregătea să bea calul înaripat Pegas, cînd Bellerophon l-a încălecat pe neașteptate și a pornit să lupte cu Himera.

MEGADORUS

Dar ce-nțelegi tu, oare, prin mielul-curion?

EUCLIO

Că-i os și piele,-atîta de curie-i slăbit.
Dacă-l privești în soare,-i ghicești în măruntaie:
De străveziu, el pare finar cartaginez[1].

MEGADORUS

L-am luat pentru tăiere.

EUCLIO

Mai bine l-ai fi luat
Ca să-l îngropi, sărmanul; era, pesemne, mort.

MEGADORUS

Oricum, țin mult, Euclio, să beau cu tine astăzi.

EUCLIO

N-am chef de băutură.

MEGADORUS

Ai să primești îndată
Un butoiaș din parte-mi cu vinul cel mai vechi.

EUCLIO

Sînt hotărît, pe Hercle! să nu beau decît apă.

MEGADORUS

Măcar că ții atîta la apă, de-oi trăi
Am să te-nmoi de-a bine în vin.

EUCLIO

(aparte)

L-am priceput.
Vrea-ntîi pe orice cale cu vin să mă adoarmă;
Pe urmă știu că-și schimbă uleica mea culcușul.

---

[1] Felinarele cartagineze erau din fildeș.

Dar o veghez; departe am s-o ascund de casă.
Îl fac să-şi piardă vremea şi vinul; las' pe mine.

MEGADORUS

Dac-am sfîrşit, mă duc la baie, să mă purific pentru jertfă.

(Iese.)

EUCLIO

(singur)

Sărmana mea ulcică, ai tare mulţi duşmani
Şi tu, dar şi comoara încredinţată ţie.
Am să te duc în templul Bunei-Credinţe,-ndată,
Ulcica mea iubită; în el mi te ascund.
Ne-ştim de mult, o, Bună-Credinţă: şi mă-ncred
În tine, dar să nu-ţi faci renumele de rîs.
Vin, iată-mă, zeiţă, cu-ncredere la tine.

(Intră în templu.)

ACTUL AL PATRULEA

SCENA I

STROBILUS[1]

Un sclav e bun şi de ispravă numai cînd face, cum fac eu,
Făr-a cîrti şi nezăbavnic tot ce stăpînu-i porunceşte.
Iar dacă ţine ca stăpînul să fie mulţumit de el,
Să se gîndească nu la sine, ci la stăpîn, în primul rînd.
Cînd doarme, să-şi aducă-aminte şi-n somnul dulce că'e sclav.
Îndrăgostit de-i e stăpînul, cum bunăoară este-al meu,
Şi dacă-nfierbîntat îl vede, menirea lui de sclav cinstit
E să-l ferească şi să-l scape, ci nu-n primejdii să-l împingă.
Aşa cum îl ajută pluta, cînd vrea să-noate, pe copil,
De nu-l doboară oboseala şi braţu-l mişcă lesnicios,
La fel zic să-i ajute sclavul stăpînului îndrăgostit:
Să-l ţină zdravăn, să nu cadă, ca un căţel de plumb, la fund.
Să-i simtă vrerea, şi pe frunte-i, din ochi, dorinţa să-i citească.
Cu repejune de cvadrigă să-i împlinească orice vrere.
Cînd pui la suflet toate astea, mustrarea biciului o-mpiedici,
Şi nici nu lustruieşti vreodată cătuşele cu pielea ta.
Al meu e-ndrăgostit de fata acestui om sărman, Euclio,
Care-ar vrea, cică, s-o mărite cu bogătanul Megadorus.
Şi m-a trimis aici, la pîndă, să aflu tot ce se petrece.
Nu dau, socot, de bănuială, dacă m-aşez pe-acest altar.
De-aici, eu văd orice mişcare şi-a unora, şi-a celorlalţi.

[1] Sclavul lui Lyconides.

SCENA II

EUCLIO, STROBILUS

EUCLIO

(ieșind din templu; fără să-l vadă pe Strobilus)

Să nu spui nimănui, o, Bună-Credință, că-mi păstrezi comoara.
Nu, nu mă tem că mi-ar găsi-o; e bine, tare bine-ascunsă.
Și-ar fi, pe legea mea, o pradă nemaivisată pentru-oricine
O oală plină vîrf cu aur! Ci rogu-te să nu mă pierzi.
Acum mă duc și eu la baie, ca ginerele să n-aștepte,
Iar fiică-mea să și-l urmeze la cea dintîi chemare-a lui.
Deci, ochiul treaz, Bună-Credință, ca să-mi găsesc întreagă oala
Credintei tale-mi las comoara, în templul și-n dumbrava ta.

(Iese.)

STROBILUS

(ieșind din ascunzătoare)

Zei fără moarte! bine oare l-am auzit pe omu-acesta:
C-ar fi ascuns, acolo,-n templu, o oală plină vîrf cu aur!
Să nu te-arăți, Bună-Credință, mai credincioasă lui ca mie.
Bătrînul cred că-i tatăl fetei iubită de stăpînul meu.
Mă duc să scormonesc prin templu și poate aurul descopăr
Pînă la-ntoarcerea lui. Bună-Credință, o, și dacă-l aflu,
Încredințată fii că-ți dărui ulciorul plin de vin ca mierea.
Ți-l dau; și după ce-ți iei darul, deșert ulcioru-n cinstea mea.

(Intră în templu.)

SCENA III

EUCLIO

(întorcîndu-se)

Nu fără pricină pesemne în stînga mi-a cîntat un corb.
Cu gheara rîcîia-n țărînă și croncănea din răsputeri:

Și inima s-a pus deodată să dănțuiască-n pieptul meu,
De m-am temut că-mi sare, biata. Dar zăbovesc, în loc să-alerg?

SCENA IV

EUCLIO, STROBILUS

EUCLIO

(trăgîndu-l pe Strobilus de guler)

Afară, ieși, băloasă rimă care te vîri pe sub pămînt.
Nu te zărisem mai nainte: acum te văd, și ai să pieri.
Mă jur să-ți dau ceea ce meriți, înșelător nelegiuit.

STROBILUS

Ce furii te-au aprins, bătrîne? Ce vrei, ce treabă-ai tu cu mine?
De ce mă-mpingi încoa' și-ncolo? De ce mă tragi? De ce mă bați?

EUCLIO

Ah, mai și-ntrebi, rob domn de bice, cînd ești, nu hoț — de trei ori hoț?

STROBILUS

Ce ți-am furat?

EUCLIO

Dă-mi-o degrabă.

STROBILUS

Ce vrei să-ți dau?

EUCLIO

Ce, mai și-ntrebi?

STROBILUS

N-am luat nimica de la tine.

EUCLIO

Să-mi dai ce ții la tine-ascuns.
Hai, ce faci?

STROBILUS

Ce să fac?

EUCLIO

Ia seama: nu pleci cu ea.

STROBILUS

Dar ce vrei, ce?

EUCLIO

Să mi-o arăți.

STROBILUS

Se vede treaba c-ai fost deprins să ți se-arate.

EUCLIO

Arată-mi-o. Și lasă gluma; că eu, băiete, nu glumesc.

STROBILUS

Dar ce vrei să-ți arăt, pe Hercle! Ci spune lucrului pe nume. N-am luat și n-am atins nimica.

EUCLIO

Arată mâinile-amândouă.

STROBILUS

Ei bine, iată-le!

EUCLIO

Da, bine. Acum arată-mi-o pe-a treia.

STROBILUS

E sau nebun, sau aiurează, sau mintea i s-a tulburat. E drept să faci ce-mi faci acuma?

EUCLIO

Nu, până vreme nu te spânzur. Dar dacă nu spui adevărul te-nalț în furii.

STROBILUS

Ce să spun?

EUCLIO

Ce-ai luat de-aici?

STROBILUS

Să mă trăsnească măriții zei, dacă ți-am luat Ceva,

(aparte)

dar aș fi vrut, pe Pollux!

EUCLIO

Acuma scutură-ți mantaua.

STROBILUS

Cum vrei.

EUCLIO

Nimic n-ai sub tunică?

STROBILUS

Ci pipăie-mă unde-ți place.

EUCLIO

Ah, cum m-ascultă, ucigașul, ca să nu-l bănui de hoție. Dar îi miros înșelăciunea. Hai, înc-o dată, mîna dreaptă Arată-mi-o.

STROBILUS

Poftim.

EUCLIO

Și stînga.

STROBILUS

Ci iată-le pe amîndouă.

EUCLIO

Da, bun, nu te mai caut; dă-mi-o.

STROBILUS

Ce vrei să-ți dau?

EUCLIO

Glumeşti! şi doară
La tine-o ai.

STROBILUS

O am la mine? Şi ce am, ce?

EUCLIO

Nu spun, că ştii.
Dar, fie-orice, e-a mea — şi dă-mi-o.

STROBILUS

Tu eşti nebun; m-ai scotocit
Un ceas întreg cu de-amănuntul şi n-ai găsit nimic de-al tău.

(Vrea să plece.)

EUCLIO

Stai. Cine-i celălalt? Cu cine erai în templu adineauri?
Vai mie! celălalt dă iama... Pe ăsta, dacă-l las, o şterge.
L-am căutat, la urma urmei; nimic nu are.

(Către Strobilus.)

Poţi să pleci.

STROBILUS

Trăsni-te-ar Iupiter şi zeii!

EUCLIO

Nu-mi mulţumeşti defel urît.
Dau fuga-n templu, şi părtaşul acolo,-ndată, ţi-l sugrum.
Să-mi pieri din ochi! Nu pleci odată?

STROBILUS

Ba plec.

EUCLIO

Şi nu mai da pe-aici.

(Intră în templu.)

SCENA V

STROBILUS

(singur)

Să-mi hărăzească zeii cea mai cumplită moarte
De nu-i fac pocinogul bătrînului chiar astăzi.
El aurul nu poate să-l mai ascundă-aici;
Cred că şi-l ia cu sine şi-i schimbă-ascunzătoarea.
Dar, iată, se deschide poarta: îşi mută aurul bătrînul.
Ci să mă dau o clipă mai lîngă uşa asta.

SCENA VI

EUCLIO, STROBILUS

EUCLIO

(stringînd oala la piept)

Credeam că pot în Buna-Credinţă să mă-nered,
Şi doar printr-o-ntîmplare n-am fost minjit la gură[1].
Făr-acel corb, acuma, vai mie,-aş fi pierdut.
O, tare mult, aş vrea pe Hercle! să dau cu ochii iar de corbul
Care mi-a dat ştiuta veste, cuvinte vii de mulţumire
Să-i spun, ci nu să-i dau mîncare: a da, totuna-i cu a pierde.
Să facem rost acuma de-o bună-ascunzătoare.
Pădurea lui Silvanus[2], cu sălcii mari, departe
De drumuri şi cetate — e locul potrivit.
Nu mai mă-nered în Buna-Credinţă, ci-n Silvanus.

(Iese.)

STROBILUS

(singur)

O, de minune, zeii mă scapă şi ajută!
Fug înainte pîn-acolo, mă sui frumos într-un copac

[1] Expresie cu sensul de „ranghi", „păcăleală", împrumutată de la un joc de copii care consta în a minji pe neaşteptate faţa unuia dintre ei.

[2] Zeul pădurilor şi al crîngurilor.

Și văd ca-n palmă-n ce cotloane ascunde aurul bătrînul.
Măcar că mi-a cerut stăpînul să stau aici și să-l aștept —
Un chilipir ca ăsta face cît o bătaie cu ciomagul.

(Iese.)

SCENA VII

LYCONIDES, EUNOMIA, PHAEDRIA

LYCONIDES

Ți-am povestit, o, mamă, întreaga mea ispravă
Cu fata lui Euclio. Și-acum te rog din suflet,
Pe tine, scumpă mamă, te rog, cum te-am rugat
Și la-nceput: vorbește cu unchiul, mamă dragă.

EUNOMIA

Dar voia nu mi-i alta decît să-ți fac pe voie:
Socot să am izbîndă pe lîngă frate-meu.
Iar cererea ți-e dreaptă, dacă-i adevărat
Că, prins de băutură, ai siluit copila.

LYCONIDES

Mă crezi, măicuță dragă, în stare să te mint?

PHAEDRIA

(din casă)

Mor, doicăă, mor! ajută-mi! Durerea mă ucide.
Ajută-mă, Iunonă-Lucina![1]

LYCONIDES

Mamă,-auzi
Dovada cea mai bună: se chinuie să nască.

EUNOMIA

Cu mine-ndată vino la frate-meu, băiete,
Și nu ies pîn-oi smulge încuviințarea lui.

[1] În concepția romanilor Iuno-Lucina ajuta femeile să nască.

Vin, mamă,-ntr-o clipită.

(Eunomia iese; Lyconides rămîne singur.)

Mă miră că nu-l văd
Pe Strobilus al nostru, cînd chiar aici i-am dat
Poruncă să m-aştepte. Dar dacă el se zbate
Cumva să mă ajute, n-am dreptul să mă supăr.
Să intru la comiţiul ce-mi hotărăşte viaţa.

(Intră în casa lui Megadorus.)

SCENA VIII

STROBILUS

(venind în goană cu oala în braţe)

Şi pe grifonii[1] paznici ai munţilor de aur
I-ntrec în bogăţie. Cît despre-ai lumii regi,
Ei toţi pe lîngă mine-s ca nişte cerşetori.
Sînt mîndrul rege Filip. O, fericită zi!
Plecînd de-aici întîiul şi-ntîiul ajungînd,
Pîn-a sosi bătrînul urcasem în copac
Şi l-am văzut de-a bine unde-a-ngropat comoara.
Cînd el se depărtează, alunec din copac,
Dezgrop frumos ulcica şi-ndată-o rup de fugă.
Îl văd cum intră-n casă; el însă nu mă vede,
Căci nu mergeam, din prevedere, decît pe-alăturea de drum.
Dar, iată-l; vine şi bătrînul! Fug să-mi ascund acasă oala.

(Iese.)

[1] Animale fabuloase, cu cap şi aripi de vultur şi cu trup de leu, considerate drept păzitoare ale aurului din ţinuturile nordice.

SCÉNA IX

EUCLIO, LYCONIDES

EUCLIO

Sînt mort, ucis, pierdut! Îmi scapă? S-a dus? Opriți-l! Cum? Pe cine?
Nu știu, nimic nu văd, mă tîrîi ca orbii, nu știu unde merg,
Nici cine sînt, mi-e capul vraiște. Vă rog pe voi să m-ajutați,
Vă rog, de milă, arătați-mi pe omul care mi-a furat-o.

(Către public.)

Cum? Ce spui tu? Mă-ncred în tine; după obraz, pari om de treabă.
Ce? De ce rîdeți? Vă cunosc cu: sînt droaie hoții printre voi,
Cu straiul înnălbit de cretă și stînd ca oamenii cinstiți.
La nimeni nu e? Mă ucideți. La cine-i? spuneți. Tu nu știi?
Vai mie, mor, nenorocitul! Cumplită zi, m-ai pricopsit
Cu lacrimi, jale și tristețe, cu sărăcie și lihneală.
O, sînt ucis, ucis! Nu-mi pasă de mai trăiesc, cînd am pierdut
Tot aurul păstrat cu grijă! De toate cele m-am lipsit,
Și eu, și geniul[1] meu, de toate; și-acum se bucură un altul
De jalea mea. Nu pot să-ndur.

LYCONIDES

Au cine-n fața casei noastre se plînge-atîta și se vaită?
Vai mie, pare-a fi Euclio. S-a zis cu mine; știe tot.
Da, știe c-a născut, nici vorbă, copila lui. Să plec, să stau,
Să fug de el, să ies în cale-i? Pe Pollux! nu știu ce să fac.

SCENA X

EUCLIO, LYCONIDES

EUCLIO

Cine-i?

[1] Genius era divinitatea tutelară a fiecărui individ cu care se și asimila.

LYCONIDES

Un om bătut de rele.

EUCLIO

Bătut de rele și pierdut
Sînt eu, și copleșit de-o jale fără de margini.

LYCONIDES

Hai, curaj!

EUCLIO

Cum aș putea să mi-l mai capăt?

LYCONIDES

Acea, urîtă ție, faptă
Înfăptuită-a fost de mine, mărturisesc.

EUCLIO

Cum? ce spui tu?

LYCONIDES

Vai, adevărul.

EUCLIO

Dar ce rele pricinuitu-ți-am, băiete,
Ca să ne dai, așa, pierzării, pe mine și copiii mei?

LYCONIDES

Un zeu m-a îmboldit, bătrîne, și m-a purtat spre ea.

EUCLIO

Cum asta?

LYCONIDES

Îmi recunosc întreg păcatul și vina-ntreagă mi-o cunosc;
De-aceea vin acum la tine și te implor să-mi dai iertare.

EUCLIO

Cum îndrăznit-ai, cum, de lucrul ce nu-i al tău să te atingi?

LYCONIDES

Ei, ce vrei? săvîrșit e răul; și nu mai pot schimba nimic.
Așa au vrut pesemne zeii; altminteri nu s-ar fi-ntîmplat.

EUCLIO

Tot zeii or fi vrut pesemne să te usuci legat în lanțuri.

LYCONIDES

Să nu spui asta.

EUCLIO

Cui cerut-ai îngăduința s-o atingi?

LYCONIDES

De vină-i dragostea și vinul.

EUCLIO

Ești curajos din cale-afară
Dacă-mi arunci, făr' de rușine, astfel de vorbe ticăloase,
Și dac-ar fi îngăduite asemenea dezvinuiri
Ne-am duce-n plină zi să smulgem podoabele de pe femei;
Pe urmă,-am căpăta iertare spunînd: din dragoste-am făcut-o
Și la beție. Costă ieftin, prea ieftin, dragostea și vinul,
Dacă bețivii și amanții își fac de cap nepedepsiți.

LYCONIDES

De bună voie vin la tine și nebunia-ți cer să-mi ierți.

EUCLIO

Nu mi-i pe plac să cer iertare după ce răul l-ai făcut.
Știai că nu-i a ta, băiete; se cuvenea să n-o atingi.

LYCONIDES

Ei bine, pentru c-am atins-o, înlături nu mă dau, ci, tocmai,
Vreau s-o păstrez pe totdeauna.

EUCLIO

Cum asta: fără voia mea?

LYCONIDES

Nu, fără voia ta n-oi lua-o, dar bănui că mi se cuvine.
De-altminteri, ai să spui îndată că trebuie să fie-a mea.

EUCLIO

Pe Hercule! te duc la pretor acum, pe loc, şi-ţi fac proces,
Dacă nu-mi dai...

LYCONIDES

Să-ţi dau, ce?

EUCLIO

Bunul pe care mi l-ai şterpelit.

LYCONIDES

Ţi-am şterpelit ceva? De unde? Ce-mi spui?

EUCLIO

(ironic)

Să te iubească zeii,
Aşa cum n-ai habar!

LYCONIDES

Arată, măcar, ce cauţi, ce-mi tot ceri?

EUCLIO

Ulcica mea, cu aur plină, pe care — mai nainte-ai spus —
Mi-ai şterpelit-o.

LYCONIDES

N-am furat-o şi nici n-am spus.

EUCLIO

Tăgăduieşti?

LYCONIDES

Tăgăduiesc, fără-ndoială: de nici un aur sau ulcică
Nu ştiu nimic.

EUCLIO

Pe care-ai luat-o, azi, din pădurea lui Silvanus.
Dă-mi-o-ndărăt, şi eu, pe Hercle! o-mpart cu tine pe din două.
M-ai tîlhărit, dar nu-ţi port pică. Ci numai dă-mi-o îndărăt.

LYCONIDES

Mă faci tîlhar, şi n-ai dreptate. Credeam că ai aflat, Euclio
De o cu totul altă treabă, în care sînt amestecat.
O treabă mult mai însemnată, dacă ai vreme să m-asculţi.

EUCLIO

Să mi te juri acuma,-ndată: n-ai luat tu aurul?

LYCONIDES

Mă jur.

EUCLIO

Şi nu ştii — jură-mi! — cine-i hoţul?

LYCONIDES

Mă jur.

EUCLIO

Şi dac-ar fi să-l afli
Te juri că tu mi-l dai pe mînă?

LYCONIDES

Ţi-l dau pe loc.

EUCLIO

Şi nu primeşti
Să-mparţi cu el, şi nici nu cauţi să-l tăinuieşti pe hoţ?

LYCONIDES

Mă jur.

EUCLIO

Şi de-o să-ţi calc făgăduiala?

LYCONIDES

Să mă trăsnească Iupiter.

EUCLIO

Îmi e de-ajuns. Hai, spune-acuma ce ai de spus.

LYCONIDES

De nu ne știi
Pe mine și pe-ai mei — acolo stă Megadorus, unchiul meu;
Mi-a fost părinte Antimachus, eu Lyconides mă numesc,
Și Eunomia-i spune mamei.

EUCLIO

Vă știu. Și ce vrei de la mine?
Țin mult să aflu.

LYCONIDES

Ai o fată...

EUCLIO

Da, se-nțelege și-i acasă.

LYCONIDES

Pe care i-ai făgăduit-o unchiului meu.

EUCLIO

Știi tot, bag seama.

LYCONIDES

Ei bine, unchiul mă trimite să-ți spun că nu mai ia copila.

EUCLIO

Cum n-o mai ia, cînd toate cele sînt pregătite pentru nuntă?
Să-l piardă-n veci nemuritorii zei și zeițe, cîți or fi,
Că din pricina-i, eu, sărmanul, tot aurul mi l-am pierdut.

LYCONIDES

Curaj, și nu zi vorbe grele. Acuma, pentru fericirea
Și-a ta, și-a fiicei tale, spune cu mine: să-i ajute zeii!

EUCLIO

Nici vorbă: să-i ajute zeii!

LYCONIDES

Și micl-Ascultă-mă, te rog.
Și omul cel mai rău din lume de-o faptă rea se rușinează,
Și-i caută cumva-ndreptarea. Ci iartă-mă, te rog, Euclio,
Că, fără ca să știu, de vină-s în fața ta și-a fiicei tale,
Și dă-mi-o de soție-ndată, așa cum legea poruncește.
Aprins de vin și tinerețe mărturisesc c-am siluit-o
În noaptea cînd stăteam de veghe la sărbătorile Cererei.

EUCLIO

Vai mie, vai, ce grozăvie mi-e dat s-aud?

LYCONIDES

De ce te vaieți,
Cînd te-am făcut bunic, pe Hercle! în ziua nunții fiicei tale?
Chiar după zece luni ea naște, cum singur poți să socotești.
Și asta-i pricina că unchiul mi-o lasă mie, n-o mai ia.
Ci du-te-n casă, cercetează, să vezi că nu mint.

EUCLIO

Sînt pierdut.
Vai, toate relele din lume se prăvălesc pe capul meu.
Alerg să aflu adevărul.

LYCONIDES

Vin și eu după tine,-ndată.
Ah, intră-n port și nava noastră, aproape iată-ne scăpați.
Dar nu-nțeleg pe unde poate să umble Strobilus, nu-l văd.
Îl mai aștept o clipă, două; pe urmă fug să-l întîlnesc
Pe socru-meu. Așa-i las vreme să afle totul de la sclava
Care-i și doica fiicei sale: ea știe tot ce s-a-ntîmplat.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

STROBILUS, LYCONIDES

STROBILUS

Zei fără moarte, bucuria tot sufletul mi-a năpădit!
În oală-i aur, patru livre: au cine-i mai bogat ca mine?
Şi cine din Atena-ntreagă e mai iubit acum de zei?

LYCONIDES

Nu, nu cred să mă-nşel; îmi pare c-aud un glas pe-aici.

STROBILUS

Nu-l văd
Pe chiar stăpînul meu acolo?

LYCONIDES

Nu-i Strobilus acela, oare?

STROBILUS

Da, el e.

LYCONIDES

El e, şi nu altul.

STROBILUS

Îi ies în cale.

LYCONIDES

Să m-apropii.
A fost, cred, la bătrîna doică a Phaedriei, cum i-am cerut.

STROBILUS

(aparte)

De ce, adică, nu i-aș spune de prada mea...[1]
Pe urmă-i cer eliberarea. Mă duc la el să-i povestesc.

(Către Lyconides.)

Eu am găsit...

LYCONIDES

Găsit?

STROBILUS

Nu ceea ce caută în bob copiii
De strigă: „Am găsit!"[2]

LYCONIDES

Îți arde, ca-ntotdeauna, să glumești?

(Vrea să plece.)

STROBILUS

Stăpîne, stai să-ți spun; ascultă.

LYCONIDES

Ci, hai, vorbește.

STROBILUS

Am găsit
Mari bogății.

LYCONIDES

Cum?

---

[1] Lacună în original.

[2] Aluzie la un joc de copii care consta în a deschide o sămînță de bob pentru a-i găsi germenele.

STROBILUS

O ulcică, îţi spun, cu aur, patru livre.

LYCONIDES

Ce-mi tot înşiri?

STROBILUS

I-am şterpelit-o bătrînului de-aici, Euclio.

LYCONIDES

Şi unde-o ţii?

STROBILUS

La mine,-n ladă. Te rog să-mi dărui libertatea.

LYCONIDES

Să-ţi dărui libertatea ţie,
Un ucigaş făr' de pereche?

STROBILUS

Destul, stăpîne,-am înţeles.
Ţi-am tras, pe Hercle! -o păcăleală: te pregătiseşi să mi-o-nhaţi.
Dar ce făceai, de-aş fi găsit-o?

LYCONIDES

Nu, nu mă păcăleşti cu fleacuri.
Dă-mi aurul.

STROBILUS

Să-ţi dau, ce aur?

LYCONIDES

Dă-mi-l, ca să i-l dau.

STROBILUS

Ce aur?

LYCONIDES

Cel, cum ai spus, dosit în ladă.

STROBILUS

Glumeam, pe Hercle! doar mă știi...[1]
Cuvîntul meu...

LYCONIDES

Știi bine că...

STROBILUS

Ucide-mă, de vrei, pe Hercle!
Dar n-ai să-mi smulgi nimic.

(Sfîrșitul piesei lipsește din manuscrise[2].)

[1] Din acest loc textul original este întrerupt de numeroase lacune.
[2] Din subiectele comediei (I, II) se știe că, pînă la urmă, Strobilus înapoiază ulcica lui Euclio, care i-o dă, ca zestre, fiicei sale.

CUPRINS

Amphitryo 5
Casina 87
Trei bani 169
Truculentus 251
Ulcica 329

Lector : TIBERIU AVRAMESCU
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

Bun de tipar 6 09 74. Tiraj 11.090 ex. broşate. Coli ed. 12,65. Coli tipar 12,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 411 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piata Scînteii nr. 1 Bucureşti
Republica Socialistă România

plaut

Cu acest volum se încheie publicarea în limba română a primei traduceri integrale în versuri a teatrului lui Plaut.

Cuprinsul celor cinci volume este următorul:

I. **Casa cu stafii** (B.P.T., nr. 474, 1968) cuprinde piesele: *Casa cu stafii (Mostellaria), Menaechmii (Menaechmi), Odgonul (Rudens);*

II. **Comedia măgarilor** (B.P.T., nr. 559, 1970) cuprinde piesele: *Comedia măgarilor (Asinaria), Gărgărița (Curculio), Pseudolus, Stichus;*

III. **Cartaginezul** (B.P.T., nr. 680, 1972) cuprinde piesele: *Cartaginezul (Poenulus), Cutia cu jucării (Cistellaria), Epidicus, Persanul (Persa);*

IV. **Militarul fanfaron** (B.P.T., nr. 764, 1973) cuprinde piesele: *Bacchidele (Bacchides), Captivii (Captivi), Militarul fanfaron (Miles gloriosus), Negustorul (Mercator);*

V. **Amphitryo** (B.P.T., nr. 811, 1974) cuprinde piesele: *Amphitryo (Amphitruo), Casina, Trei bani (Trinummus), Truculentus, Ulcica (Aulularia).*

editura minerva

Lei 5